

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

ПОДАТКОВА СИСТЕМА

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

Керівник авторського колективу
кандидат економічних наук, професор **В. К. Хлівний**

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

УДК 336.221.2/.4+336.225.69
ББК 65.261.411я73

П 44

Авторський колектив

В. К. ХЛІВНИЙ (кер. авт. кол.), О. М. ТИМЧЕНКО, Ю. В. СИБІРЯНСЬКА,
А. В. ПИСЛИЦЯ, В. В. ЛІСОВЕНКО, М. Б. КОНДРАТЕНКО,
М. М. СТЕПУРА, Г. М. КОТІНА, І. М. КОНОВАЛОВА, А. А. СЛАВКОВА

Рецензенти

В. М. Мельник, д.е.н., проф. (Європейський університет)

І. Б. Стефанюк, к.е.н., доц. (Рахункова палата України)

М. І. Діба, д.е.н., проф.

(Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана)

Редакційна колегія фінансово-економічного факультету

Голова редакційної колегії В. К. Хлівний, к.е.н., доц.

Відп. секретар редакційної колегії І. М. Коновалова

Члени редакційної колегії: М. Д. Білик, д.е.н., проф.; О. О. Гаманкова, д.е.н., проф.;
М. А. Гапонюк, к.е.н., доц.; В. М. Опарін, д.е.н., проф.; С. С. Осадець, д.е.н., проф.;
А. М. Поддєрьогін, к.е.н., проф.; О. О. Терещенко, д.е.н., проф.; В. М. Федосов, д.е.н., проф.

Гриф надано Міністерством освіти і науки України

Лист № 1/11-7595 від 25.04.2013

Податкова система : навч.-метод. посіб. для самост. вивч.
П 44 дисц. / [В. К. Хлівний, О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, А. В. Пислиця та ін.] ; кер. авт. кол. В. К. Хлівний. — К. : КНЕУ, 2014. — 372, [4] с.

ISBN 978-966-483-824-2

У навчально-методичному посібнику систематизовано теоретичні та методологічні основи оподаткування, наведено програму курсу, методичні поради до самостійного вивчення тем курсу, термінологічний словник, плани практичних (семінарських.) занять, навчальні завдання для самостійної роботи студентів, тести та запитання для самоконтролю. З метою забезпечення цілісного сприйняття студентами матеріалу кожної теми курсу, зміст вище перерахованих складових навчально-методичного посібника викладено в розрізі кожної теми дисципліни. Посібник містить також тематику курсових робіт та методичні вказівки до їх виконання, завдання для студентів заочної форми навчання, список літератури. Використання даного навчально-методичного посібника у навчальному процесі сприятиме покращенню якості самостійної роботи студентів та підвищенню рівня засвоєння ними матеріалу.

Для студентів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, підприємців, бухгалтерів, працівників податкових і фінансових органів.

УДК 336.221.2/.4+336.225.69
ББК 65.261.411я73

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

© В. К. Хлівний, О. М. Тимченко,
Ю. В. Сибірянська, А. В. Пислиця та ін., 2014
© КНЕУ, 2014

ISBN 978-966-483-824-2

Зміст

Вступ	6
1. Програма курсу	9
2. Теми курсу	21
<i>Тема 1. Засади побудови податкової системи</i>	21
1.1. Методичні поради до вивчення теми	21
1.2. Плани семінарських і практичних занять	26
1.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	27
1.4. Термінологічний словник	28
1.5. Тести для самоперевірки знань	29
1.6. Запитання для самоконтролю	31
1.7. Додатки	33
1.8. Рекомендована література	34
<i>Тема 2. Становлення та розвиток податкової системи України</i> ..	35
2.1. Методичні поради до вивчення теми	35
2.2. Плани семінарських і практичних занять	39
2.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	39
2.4. Термінологічний словник	40
2.5. Тести для самоперевірки знань	41
2.6. Запитання для самоконтролю	43
2.7. Рекомендована література	45
<i>Тема 3. Розвиток акцизів і мита в податковій системі України</i> ..	46
3.1. Методичні поради до вивчення теми	46
3.2. Плани семінарських і практичних занять	75
3.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	77
3.4. Термінологічний словник	80
3.5. Тести для самоперевірки знань	83
3.6. Запитання для самоконтролю	87
3.7. Додатки	90
3.8. Рекомендована література	99
<i>Тема 4. Механізми прибуткового оподаткування в податковій системі України</i>	103
4.1. Методичні поради до вивчення теми	103
4.2. Плани семінарських і практичних занять	142

4.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	144
4.4. Термінологічний словник	149
4.5. Тести для самоперевірки знань	151
4.6. Запитання для самоконтролю	157
4.7. Додатки	159
4.8. Рекомендована література	165

Тема 5. Екологічне оподаткування та платежі за ресурси в

Україні	168
5.1. Методичні поради до вивчення теми	168
5.2. Плани семінарських та практичних занять	185
5.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	187
5.4. Термінологічний словник	189
5.5. Тести для самоперевірки знань	190
5.6. Запитання для самоконтролю	194
5.7. Додатки	196
5.8. Рекомендована література	203

Тема 6. Майнове оподаткування та інші загальнодержавні податки та збори, їх роль у податковій системі України

204	
6.1. Методичні поради до вивчення теми	204
6.2. Плани семінарських і практичних занять	214
6.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	215
6.4. Термінологічний словник	217
6.5. Тести для самоперевірки знань	218
6.6. Запитання для самоконтролю	221
6.7. Додатки	223
6.8. Рекомендована література	224

Тема 7. Система місцевого оподаткування в Україні

226	
7.1. Методичні поради до вивчення теми	226
7.2. Плани семінарських і практичних занять	241
7.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	243
7.4. Термінологічний словник	250
7.5. Тести для самоперевірки знань	251
7.6. Запитання для самоконтролю	256
7.7. Додатки	258
7.8. Рекомендована література	268

Тема 8. Великі платники податків у податковій системі

Україні	269
8.1. Методичні поради до вивчення теми	269
8.2. Плани семінарських і практичних занять	275
8.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	276
8.4. Термінологічний словник	276
8.5. Тести для самоперевірки знань	277

8.6. Запитання для самоконтролю	280
8.7. Додатки	280
8.8. Рекомендована література.	284
Тема 9. Фіскальний потенціал і фіскальна функція податкової системи України	286
9.1. Методичні поради до вивчення теми	286
9.2. Плани семінарських і практичних занять	291
9.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	291
9.4. Термінологічний словник	293
9.5. Тести для самоперевірки знань	294
9.6. Запитання для самоконтролю	296
9.7. Додатки	298
9.8. Рекомендована література.	306
Тема 10. Регульовальна роль податкової системи України	307
10.1 Методичні поради до вивчення теми	307
10.2. Плани семінарських і практичних занять	313
10.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів	314
10.4. Термінологічний словник	318
10.5. Тести для самоперевірки знань	319
10.6. Запитання для самоконтролю	322
10.7. Додатки	323
10.8. Рекомендована література.	326
3. Тематика курсових робіт і методичні вказівки до їх виконання	328
3.1. Вимоги до написання курсової роботи	328
3.2. Теми курсових робіт	347
Додатки	352
4. Завдання для студентів заочної форми навчання та методичні вказівки щодо їх виконання	364
5. Список літератури	365
5.1. Основна література	365
5.2. Додаткова література	366
5.3. Інтернет-ресурси	372

Вступ

Податкова система України динамічно розвивається, супроводжуючись відповідними змінами в законодавстві, що регламентує справляння податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Проте часті зміни в законодавстві ускладнюють процес управління податками. Це потребує висококваліфікованих кадрів, здатних швидко опановувати нововведення та реалізовувати їх на практиці. Дисципліна «Податкова система» є складовою навчального плану підготовки таких фахівців. Це — спеціальна базова фінансова дисципліна, яка вивчає конкретні форми прояву економічних відносин, що виникають між платниками та державою в процесі розподілу та перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту в їх взаємозв'язку та з метою створення централізованого фонду грошових коштів. Вона органічно пов'язана з дисципліною «Фінанси», яка становить теоретичну базу цього курсу, і дисципліною «Податковий менеджмент», яка вивчається на магістерських програмах.

Мета викладання цієї дисципліни — надання теоретичних знань з питань засад побудови податкової системи, закономірностей її розвитку, механізмів функціонування податків у їх взаємозв'язку, формування практичних навичок нарахування податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Ці знання необхідні майбутньому спеціалісту, щоб вільно орієнтуватись у питаннях оподаткування, об'єктивно оцінювати зміни, що відбуваються в податковій політиці, розуміти сутність і тенденції розвитку податкових відносин, податкової системи, видів податків у їх взаємозв'язку.

Завдання дисципліни:

- оволодіти теоретичними та організаційними основами побудови податкової системи;
- поглиблено вивчити податкове законодавство;
- опанувати техніку та методичку розрахунків податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що сплачуються підприємствами різних організаційно-правових форм і фізичними особами;

— набути вміння роз'яснювати окремі положення податкового законодавства, вирішувати дискусійні питання, давати пропозиції щодо вдосконалення податкового законодавства.

Предмет дисципліни — сукупність економічних відносин і форм їх прояву у взаємозв'язку та взаємозалежності, що виникають з приводу перерозподілу валового внутрішнього продукту для створення централізованого фонду держави.

Об'єкт дисципліни — сукупність податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що формують податкову систему України.

Для самостійного опанування дисципліни «Податкова система» пропонуються методичні поради до вивчення кожної теми. У них містяться рекомендації щодо логічної послідовності опрацювання матеріалу, роз'яснюються складні питання, звертається увага на нововведення Податкового кодексу України.

У планах практичних занять указаний перелік питань у розрізі кожної теми, підготовка відповідей на які сприятиме закріпленню теоретичного матеріалу.

Учасникам тренінгу пропонуються різноманітні завдання для закріплення базового матеріалу, формування навиків застосовувати основні положення Податкового кодексу під час розв'язання задач, що відбивають конкретні практичні ситуації, набуття вміння шукати шляхи вдосконалення податкового законодавства в Україні.

Після опанування дисципліни «Податкова система» студент повинен:

знати: теоретичні основи побудови податкової системи, закономірності взаємозв'язку конкретних форм прояву податкових відносин; етапи розвитку оподаткування; умови набуття оподаткуванням системності; тенденції розвитку податкової системи України; механізми справляння податків, зборів та інших обов'язкових платежів згідно із чинним законодавством, а також

уміти: аналізувати склад і структуру податкової системи України, зміни у податковому законодавстві; орієнтуватись у нормативно-правовій базі з питань оподаткування, правильно трактувати положення податкового законодавства; застосовувати отримані знання для самостійного нарахування податків і обов'язкових платежів; обґрунтовувати пропозиції з удосконалення податкової системи України.

Навчально-методичний посібник підготовлений викладачами кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» у складі: доктора екон. наук О. М. Тимченко (програма курсу, теми 1, 2), канд. екон. наук

В. К. Хлівного (вступ, тема 3 у співавторстві), канд. екон. наук Ю. В. Сибірянської (тема 4 у співавторстві); тема 5 у співавторстві; тема 7), канд. екон. наук А. В. Пислиці (тема 3), канд. екон. наук В. В. Лісовенка (тема 4 у співавторстві (щодо податку на прибуток підприємств), канд. екон. наук М. М. Степури (теми 8, 9, 10 у співавторстві), канд. екон. наук А. М. Котіної (теми 8, 9, 10 у співавторстві), канд. екон. наук А. А. Славкової (тема 10 у співавторстві), І. М. Коновалової (тема 4 у співавторстві (щодо податку на доходи фізичних осіб), М. Б. Кондратенко (тема 5 у співавторстві; тема 6).

Автори сподіваються, що запропонований навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Податкова система» буде корисним не тільки для студентів, а й для аспірантів, викладачів, підприємців, бухгалтерів, фінансистів, менеджерів і всіх тих, хто цікавиться питаннями оподаткування й бажає швидко опанувати основні положення Податкового кодексу, щоб застосовувати їх у практичній діяльності. Усі зауваження та пропозиції фахівців щодо структури та змісту посібника будуть з вдячністю сприйняті та враховані авторами в перевиданнях.

1. ПРОГРАМА КУРСУ

ВСТУП

«Податкова система» як навчальна дисципліна, її зв'язок з іншими теоретичними і прикладними економічними дисциплінами. Роль курсу «Податкова система» у формуванні професійних навичок висококваліфікованих бакалаврів з економіки.

Склад, структура і послідовність викладання курсу.

Тема 1. Засади побудови податкової системи

Податкова система як складне багатоаспектне поняття. Сутнісні характеристики податкової системи на абстрактно-теоретичному рівні пізнання. Зміст податкової системи на рівні безпосереднього сприйняття форм реалізації податкових відносин. Організаційно-управлінський рівень податкової системи. Характеристика суб'єктів податкової системи. Правові засади взаємовідносин між державою та платниками податків; між органами державної влади та місцевого самоврядування; між органами державної законодавчої влади та контролюючими органами; між контролюючими органами та платниками.

Формування податкової системи в історичному аспекті. Системність як ознака певного рівня зрілості оподаткування. Критерії набуття оподаткуванням системності.

Об'єктивні чинники становлення податкової системи. Еволюція економіки та розвиток податкової системи. Вплив форми державного правління на взаємовідносини між платниками та державою, рівень податкового навантаження та структуру податкової системи.

Суспільні, колективні (групові) та індивідуальні інтереси членів суспільства як суб'єктивний чинник формування податкової системи.

Вимога системності при побудові податкової системи. Визначальна база податкової системи. Принципи побудови податкової системи, їх відмінність від принципів оподаткування. Реалізація принципів оподаткування при побудові податкової системи.

Вихідні принципи формування податкової системи: фіскальна і економічна ефективність, соціальна справедливість, урівноваженість інтересів держави та платників, цілеспрямоване використання податків як фінансових регуляторів.

Тема 2. Становлення та розвиток податкової системи України

Інституціональні та макроекономічні умови виникнення податкової системи України. Етапи розвитку податкової системи України. Еволюція складу та структури податків і зборів. Основні бюджетоутворюючі податки та тенденції їх розвитку. Домінуюча роль ПДВ у податковій системі України. Зміни у структурі прибуткового оподаткування. Розвиток екологічного оподаткування в Україні. Майнові податки в Україні. Необхідність впровадження спеціальних режимів оподаткування, їх роль у податковій системі України. Еволюція спрощеної системи оподаткування. Склад та структура місцевих податків та зборів.

Еволюція нормативно-правового забезпечення функціонування податкової системи в Україні. Податковий кодекс України. Тракткування податку, збору, плати як елементів податкової системи у Податковому кодексі України. Принципи податкового законодавства.

Напрями подальшого удосконалення податкової системи України. Посилення регулюючого впливу податкової системи на соціально-економічний розвиток України.

Тема 3. Розвиток акцизів та мита у податковій системі України

Загальна характеристика податків на споживання. Сутність податку на додану вартість, його місце в системі оподаткування споживання, переваги та недоліки, чинники, що впливають на надходження ПДВ до Державного бюджету України. Передумови введення податку на додану вартість в Україні. Поняття доданої вартості, методи її обчислення.

Платники податку на додану вартість. Ставки податку на додану вартість. Вплив зниження ставки ПДВ на його фіскальну ефективність.

Об'єкт оподаткування. Операції що включаються в об'єкт оподаткування. Перелік операцій, що виключені з об'єкту оподаткування. Особливості визначення місця постачання товарів і послуг.

Поняття бази оподаткування по податку на додану вартість. Порядок визначення бази оподаткування для операцій різних видів.

Перелік операцій, що оподатковуються за нульовою ставкою і звільняються від оподаткування.

Порядок визначення суми податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету. Звітний (податковий) період. Строки подачі декларації з ПДВ. Строки сплати ПДВ. Поняття податкового зобов'язання і податкового кредиту. Порядок визначення дати податкового зобов'язання. Порядок визначення дати податкового кредиту. Касовий метод податкового обліку. Документи, що підтверджують право платника на податковий кредит. Податкова накладна як основний звітний податковий документ. Строки включення до податкового кредиту сум ПДВ на підставі отриманих податкових накладних. Єдиний реєстр податкових накладних. Автоматичне бюджетне відшкодування ПДВ.

Акцизний податок як форма специфічних акцизів. Генезис специфічних акцизів в Україні. Фіскальна та економічна ефективність акцизного податку. Акцизний податок у системі податків на споживання, його переваги та недоліки. Спільні та відмінні риси акцизного податку та ПДВ.

Платники акцизного податку. Об'єкт оподаткування для вітчизняних та імпортованих товарів. Перелік підакцизних товарів. Види ставок акцизного податку.

База оподаткування акцизним податком. Порядок визначення суми акцизного податку для вітчизняних та імпортованих товарів, щодо яких застосовуються адвалерні та специфічні ставки. Порядок перерахунку ставок акцизного податку, встановлених в іноземній валюті, у національну валюту. Оподаткування понаднормативних втрат з вини виробника спирту і алкогольних напоїв, а також товарів, зіпсованих, знищених або втрачених понад нормативи.

Дата виникнення податкових зобов'язань для операцій різних видів. Коригування податкових зобов'язань зі сплати акцизного податку. Строки декларування та сплати. Форми розрахунків за акцизним податком.

Особливості у механізмі оподаткування алкогольних та тютюнових виробів. Мінімальне акцизне податкове зобов'язання. Акцизні марки: порядок їх отримання вітчизняними виробниками та імпортерами. Строки сплати акцизного податку для імпортерів алкогольних та тютюнових виробів. Особливості митного контролю за експортом і транзитом алкогольних та тютюнових виробів. Акцизні склади. Податкові пости.

Особливості оподаткування спирту етилового та нафтопродуктів залежно від напрямів їх використання.

Податковий вексель на суму акцизного податку. Пільги з акцизного податку.

Мито в системі податків на споживання. Види мита: ввізне, вивізне, сезонне, спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне. Митна політика та її цілі. Термінологія митної справи: митна територія, митний контроль, види переміщення через митний кордон, митна декларація та декларанти.

Платники мита. Об'єкт оподаткування. Методи визначення митної вартості: за ціною угоди, за ціною угоди щодо ідентичних товарів, за ціною угоди щодо подібних товарів, на основі додавання вартості, на основі віднімання вартості, резервний.

Види митних ставок: тверді, процентні, комбіновані. Види ставок залежно від країни походження товарів: преференційні, пільгові, повні.

Звільнення від сплати мита. Порядок визначення та сплати мита до бюджету.

Тема 4. Механізми прибуткового оподаткування у податковій системі України

Податок на прибуток підприємств як форма прибуткового оподаткування. Фіскальне значення податку на прибуток підприємств. Податок на прибуток як регулюючий інструмент держави. Переваги і недоліки податку на прибуток підприємств. Становлення податку на прибуток в Україні, новації в оподаткуванні на кожному з етапів розвитку.

Платники податку на прибуток: резиденти та нерезиденти.

Ставки податку на прибуток: основна та додаткові. Поступове зниження основної ставки. Особливості застосування нульової ставки при оподаткуванні прибутку підприємств в Україні.

Об'єкт оподаткування. Поняття доходів звітного періоду. Склад доходів від операційної діяльності та порядок їх визнання. Запровадження методу співставлення та відповідності при визначенні дати отриманих доходів. Склад доходів від іншої діяльності та порядок їх визнання. Перелік доходів, що не враховуються при визначенні об'єкта оподаткування.

Поняття витрат, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування: витрати операційної діяльності, інші витрати.

Структура витрат операційної діяльності. Собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, її елементи.

Структура інших витрат, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування: адміністративні, загальновиробничі, фінансові витрати, витрати на збут, інші операційні витрати та інші витрати звичайної діяльності. Витрати подвійного призначення, основі зміни у їх складі.

Порядок визнання витрат, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування, основні нововведення.

Перелік витрат, що не враховуються при визначенні об'єкта оподаткування та новації в їх структурі. Нові обмеження щодо включення до витрат платника витрат по окремих операціях.

Нарахування амортизації. Класифікація основних засобів. Методи нарахування амортизації. Обмеження щодо застосування окремих методів нарахування амортизації.

Перелік витрат, що підлягають і не підлягають амортизації. Порядок збільшення і зменшення балансової вартості груп основних засобів.

Порядок перенесення збитків на майбутні звітні періоди. Звичайні ціни: порядок визначення та випадки застосування. Методи визначення цін у контрольованих операціях: порівняльної неконтрольованої ціни, ціни перепродажу, «витрати плюс», чистого прибутку, розподілення прибутку.

Пільги по податку на прибуток. Звільнення від сплати податку на прибуток в Україні. Новації щодо розвитку малого і середнього бізнесу, податкові канікули. Обмеження по видах діяльності для застосування пільгової ставки.

Оподаткування страхового бізнесу. Особливості оподаткування результатів діяльності, що здійснюються за довгостроковим контрактом. Поняття неприбуткової установи або організації та види їх доходів, які звільнюються від оподаткування. Особливості оподаткування нерезидентів. Новації в оподаткуванні дивідендів.

Податок на доходи фізичних осіб як форма індивідуального прибуткового оподаткування. Бюджетне і соціальне значення податку на доходи фізичних осіб. Переваги і недоліки податку на доходи фізичних осіб. Становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні, новації в оподаткуванні на кожному з етапів розвитку.

Платники податку на доходи фізичних осіб. Особи, які відносяться до резидентів, нерезидентів та податкових агентів з метою оподаткування.

Визначення об'єкта оподаткування для резидентів і нерезидентів; для суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб та осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність.

Доходи платника, які включаються, та які не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу. Зміни в переліку доходів, які не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу.

Поняття податкової знижки по податку на доходи фізичних осіб. Порядок отримання податкової знижки та зміни в переліку витрат, які платник має право до неї включити. Обмеження щодо права платника на отримання податкової знижки. Зменшення бази обрахунку граничного розміру податкової знижки.

Податкові соціальні пільги та умови, за яких вони застосовуються. Зміна бази нарахування податкової соціальної пільги. Види пільг та порядок їх застосування. Зміни в розмірі пільг для окремих категорій громадян. Новації в переліку громадян, які мають право на податкову соціальну пільгу. Право платника на вибір місяця застосування соціальної пільги. Штрафні санкції, які застосовуються щодо платника, який порушив порядок отримання соціальної пільги. Порядок перерахування працедавцем сум наданих податкових соціальних пільг.

Ставки податку, зміни в їх розмірі та підставах застосування. Запровадження малопрогресивного оподаткування для окремих видів доходів.

Особи, на яких покладається нарахування та сплата податку. Порядок сплати податку до бюджету податковим агентом.

Особи, які зобов'язані або можуть подавати річну податкову декларацію. Зміни в порядку подання декларації та строках сплати податку громадянами та суб'єктами підприємницької діяльності — фізичними особами. Випадки, коли річна податкова декларація не подається.

Особливості оподаткування окремих видів доходів: від операцій з нерухомістю, процентів, дивідендів, роялті, виграшів та призів. Оподаткування інвестиційного прибутку, благодійної допомоги. Оподаткування доходів, отриманих за договорами довгострокового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення, пенсійних вкладів та за договорами довірчого управління. Оподаткування іноземних доходів. Оподаткування нерезидентів. Оподаткування доходу, отриманого платником податку внаслідок прийняття ним у спадщину та у подарунок коштів, майна, майнових чи немайнових прав: зміни ставок та переліку спадкоємців.

Особливості оподаткування доходів громадян від заняття підприємницькою діяльністю, які не обрали спрощену систему оподаткування. Порядок визначення об'єкта оподаткування. Зміни

в порядку нарахування та строки сплати авансових платежів. Зміни в порядку та строках подання декларації про фактично отримані доходи. Порядок перерахунків по податку.

Особливості оподаткування доходів, отриманих фізичною особою від здійснення незалежної професійної діяльності. Перелік платників, які можуть проводити незалежну професійну діяльність, їх права і обов'язки. Порядок визначення оподатковуваного доходу. Порядок подання податкової звітності.

Тема 5. Екологічне оподаткування та платежі за ресурси в Україні

Необхідність та сутність екологічного оподаткування. Складові екологічного оподаткування. Еволюція екологічного оподаткування в Україні.

Зміст екологічного податку. Платники та підстави сплати податку. Об'єкт та база оподаткування. Диференціація ставок залежно від виду діяльності та обставин, що впливають на забруднення навколишнього середовища. Порядок обчислення податку. Порядок подання податкової звітності та сплати податку.

Відповідність податкової політики України у сфері екологічного оподаткування сучасним світовим ініціативам використання податків для охорони природного середовища. Світова практика використання податкових знижок та податкового кредиту для стимулювання впровадження природоохоронних технологій.

Державна власність на ресурси як основа отримання державою доходів за їх використання. Плата за ресурси як інструмент впливу на економне і раціональне використання ресурсів. Види платежів за ресурси.

Зміст плати за землю, переваги та недоліки. Плата за землю як інструмент раціонального використання земельних угідь і регулювання розміщення виробництва та населення в регіональному розрізі.

Платники та об'єкти оподаткування. База оподаткування. Форми та порядок обчислення плати за землю: земельний податок та орендна плата.

Диференціація ставок залежно від призначення земельних ділянок, їх місцезнаходження і якісних характеристик.

Особливості встановлення ставок для різних платників та видів діяльності. Пільги щодо податку для юридичних та фізичних

осіб. Земельні ділянки, які не підлягають оподаткуванню. Податковий період. Строки сплати плати за землю. Індикація нормативної грошової оцінки земель. Порядок зарахування до бюджетів плати за землю.

Плата за користування надрами. Зміст плати за користування надрами. Види плати: за використання надр для видобування корисних копалин; за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Платники та об'єкт оподаткування База оподаткування. Диференціація ставок податку залежно від порядку визначення плати за користування надрами. Базовий податковий період. Порядок подання розрахунку (звітність). Порядок сплати податкових зобов'язань. Основні нововведення Податкового кодексу України та їх мета.

Збір за спеціальне використання води. Призначення збору. Платники та об'єкт оподаткування збором. Диференціація ставок збору в залежності від умов залягання вод: поверхневі, підземні. Диференціація ставок збору залежно від умов (потреб) використання води: гідроенергетики, водного транспорту, рибництва, виробництва напоїв, телекомунікації, житлово-комунальних підприємств. Порядок обчислення збору. Особливості обчислення збору при встановленні лімітів використання води. Порядок сплати збору. Новації Податкового кодексу України.

Збір за спеціальне використання лісових ресурсів: сутність, призначення. Платники збору. Об'єкт оподаткування збором. Диференціація ставок збору за видами лісових порід. Порядок обчислення збору. Порядок перерахунку збору. Порядок сплати збору. Основні нововведення Податкового кодексу України.

Тема 6. Майнове оподаткування та інші загальнодержавні податки та збори, їх роль у податковій системі України

Збір за першу реєстрацію транспортного засобу як результат трансформації податку з власників транспортних засобів. Платники та база оподаткування. Диференціація ставок залежно від характеристик транспортного засобу: вид транспортного засобу, вид двигуна, об'єм циліндрів та потужність двигуна, довжина корпусу судна, максимальна злітна маса. Встановлення до ставок збору коригуючих коефіцієнтів та їх диференціація залежно від терміну використання транспортних засобів.

Рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України: зміст відповідно до Податкового кодексу України. Платники рентної плати. Об'єкт оподаткування. Ставки оподаткування. Порядок обчислення податкових зобов'язань та строки сплати: базовий податковий період, порядок обчислення, строки подачі податкового розрахунку, строки сплати, нарачування пені.

Збір за користування радіочастотним ресурсом України. Платники та об'єкт оподаткування. Ставки збору: критерії диференціації. Порядок обчислення і сплати збору.

Необхідність запровадження фіксованого сільськогосподарського податку. Перелік податків і зборів, у рахунок яких сплачується фіксований сільськогосподарський податок.

Платники фіксованого сільськогосподарського податку. Порядок набуття та скасування статусу платника фіксованого сільськогосподарського податку. Об'єкт та база оподаткування. Ставки фіксованого сільськогосподарського податку. Особливості оподаткування сільськогосподарських виробників, які здійснюють сільськогосподарську діяльність у гірських та поліських територіях.

Порядок нарачування та строки сплати фіксованого сільськогосподарського податку.

Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію. Платники, об'єкт оподаткування та ставки. Порядок обчислення та сплати. Цільове використання коштів.

Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ. Платники, об'єкт оподаткування та ставки збору. Порядок обчислення та сплати.

Тема 7. Система місцевого оподаткування в Україні

Склад місцевих податків і зборів. Фіскальне значення місцевих податків і зборів. Повноваження місцевих органів влади щодо встановлення місцевих податків і зборів. Обов'язкові та необов'язкові для запровадження місцеві податки та збори.

Спрощена система оподаткування для суб'єктів малого бізнесу. Необхідність запровадження спрощеної системи оподатку-

вання суб'єктів малого підприємництва. Умови перебування на єдиному податку. Перелік юридичних і фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, які мають право бути платниками єдиного податку. Зміни в переліку податків і зборів, у рахунок яких сплачується єдиний податок.

Єдиний соціальний внесок для платників єдиного податку. Особливості нарахування і сплати єдиного податку для юридичних осіб. Ставки єдиного податку для суб'єктів підприємницької діяльності — юридичних осіб. Строки і порядок сплати та подання розрахунків для юридичних осіб. Порядок зарахування податку до бюджету.

Особливості у нарахуванні і сплаті єдиного податку для фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності. Ставки єдиного податку для суб'єктів підприємницької діяльності — фізичних осіб. Строки і порядок сплати та подання розрахунків для фізичних осіб. Порядок зарахування податку до бюджету. Обмеження для підприємців-платників єдиного податку.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, його призначення. Платники податку та об'єкт оподаткування. Нерухомість, яка не є об'єктом оподаткування. Ставки податку. База оподаткування та пільги зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Порядок обчислення та строки сплати податку.

Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, його призначення. Характерні відмінності збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності від плати за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності, що справлялась до прийняття Податкового кодексу України. Платники збору. Суб'єкти, які звільняються від сплати збору. Види діяльності, що підлягають патентуванню. Види патентів на провадження торгівельної діяльності та строки їх дії. Ставки збору. Порядок придбання торгового патенту: періодичність та строки сплати збору.

Збір за місця для паркування транспортних засобів, його призначення. Основні відмінності збору за місця для паркування транспортних засобів від збору за паркування транспортних засобів, який існував до прийняття Податкового кодексу України. Платники збору та об'єкт оподаткування. Ставки збору та база оподаткування. Порядок обчислення та строки сплати збору.

Туристичний збір: сутність та мета запровадження. Характерні відмінності туристичного збору від курортного збору, що

справлявся до прийняття Податкового кодексу України. Платники збору. Пільгові категорії, які звільняються від сплати збору. Розмір збору. Податкові агенти зі сплати збору. Порядок обчислення та строки сплати збору.

Тема 8. Великі платники податків у податковій системі України

Поняття великого платника податків. Критерії визначення великих платників податків. Кількість великих платників податків в Україні. Роль великих платників податків у податковій системі. Розподіл великих платників податків за галузями економіки. Види податків, що сплачуються великими платниками. Структура податкових надходжень великих платників податків.

Вимоги до податкового супроводження великих платників податків. Генезис податкового супроводження великих платників податків в Україні. Центральний офіс з обслуговування великих платників податків. Горизонтальний моніторинг великих платників податків. Переваги та недоліки застосування горизонтального моніторингу великих платників податків для платників і для держави.

Сутність трансфертного ціноутворення. Використання трансфертного ціноутворення великими платниками податків для уникнення сплати податків.

Зарубіжний досвід роботи з великими платниками податків.

Тема 9. Фіскальний потенціал та фіскальна функція податкової системи України

Поняття фіскального потенціалу податкової системи. Чинники, що впливають на фіскальний потенціал податкової системи. Фіскальна функція податкової системи як інструмент реалізації її фіскального потенціалу.

Показники оцінки фіскального потенціалу та фіскальної функції податкової системи.

Поняття податкового навантаження. Методи визначення податкового навантаження. Податкове навантаження на юридичних та фізичних осіб. Податкове навантаження на великих пла-

тників податків. Податкове навантаження на суб'єктів малого бізнесу. Податкове навантаження на фактори виробництва та споживання. Міжгалузеві відмінності у рівні податкового навантаження.

Напрями зміщення податкового навантаження.

Тема 10. Регульовальна роль податкової системи України

Регульовальна роль податкової системи як результат дії регулюючої функції податків. Особливості регулюючої функції ПДВ, акцизного податку, мита, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, екологічного податку, платежів за ресурси, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Методи податкового регулювання: зниження податкових ставок, надання податкових пільг.

Концепція податкового регулювання — основа реалізації регулюючої функції податків. Засади надання податкових пільг.

Пріоритети податкового регулювання в Україні. Податкове регулювання у спеціальних економічних зонах.

Наслідки податкового регулювання в Україні.

Недоліки податкового регулювання в Україні.

2. ТЕМИ КУРСУ

Тема

1

ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

1.1. Методичні поради до вивчення теми

Вивчення цієї теми необхідно почати з питання сутності та змісту податкової системи. Оскільки поняття «податкова система» утворилось об'єднанням двох понять, то пригадайте: 1) визначення «системи» та основні її характеристики; 2) визначення категорії «податок» за економічним змістом і формою прояву; 3) визначення термінів «збір» і «плата», які також відображають платежі юридичних і фізичних осіб до бюджету.

З'ясовуючи сутність податкової системи, слід звернути увагу, що це складна багаторівнева структура. Існують такі рівні: абстрактно-теоретичний і рівень безпосереднього сприйняття форм оподаткування. У абстрактно-теоретичному аспекті **податкова система** — це сукупність взаємовідносин між платниками та державою, що виникають у процесі розподілу ВВП з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів, необхідних для виконання державою покладених на неї функцій. На рівні безпосереднього сприйняття форм оподаткування податкова система сприймається передусім як сукупність взаємопов'язаних, взаємоузгоджених податків та інших обов'язкових платежів.

Податкові відносини реалізуються через управлінську діяльність людей. Тому виокремлюється організаційно-управлінський блок. Уся діяльність щодо збору й сплати податків спирається на систему нормативних актів. Тому податкову систему можна також розглядати і як систему податкового законодавства.

Поєднуючи різні підходи до розуміння змісту податкової системи (а саме абстрактно-теоретичний, рівень безпосереднього

сприйняття форм), нормативний, організаційно-управлінський) маємо таке узагальнююче визначення **податкової системи** — це *сукупність законодавчо закріплених у певній державі податків, зборів і платежів, процедур їх установа, зміни чи скасування; дій, що забезпечують їхню сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства*. Структуру податкової системи представлено на рисунку 1.1 у *Додатках*.

Для поглибленого вивчення цього питання доцільно опрацювати словниково-довідкову літературу, монографії, періодичні видання, підручники. А результати представити у таблиці 1.1:

Таблиця 1.1

ДЕФІНІЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Автор, назва книги	Визначення податкової системи	Коментар студента

Наступним питанням, яке треба опрацювати при вивченні теми, є встановлення умов виникнення податкової системи. Для цього необхідно пригадати еволюцію оподаткування, виокремити періоди, указати види доходів держави та особливості оподаткування на кожному етапі [4¹]. Слід систематизувати матеріал за допомогою таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

**ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ
ТА РОЗВИТКУ ОПОДАТКУВАННЯ**

Період	Види доходів держави	Особливості оподаткування
Стародавній світ — початок середніх віків		
XVI—XVIII ст.		
XIX—XXI ст.		

На основі даних таблиці необхідно сформулювати умови набуття оподаткуванням системності.

Важливим питанням цієї теми є вивчення *об’єктивних і суб’єктивних чинників становлення податкової системи*.

¹ Тут і далі посилання на рекомендовану літературу до теми.

До об'єктивних чинників належать:

1. *Вплив суспільної форми виробництва:* пригадайте форми суспільного виробництва та як вони впливають на розвиток оподаткування.

2. *Вплив відносин власності:* з'ясуйте, як відносини власності впливають на роль податків у формуванні доходів бюджету.

3. *Вплив концентрації (укрупнення) виробництва:* поясніть, чому внаслідок концентрації виробництва виникають підстави для державного регулювання, відтак, для збільшення податкових надходжень.

4. *Вплив зростання ВВП:* з'ясуйте, чи змінюється рівень податкових вилучень під час зростання ВВП, чи можливе зменшення податкового навантаження.

5. *Вплив відносин розподілу:* поясніть такі закономірності:

— розмаїття форм доходів зумовлює розмаїття форм податків;
— диференціація доходів (нерівномірність їх розподілу) стає передумовою диференціації податкових ставок;

— структура доходів впливає на структуру податків, рівень доходів платників є визначальним для загального обсягу доходів бюджету.

6. *Вплив форми державного управління:* з'ясуйте, як форма державного управління впливає на спосіб установлення податків. Розгляньте різні форми державного управління.

Суб'єктивними чинниками є суспільні, колективні (групові, тобто підприємств) та індивідуальні інтереси членів суспільства: визначте закономірність взаємозв'язку інтересів у процесі формування податкової системи. Установіть: 1) у чому полягає суспільний інтерес; 2) чи тотожними є поняття «суспільні інтереси» та «інтереси держави». Дайте відповідь на питання: як інтереси впливають на формування податкової системи в Україні.

Завершуючи вивчення теми, необхідно чітко розуміти вимоги до побудови податкової системи. Скористайтеся рисунком 1.1.

Вимога **системності** полягає в тому, що всі податки мають бути взаємопов'язаними між собою, органічно доповнювати один одного, не суперечити один одному й системі загалом. Поміркуйте, яким є альтернативний варіант вимозі системності. Чому він не реалізований на практиці? Поясніть, як за системного підходу мають реалізовуватися функції податків. Для цього виокреміть податки з яскраво вираженою фіскальною функцією, а також обґрунтуйте, у чому полягає регулююча функція ПДВ, акцизного податку, мита, податку на прибуток, податку на доходи громадян, плати за землю, податку на майно, платежів за ресурси.

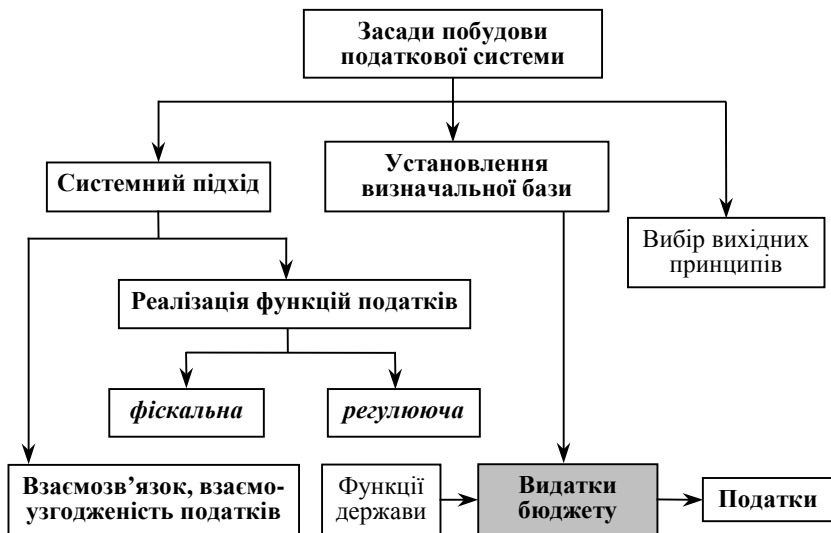

Рис. 1.1. Вимоги до побудови податкової системи

Визначальною основою під час побудови податкової системи є обсяг державних видатків. Видатки залежать від функцій держави.

Запам'ятайте: важливо, щоб держава виконувала суспільно необхідні функції. Це ті функції, які делегує державі суспільство для реалізації спільних інтересів індивідів, тобто інтересів, які індивід не може реалізувати одноосібно, або реалізує з більшими витратами, ніж це здатна зробити держава. Щоб система функціонувала ефективно, важливо, щоб держава виконувала ті функції, які відповідають інтересам індивідів. Якщо держава розширює свої функції за межі суспільно необхідних, то оподаткування втрачає раціональність і податкові відносини набувають конфліктних форм. Це виявляється в зростаючому опорі платників фіскальній експансії держави.

Визначте функції, які має виконувати держава, щоб вони відповідали інтересам суспільства. Поміркуйте над питанням, чи відповідають інтересам суспільства функції, які виконує держава в Україні?

При виборі вихідних принципів побудови податкової системи слід чітко розрізняти принципи оподаткування та принципи побудови податкової системи. *Принципи оподаткування* відобра-

жають засади справляння податків, а *принципи формування податкової системи* визначають правила співвідношення різних видів податків і механізмів їх справляння (кожного окремо). Між ними існує певний взаємозв'язок: у процесі побудови податкової системи мають бути реалізовані принципи оподаткування. Пригадайте принципи оподаткування, сформульовані А. Смітом і А. Вагнером [1].

Зверніть увагу. На противагу А. Сміту, на першу позицію в оподаткуванні А. Вагнер поставив принципи достатності та еластичності, тобто мають враховуватися не інтереси окремих платників, а й держави з пріоритетом останньої. Тобто перед оподаткуванням постало завдання збалансування інтересів держави та платників податків, яке, без перебільшення, і в сучасних умовах є ключовою проблемою формування податкової політики будь-якої цивілізованої держави світу.

У сучасній фаховій і навчально-методичній літературі немає єдиного підходу до визначення принципів побудови податкової системи. Ми вважаємо, що переконливою є аргументація професора В. М. Опаріна [2]. Він обґрунтовує три принципи побудови податкової системи: *принцип рівнонапруженості, принцип урівноваженості інтересів, принцип цілеспрямованого використання податків як фінансових регуляторів*. Розкрийте зміст цих принципів.

Оскільки податкову систему можна розглядати як сукупність нормативно-правових актів, то в законодавстві закріплюються правові принципи її функціонування. У демократичних державах організація системи оподаткування ґрунтується на таких *правових принципах*:

- рівність усіх платників перед законом;
- обов'язкове закріплення преференцій у податкових законах;
- презумпція невинності платника в поєднанні із системою гнучкого впливу на порушників податкового законодавства;
- однозначне трактування норм податкового законодавства;
- заборона зворотної сили податкового закону;
- антидискреційність рішень податкової служби (неможливість вирішення нею питань на свій розсуд);
- гарантованість стабільності та послідовності податкової політики.

Зверніть увагу. Наука й практика розробила чимало принципів, але головне не лише їх правильно обрати, а й реалізовувати на практиці.

1.2. Плани семінарських і практичних занять

I. Опитування

Питання теми

1. Сутність і зміст податкової системи.
2. Передумови формування системності в оподаткуванні.
3. Об'єктивні та суб'єктивні чинники розвитку податкової системи.
4. Засади побудови податкової системи.
5. Принципи оподаткування та побудови податкової системи: відмінність і взаємозв'язок.

II. Виконання тренінг—вправи «Опонент»

Мета вправи: навчитися виступати з промовою в швидкозмінних і непередбачуваних обставинах; висловлюватися щодо питань, які мають багатоаспектний характер; набувати ораторських вмінь.

Учасники: студенти групи — промовці (опоненти один одного), двоє студентів виступають у ролі критиків (один — позитивний, другий — негативний)

Реквізит: картки із завданнями (відповідно до кількості студентів у групі)

Алгоритм гри

Вступ. Пояснення студентам сутності роботи.

Крок 1. Отримання завдань на картках. Студенти підходять до столу викладача й обирають одну картку (усі картки лежать на столі зворотною стороною до студентів). На кожній картці написано номер і тезу. На іншій картці під таким самим номером написано антитезу — з нею буде виступати «опонент». Для підготовки виступів дається небагато часу — близько 5 хв.

Крок 2. Виступи студентів — «опонентів». Студенти, які отримали картки з однаковим номером, одночасно виходять «перед аудиторією» і представляють свої виступи відповідно до завдання у формі почергових монологів чи діалогів. Час для кожного — 2—3 хв. Головне при цьому опоненту виступати впевнено, аргументовано й не конфліктувати з опонентом.

Крок 3. Виступи «критиків», які мають проаналізувати позитивні та негативні сторони роботи, виявити, чиї аргументи були,

на їхню думку, переконливіші. І так доти, поки не висловляться всі студенти. Усі інші студенти, які ще не опонували за своїми картками, також беруть участь, оцінюючи виступи своїх одногрупників та обираючи найбільш переконливих. За бажанням, вони також можуть узяти участь у дискусії.

Після виступу всіх учасників викладач підводить підсумки.

Приклади записів на картках (тези та антитези):

- 1) — справедливим є пропорційне оподаткування;
— справедливим є прогресивне оподаткування.
- 2) — у податковій системі мають переважати податки на споживання;
— у податковій системі мають переважати податки на доходи та майно.

III. Ділова гра «Переконай інших у своїй правоті»

Тема гри: Збалансування інтересів платників податків, держави та суспільства

Мета: визначити функції, які має виконувати держава та обсяг видатків бюджету як визначальної бази побудови податкової системи.

Хід гри. Формується три групи студентів:

- перша група представляє інтереси держави;
- друга група представляє інтереси платників податків;
- третя група представляє інтереси осіб, які отримують виплати з бюджету.

Кожна група обґрунтовує функції, які має виконувати держава, і має переконати в цьому присутніх на грі. Студенти, які не ввійшли до складу жодної з груп, у ході дискусії мають визначити свою прихильність до певної групи під впливом аргументів учасників гри. Виграє команда, в якій буде більше прихильників.

Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6].

1.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Розробка «Інтелект-карти» на тему:

1. Структуризація податкової системи.

Завдання: обґрунтувати критерії структуризації та виокремити підсистеми податкової системи, показати взаємозв'язок між підсистемами та елементами кожної з них.

2. Принципи оподаткування та побудови податкової системи.

Завдання: представити еволюцію наукових поглядів щодо принципів оподаткування та побудови податкової системи, показати взаємозв'язок зазначених принципів.

Примітка. Правила створення інтелект-карт наведені в кейс-практикумі.

Теми рефератів та експертних оцінок

1. Еволюція наукових поглядів щодо сутності та змісту податкової системи.

2. Становлення та розвиток податкової системи: авторський підхід до періодизації.

3. Дискусійні питання щодо принципів побудови податкової системи.

4. Податкове навантаження: критерії якісної та кількісної оцінки.

5. Податкове навантаження в країнах світу.

6. Яким має бути податкове навантаження в Україні?

7. Наукові підходи до обґрунтування структури податкової системи.

8. Структура податкових систем у країнах світу: спільні та відмінні риси.

9. Якою має бути структура податкової системи в Україні?

11. Взаємозв'язок податків на споживання, доходи та майно.

12. Взаємозв'язок прибуткового та майнового оподаткування.

13. Форми прибуткового оподаткування: взаємозв'язок, фискальна регулююча роль.

14. Інтереси держави та платників податків: проблеми збалансування.

15. Пропорційне чи прогресивне оподаткування: дилема вибору.

16. Пріоритети податкового регулювання в Україні.

1.4. Термінологічний словник

Акциз — податок на споживання, який установлюється у вигляді надбавки до ціни.

Державне мито — платіж, що справляється за вчинення юридичних дій і за видачу документів юридичного характеру вповноваженими на те органами.

Збір — платіж юридичних і фізичних осіб, який має певне цільове призначення.

Мито — податок на споживання, який установлюється на товари, що імпортуються, експортуються або проходять транзитом через митну територію країни.

Плата — платіж до бюджету за надання певних прав і послуг, передбачає певну еквівалентність відносин платника з державою.

Податкове регулювання — вплив на соціально-економічний розвиток суспільства, на інтереси й діяльність юридичних і фізичних осіб.

Податок — обов'язковий, регулярний платіж до бюджету без відповідного цільового призначення.

Прогресивне оподаткування — оподаткування, що здійснюється диференційованими ставками, розміри яких зростають зі збільшенням об'єкта оподаткування.

Пропорційне оподаткування — оподаткування, що здійснюється за єдиною ставкою, незалежною від розміру об'єкта оподаткування.

Специфічні акцизи — вид податків на споживання, що встановлюються на окремі види товарів.

Універсальний акциз — податок на споживання, який установлюється у вигляді надбавки до загального обороту платника.

1.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильні або вказати власний варіант, якщо правильної відповіді не запропоновано.

1. На рівні безпосереднього сприйняття форм оподаткування податкова система — це:

А) сукупність взаємопов'язаних, взаємоузгоджених податків, зборів та інших обов'язкових платежів;

Б) система органів управління, що встановлюють податки, скасовують, змінюють податки, забезпечують їх сплату й контроль;

В) сукупність нормативно-правових актів з питань оподаткування та адміністрування податків;

Г) усі відповіді правильні.

2. Особливості оподаткування до початку середніх віків полягали в такому:

- А) податки були основним джерелом доходів бюджету;
- Б) громадяни у вільні часи звільнялися від більшості податків;
- В) загальність і справедливість — основні принципи оподаткування;
- Г) відкупна система збору податків.

3. Особливості оподаткування в XVI—XVIII ст.ст.:

- А) прямі податки утримуються переважно у формі реальних податків.
- Б) запроваджуються органами законодавчої влади;
- В) зменшується кількість податків;
- Г) розвивається оподаткування підприємств.

4. Особливості оподаткування в XIX—XXI ст.ст.:

- А) основне джерело державних доходів;
- Б) збільшується кількість непрямих податків;
- В) зникають усі форми оподаткування, що застосовувалися на попередньому етапі;
- Г) бюрократичний спосіб стягнення податків.

5. Умови набуття оподаткуванням системності:

- А) розвиток податкової науки та використання її здобутків у податковій практиці;
- Б) збільшення кількості специфічних акцизів;
- В) перехід до оподаткування чистого доходу;
- Г) зникнення первісних форм оподаткування.

6. Об'єктивні чинники становлення податкової системи:

- А) концентрація виробництва;
- Б) форма державного правління;
- В) суспільні інтереси;
- Г) інтереси держави.

7. Суб'єктивні чинники становлення податкової системи:

- А) розвиток приватної власності;
- Б) форма державного правління;
- В) зростання ВВП;
- Г) інтереси платників податків.

8. Вплив зростання ВВП приводить:

- А) до збільшення податкових вилучень;
- Б) до пріоритету інтересів юридичних осіб;
- В) до розмаїття форм доходів;
- Г) правильної відповіді немає.

9. Визначальною базою під час побудови податкової системи є:

- А) обсяг бюджетних доходів;
- Б) обсяг бюджетних видатків;
- В) інтереси держави;
- Г) інтереси платників податків.

10. Принципами оподаткування є:

- А) соціальна справедливість;
- Б) зручність;
- В) фіскальна достатність;
- Г) збалансування інтересів платників і держави.

11. Принципами побудови податкової системи є:

- А) фіскальна достатність;
- Б) рівномірність сплати податків;
- В) рівнонапруженість;
- Г) цілеспрямоване використання податків як фінансових регуляторів.

12. У демократичних державах організація системи оподаткування ґрунтується на таких правових принципах:

- А) гарантованість стабільності та послідовності податкової політики;
- Б) обов'язкове закріплення преференцій у податкових законах;
- В) соціальна справедливість;
- Г) сплата податків у визначені законом терміни.

1.6. Запитання для самоконтролю

1. Що таке податкова система?
2. Дайте визначення податкової системи:
— на абстрактно-теоретичному рівні;

- на рівні безпосереднього сприйняття податкових відносин;
- в організаційно-управлінському аспекті;
- у правовому аспекті.

3. Назвіть етапи періодизації оподаткування. Які види податків та інших обов'язкових платежів справлялися на кожному з них?

4. У чому полягають особливості оподаткування на кожному етапі розвитку?

5. На якому етапі розвитку оподаткування почала формуватися податкова система?

6. Сформулюйте умови набуття оподаткуванням системності.

7. Назвіть об'єктивні та суб'єктивні чинники становлення та розвитку податкової системи. Обґрунтуйте вплив кожного з них.

8. Назвіть вимоги до побудови податкової системи.

9. У чому полягає сутність вимоги системності, чи дотримується ця вимога в Україні.

10. Що є визначальною базою під час побудови податкової системи. Як ця вимога дотримується в Україні.

11. Назвіть принципи оподаткування та принципи побудови податкової системи. Чим вони відрізняються.

12. Розкрийте зміст принципу рівнонапруженості під час побудови податкової системи.

13. У чому полягає сутність принципу урівноваженості інтересів платника та держави в процесі побудови податкової системи.

14. Як слід трактувати зміст принципу цілеспрямованого використання податків як фінансових регуляторів під час побудови податкової системи.

15. Назвіть правові принципи побудови податкової системи, що застосовуються в демократичних державах. Чи мають вони економічний зміст?

1.8. Рекомендована література

1. *Мельник В. М.* Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу: Монографія / В. М. Мельник. — К.: «Комп'ютерпрес», 2006. — 277 с.
2. *Опарін В. М.* Фінансова система України. (теоретико-методологічні аспекти): монографія / В. М. Опарін. — Вид. 2-ге. — К.: КНЕУ, 2006. — 240 с.
3. Податкова система України: тренінг-курс : навч. посіб. \ О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, С. М. Кокшарова, А. В. Пислиця та ін. ; за заг. ред. О. М. Тимченко ; передм. Т. І. Єфименко. — К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. — 656 с.
4. *Соколовська А. М.* Основи теорії податків. А. М. Соколовська : Навч. посібник. — К.: Кондор, 2010. — 325 с.
5. *Соколовська А. М.* Податкова система держави: теорія і практика становлення: Монографія / А. М. Соколовська. — К.: Знання-Прес, 2004. — 454 с.
6. *Соколовская А. М.* Теория налогообложения. Продвинутый курс. / А. М. Соколовская, И. А. Майбуков. — М.: Юнити-Дана, 2011. — 591 с.

Тема

2

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Методичні поради до вивчення теми

У процесі вивчення цієї теми спочатку необхідно з'ясувати історичні та економічні умови, у яких почала формуватися податкова система України [7]. Нагадаємо, що початок її становлення припадає на 1990 рік, коли Україна перебувала в складі колишнього СРСР. Після проголошення незалежності в Україні у 1991 р. був ухвалений Закон «Про систему оподаткування». *Ознайомлюючись з тенденціями розвитку податкової системи в Україні, варто звернути увагу на наведені нижче питання:*

1. Як змінювалися кількість і склад податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що входили до податкової системи України. Для цього доцільно виокремити такі етапи розвитку 1991—1994 рр., 1994—1997 рр., 1997—2011 рр. У 1994 і 1997 роках Закон про систему оподаткування змінювався й приймався у нових редакціях. З 1 січня 2011 року введено в дію Податковий кодекс України, який вніс суттєві зміни до податкової системи України. Пропонуємо систематизувати матеріал за допомогою таблиці 2.1, виокремивши:

— *загальнодержавні (податки на доходи, податки на майно, податки на споживання, платежі за ресурси, інші податки, збори та обов'язкові платежі);*

— *місцеві податки та збори.*

Скористайтеся джерелами: [1, 2, 4—6, 7].

Зверніть увагу на зменшення кількості податків і зборів у 2011 році. Проте зважте, що перелік обов'язкових платежів, визначений у Податковому кодексі, не є вичерпним, адже платники додатково до цих податків і зборів мусять сплачувати єдиний соціальний внесок, державне мито та деякі інші, залежно від специфіки діяльності (наприклад, банки — збір до фонду гарантування вкладів фізичних осіб). Справляння зазначених платежів регламентується іншими законодавчими актами.

Таблиця 2.1

СКЛАД ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ І МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ,
ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

Закон України «Про систему оподаткування»			Податковий кодекс України	
1991 р.	1994 р.	1997 р.	на момент прийняття	на поточний момент

2. Як змінювалися ставки основних бюджетоформуючих податків: ПДВ, податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб?

3. Як змінювалося співвідношення між податками на споживання та податками на доходи, податком на прибуток підприємств на податком на доходи громадян, податками на доходи та майно? Для цього виконайте аналітичні завдання, наведені в п. 2.3 теми.

4. Чим викликане застосування диференційованого підходу до оподаткування та використання змішаних форм?

Наступним питанням вивчення цієї теми є ознайомлення із засадами функціонування податкової системи України згідно з Податковим кодексом. Це питання охоплює такі аспекти:

- система податкового законодавства України;
- принципи податкового законодавства України;
- визначення основних елементів податкової системи: податку, збору, плати, внеску.

Система податкового законодавства згідно зі статтею 3 Податкового кодексу України включає: Конституцію України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Закони з митної справи, Міжнародні договори, нормативно-правові акти, прийняті на підставі та на виконання Податкового Кодексу, рішення АР Крим, органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків і зборів.

Конституція України, Митний кодекс та закони з питань митної справи належать до групи загальних нефінансових законів. Конституція України містить норми, які є відправною точкою правового регулювання податкових відносин. Пригадайте статті Конституції України, які закладають засади правового регулювання податкових відносин.

Податковий кодекс — це зібрання законодавчих актів про оподаткування, об'єднаних в один цілісний документ. Проте Податковий кодекс України не охоплює всі нормативно-правові документи, що регламентують справляння податків, зборів та інших обов'язкових платежів в Україні. До податкового законодавства входять також постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, декрети й постанови Кабінету Міністрів України, накази Державної податкової служби України. Ця група документів є доволі численною. Отже, прийняття Податкового кодексу лише частково вирішило проблему надмірної кількості правових актів, що формують податкове законодавство, об'єднавши податкові закони в один кодифікований нормативний акт. Поміркуйте, чи можливо взагалі об'єднати в одному документі усі нормативні акти про оподаткування.

Для вивчення принципів побудови податкової системи України опрацюйте статтю 4 Податкового кодексу України. Спочатку з'ясуйте, як змінилися ці принципи порівняно з попереднім законодавством. Рекомендуємо заповнити таблицю 2.2.

Таблиця 2.2

**ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ
(ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА)**

До 1 січня 2011 року (згідно із Законом України «Про систему оподаткування»)	З 1 січня 2011 року (згідно з Податковим кодексом)
1	2

Установіть: 1) принципи, які скасовано; 2) принципи, зміст яких залишився без змін; 3) принципи, зміст яких змінився; 4) нещодавно введені принципи податкового законодавства. Проаналізуйте виявлені зміни.

Наприклад, принцип *обов'язковості* замінено принципом *загальності* оподаткування. Загалом сутність принципу загальності визначена правильно. Проте варто зауважити, що принцип обов'язковості містив дуже важливий нюанс, а саме обов'язком платника було сплачувати податки, *визначені на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період*. Це положення не міститься в будь-якому іншому принципі податкового законодавства згідно з Податковим кодексом України.

Проаналізуйте трактування кожного принципу окремо.

Зверніть увагу: головною проблемою залишається не пошук найкращих трактовок, а практична реалізація закріплених у законодавстві принципів. Прокоментуйте, як кожний із задекларованих принципів реалізований в Україні. Для цього заповніть наведену нижче таблицю (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ**

Назва принципу	Зміст принципу	Коментар студента щодо реалізації принципу в Україні
1	2	3

Завершуючи вивчення теми, зверніть увагу, як Податковий кодекс визначає основні елементи податкової системи: податки, збори й плати.

Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до цього Кодексу.

Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів з умовою отримання ними спеціальної вигоди, зокрема в результаті вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими вповноваженими органами та особами юридично значимих дій.

Зауважимо, що зміст збору, плати та внеску в Податковому кодексі ототожнюється, хоча це різні за сутнісними характеристиками платежі.

Поміркуйте, яку вигоду може отримувати платник збору. Пригадайте визначення збору, плати та внеску з теорії податків, спільні та відмінні ознаки цих платежів. Визначіть, як змінилася дефініція зазначених платежів порівняно з попереднім законодавством?

Сукупність загальнодержавних і місцевих податків і зборів, що справляються в порядку, установленому Податковим кодексом, становить **податкову систему** України. Як бачимо, у Податковому кодексі закріплено визначення податкової системи, яке відображає безпосереднє сприйняття форм реалізації податкових відносин, проте упущена одна важлива характеристика — взаємозв'язок між елементами.

2.2. Плани семінарських і практичних занять

I. Опитування

Питання теми:

1. Історичні та економічні передумови виникнення податкової системи України.
2. Етапи розвитку податкової системи України.
3. Еволюція складу та структури податків і зборів.
4. Тенденції розвитку податкової системи України.
5. Основні бюджетоутворюючі податки: новації в оподаткуванні.
6. Трамбування податку, збору, плати як елементів податкової системи в Податковому кодексі України.
7. Напрями подальшого вдосконалення податкової системи України.

II. Презентація та обговорення результатів експертних оцінок

III. Тестування

IV. Виконання тренінг-вправи «Опонент»

Приклади тези та антитези:

- податкове навантаження в Україні є високим, що гальмує розвиток економіки країни;
- податкове навантаження в Україні є помірним і не перешкоджає розвитку економіки країни.

Література: [1—8].

2.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Аналітичні завдання

Завдання 1

Структурувати податкову систему України:

- А) за видами платежів до бюджету;
- Б) за економічним змістом об'єкта оподаткування;

В) за розподілом податків і зборів між Державним і місцевими бюджетами.

Завдання 2

Проаналізувати за 15 років динаміку та структуру доходів бюджету за бюджетною класифікацією (податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти).

Завдання 3

На основі групування за критеріями, зазначеними в п.п. А) і Б) завдання 1, розрахувати питому вагу кожного податку в податкових надходженнях загалом та у відповідній групі податків. Проаналізувати динаміку ПДВ, акцизного податку, мита, податку на прибуток, податку на доходи громадян, платежів за ресурси та екологічних податків. Аналіз зробити за 15 років із застосуванням табличного та графічного методів подачі показників.

Теми рефератів та експертних оцінок

1. Податкове навантаження в Україні та його оптимізація.
2. Еластичність податкової системи та окремих видів податків.
3. Фіскальна достатність податкової системи України.
4. Оптимізація структури податкової системи України.

2.4. Термінологічний словник

Загальнодержавні податки — це податки та збори, що встановлені Податковим кодексом і є обов'язковими до сплати на всій території України.

Місцеві податки та збори — податки та збори, що встановлені відповідно до переліку та в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим кодексом, рішеннями Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

Податкове законодавство — сукупність нормативно-правових актів, що регулюють податкові відносини, регламентують управління та адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Спеціальний податковий режим — система заходів, що визначають особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів.

2.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильні або вказати власний варіант, якщо правильної відповіді не запропоновано.

1. До загальнодержавних податків в Україні належать:

- А) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- Б) єдиний податок;
- В) податок з власників транспортних засобів;
- Г) екологічний податок.

2. До загальнодержавних зборів в Україні належать:

- А) туристичний збір;
- Б) збір за місця для паркування транспортних засобів;
- В) збір за користування радіочастотним ресурсом;
- Г) збір за геологорозвідувальні роботи.

3. До місцевих податків в Україні належать:

- А) фіксований сільськогосподарський податок;
- Б) єдиний податок;
- В) податок на нерухоме майно;
- Г) плата за землю.

4. До місцевих зборів відносяться:

- А) курортний збір;
- Б) ринковий збір;
- В) збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- Г) збір за спеціальне використання води.

5. Назвіть податок, який не справляється в Україні:

- А) акцизний податок;
- Б) податок на спадщину та дарування;

- В) екологічний податок;
- Г) державне мито.

6. Назвіть податок, скасований унаслідок прийняття Податкового кодексу:

- А) податок на промисел;
- Б) акцизний збір;
- В) єдиний податок;
- Г) фіксований сільськогосподарський податок.

7. До податкового законодавства належать:

- А) митний кодекс;
- Б) міжнародні договори з питань оподаткування;
- В) постанови Кабінету Міністрів;
- Г) постанови Верховної Ради України.

8. Податковий кодекс визначає:

- А) платників податків і зборів, їхні права та обов'язки;
- Б) компетенцію контролюючих органів, повноваження та обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю;
- В) відповідальність за порушення податкового законодавства;
- Г) погашення зобов'язань зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

9. Якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені Податковим кодексом, то:

- А) застосовуються правила міжнародного договору;
- Б) застосовуються правила Податкового Кодексу;
- В) усі відповіді неправильні;
- Г) усі відповіді правильні.

10. Місцеві ради обов'язково мають установлювати:

- А) єдиний податок;
- Б) збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- В) збір за місця для паркування транспортних засобів;
- Г) туристичний збір.

11. До спеціальних режимів оподаткування належать:

- А) плата за землю;
- Б) фіксований сільськогосподарський податок;

- В) єдиний податок;
- Г) рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні.

12. Забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу — це сутність принципу:

- А) загальності оподаткування;
- Б) рівності всіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;
- В) соціальної справедливості;
- Г) єдиного підходу до встановлення податків і зборів.

13. Установлення податків і зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями — це сутність принципу:

- А) економічності оподаткування;
- Б) фіскальної достатності;
- В) нейтральності оподаткування;
- Г) урівноваженості інтересів держави та платника.

14. Кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені податковим законодавством податки — це сутність принципу:

- А) рівності всіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;
- Б) соціальної справедливості;
- В) єдиного підходу до встановлення податків і зборів;
- Г) загальності оподаткування.

2.6. Запитання для самоконтролю

1. У яких історичних та економічних умовах відбувалося формування податкової системи України?
2. Визначте особливості та тенденції розвитку податкової системи України в 1991—2010 роках.
3. Як змінювався склад податків, зборів та інших обов'язкових платежів?

4. Чим зумовлена нестабільність складу податків, зборів та обов'язкових платежів?
5. Як змінювалися ставки основних бюджетоутворюючих податків?
6. Чим зумовлений диференційований підхід до оподаткування та застосування мішаних форм?
7. Чим викликане переважання податків на споживання в податковій системі України?
8. Чи є позитивною тенденція переважання податку на доходи фізичних осіб над податком на прибуток підприємств?
9. У чому виявляється вплив суб'єктивних чинників на розвиток податкової системи України?
10. Назвіть складові системи податкового законодавства України.
11. У чому полягає особливість міжнародних договорів як складової податкового законодавств?
12. Що таке Податковий кодекс?
13. Назвіть принципи податкового законодавства. У чому полягає їх зміст?
14. Дайте визначення податку, збору, плати, внеску згідно з Податковим кодексом.
15. Назвіть загальнодержавні податки, збори та інші обов'язкові платежі.
16. Назвіть місцеві податки та збори.
17. У чому полягають новації податкового кодексу щодо побудови податкової системи України?
18. Чи може Податковий кодекс охоплювати всі аспекти оподаткування?
19. Чи реалізований в Україні принцип фіскальної достатності?
20. Як змінився зміст принципу соціальної справедливості? Чи можна його реалізувати на основі Податкового кодексу України?
21. Чи може Податковий кодекс забезпечити нейтральність оподаткування?
22. Чи дотримується в Україні принцип рівномірності та зручності сплати податків?
23. Чи правильно визначений у Податковому кодексі зміст податку, збору, плати, внеску?
24. Скасування яких податків і зборів ви вважаєте невиправданим?
25. Які види платежів сплачують платники додатково до тих, що закріплені в Податковому кодексі?

2.8. Рекомендована література

1. *Брезвін А. І.* Путівник по Податковому кодексу / А. І. Брезвін. — К.: ВПД «Формат», 2011. — 376 с.
2. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: В 3 т. / Кол. авт. [заг. ред. М. Я. Азаров]. — К.: Міністерство фінансів України, 2010. — Т. 1. — 448 с.
3. Податкова система України: тренінг-курс : навч. посіб. \ О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, С. М. Кокшарова, А. В. Пислиця та ін. ; за заг. ред. О. М. Тимченко ; передм. Т. І. Єфименко. — К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. — 656 с.
4. Податковий кодекс України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
5. Податковий кодекс: про всі зміни. — Х.: Фактор, 2011. — 154 с.
6. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251-ХІІ. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1251-12> (втратив чинність).
7. *Соколовська А. М.* Податкова система держави: теорія і практика становлення: Монографія / А. М. Соколовська. — К.: Знання-Прес, 2004. — 454 с.
8. *Федосов В., Опарін В., Львовичкін С.* Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями / За наук. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2002. — 387 с.

Тема

3

РОЗВИТОК АКЦИЗІВ І МИТА В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

3.1. Методичні поради до вивчення теми

Під час вивчення цієї теми спочатку необхідно з'ясувати, які ж податки належать до податків на споживання в Україні. Так, слід пригадати, що до групи податків на внутрішню торгівлю та послуги й міжнародну торгівлю, згідно з Бюджетною класифікацією, належать три загальнодержавних податки: податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок і мито. За формою оподаткування ці податки належать до непрямих, оскільки встановлюються в цінах товарів і послуг, а їх розмір для окремого платника безпосередньо не залежить від його доходів, крім того, їх платники не збігаються з носіями. Існує три види непрямих податків: акцизи, фіскальна монополія та мито. Нині в Україні стягуються акцизи й мито. ПДВ є універсальним акцизом, а акцизний податок — специфічним. За економічним змістом об'єкта оподаткування ці податки належать до групи податків на споживання.

Вивчення податків на споживання доцільно почати з ПДВ, який посідає перше місце за показником надходжень до Зведеного бюджету не тільки серед інших податків на споживання, а й серед усіх податків, зборів, обов'язкових платежів в Україні. Податок на додану вартість (ПДВ) є непрямим податком, а саме — однією з форм універсальних акцизів. Приступаючи до вивчення цього питання, студентам необхідно спершу виявити переваги та недоліки ПДВ, оцінити його бюджетне та соціальне значення.

Для більш поглибленого вивчення цього питання студентам потрібно дати відповідь на такі питання:

- 1) у чому полягає відмінність між податком з обороту, податком з продажу та ПДВ?
- 2) Які переваги та недоліки кожного з них?
- 3) Чи доцільно скасувати ПДВ в Україні та перейти до податку з обороту або податку з продажів?

Для цього рекомендуємо заповнити таблицю 3.1.

Таблиця 3.1

Форми універсального акцизу	Переваги	Недоліки
Податок з обороту		
Податок з продажів		
Податок на додану вартість		

Окремо слід звернути увагу на передумови введення ПДВ в Україні і чи збігаються вони з передумовами введення ПДВ в інших країнах. Оскільки ПДВ є одним з основних бюджетоутворюючих податків в Україні, слід приділити увагу чинникам, що впливають на його надходження. Вивчаючи сутність ПДВ, передусім необхідно пригадати, що таке додана вартість, які методи її обчислення, а відповідно й способи обчислення самого ПДВ. Для цього слід заповнити таблицю 3.2.

Таблиця 3.2

Методи обчислення				
Доданої вартості		ПДВ		
№	Сутність методу	№	Назва методу	Сутність методу
I.	...	1.
		2.
II.	...	3.
		4.

Далі доцільно з'ясувати, який з розглянутих методів використовується в Україні й чому? Чи відповідає цей вибір загальносвітовій практиці? Студентам слід самостійно опрацювати інформацію щодо його **переваг** над іншими методами.

Далі розглянемо основні елементи діючого механізму справляння ПДВ. При цьому особливу увагу необхідно звернути на новачі в оподаткуванні, упровадженні у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України.

Студентам слід пригадати, чим носій податку відрізняється від його платника. **Платників податку на додану вартість** можна поділити на дві групи: ті, які підлягають реєстрації (обов'язко-

вій або добровільній) та ті, які не підлягають реєстрації, але мають сплачувати цей податок. Звертаємо увагу, що якщо особа зареєстрована платником ПДВ, то вона під час здійснення оподатковуваних операцій нараховує ПДВ, має право виписувати податкові накладні та формувати податковий кредит. Під час визначення загального обсягу оподатковуваних операцій звітного періоду для реєстрації (як обов'язкової, так і добровільної) платником ПДВ ураховуються обсяги операцій,

- ✓ що підлягають оподаткуванню за основною ставкою ПДВ;
- ✓ що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою ПДВ;
- ✓ звільнені та тимчасово звільнені від оподаткування податком на додану вартість.

Особою, відповідальною за нарахування та сплату податку до бюджету в разі постачання послуг нерезидентами, зокрема їх постійними представництвами, не зареєстрованими як платники податку, якщо місце постачання послуг розташоване на митній території України, є отримувач послуг.

Зверніть увагу, що обмеження щодо обсягу ввезення, з метою оподаткування податком на додану вартість, не застосовується до операцій з ввезення на митну територію України фізичними особами (громадянами) чи суб'єктами підприємницької діяльності, які не є платниками ПДВ, культурних цінностей.

Законодавством встановлено терміни реєстрації платником ПДВ різних категорій осіб (див. табл. 3.1 у Додатках).

Далі слід розглянути випадки, у яких анулюється (припиняється) реєстрація платника податку на додану вартість:

1) особа, зареєстрована як платник ПДВ не менше **12** місяців і загальна вартість оподатковуваних товарів/послуг, що надаються такою особою, за останні **12** календарних місяців менше **300 000 грн**, за умови сплати суми податкових зобов'язань у випадках, визначених податковим кодексом;

2) особа, зареєстрована як платник ПДВ, прийняла рішення про припинення та затвердила ліквідаційний баланс, передавальний акт або розподільний баланс відповідно до законодавства, за умови сплати суми податкових зобов'язань з ПДВ у випадках, визначених податковим кодексом;

3) особа, зареєстрована як платник ПДВ, реєструється як платник єдиного податку, умова сплати якого не передбачає сплати податку на додану вартість;

4) особа, зареєстрована як платник ПДВ, упродовж **12** послідовних податкових **місяців** не подає контролюючому органу декларації з податку на додану вартість та/або подає таку декла-

рацію, яка свідчить про відсутність постачання/придбання товарів, здійснених з метою формування податкового зобов'язання чи податкового кредиту;

5) установчі документи будь-якої особи, зареєстрованої як платник ПДВ, визнані рішенням суду недійсними;

6) господарським судом винесено ухвалу про ліквідацію юридичної особи — банкрута;

7) платник податку ліквідується за рішенням суду (фізична особа позбавляється статусу суб'єкта господарювання) або особу звільнено від сплати ПДВ чи її податкову реєстрацію анульовано (скасовано, визнано недійсною) за рішенням суду;

8) фізична особа, зареєстрована як платник ПДВ, померла, її оголошено померлою, визнано недієздатною або безвісно відсутньою, обмежено її цивільну дієздатність;

9) в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб і фізичних осіб — підприємців є запис про відсутність юридичної або фізичної особи за її місцезнаходженням (місцем проживання) або запис про відсутність підтвердження відомостей про юридичну особу;

10) припинено дію договору про спільну діяльність, договору управління майном, угоди про розподіл продукції;

11) закінчився строк на який утворено особу, зареєстровану як платник ПДВ.

Анулювання реєстрації в першому випадку здійснюється за заявою платника, у решті випадків може здійснюватись як за заявою платника, так і за рішенням відповідного контролюючого органу.

У разі відсутності законних підстав для анулювання реєстрації контролюючий орган впродовж **10 календарних днів** після надходження заяви платника податку про анулювання реєстрації подає такому платникові податку вмотивовану письмову відмову в анулюванні реєстрації з поясненнями із зазначеного питання.

Наголошуємо, що з моменту анулювання реєстрації особи як платника податку така особа позбавляється права на віднесення сум ПДВ до податкового кредиту, випуску податкових накладних.

Наступним елементом, до вивчення якого студентам доцільно далі перейти, є **ставки податку на додану вартість**. В Україні застосовуються три ставки ПДВ: основна — 20 % (передбачалося її зниження до 17 % спочатку з 1 січня 2014 р., а потім з 1 січня 2015 р.), 7 % — для лікарських засобів (з 1 квітня 2014 р.) та 0 %. Оподаткування операцій за цими ставками дає право платнику на формування податкового кредиту по вхідному ПДВ для цих опе-

рацій. Податкові зобов'язання також є, тільки при застосування нульової ставки, вони дорівнюють нулю ($\text{ПЗ} = \sum x \cdot 0 = 0$). Поміркуйте, як могло би вплинути зниження ставки ПДВ на його фіскальну ефективність; як вплине введення ставки ПДВ 7 % для лікарських засобів на споживачів та виробників (раніше ці операції звільнялися від ПДВ).

Далі розглянемо *об'єкт оподаткування ПДВ*, яким є операції платників податку з:

- ✓ постачання товарів і послуг на митній території України;
- ✓ увезення товарів на митну територію України;
- ✓ вивезення товарів за межі митної території України;
- ✓ постачання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським, річковим та авіаційним транспортом.

Студентам слід з'ясувати сутність понять «постачання товарів» і «постачання послуг», звернувши увагу на випадки, які відповідно до Податкового кодексу України не вважаються постачанням товарів. Окрему увагу необхідно приділити особливостям визначення місця постачання товарів і послуг, для чого слід опрацювати статтю 186 Податкового кодексу України. Також слід звернути увагу, що з метою оподаткування ПДВ до операцій з ввезення або вивезення товарів прирівнюється поміщення товарів у будь-який митний режим, визначений Митним кодексом України.

Крім операцій, що є об'єктом оподаткування, в українському законодавстві визначено також *операції, що виключені з об'єкта оподаткування*. Якщо платник ПДВ здійснює операцію, що не є об'єктом оподаткування, то податкові зобов'язання під час постачання не нараховуються, але немає й права на податковий кредит за цими операціями. *Зверніть увагу*, що за зазначеними вище податковими наслідками, операції, які не є об'єктом оподаткування, тотожні операціям, звільненим від оподаткування. Тому, студентам слід поміркувати над питанням: чи доцільним є поділ операцій на звільнені та ті, що не є об'єктом оподаткування, і чи існує такий поділ в інших країнах?

Від правильного визначення *бази оподаткування* залежить безпосередньо сума податку, оскільки

$$\text{Сума податку} = \text{база оподаткування} \times \text{ставка податку}$$

Базою оподаткування ПДВ є вартість товарів і послуг, визначених об'єктами оподаткування. База оподаткування податком на додану вартість залежить від виду здійснюваних операцій і може виражатися такими величинами, як договірна (контрактна) вар-

тість, звичайна ціна, митна вартість, комісійна винагорода тощо (див. табл. 3.2 у Додатках).

Слід звернути увагу на те, що з 1 вересня 2013 р. в Україні почали діяти правила трансфертного ціноутворення, які слід враховувати при визначенні бази оподаткування для ПДВ і податку на прибуток підприємств. Студентам необхідно, опрацювавши статтю 39 ПКУ, з'ясувати сутність понять «трансфертне ціноутворення», «звичайна ціна», «методи визначення звичайної ціни», а також визначити, які операції є контрольованими для цілей трансфертного ціноутворення. У міжнародній практиці під **трансфертним ціноутворенням** розуміється ціноутворення за угодами між асоційованими підприємствами. Стосовно таких підприємств існує ризик використання ними цін, що не відповідають принципу «витагнутої руки» (arm's length price), внаслідок чого можливі недонадходження податків. Тому у світі визнано необхідність здійснення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням. **Принцип «витагнутої руки»/Принцип звичайної ринкової ціни** — це міжнародний стандарт, погоджений країнами-членами ОЕСР як рекомендація до використання щодо встановлення трансфертних цін з метою оподаткування ТНК і податковими службами, який *полягає у наступному*: якщо між двома асоційованими підприємствами в їхніх комерційних або фінансових взаємовідносинах створюються або встановлюються умови, відмінні від тих, які мали б місце між двома незалежними підприємствами, тоді будь-який прибуток, який за відсутності таких умов міг бути нарахований одному з них, але з причин наявності цих умов не був йому нарахований, може бути включений до прибутку цього підприємства і відповідно оподатковуваний [48, с. 23].

У господарській діяльності може виникнути ситуація, коли вже після здійснення постачання товарів/послуг і відображення податкового зобов'язання та податкового кредиту, змінюється сума компенсації їх вартості (тобто та сума, яку отримує товари/послуг сплатив їх постачальнику). Така ситуація може мати місце в разі наступного за постачанням перегляду цін, перерахунку у випадках повернення товарів особі, яка їх надала, або в разі повернення постачальником суми попередньої оплати товарів/послуг. За таких умов необхідно відкоригувати суми податкових зобов'язань та податкового кредиту постачальника та отримувача в такий спосіб:

↓Σ компенсації → ↓ПЗ постачальника → ↓ПК отримувача

↑Σ компенсації → ↑ПЗ постачальника → ↑ПК отримувача.

ПДВ до сплати визначається як різниця між податковими зобов'язаннями платника (ПЗ) і податковим кредитом (ПК). Якщо це сальдо більше нуля, то визначена сума підлягає сплаті до бюджету. Якщо сальдо від'ємне, то податок не сплачується, а платник, за умови дотримання низки вимог і процедур, має право на повернення цієї суми державою (бюджетне відшкодування ПДВ).

Під час постачання виникає ПЗ, а в разі придбання може виникнути ПК. Виникнення податкових зобов'язань і податкового кредиту залежать від виду здійснюваних операцій. В Україні їх передбачено чотири:

- операції, що оподатковуються за основною ставкою \rightarrow є і ПЗ, і ПК;
- операції, що оподатковуються за ставкою 0 % \rightarrow є і ПЗ, і ПК, але ПЗ = 0;
- операції, звільнені від оподаткування податком на додану вартість \rightarrow при постачанні податкові зобов'язання не нараховуються, але й немає права на податковий кредит;
- операції, що не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість, аналогічно до звільнених, немає ні ПЗ, ні ПК.

У Податковому кодексі зазначені операції, які належать до кожної з цих чотирьох груп. Переважна більшість операцій оподатковується за основною ставкою. **Ставка 0 %** застосовується переважно до експорту. Опрацювавши статтю 195 Податкового кодексу України, слід з'ясувати, які операції, крім експортних, оподатковуються за нульовою ставкою.

Звільнені від оподаткування ПДВ операції є численими, їх можна умовно поділити на шість груп: соціального призначення; у сфері охорони здоров'я; операції з освітньої, культурної, наукової діяльності; у сфері зовнішньоекономічної діяльності; окремі операції виробничого змісту; інші операції.

Операції, що не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість, також є численими, їх теж умовно можна поділити на шість груп: операції з цінними паперами та борговими зобов'язаннями; банківські послуги; операції у сфері грошового обігу; інші операції фінансового характеру; інші операції нефінансового характеру; операції зовнішньоекономічного характеру.

Студентам доцільно опрацювати статті 196—197 Податкового кодексу України, систематизувавши представлені там операції в дванадцять наведених вище груп.

Слід звернути увагу, що залежно від виду здійснюваних операцій і напряму використання придбаних товарів/послуг, ПДВ, сплачене під час їх купівлі, може відноситися до складу податко-

вого кредиту або витрат, що враховуються в процесі обчислення прибутку до оподаткування, або до первісної вартості основних фондів, або сплачуватися за рахунок чистого прибутку (див. рис. 3.1 у Додатках).

Оскільки $\text{ПДВ} = \text{ПЗ} - \text{ПК}$, де **ПЗ** — податкові зобов'язання, **ПК** — податковий кредит, далі слід розглянути сутність і дату виникнення податкових зобов'язань і податкового кредиту.

Податкове зобов'язання — це загальна сума ПДВ, отримана (нарахована) платником у звітному періоді. Податкове зобов'язання виникає, коли зареєстрований платник ПДВ здійснює постачання товарів або послуг, які оподатковуються за основною або нульовою ставками (в останньому випадку — $\text{ПЗ} = 0$).

Розрізняють **три методи визначення податкових зобов'язань і податкового кредиту:**

- ✓ метод першої події;
- ✓ метод нарахування;
- ✓ касовий метод.

Студентам слід самостійно з'ясувати сутність кожного з цих методів, висловити свою думку щодо переваг і недоліків кожного з них.

Зверніть увагу! Попередня (авансова) оплата вартості товарів, що експортуються чи імпортуються, не змінює значення сум податку, які відносяться до податкового кредиту або податкових зобов'язань платника податку, такого експортера або імпортера.

Податковий кредит — це сума, на яку платник має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду.

Якщо податкове зобов'язання виникає під час постачання, то податковий кредит — під час придбання (за інших рівних умов).

Запам'ятайте, що право на віднесення сум ПДВ до податкового кредиту виникає в разі:

- ✓ придбання або виготовлення товарів (зокрема в разі їх ввезення на митну територію України) і послуг;
- ✓ придбання (будівництво, спорудження, створення) необоротних активів, зокрема під час їх ввезенні на митну територію України (зокрема в зв'язку з придбанням та/або ввезенням таких активів як внесок до статутного фонду та/або в разі передачі таких активів на баланс платника податку, уповноваженого вести облік результатів спільної діяльності);
- ✓ отримання послуг, наданих нерезидентом на митній території України, та в разі отримання послуг, місцем постачання яких є митна територія України;

✓ ввезення необоротних активів на митну територію України за договорами оперативного або фінансового лізингу.

Зверніть увагу, що не вся сума ПДВ, сплачена покупцем у разі придбання товару/послуги, може бути віднесена на податковий кредит (див. рис. 3.1 у Додатках).

Окремо слід зупинитися на **пропорційному віднесенні сум ПДВ до податкового кредиту**, яке має місце, якщо придбані та/або виготовлені товари/послуги частково використовуються в оподатковуваних операціях, а частково — ні. У такому випадку до податкового кредиту включається та частка сплаченого (нарахованого) ПДВ під час їх придбання або виготовлення, яка відповідає частці використання таких товарів/послуг в оподатковуваних операціях.

$$\text{Частка використання} = \frac{\text{Обсяг оподатковуваних операцій (без ПДВ)}}{\text{Сукупний обсяг оподатковуваних і неоподатковуваних операцій}} \times 100 \%.$$

Зверніть увагу, що зазначені вище обсяги беруться за такі часові періоди:

◆ за попередній календарний рік — для платників ПДВ, що здійснюють неоподатковувані операції понад рік;

◆ за перший звітний податковий період, у якому задекларовані такі оподатковувані та неоподатковувані операції.

Розрахунок частки використання сплаченого (нарахованого) податку за придбаними (ввезеними) товарами (послугами) між оподатковуваними та неоподатковуваними операціями подається до контролюючого органу одночасно з податковою декларацією звітного податкового періоду, в якому задекларовані такі оподатковувані та неоподатковувані операції.

Платник податку за підсумками календарного року здійснює **перерахунок** частки використання товарів/послуг в оподатковуваних операціях, виходячи з фактичних обсягів проведених упродовж року оподатковуваних і неоподатковуваних операцій. У разі зняття з обліку платника податку, зокрема за рішенням суду, перерахунок частки здійснюється, виходячи з фактичних обсягів оподатковуваних і неоподатковуваних операцій, здійснених з початку поточного року до дати зняття з обліку. Перерахунок частки використання необоротних активів в оподатковуваних операціях здійснюється за підсумками одного, двох і трьох календарних років, що настають за роком, в якому вони почали використовуватися (введені в експлуатацію).

Вияток! Частина використання не застосовується для таких операцій:

1. реорганізація (злиття, приєднання, поділ, виділення та перетворення) юридичних осіб;

2. постачання платником податку відходів і брухту чорних і кольорових металів, які утворилися в такого платника в результаті переробки, обробки, плавлення товарів (сировини, матеріалів, заготовок тощо) на виробництві, будівництві, розібранні (демонтажу) ліквідованих основних фондів та інших подібних операцій.

Студенти мають запам'ятати, що для **відображення сплаченого ПДВ у складі податкового кредиту, необхідно підтвердити його суму відповідними документами**, до яких, залежно від виду операції, належать: податкова накладна, транспортний квиток, готельний рахунок, рахунок, який виставляється платнику податку за послуги зв'язку, інші послуги, вартість яких визначається за показниками приладів обліку, касові чеки на суму не більше 200 грн на день без ПДВ, митна декларація.

Однак основним документом, що підтверджує право платника на формування податкового кредиту, є податкова накладна. Тому студентам слід приділити особливу увагу **порядку оформлення та видачі податкових накладних**.

➤ Зареєстрований платник ПДВ — продавець зобов'язаний надати покупцю (отримувачу) на його вимогу підписану вповноваженою платником особою та скріплену печаткою (за наявності) податкову накладну, у якій зазначаються в окремих рядках такі обов'язкові реквізити: 1) порядковий номер податкової накладної; 2) дата виписування податкової накладної; 3) повна або скорочена назва, зазначена в статутних документах юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, зареєстрованої як платник податку на додану вартість, — продавця товарів/послуг; 4) податковий номер платника податку (продавця та покупця); 5) місцезнаходження юридичної особи-продавця або податкова адреса фізичної особи — продавця, зареєстрованої як платник податку; 6) повна або скорочена назва, зазначена в статутних документах юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, зареєстрованої як платник податку на додану вартість, — покупця (отримувача) товарів/послуг; 7) опис (номенклатура) товарів/послуг та їх кількість, обсяг; 8) ціна постачання без урахування податку; 9) ставка податку та відповідна сума податку в цифровому значенні; 10) загальна сума коштів, що підлягають сплаті з урахуванням податку; 11) вид цивільно-правового

договору; 12) код товару згідно з УКТ ЗЕД (для підакцизних товарів і товарів, увезених на митну територію України).

Податкова накладна за вибором покупця (отримувача) може бути складена у паперовому або електронному вигляді.

➤ У разі здійснення операцій, звільнених від оподаткування ПДВ, у податковій накладній робиться запис «Без ПДВ» з посиленням на відповідну норму законодавства.

➤ Податкова накладна виписується в двох примірниках у день виникнення податкових зобов'язань продавця. Оригінал податкової накладної видається покупцю, копія залишається в продавця товарів/послуг. Поміркуйте, чи доцільно вводити третій екземпляр податкової накладної, який має надсилатися контролюючому органу.

➤ Для операцій, що оподатковуються, і операцій, звільнених від оподаткування, складаються окремі податкові накладні.

➤ Податкова накладна виписується на кожне повне або часткове постачання товарів/послуг, а також на суму коштів, що надійшли на поточний рахунок як попередня оплата (аванс). У разі, якщо частка товарів/послуг, послуг не містить відокремленої вартості, перелік (номенклатура) частково поставлених товарів/послуг зазначається в додатку до податкової накладної у встановленому порядку і враховується під час визначення загальних податкових зобов'язань.

➤ Податкова накладна є податковим документом й одночасно відображається в податкових зобов'язаннях і реєстрі виданих податкових накладних продавця та реєстрі отриманих податкових накладних покупця.

➤ Контролюючі органи за даними реєстрів, виданих та отриманих податкових накладних, наданих в електронному вигляді, повідомляють платника податку про наявність у такому реєстрі розбіжностей з даними контрагентів. При цьому платник податку впродовж 10 днів після отримання такого повідомлення має право уточнити податкові зобов'язання без застосування штрафних санкцій.

Зверніть увагу! *Право на нарахування податку та складання податкових накладних надається виключно особам, зареєстрованим як платники ПДВ.*

Передбачено обов'язок продавця перед тим, як видати покупцю податкову накладну, зареєструвати її впродовж **15** календарних днів після дати її виписки в Єдиному реєстрі податкових накладних. Це правило стосується лише тих накладних, у яких ПДВ перевищує певну суму:

понад 1 млн грн — з 1 січня 2011 року;

понад 500 тис. грн — з 1 квітня 2011 року;
понад 100 тис. грн — з 1 липня 2011 року;
понад 10 тис. грн — з 1 січня 2012 року.

Наголосимо, що податкова накладна, у якій сума податку на додану вартість не перевищує граничну суму, не підлягає включенню до Єдиного реєстру податкових накладних.

Податкова накладна є основним підтверджуючим документом права платника на податковий кредит, тому останній має бути зацікавлений у своєчасному отриманні правильно оформленої податкової накладної. Тому *платнику податків — покупцю слід пам'ятати:*

1) *відсутність факту реєстрації* платником податку — продавцем товарів/послуг *податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних* не дає права покупцю на включення сум податку на додану вартість до податкового кредиту;

2) *порушення порядку заповнення податкової накладної* не дає права покупцю на включення сум податку на додану вартість до податкового кредиту.

3) *виявлення розбіжностей даних податкової накладної та Єдиного реєстру податкових накладних* є підставою для проведення контролюючими органами документальної позапланової виїзної перевірки продавця та в певних випадках покупця товарів/послуг.

4) у разі *відмови продавця товарів/послуг надати податкову накладну* або в разі *порушення ним порядку її заповнення та реєстрації в Єдиному реєстрі* покупець таких товарів/послуг має право додати до податкової декларації за звітний податковий період заяву зі скаргою на такого постачальника, яка є підставою для включення сум податку до складу податкового кредиту. *Зверніть увагу*, що таке право зберігається за покупцем протягом **60 календарних днів**, що настають за граничним терміном подання податкової декларації за звітний (податковий) період, у якому не надано податкову накладну або порушено порядок її заповнення та/або порядок реєстрації в Єдиному реєстрі. До заяви додаються копії товарних чеків або інших розрахункових документів, що засвідчують факт сплати податку в зв'язку з придбанням таких товарів/послуг або копії первинних документів, складених відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», що підтверджують факт отримання таких товарів/послуг.

5) Надходження такої заяви зі скаргою є підставою для здійснення документальної позапланової виїзної перевірки зазначено-

го продавця для з'ясування достовірності та повноти нарахування ним зобов'язань з податку за такою операцією.

6) Платники ПДВ — покупці повинні своєчасно включати суми ПДВ, зазначені в податкових накладних, до складу податкового кредиту.

Нагадаємо, що передбачено такі **граничні терміни включення в податковий кредит сум ПДВ за податковими накладними:**

365 календарних днів

з дати складання податкової накладної

або

60 календарних днів з дати списання коштів

з банківського рахунку платника, що застосовує касовий метод податкового обліку,

або

до моменту продажу заставленого майна банками,
що одержали право власності
на таке заставне майно з метою продажу

Крім уже зазначеного, **платники ПДВ зобов'язані:**

1) вести окремий облік операцій з постачання та придбання товарів/послуг, які підлягають оподаткуванню, та тих, які не є об'єктами оподаткування та звільнені від оподаткування;

2) зведені результати такого обліку відображати в податкових деклараціях;

3) вести реєстр виданих та отриманих податкових накладних в електронному вигляді, у якому зазначаються:

✓ порядковий номер податкової накладної;

✓ дата її виписки (отримання);

✓ загальна сума постачання;

✓ сума нарахованого податку;

✓ реєстраційний номер платника податку — продавця, який видав податкову накладну платнику податку — покупцю;

4) подавати контролюючому органу копії записів у реєстрах виданих та отриманих податкових накладних в електронному вигляді щомісяця впродовж **20** календарних днів після його закінчення.

Зверніть увагу! У такі ж терміни повинні подавати копії платники, для яких установлено звітний податковий період — квартал.

Окремо слід зупинитися на **порядку надання податкової декларації та термінах розрахунків з бюджетом.** ПДВ до сплати = ПЗ – ПК. Якщо це число позитивне, то визначена сума під-

лягає сплаті (перерахуванню) до бюджету впродовж **10 календарних днів**, наступних за граничним терміном подачі податкової декларації. Термін подачі декларації, своєю чергою, залежить від звітного податкового періоду. Якщо звітний період дорівнює місяцю, податкова декларація має бути подана до органу ДПС упродовж **20 календарних днів**, що настають за останнім календарним днем звітного періоду, якщо *квартал* — то впродовж **40 календарних днів**. ***Зверніть увагу!*** *Якщо останній день подачі декларації припадає на вихідний або святковий день, то останнім днем вважається операційний (банківський) день, що настає за вихідним або святковим днем.*

Якщо ПЗ – ПК < 0, то ПДВ відшкодовується з бюджету (за дотримання певних умов). Для отримання відшкодування має відбуватися низка процедур, різних для автоматичного й звичайного порядку відшкодування (див. табл. 3.4 у Додатках).

У разі, якщо платник податку експортує товари за межі митної території України, отримані від іншого платника податку на умовах комісії, консигнації, доручення або інших видів договорів, які не передбачають переходу права власності на такі товари від такого іншого платника податку до експортера, право на отримання бюджетного відшкодування має такий інший платник податку. При цьому комісійна винагорода, отримана платником податку — експортером від такого іншого платника податку, включається до бази оподаткування за ставкою 20 % і не включається до митної вартості товарів, які експортуються.

Джерелом сплати бюджетного відшкодування (зокрема заборгованості бюджету) є доходи Державного бюджету України. Забороняється обумовлювати або обмежувати виплату бюджетного відшкодування наявністю або відсутністю доходів, отриманих від цього податку в окремих регіонах України.

В Україні одночасно функціонують **два порядки бюджетного відшкодування** — звичайний та автоматичний. Останнім можуть скористатися лише ті платники, які одночасно відповідають певним критеріям:

1) **не перебувають у судових процедурах банкрутства** відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;

2) юридичні особи та фізичні особи — підприємці, які включені до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців і щодо яких до цього реєстру **не внесено записів про:**

а) відсутність підтвердження відомостей;

б) відсутність за місцезнаходженням (місцем проживання);
в) прийняття рішень про виділення, припинення юридичної особи, підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця;

г) визнання повністю або частково недійсними установчих документів чи змін до установчих документів юридичної особи;

г) припинення державної реєстрації юридичної особи чи підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця та щодо таких осіб відсутні рішення або відомості, на підставі яких проводиться державна реєстрація припинення юридичної особи чи підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця;

3) здійснюють *операції, до яких застосовується нульова ставка*, питома вага яких упродовж попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів (місяців) сукупно становить **не менше 40 % загального обсягу поставок** (для платників податку з квартальним звітним періодом — упродовж попередніх чотирьох послідовних звітних періодів);

4) загальна *сума розбіжностей між податковим кредитом, сформованим платником податку за придбаними товарами/послугами та податковими зобов'язаннями його контрагентів*, у частині постачання таких товарів/послуг, за даними податкових накладних, що виникла впродовж попередніх трьох послідовних календарних місяців, **не перевищує 10 відсотків заявленої платником податків суми бюджетного відшкодування**;

5) у яких *середня заробітна плата* не менш як у **2,5 рази перевищує мінімальний установлений законодавством рівень** у кожному з останніх чотирьох звітних податкових періодів (кварталів);

б) мають один з таких критеріїв:

а) або *чисельність працівників*, які перебувають у трудових відносинах з такими платниками податку, перевищує **20 осіб** у кожному з останніх чотирьох звітних податкових періодів (кварталів);

б) або залишкова балансова вартість їх *основних фондів для ведення задекларованої діяльності* на звітну дату за даними податкового обліку перевищує суму ПДВ, заявлену до відшкодування за попередні **12 календарних місяців**;

в) або *рівень визначення податкового зобов'язання з податку на прибуток до сплати до бюджету* (відношення сплаченого податку до обсягів отриманих доходів) є вищим від середнього по галузі за підсумками останнього звітного (податкового) року;

7) не мають податкового боргу;

8) великий платник податків не декларував від'ємне значення об'єкта оподаткування податком на прибуток за підсумками останнього звітного (податкового) року.

Процедура автоматичного отримання бюджетного відшкодування передбачає суттєве скорочення часу на проведення організаційно-контрольних заходів і є новацією Податкового кодексу (див. табл. 3.4 у Додатках). Однак є **дві категорії платників, які не мають права на отримання бюджетного відшкодування**: ті, які зареєстровані платниками ПДВ менше 12 місяців; ті, у яких обсяг оподатковуваних операцій за останні 12 місяців менше за заявлену до відшкодування суму. Але дані обмеження не діють, якщо податковий кредит був нарахований внаслідок придбання або спорудження (будівництва) основних фондів.

Для більш поглибленого вивчення теми студентам слід ознайомитися з особливостями оподаткування податком на додану вартість в Україні **деяких видів операцій** (такі, як операції під час переміщення товарів через митний кордон України залежно від обраного митного режиму; туроператорська та турагентська діяльність; послуги, що постачаються нерезидентом на митній території України; операції з виробами мистецтва, предметами колекціонування або антикваріату; операції, пов'язані з функціонуванням Чорнобильської АЕС) та **окремих платників** під час здійснення ними певного виду діяльності (суб'єктів, що здійснюють діяльність у сфері сільського, лісового господарства, рибальства; підприємств суднобудівної промисловості в разі ввезенні устаткування, обладнання та комплектуючих, що не виробляються в Україні). Для цього доцільно опрацювати статті 206—211 і перехідні положення Податкового кодексу України.

Наступним питанням цієї теми є ознайомлення з порядком нарахування та сплати специфічного акцизу, який в Україні представлений акцизним податком. Студентам передусім необхідно виявити переваги та недоліки цього податку, оцінити його фіскальну та економічну ефективність. **Акцизний податок** є специфічним акцизом, який, поряд з ПДВ і митом, належить до податків на споживання, непрямих податків. Історично специфічні акцизи виникли значно раніше, ніж універсальні. Для більш поглибленого вивчення питання слід дослідити генезис специфічного акцизного оподаткування в Україні. З цією метою студентам варто розглянути еволюцію визначення специфічного акцизу в українському законодавстві, заповнивши таблицю 3.3. В Україні акцизний податок був запроваджений у 1992 році і разом з ПДВ замінив податок з обороту.

Таблиця 3.3

**ВИЗНАЧЕННЯ СПЕЦИФІЧНОГО АКЦИЗУ
В ПОДАТКОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ**

Рік	Назва специфічного акцизу	Трактування специфічного акцизу	Коментар студента
1992			
1999			
2009			
2010			
2013			

Звертаємо увагу студентів на суттєві новації в специфічному акцизному оподаткуванні в Україні в 2013 році: до складу акцизного податку був включений податок за операціями з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами. Подумайте, чи доречним є таке нововведення з наукового та практичного погляду. Продовжуючи вивчення цього питання, слід дослідити спільні та відмінні риси акцизного податку та податку на додану вартість.

Далі варто перейти до розгляду основних елементів діючого механізму справляння акцизного податку. **Платників акцизного податку** можна поділити на п'ять груп: виробники; імпортери; реалізатори конфіскованих товарів; порушники умов використання підакцизних товарів; особи, які відчужують цінні папери та здійснюють операції з деривативами. Слід звернути увагу, як змінювався перелік платників акцизного податку, особливо в період введення Податкового кодексу України.

Завершуючи розгляд питання про платників акцизного податку, студентам доцільно звернути увагу на **порядок реєстрації осіб як платників акцизного податку**, яка здійснюється на підставі відомостей щодо видачі такому суб'єкту відповідної ліцензії. Органи ліцензування, уповноважені видавати ліцензії на зазначені види діяльності, зобов'язані надати контролюючому органу за місцезнаходженням юридичних осіб, місцем проживання фізичних осіб — підприємців інформацію про видані, переоформлені, призупинені або анульованні ліцензії в **п'ятиденний термін** з дня здійснення таких дій. Інші платники підлягають обов'язковій реєстрації як платники податку контролюючими органами за місцезнаходженням (для юридичних осіб) або місцем проживання (для фізичних осіб — підприємців) не пізні-

ше **20 числа місяця**, наступного за місяцем, у якому розпочато господарську діяльність.

Об'єкти оподаткування акцизним податком подано на рисунку 3.2 у Додатках. Студентам слід звернути увагу на те, як розширився об'єкт оподаткування цим податком після прийняття Податкового кодексу України. **Не є об'єктом оподаткування** акцизним податком експорт і ввезення раніше експортованих товарів, у яких було виявлено вади, що перешкоджають реалізації цих товарів, з метою повернення експортеру.

Ознайомлюючись з переліком підакцизних товарів в Україні, варто звернути увагу на такі питання:

1. Як змінювався перелік підакцизних товарів в Україні?
2. Які товари є підакцизними в інших країнах?

Нині до **підакцизних товарів** в Україні належать: алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти та скраплений газ, транспортні засоби. Звертаємо увагу студентів на те, що хоча цінні папери та деривативи не визначені підакцизними товарами в ст. 215 Податкового кодексу України, однак фактично вони такими стали, починаючи з 1 січня 2013 року.

Розрізняють такі **види ставок акцизного податку**: адвалорні (відсоткові, відносні); специфічні (тверді, абсолютні); адвалерні та специфічні одночасно (комбіновані). Ставки акцизного податку диференційовані з кожним видом товару груп підакцизних товарів.

База оподаткування податком залежить від виду ставки та здійснюваних операцій. Якщо ставка встановлена у відсотках, то

$$\text{Акцизний податок (АП\%)} = \text{Оборот з реалізації} \cdot \text{Ставка.}$$

Якщо ставка в твердих сумах у гривнях або в євро з одиниці реалізованого товару (специфічна ставка), то:

$$\text{Акцизний податок (АП}_{me}) = \text{Кількість товару} \cdot \text{Ставка.}$$

Якщо акцизний податок обчислюється одночасно за ставками у % до обороту та в твердих сумах з одиниці товару, то:

$$\text{Акцизний податок} = \text{АП\%} + \text{АП}_{me}.$$

Комбінований спосіб, коли акцизний податок обчислюється одночасно за ставками у % і твердих сумах, але не менше встановленої твердої суми з одиниці товару:

$$\text{АП} = \text{АП\%} + \text{АП}_{me},$$
$$\text{АП} \geq \text{мінімальне акцизне податкове зобов'язання.}$$

Окремі *операції звільнені від оподаткування* акцизним податком в Україні. Так, з прийняттям Податкового кодексу додатково передбачено звільнення від оподаткування операцій з увезення підакцизних товарів для офіційного (службового) використання дипломатичними представництвами, консульствами, виходячи з принципу взаємності для кожної окремої держави та операції з реалізації скрапленого газу на спеціалізованих аукціонах для потреб населення.

Податкова декларація за місяць подається протягом **20 календарних днів** після його закінчення. Платниками особливого податку за операціями з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами — протягом **40 календарних днів** після закінчення звітного кварталу.

Терміни сплати:

1) виробники підакцизних товарів та податкові агенти щодо податку за операціями з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами перераховують податок до бюджету протягом **10 календарних днів**, наступних за днем подання декларації.

З прийняттям Податкового кодексу змінено терміни сплати для виробників тютюнових виробів та алкогольних напоїв, крім тих, під час виробництва яких використовується спирт етиловий;

2) виробники алкогольних напоїв з додаванням спирту — при придбанні марок акцизного податку;

3) виробники тютюнових виробів — при придбанні марок акцизного податку з доплатою (у разі потреби) на день подання податкової декларації;

4) власник готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, сплачує податок виробнику (переробнику) не пізніше дати відвантаження готової продукції такому виробнику або за його дорученням іншій особі;

5) імпортери маркованої підакцизної продукції — під час придбання марок акцизного податку, немаркованої — до або в день подання митної декларації.

6) особи, що переобладнали непідакцизний транспортний засіб у підакцизний легковий автомобіль, при зверненні до органів внутрішніх справ України для реєстрації переобладнаного транспортного засобу, зобов'язані пред'явити квитанції або платіжні доручення про сплату податку з відміткою банку про дату виконання.

Особливу увагу слід приділити особливостям *оподаткування акцизним податком алкогольних напоїв та тютюнових виробів*, зокрема маркуванню алкогольних напоїв і тютюнових виробів, використанню податкових векселів, функціонуванню акцизних складів.

Обчислення сум податку з тютюнових виробів здійснюється одночасно за адвалорними та специфічними ставками. Під час визначення податкового зобов'язання на сигарети одного найменування сума акцизного податку, обчислена одночасно за встановленими адвалорною та специфічною ставками акцизного податку, не повинна бути меншою встановленого мінімального акцизного податкового зобов'язання.

Особливості оподаткування алкогольних напоїв. Суб'єкт господарювання зобов'язаний сплатити податок або подати контролюючому органу за своїм місцезнаходженням до отримання з акцизного складу спирту етилового неденатурованого, призначеного для переробки на алкогольні напої (крім виноматеріалів та вермутів), **податковий вексель**, який є забезпеченням виконання зобов'язання такого платника в термін до **90 календарних днів**, починаючи з дня видачі податкового векселя, сплатити суму податку, розраховану за ставками для цієї продукції.

Під час отримання спирту етилового неденатурованого підприємство-векселедавець за участю представника контролюючого органу на акцизному складі складає акт про фактично отриману кількість спирту та розрахунок акцизного податку, виходячи з цієї кількості. Цей акт є коригуванням уже сплаченої суми податку або наданого податкового векселя із зазначенням остаточної суми податку, яка підлягає сплаті.

Скоригована **сума податку в податковому векселі сплачується** частково в разі придбання марок акцизного податку в період дії такого векселя. Податковий вексель вважається погашеним векселедавцем у разі сплати суми податку в повному обсязі та в зазначений у податковому векселі термін. **Сума податку, на яку погашається вексель, визначається**, виходячи з фактично отриманої кількості спирту (згідно з актом) і ставок податку на готову продукцію, зменшується на суму податку, розраховану, виходячи з фактично втраченої кількості спирту етилового під час транспортування та зберігання, у процесі виробництва готової продукції в межах норм, затверджених у встановленому порядку, а також фактично повернутого невиправного браку.

У разі **експорту** (вивезення) підакцизних товарів (продукції) за межі митної території України сума податку для погашення податкового векселя визначається з урахуванням обсягів відвантаженої на експорт продукції згідно з належно оформленою митною декларацією.

У разі, якщо податковий вексель не погашається у визначений термін, векселедержатель вчиняє протест такого векселя в непла-

тежі згідно із законодавством і звертається впродовж **одного робочого дня** з дати вчинення протесту до банку, який здійснив аваль цього векселя, з опротестованим векселем. Банк-аваліст зобов'язаний **не пізніше операційного дня, що настає за датою звернення векселедержателя** з опротестованим векселем, переказати суму, зазначену в цьому векселі, векселедержателю. Забороняється часткове погашення податкового векселя після закінчення терміну його дії.

У разі, якщо податковий вексель, термін сплати за яким настав, не погашений, наступний вексель не може бути виданий таким суб'єктом.

Не оподатковуються виноматеріали, що реалізуються підприємствами вторинного виноробства, які використовують ці виноматеріали для виробництва готової продукції. В інших випадках реалізація виноматеріалів оподатковується за встановленими ставками податку на виноробну продукцію.

Ввезення на митну територію України імпортованих алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Суб'єкти господарювання, які уклали з іноземними виробниками контракт про постачання в Україну алкогольних напоїв та тютюнових виробів, мають право ввозити на митну територію України імпортовані алкогольні напої і тютюнові вироби, якщо:

— ввезення їх на митну територію України здійснюється виключно через визначені Кабінетом Міністрів України пункти пропуску через державний кордон, які зазначені покупцями марок (імпортерами) у заявці-розрахунку;

— маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів здійснюється в установленому порядку марками акцизного податку встановленого зразка;

— алкогольні напої в автомобільних і залізничних цистернах, а також у баках, бачках та інших ємностях місткістю більш як **5 літрів**, ввозяться в Україну з метою продажу або обміну на митній території України та не підлягають маркуванню. У такому разі податок сплачується до або під час митного оформлення. Контроль за його сплатою здійснюють митні органи;

— покупець марок (імпортер) подав контролюючому органу митну декларацію, копію декларації про максимальні роздрібні ціни (для тютюнових виробів) і примірник заявки-розрахунку з відміткою продавця марок акцизного податку про сплату сум податку до відповідного бюджету в повному обсязі.

Придбані марки акцизного податку передаються покупцями марок (імпортерами) іноземним виробникам для маркування ім-

портованих алкогольних напоїв і тютюнових виробів у процесі їх виробництва. У разі порушення порядку маркування ввезених алкогольних напоїв і тютюнових виробів та/або неповної сплати податку товар не допускається до митного оформлення, і ввезення його на митну територію України забороняється.

У разі виявлення фактів ввезення на митну територію України, зберігання, транспортування та продажу на митній території України алкогольних напоїв і тютюнових виробів без наявності марок акцизного податку встановленого зразка контролюючі органи вилучають такі товари з вільного обігу та подають відповідні матеріали до суду для винесення постанови про їх вилучення в дохід держави (конфіскацію). Вилучені в дохід держави (конфісковані) підакцизні товари (крім спирту етилового, алкогольних напоїв і тютюнових виробів) у разі їх реалізації (продажу) у встановленому законодавством порядку оподатковуються акцизним податком та іншими податками відповідно до законів України. **Вилучені в дохід держави (конфісковані) спирт етиловий та алкогольні напої підлягають знищенню або промисловій переробці. Вилучені в дохід держави (конфісковані) тютюнові вироби підлягають знищенню.**

Особливості оподаткування спирту етилового та нафтопродуктів залежно від напрямку їх використання. Деякі підакцизні товари мають особливості оподаткування залежно від напрямку їх використання. Це спирт етиловий і нафтопродукти (як вироблені в Україні, так і ввезені). Особливість полягає в тому, що акцизний податок з цих товарів справляється за ставкою **0 гривень**, якщо вони слугують сировиною для виробництва іншої підакцизної продукції.

Для забезпечення цільового використання цих товарів використовують такі інструменти, як податковий вексель і податковий склад. **Податковий вексель** виписується переробним підприємством на суму акцизного податку, розраховану, виходячи із загальної (не нульової) ставки акцизного податку та отриманого обсягу спирту етилового або нафтопродуктів, на **термін 90 або 180 календарних днів**.

Обов'язки з погашення податкового векселя не можуть передаватись іншим особам незалежно від їх взаємовідносин з векселедавцем. За користування податковим векселем не нараховуються відсотки або інші види плати, передбачені законодавством для інших видів векселів. Векселедержателем є контролюючий орган за місцем реєстрації векселедавця. Податковий вексель *уважається погашеним* у разі документального підтвердження факту цільового

використання спирту етилового або нафтопродуктів (легких і важких дистилатів) виключно як сировини у виробництві інших підакцизних товарів (див. рис. 3.3 у Додатках). Для погашення податкового векселя векселедержателю подається довідка векседавця про цільове використання, погоджена представником податкового посту, устанавленого на підприємстві.

Податкові пости встановлюються на підприємствах, на яких спирт етиловий або нафтопродукти, оподатковувані за нульової ставкою акцизного податку, переробляються на інші підакцизні продукти. На податковому посту представники контролюючого органу за місцем його розташування здійснюють постійний безпосередній контроль за цільовим використанням спирту етилового або нафтопродуктів.

Під час виробництва біоетанолу на спиртових заводах **забороняється**:

а) виробництво та зберігання спирту етилового на підприємствах з виробництва біоетанолу;

б) зберігання біоетанолу на складах виробника без денатурації його бензином (1—10 %);

в) зберігання на складах виробника спирту етилового.

Підприємствам, які є одночасно виробниками біоетанолу та біопалива на його основі, авальований вексель (банківська розписка) **не оформляються**.

Особливості оподаткування нафтопродуктів, ввезених в Україну, що використовуються як сировина для нафтохімічної та хімічної промисловості. Порядок оподаткування в цьому разі схожий на попередній, але **податковий вексель оформлюється в трьох примірниках**. Один примірник подається контролюючому органу за місцезнаходженням виробника, другий — контролюючому органу за місцем митного оформлення зазначених товарів, третій залишається платнику податку

Акцизні склади утворюються з метою підвищення ефективності роботи із запобігання та боротьби з незаконним виробництвом та обігом спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів, посилення контролю за повнотою та своєчасністю надходжень до бюджету акцизного податку. На акцизних складах постійно діють представники контролюючого органу за місцем розташування акцизного складу.

Основним завданням представника контролюючого органу на акцизних складах є здійснення постійного безпосереднього контролю за дотриманням устанавленого порядку виробництва, зберігання та відпуску спирту етилового й горілки

та лікєро-горілочаних виробів і сплати податку, ужиття заходів з недопущення порушення законодавства України.

Розпорядок роботи представників контролюючого органу має відповідати режиму роботи акцизного складу, установленому його розпорядником. Посадові особи контролюючого органу, які призначаються представниками контролюючого органу на акцизному складі, повинні пройти спеціальне навчання або інструктаж щодо специфіки контролю за виробництвом та обігом спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів, а також методики користування вимірювальними приладами.

Функції представника контролюючого органу на акцизному складі:

а) здійснює контроль за виробництвом, зберіганням, відпуском та обліком спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів за даними бухгалтерського обліку акцизного складу;

б) здійснює контроль за обліком, зберіганням і використанням марок акцизного податку й маркуванням продукції;

в) здійснює контроль за обліком надходження, витрачання сировини, яка використовується для виробництва спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів, і кількістю виробленої продукції;

г) здійснює контроль за дотриманням установленого порядку обчислення та сплати податку;

г) бере участь у проведенні інвентаризації сировини, спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів і марок акцизного податку;

д) надає в разі виявлення порушень установленого законодавством порядку ведення обліку, зберігання й відпуску спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів, марок акцизного податку, сировини розпоряднику акцизного складу пропозиції щодо усунення виявлених порушень і контролює їх усунення;

е) вносить пропозиції щодо вдосконалення системи контролю за обліком, зберіганням, відпуском і транспортуванням горілки та лікєро-горілочаних виробів;

е) присутній у разі опломбування місць можливого доступу до спирту (зокрема лічильників спирту), спиртосховища, цеху розливу та складу готової продукції після закінчення робочого дня.

Під час ввезення спирту представник контролюючого органу на акцизному складі підприємства, на якому виробляються горілка та лікєро-горілочані вироби:

✓ робить відмітку на товарно-транспортній накладній про погодження його ввезення: проставляє штамп «В'їзд дозволено» та

особистий підпис, робить запис у журналі реєстрації отримання спирту етилового;

✓ надсилає впродовж трьох діб довідку про отримання спирту етилового представнику контролюючого органу на акцизному складі підприємства, що відпустило спирт, про що робить відмітку у зазначеному журналі.

Під час відвантаження горілки та лікєро-горілочаних виробів заповнюється товарно-транспортна накладна, у якій представник контролюючого органу на акцизному складі робить відмітку про погодження відпуску: ставить штамп «Виїзд дозволено» та особистий підпис, а також робить запис у журналі реєстрації відвантаження горілки та лікєро-горілочаних виробів. Усі документи, які є підставою для відпуску горілки та лікєро-горілочаних виробів, обов'язково перевіряються представником контролюючого органу на акцизному складі.

Під час ввезення горілки та лікєро-горілочаних виробів на акцизний склад представник контролюючого органу робить відмітку на товарно-транспортній накладній про погодження їх ввезення: ставить штамп «В'їзд дозволено» та особистий підпис і робить запис у журналі реєстрації отримання горілки та лікєро-горілочаних виробів.

Забороняється транспортування горілки та лікєро-горілочаних виробів, відвантажених з акцизного складу підприємства, на якому виробляються горілка та лікєро-горілочані вироби, без товарно-транспортних накладних з відміткою представника контролюючого органу на акцизному складі. **Розпорядник акцизного складу зобов'язаний:**

а) надати постійному представнику контролюючого органу окреме приміщення, яке відповідає санітарно-гігієнічним нормам, обладнане телефоном, а також ужити заходів із запобігання несанкціонованому втручанням в роботу представника контролюючого органу й користуванню службовою та іншою інформацією, що зберігається представником контролюючого органу на акцизному складі;

б) установлювати та підтримувати в належному стані необхідні замки, пломби, лічильники чи інші подібні пристрої, які можуть бути затребувані постійним представником контролюючого органу на акцизному складі для забезпечення повноти сплати належної суми податку зі спирту, горілки та лікєро-горілочаних виробів, що виробляються на акцизному складі;

в) забезпечувати облік наявності та руху сировини, спирту етилового та водно-спиртових розчинів у незавершеному вироб-

ництві горілки та лікєро-горілочаних виробів і готової продукції, розміщених на акцизному складі;

г) надавати постійному представнику контролюючого органу достовірну інформацію з цього питання, а також відповідні документи первинного, бухгалтерського обліку та звітності для ознайомлення.

Наступним питанням вивчення цієї теми є ознайомлення з порядком нарахування та сплати мита. **Мито** — податок на споживання, що справляється при переміщенні через митний кордон України. В Україні застосовуються такі **види мита**: 1) ввізне, 2) вивізне, 3) сезонне, 4) особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне. Особливі види мита застосовуються для захисту економічних інтересів України та українських виробників.

Спеціальне мито застосовується як засіб захисту національних виробників у разі, коли товари ввозяться на митну територію України у обсягах або за таких умов, що заподіюють шкоду вітчизняному виробнику, а також як захід у відповідь на дискримінаційні або недружні дії інших держав. **Антидемпінгове мито** встановлюється відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом демпінгу, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику. **Компенсаційне мито** застосовується відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом субсидованого імпорту, що заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди національному товаровиробнику.

Далі слід самостійно розглянути **платників та об'єкт оподаткування** митом. Потім особливу увагу слід приділити визначенню митної вартості товарів, які ввозять на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту. Згідно з Митним кодексом України **митною вартістю** товарів, які переміщуються через митний кордон України є вартість товарів, що використовується для митних цілей, яка базується на ціні, що фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари.

Митним кодексом України передбачено такі **методи визначення митної вартості**:

1. За ціною договору (вартість операції): митною вартістю є ціна, що була фактично сплачена чи підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну, збільшена в разі по-

треби на витрати, передбачені Митним кодексом України, якщо вони не включалися до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті. Студентам слід самостійно ознайомитися з переліками витрат, що дозволяється і не дозволяється додавати до ціни, яка була фактично сплачена. Також слід звернути увагу на те, хто такі уповноважені економічні оператори та які переваги вони мають перед іншими суб'єктами зовнішнь-економічних відносин.

Даний метод є основним, усі наступні — другорядними. Кожний наступний метод застосовується лише у разі, якщо митна вартість не може бути визначена попереднім методом.

2. За ціною договору щодо ідентичних товарів: за основу береться ціна ідентичних товарів, які мають однакові ознаки: фізичні характеристики; якість та репутація на ринку; країна походження; виробник. Слід звернути увагу, що ідентичні товари мають ввозитися в Україну з тієї ж країни, у приблизно той же час, бажано приблизно в тій же кількості та на тих же комерційних рівнях, що й оцінювані товари.

3. За ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів: за основу береться вартість операцій з подібними (аналогічними) товарами, які ввезені в Україну у приблизно той же час, бажано приблизно в тій же кількості та на тих же комерційних рівнях, що й оцінювані товари. При цьому враховуються якість, наявність торгової марки і репутація на ринку. Під *подібними (аналогічними)* розуміються товари, які хоч і не однакові за всіма ознаками, але мають схожі характеристики і складаються зі схожих компонентів, завдяки чому виконують однакові функції порівняно з товарами, що оцінюються, та вважаються комерційно взаємозамінними.

4. На основі віднімання вартості: за основу береться ціна одиниці товару, за якою оцінювані або ідентичні чи подібні імпортовані товари продаються найбільшою партією на території України у час, максимально наблизений до часу ввезення, але не пізніше ніж через 90 днів з дати ввезення товарів, що оцінюються, покупцю, що не є особою взаємозалежною з продавцем.

Від ціни одиниці товару віднімаються:

- витрати на виплату комісійних винагород, звичайні надбавки на прибуток та загальні витрати у зв'язку з продажем на митній території України товарів того ж класу та виду;

- звичайні витрати, понесені в Україні на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування;

- суми ввізного (імпортного) мита, податків, зборів та інших платежів, що підлягають сплаті в Україні у зв'язку з ввезенням (імпортом) чи продажем (відчуженням) товарів.

5. На основі додавання вартості (обчислена вартість): за основу береться ціна товарів, яка розраховується додаванням:

- вартості матеріалів та витрат, понесених виробником при виробництві оцінюваних товарів;
- прибутку, що його звичайно отримує експортер у результаті поставки в Україну таких товарів;
- загальних витрат, характерних для продажу в Україну з країни вивезення товарів такого самого виду, у тому числі: витрат на навантаження, вивантаження, транспортування, страхування до місця перетину кордону та інших витрат.

6. Резервний метод застосовується у разі неможливості застосування вищеописаних п'яти методів. Згідно з резервним методом митна вартість оцінюваних товарів визначається з використанням способів, які не суперечать законам України і є сумісними з відповідними принципами і положеннями Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Студентам доцільно ознайомитися з основним змістом цієї угоди. Митна вартість, визначена відповідно до резервного методу, повинна ґрунтуватися на раніше визначених (визначених) контролюючими органами митних вартостях.

Слід звернути увагу, що митна вартість за резервним методом не може визначатися на підставі:

- 1) ціни товарів українського походження на внутрішньому ринку України;
- 2) системи, яка передбачає прийняття для митних цілей вищої з двох альтернативних вартостей;
- 3) ціни товарів на внутрішньому ринку країни-експортера;
- 4) вартості виробництва, іншої, ніж обчислена вартість, визначена для ідентичних або подібних (аналогічних) товарів;
- 5) ціни товарів, що поставляються з країни-експортера до третіх країн;
- б) мінімальної митної вартості;
- 7) довільної чи фіктивної вартості.

Наступним кроком при розгляді мита є з'ясування розміру ставок і пільг щодо його сплати. *Ставки мита* закріплені у Митному тарифі України.

Щодо *податкових пільг* з мита, згідно з Митним кодексом України (стаття 281) допускається встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) стосовно ставок Митного тарифу України у вигляді:

- 1) звільнення від оподаткування ввізним митом;

- 2) зниження ставок ввізного мита;
- 3) встановлення тарифних квот для ввезення товарів, що походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори.

Так, наприклад, **від оподаткування митом звільняються:** транспортні засоби, що здійснюють регулярні міжнародні перевезення вантажів та багажу; валюта України, іноземна валюта, банківські метали та цінні папери; товари та інші предмети, що переходять у власність держави; предмети, що ввозяться для організацій, які користуються правом безмитного ввезення.

Також Митним кодексом України (стаття 283) передбачено звільнення від оподаткування митом залежно від обраного митного режиму. Так, **звільняються від оподаткування:** *ввізним митом* — товари, поміщені у митні режими реімпорту та відмови на користь держави; *вивізним митом* — товари, поміщені у митний режим реекспорту.

Студентам доцільно самостійно ознайомитися з повним переліком податкових пільг з мита, опрацювавши статті 281—282 Митного кодексу України, а також з порядком умовного повного та умовного часткового звільнень від оподаткування митом, скориставшись статтями 106, 284—285 Митного кодексу України.

Закінчити розгляд теми слід опрацюванням **порядку сплати мита**. Нарахування та сплата мита здійснюється під час митного оформлення товарів, однією з головних операцій якого є *декларування*. У митній декларації мають зазначатися точні відомості щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України, необхідні для обчислення митної вартості і мита.

Обчислення мита залежить від характеристики товару:

- товарної позиції в Українській класифікації товарів ЗЕД;
- країни походження товару;
- митної вартості.

У разі ввезення товарів на митну територію України мито (разом із іншими митними платежами) *сплачується* до Державного бюджету України на єдиний казначейський рахунок платником податку до або на день подання контролюючому органу митної декларації для митного оформлення, крім випадків звільнення від оподаткування митними платежами. Студентам слід самостійно ознайомитися зі строками сплати мита в інших випадках, передбачених Митним кодексом України: у разі розміщення товарів на тимчасове зберігання, у разі вивезення товарів з митної території України, у разі зміни митного режиму.

3.2. Плани семінарських і практичних занять

Заняття 1

1. Опитування

1. Сутність податку на додану вартість, його переваги та недоліки.
2. Поняття доданої вартості, методи її обчислення.
3. Платники податку на додану вартість.
4. Ставки податку на додану вартість. Вплив зниження ставки ПДВ на його фіскальну ефективність.
5. Об'єкт оподаткування ПДВ, операції, що не є об'єктом оподаткування.
6. Поняття бази оподаткування з податку на додану вартість. Порядок визначення бази оподаткування для операцій різних видів.
7. Перелік операцій, що оподатковуються за нульовою ставкою та звільняються від оподаткування.

Література: [1, 4, 8, 10, 19, 23, 32—53].

Заняття 2

1. Опитування

1. Порядок визначення суми податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету.
2. Звітний (податковий) період. Терміни подачі декларації з ПДВ. Терміни сплати ПДВ.
3. Поняття податкового зобов'язання й податкового кредиту. Порядок визначення дати податкового зобов'язання. Порядок визначення дати податкового кредиту.

2. Розв'язання аналітичних завдань

Література: [1, 4, 22—24, 31—43, 46—53].

Заняття 3

1. Опитування

1. Види бюджетного відшкодування: автоматичне бюджетне відшкодування ПДВ і бюджетне відшкодування на загальних підставах.
2. Особливості оподаткування операцій у разі переміщення товарів через митний кордон України, повне та часткове умовне звільнення від оподаткування.

2. Розв'язання аналітичних завдань

Література: [1, 4, 9, 15, 18, 20, 22—24, 31—43, 46—53].

Заняття 4

1. Опитування

1. Акцизний податок у системі податків на споживання, його переваги та недоліки. Спільні та відмінні риси акцизного податку та ПДВ.

2. Перелік підакцизних товарів. Платники акцизного податку.

3. Об'єкт оподаткування для вітчизняних та імпортованих товарів.

4. База оподаткування акцизним податком. Види ставок акцизного податку.

5. Порядок визначення суми акцизного податку для вітчизняних та імпортованих товарів, щодо яких застосовуються адвалерні та специфічні ставки. Мінімальне акцизне податкове зобов'язання.

6. Дата виникнення податкових зобов'язань для операцій різних видів.

7. Особливості в механізмі оподаткування алкогольних і тютюнових виробів.

2. Розв'язання аналітичних завдань

Література: [1, 5, 7, 8, 11, 16, 17, 21, 25—30, 32, 33, 35—42, 44—47, 49—53].

Заняття 5

1. Опитування:

1. Мито в системі податків на споживання.

2. Види мита.

3. Платники мита.

4. Об'єкт оподаткування.

5. Методи визначення митної вартості.

6. Види митних ставок.

7. Звільнення від сплати мита. Порядок визначення та сплати мита до бюджету.

2. Розв'язання аналітичних завдань

Література: [1—3, 6, 8, 12, 13—15, 32, 33, 35—42, 44—47, 49—53].

3.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Аналітичні завдання

Завдання 1

Підприємство «А», зареєстроване платником ПДВ, 5 січня відвантажило підприємству «Б», також платнику ПДВ, товари, оподатковувані ПДВ на загальних підставах, контрактна вартість яких (не містить в собі ПДВ) становить 100 тис. грн. 6 січня отримано оплату за товари та виписано податкову накладку. У цьому ж місяці підприємство «А» сплатило за розрахунково-касове обслуговування банку 1300 грн без ПДВ, первинним документом, що підтверджує перерахування коштів є платіжне доручення. Підприємство «Б» 19 січня сплатило нерезиденту за імпортомні комплектуючі господарського призначення 25 тис. євро, які було ввезено на митну територію України у митному режимі імпорту 1 лютого (вантажна митна декларація від 1 лютого).

Визначте суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, терміни подачі податкової звітності та сплати. Усі розрахунки поясніть відповідно до чинного законодавства.

Завдання 2

Вітчизняне підприємство «А», зареєстроване платником ПДВ, 29 серпня відвантажило на митній території України підприємству «Б» підакцизні товари на суму 500 тис. грн без ПДВ (перша подія). Дані товари були ввезені на митну територію України 15 липня (митна вартість товарів на дату ввезення — 400 тис. грн, ввізне мито — 40 тис. грн, акцизний податок — 80 тис. грн, митні збори — 14 тис. грн, ПДВ, сплачене на митниці — 104 тис. грн).

Визначте суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, терміни подачі податкової звітності та сплати. Усі розрахунки поясніть відповідно до чинного законодавства.

Завдання 3

Підприємство, зареєстроване платником ПДВ, 4 квітня отримало сировину господарського призначення від постачальника по бартерному контракту на суму 50 млн грн без ПДВ (ціни на рівні звичайних, податкова накладна від 4 квітня). 17 квітня по цьому ж бартерному контракту підприємство відвантажило 10 тис. верстатів власного виробництва на суму 50 млн грн без ПДВ (звичайна ціна на верстати — 6000 грн за 1 шт (без ПДВ), податкова

накладна від 17 квітня). Операції між контрагентами належать до контрольованих.

Визначте суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, терміни подачі податкової звітності та сплати. Усі розрахунки поясніть відповідно до чинного законодавства.

Завдання 4

Підприємство, зареєстроване платником ПДВ, 9 січня отримало на розрахунковий рахунок оплату (перша подія) в сумі 5 млн грн без ПДВ від українського контрагента за продукцію власного виготовлення, 15 % вартості якої складає зворотна тара, що повинна бути повернута 15 травня поточного року. Станом на 10 січня наступного року тара не була повернута продавцю.

Визначте суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, терміни подачі податкової звітності та сплати. Усі розрахунки поясніть відповідно до чинного законодавства.

Завдання 5

Підприємство, зареєстроване платником ПДВ, придбало сировину на суму 240 тис. грн з ПДВ, яка була використана для виробництва оподаткованої ПДВ продукції на загальну суму 400 тис. грн без ПДВ. У цьому ж звітному періоді 50 % виробленої продукції було експортовано, а інші 50 % — реалізовано на території України.

Визначте суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, терміни подачі податкової звітності та сплати. Усі розрахунки поясніть відповідно до чинного законодавства.

Завдання 6

Новостворене поліграфічне підприємство, зареєстроване платником ПДВ, 1 листопада перерахувало передоплату в сумі 96 тис. грн з ПДВ українському підприємству за папір, який було отримано 5 листопада. Податкова накладна виписана 5 листопада. Придбаний папір було використано для виробництва підручників та рекламних проспектів, які 20 листопада було відвантажено: підручників на суму 200 тис. грн без ПДВ, рекламних проспектів на суму 300 тис. грн без ПДВ.

Визначте суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, терміни подачі податкової звітності та сплати. Усі розрахунки поясніть відповідно до чинного законодавства.

Завдання 7

У травні українське підприємство-виробник тютюнових виробів уклало договір з іншим підприємством на постачання партії

сигарет з фільтром. 5 червня на рахунок підприємства надійшли грошові кошти від покупця, а відвантаження партії сигарет з фільтром (250 млн шт.) відбулося 1 липня.

Задекларована виробником максимальна роздрібна ціна за 1 пачку (25 шт.) сигарет з фільтром, які він виробляє, без податку на додану вартість з акцизним податком, становить 20 грн.

Визначте суму акцизного податку, дату виникнення податкового зобов'язання, терміни подачі податкової звітності та сплати. Усі розрахунки поясніть відповідно до чинного законодавства.

Завдання 8

Підприємство-резидент України ввозить на митну територію України 5000 пляшок шампанського (об'єм однієї пляшки 0,75 літра) з Франції, контрактна вартість партії становить 25 тис. грн.

Витрати з транспортування товару до кордону та його страхування становлять 600 євро. Згідно з договором ці витрати покладено на французьку компанію та не включено в вартість поставленого товару.

Визначте суму мита, акцизного податку й ПДВ, які підлягають сплаті до бюджету, дату виникнення податкового зобов'язання, терміни подачі податкової звітності та сплати. Усі розрахунки поясніть відповідно до чинного законодавства.

Тематика рефератів та експертних оцінок

1. Як може вплинути зниження основної ставки ПДВ на надходження від цього податку?

2. Чому не можна застосовувати автоматичне бюджетне відшкодування до всіх платників ПДВ?

3. Генезис універсального акцизного оподаткування в Україні та світі.

4. Проблеми справляння та шляхи вдосконалення податку на додану вартість в Україні та в світі.

5. Податок на додану вартість і його вплив на зовнішньоекономічну діяльність.

6. Фіскальна ефективність податку на додану вартість та шляхи її підвищення.

7. Проблеми, пов'язані з бюджетним відшкодуванням податку на додану вартість в Україні.

8. Механізми справляння податку на додану вартість в Україні та країнах Європейського Союзу.

9. На вашу думку, чи є коректною назва специфічного акцизу «акцизний податок», «акцизний збір»? Запропонуйте свій варіант.

10. Як реалізуються цілі акцизного оподаткування в Україні?

11. Мито як інструмент регулювання.

12. Проблеми митного оподаткування в Україні.

13. Напрями вдосконалення митного оподаткування в Україні.

3.4. Термінологічний словник

Бюджетне відшкодування — відшкодування від'ємного значення податку на додану вартість на підставі підтвердження правомірності сум бюджетного відшкодування податку на додану вартість за результатами перевірки платника, зокрема автоматичне бюджетне відшкодування в порядку та за критеріями, визначеними Податковим кодексом України.

Єдиний реєстр податкових накладних — реєстр відомостей щодо податкових накладних і розрахунків коригування, який ведеться Міністерством доходів і зборів України в електронному вигляді згідно з наданими платниками податку на додану вартість електронними документами.

Податок на додану вартість — непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм Податкового кодексу України.

Податкове зобов'язання — загальна сума податку на додану вартість, отримана (нарахована) платником податку в звітному (податковому) періоді.

Податковий кредит — сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду, визначена згідно з Податковим кодексом України.

Касовий метод — метод податкового обліку, за яким дата виникнення податкових зобов'язань визначається як дата зарахування (отримання) коштів на банківський рахунок (у касу) платника податку або дата отримання інших видів компенсацій вартості поставлених (або тих, що підлягають поставці) ним товарів (послуг), а дата виникнення права на податковий кредит визначається як дата списання коштів з банківського рахунку

(видачі з каси) платника податку або дата надання інших видів компенсацій вартості поставлених (або тих, що підлягають поставці) йому товарів (послуг).

Акцизний податок — непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених законодавством як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції).

Акцизний склад — спеціально обладнані приміщення на обмеженій території (далі — приміщення), розташовані на митній території України, де під контролем постійних представників органу державної податкової служби розпорядник акцизного складу провадить свою господарську діяльність шляхом виготовлення, оброблення (перероблення), змішування, розливу, пакування, фасування, зберігання, отримання чи видачі спирту етилового, горілки та лікєро-горілочаних виробів.

Максимальні роздрібні ціни — ціни, установлені на підакцизні товари (продукцію з урахуванням усіх видів податків (зборів), вищими за які не може здійснюватися продаж підакцизних товарів (продукції) у роздрібній торгівлі. Максимальні роздрібні ціни на підакцизні товари (продукцію) установлюються виробниками або імпортерами товарів (продукції) шляхом декларування таких цін у порядку, встановленому Податковим кодексом.

Марка акцизного податку — спеціальний знак для маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів, віднесений до документів суворого обліку, який підтверджує сплату акцизного податку, легальність ввезення та реалізації на території України цих виробів.

Мінімальне акцизне податкове зобов'язання — мінімальна величина податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку із сигарет, виражена в твердій сумі за 1000 штук сигарет одного найменування, реалізованих на митній території України чи ввезених на митну територію України.

Плата за марки акцизного податку — плата, що вноситься вітчизняними виробниками та імпортерами алкогольних напоїв і тютюнових виробів за покриття витрат з виробництва, зберігання та реалізації марок акцизного податку. Розмір плати за марки акцизного податку встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Податковий пост — пост, що створюється на території підприємств, на яких виробляються продукти з використанням підакцизних товарів, на які встановлено нульову ставку податку. На податковому посту здійснюють постійний безпосередній контроль постійні представники органу державної податкової служби за місцем його розташування.

Покупець марок акцизного податку — суб'єкт господарювання, який відповідно до законодавства України є платником акцизного податку з алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

Продавець марок акцизного податку — контролюючі органи.

Розпорядник акцизного складу — суб'єкт господарювання, який отримав ліцензію на право виробництва спирту етилового, алкогольних напоїв, зареєстрований платником акцизного податку.

Мито — податок на споживання, що справляється при переміщенні товарів через митний кордон України.

Декларація митної вартості — документ встановленої форми, що подається декларантом і містить відомості щодо митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України чи стосовно яких змінюється митний режим.

Митна декларація — заява встановленої форми, в якій особою зазначено митну процедуру, що підлягає застосуванню до товарів, та передбачені законодавством відомості про товари, умови і способи їх переміщення через митний кордон України та щодо нарахування митних платежів, необхідних для застосування цієї процедури.

Митні платежі — мито; акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції); податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції).

Митний тариф — систематизований перелік ставок ввізного мита, яке справляється в разі ввезення товарів на митну територію України.

Митні збори — плата, що стягується з декларанта за оформлення митних процедур.

Тарифна квота — визначений обсяг товару, в межах якого ввезення або вивезення такого товару здійснюється за пільговою ставкою мита або без застосування мита.

Трансфертне ціноутворення — система визначення звичайної ціни товарів та/або результатів робіт (послуг) в операціях, визначених відповідно до статті 39 Податкового кодексу України контрольованими.

Звичайна ціна — ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено Податковим кодексом України. Якщо не доведено зворотнє, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін.

Узгодження цін у контрольованих операціях — процедура між великим платником (платниками) податків та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, під час якої узгоджується порядок визначення цін у контрольованих операціях на обмежений строк на підставі договору.

3.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильні або вказати власний варіант, якщо правильної відповіді не запропоновано.

1. Податок на додану вартість належить до:

- А) універсальних акцизів;
- Б) специфічних акцизів;
- В) непрямих податків;
- Г) відповіді А, В — правильні;
- Д) відповіді Б, В — правильні.

2. Особа є платником ПДВ, якщо обсяг здійснюваних нею оподатковуваних операцій з поставки товарів (робіт, послуг) досягнув упродовж будь-якого періоду за останні дванадцять календарних місяців:

- А) 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- Б) 3600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- В) 7200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- Г) 300 тис. грн.

3. В Україні діють такі ставки ПДВ:

- А) 20 %, 17 %, 0 %;
- Б) 20 %, 0 %;
- В) 17 %, 0 %;
- Г) 28 %, 20 %, 17 %, 0 %.

4. Надання пільг щодо ПДВ у вигляді встановлення нульової ставки передбачає:

- А) можливість відшкодування з бюджету від'ємної різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту;
- Б) віднесення сплаченого ПДВ на витрати, що враховуються під час обчислення прибутку до оподаткування;
- В) віднесення сплаченого ПДВ за рахунок чистого прибутку;
- Г) відповіді Б, В — правильні.

5. Якщо операція, пов'язана з господарською діяльністю, звільнена від оподаткування податком на додану вартість, це передбачає:

- А) відшкодування з бюджету від'ємної різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту;
- Б) віднесення сплаченого ПДВ на податковий кредит;
- В) віднесення сплаченого ПДВ на витрати, що враховуються під час обчислення прибутку до оподаткування;
- Г) віднесення сплаченого ПДВ за рахунок чистого прибутку.

6. Якщо операція, не пов'язана з господарською діяльністю, звільнена від оподаткування податком на додану вартість, це передбачає:

- А) відшкодування з бюджету від'ємної різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту;
- Б) віднесення сплаченого ПДВ на податковий кредит;
- В) віднесення сплаченого ПДВ на витрати, що враховуються під час обчислення прибутку до оподаткування;
- Г) віднесення сплаченого ПДВ за рахунок чистого прибутку.

7. Якщо операція, пов'язана з господарською діяльністю, не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість, це передбачає:

- А) відшкодування з бюджету від'ємної різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту;
- Б) віднесення сплаченого ПДВ на податковий кредит;
- В) віднесення сплаченого ПДВ на витрати, що враховуються під час обчислення прибутку до оподаткування;
- Г) віднесення сплаченого ПДВ за рахунок чистого прибутку.

8. Якщо операція, не пов'язана з господарською діяльністю, не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість, це передбачає:

- А) відшкодування з бюджету від'ємної різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту;
- Б) віднесення сплаченого ПДВ на податковий кредит;
- В) віднесення сплаченого ПДВ на витрати, що враховуються під час обчислення прибутку до оподаткування;
- Г) віднесення сплаченого ПДВ за рахунок чистого прибутку.

9. Документами, що підтверджують право платника на податковий кредит під час імпорту товарів, є:

- А) податкова накладна;
- Б) акт виконаних робіт;
- В) митна декларація;
- Г) погашений податковий вексель;
- Г) усі відповіді правильні;
- Д) правильні відповіді А), В), Г);
- Ж) правильні відповіді В), Г).

10. ПДВ сплачується до бюджету протягом:

- А) 20 днів після закінчення звітного місяця;
- Б) 40 днів після закінчення звітного кварталу;
- В) 10 днів після фактичного терміну подачі декларації;
- Г) 10 днів після граничного терміну подачі декларації.

11. Платники податку подають до податкового органу податкову декларацію з ПДВ упродовж:

- А) 20 днів після закінчення звітного місяця;
- Б) 40 днів після закінчення звітного кварталу;
- В) 50 днів після закінчення кварталу;
- Г) правильні відповіді А) і Б).

12. ПДВ до сплати визначається як:

- А) $ПК - ПК$;
- Б) $ПЗ + ПК$;
- В) $(ПК - ПК) \times \text{ставка ПДВ}$;
- Г) $(ПЗ + ПК) \times \text{ставка ПДВ}$;
- Г) усі відповіді неправильні.

13. Специфічне акцизне оподаткування представлено в Україні:

- А) акцизним збором;
- Б) акцизним податком;
- В) акцизом;
- Г) ПДВ.

14. Акцизний податок — це...

- А) непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари;

- Б) непрямий податок на споживання окремих видів товарів, визначених як підакцизні, що включаються до ціни таких товарів;
- В) непрямий податок на споживання окремих товарів;
- Г) непрямий податок на окремі товари.

15. Акцизним податком оподатковуються:

- А) товари;
- Б) роботи та послуги;
- В) відповіді А, Б — правильні.

16. По вітчизняних товарах для визначення акцизного податку сума в євро перераховується у валюту України за курсом Національного банку України:

- А) на перший день кварталу, у якому здійснюється відвантаження товарів і залишається незмінним упродовж кварталу;
- Б) на день придбання марок акцизного збору;
- В) на день реалізації підакцизних товарів.

17. По імпортних товарах для визначення акцизного податку сума в євро перераховується у валюту України за курсом Національного банку України:

- А) на перший день кварталу, у якому здійснюється імпортування товарів, і залишається незмінним упродовж кварталу;
- Б) на день придбання марок акцизного податку;
- В) на день подання вантажної митної декларації;
- Г) відповіді Б, В — правильні.

18. Податкову декларацію з акцизного податку платники податку з підакцизних товарів (продукції), вироблених на митній території України, та імпортер алкогольних напоїв та тютюнових виробів подають до контролюючих органів щомісячно, протягом:

- А) 20 днів після закінчення звітного місяця;
- Б) 40 днів після закінчення звітного місяця;
- В) 30 днів після закінчення звітного місяця.

19. Згідно з митним законодавством в Україні застосовуються такі види мита:

- А) протекціоністське;
- Б) статистичне;
- В) компенсаційне;

- Г) спеціальне;
- Г) правильні відповіді В, Г.

20. Під час визначення митної вартості за ціною угоди, до неї включаються:

- А) фактурна вартість;
- Б) фактурна вартість і транспортні витрати;
- В) фактурна вартість, транспортні витрати та страхові виплати;
- Г) фактурна вартість, транспортні витрати, страхові виплати та інші витрати.

21. До особливих видів мита належать:

- А) адвалерне;
- Б) специфічне;
- В) спеціальне;
- Г) компенсаційне.

22. Мито сплачується до Державного бюджету:

- А) декларантом;
- Б) податковим агентом;
- В) представником платника;
- Г) контролюючими органами.

3.6. Запитання для самоконтролю

1. Що таке додана вартість та які методи її обчислення?
2. Дайте порівняльну характеристику податку на додану вартість з іншими непрямими податками.
3. Назвіть платників податку на додану вартість.
4. Дайте характеристику об'єкта оподаткування податку на додану вартість.
5. Як визначається база оподаткування за різними операціями з податку на додану вартість?
6. Які є види пільг з податку на додану вартість?
7. У чому відмінність у механізмі надання пільг з податку на додану вартість?
8. Які види операцій оподатковуються за нульовою ставкою?

9. Які види операцій звільняються від податку на додану вартість та не є об'єктом оподаткування?

10. Охарактеризуйте порядок визначення суми податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету.

11. Що таке податкове зобов'язання та податковий кредит з податку на додану вартість?

12. Охарактеризуйте порядок визначення дати податкового зобов'язання та податкового кредиту.

13. Якими документами можна підтвердити податковий кредит?

14. Що таке податкова накладна?

15. Розкрийте сутність і мету Єдиного реєстру податкових накладних.

16. Охарактеризуйте порядок відшкодування податку на додану вартість з бюджету з операцій різних видів.

17. У чому полягає сутність автоматичного бюджетного відшкодування?

18. Назвіть терміни подання декларацій і сплати податку на додану вартість.

19. Що таке податковий вексель з податку на додану вартість? Для яких операцій він застосовується?

20. Якими є спільні та відмінні ознаки акцизного податку та ПДВ?

21. Назвіть платників акцизного податку.

22. Дайте характеристику об'єкта оподаткування акцизним податком.

23. Які операції не є об'єктом оподаткування акцизним податком?

24. Назвіть товари, що є підакцизними в Україні.

25. Які види ставок ви знаєте?

26. Які ставки застосовуються для оподаткування підакцизних товарів в Україні?

27. Як визначається база оподаткування акцизним податком?

28. Які операції звільнені від оподаткування акцизним податком?

29. Як визначається сума акцизного податку для вітчизняних та імпортованих товарів?

30. Які особливості в оподаткуванні алкогольних і тютюнових виробів?

31. Що таке акцизні марки? Характеристика, порядок їх отримання вітчизняними виробниками та імпортерами.

32. Назвіть терміни сплати акцизного податку та подання розрахунків до контролюючих органів.

33. Порядок обчислення акцизного податку за тимчасового ввезення на митну територію України та переміщення через митну територію України транзитом підакцизних товарів.

34. У чому полягає особливість оподаткування спирту етилового та нафтопродуктів?

35. Застосування податкового векселя під час оподаткування акцизним податком.

36. Податковий пост: сутність, мета створення.

37. Акцизний склад: сутність, мета створення.

38. Що таке мито?

39. Які є види мита?

40. У чому полягає призначення мита?

41. Хто є платниками мита?

42. Що є об'єктом оподаткування митом?

43. Як визначається митна вартість?

44. У чому полягає сутність основного методу обчислення митної вартості?

45. У яких випадках застосовується резервний метод обчислення митної вартості? Які показники використовуються для визначення митної вартості резервним методом?

46. Які обмеження встановлено в разі застосування резервного методу?

47. Які є види ставок мита?

48. Які звільнення від сплати мита передбачені в Україні?

49. Як мито сплачується до бюджету?

3.7. Додатки

Таблиця 3.1

ТЕРМІНИ РЕЄСТРАЦІ ПЛАТНИКОМ ПДВ

Підстави для реєстрації платником ПДВ	Терміни подання реєстраційної заяви до контролюючого органу	Дата, починаючи з якої особа вважається зареєстрованим платником ПДВ
Обов'язкова реєстрація	Не пізніше 10 числа місяця, наступного за тим, у якому вперше досягнуто обсяг оподатковуваних операцій 300 тис. грн новоїця!	
Добровільна реєстрація	новоїця!	
Здійснення операцій з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів та ін.	Не пізніше як за 20 календарних днів до початку податкового періоду, з якого особа вважається платником ПДВ і матиме право на податковий кредит і виписку податкових накладних	Платник може зазначити в заяві бажаний (запланований) день реєстрації як платник ПДВ, що відповідає даті початку податкового періоду (календарний місяць), з якого такі особи вважатимуться платниками ПДВ та матимуть право на виписку податкових накладних новоїця!
Перехід зі спрощеної системи оподаткування, що не передбачає сплати ПДВ, на сплату інших податків і зборів, якщо обсяг оподатковуваних операцій за останні 12 місяців < 300 тис. грн	Не пізніше 10 числа першого календарного місяця, у якому здійснено перехід на сплату інших податків і зборів	3 1 числа календарного кварталу, в якому буде застосовуватися ставка єдиного податку, що передбачає сплату ПДВ
Перехід зі спрощеної системи оподаткування, що не передбачає сплати ПДВ на сплату інших податків і зборів, якщо обсяг оподатковуваних операцій за останні 12 місяців > 300 000 грн	Не пізніше як за 15 календарних днів до початку календарного кварталу, у якому застосовуватиметься ставка єдиного податку, що передбачає сплату ПДВ	3 1 числа календарного кварталу, у якому застосовуватиметься нова ставка єдиного податку, що передбачає сплату ПДВ
Реорганізація платника податку (крім перетворення)	Ресуєструється платником ПДВ як інша новоутворена особа	

**ВИЗНАЧЕННЯ БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ
ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ**

№ з/п	Вид операції	База оподаткування
1	Постачання товарів та послуг	
2	Постачання товарів/послуг, що передаються/отримуються у межах договорів комісії (консигнації), поруки, довірчого управління	<i>Договірна вартість</i> (у разі здійснення контрольованих операцій — не нижче звичайних цін, визначених відповідно до статті 39 ПКУ) з урахуванням загальнодержавних податків та зборів (крім збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, що справляється з вартості послуг стільникового рухомого зв'язку, ПДВ та акційного податку на спирт етиловий, що використовується виробниками суб'єктами господарювання для виробництва лікарських засобів, у тому числі компонентів крові, але не нижче звичайних цін.
3	Постачання на митній території України товарів, які є продуктами переробки товарів, поміщених у митний режим переробки на митній території, у тому числі отриманих як оплата за постачання послуг з переробки	<p> Інформативно. Звичайна ціна — це ціна, визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено ПКУ.</p> <p><i>Методи визначення цін у контрольованих операціях:</i> порівняльної неконтрольованої ціни, ціни перепродажу, «виртраги плюс», чистого прибутку, розподілення прибутку</p>
4	Ввезення товарів на митну територію України	<p><i>Договірна (контрактна) вартість</i>, але не менше митної вартості + акцизного податку + ввізного мита.</p> <p>Митна вартість = договірна вартість + вартість супутніх послуг.</p> <p>НОВАЦІЯ Валюта перераховується у гривню за курсом на день подання митної декларації</p>
5	Ввезення товарів на митну територію України фізичними особами товарів (крім підкацизних товарів і особистих речей)	<i>Сумарна фактурна вартість</i> товарів, визначена відповідно до Митного кодексу України, з урахуванням особливостей, передбачених ст. 191 ПКУ для різних випадків ввезення товарів (спосіб ввезення, сума, вага тощо)

Продовження табл. 3.2

№ з/п	Вид операції	База оподаткування
6	Постачання послуг нерезидентами на митній території України	<p><i>Договірна (контрактна) вартість</i> з урахуванням податків та зборів, за винятком ПДВ, що включаються до ціни постачання відповідно до законодавства.</p> <p>НОВАЦІЯ Валюта перераховується у гривню за курсом на дату виникнення податкових зобов'язань, тобто перша з подій — або дата списання коштів з банківського рахунка платника в оплату послуг або дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання послуг нерезидентом</p>
7	<p>Отримання послуг від нерезидентів без їх оплати</p> <p>Використання товарів/послуг, необоротних активів, під час придбання або виготовлення яких суми ПДВ були включені до складу податкового кредиту:</p> <p>а) в операціях, що не є об'єктом оподаткування ПДВ (крім випадку реорганізації юридичних осіб);</p> <p>б) в операціях, звільнених від оподаткування ПДВ (крім випадку постачання товарів/послуг у частині суми компенсації на покриття різниці між фактичними витратами та регульованими цінами (тарифами) у вигляді виробничої дотації з бюджету);</p> <p>в) в операціях, що здійснюються платником в межах балансу платника, у тому числі передача для невиробничого використання, переведення виробничих необоротних активів до складу невиробничих необоротних активів;</p> <p>г) в операціях, що не є господарською діяльністю платника</p>	<p>Звичайні ціни на такі послуги без урахування ПДВ</p> <p><i>Балансова</i> (залишкова) вартість, що склалася станом на початок звітного (податкового) періоду, протягом якого здійснюються такі операції (у разі відсутності обліку необоротних активів — виходячи із звичайної ціни), а за товарами/послугами — виходячи з вартості їх придбання</p>

8	Неповернення у строк понад 12 місяців зворотної тари	Вартість зворотної тари
9	Постачання вживаних товарів (комісійна торгівля), що придбані в осіб, не зареєстрованих як платники ПДВ	<i>Комісійна винагорода</i> такого платника податку
10	Постачання однорідних вживаних товарів, придбаних у фізичних осіб, не зареєстрованих як платники ПДВ, у межах договорів, що передбачають передавання права власності на такі товари	Позитивна різниця між ціною продажу та ціною придбання таких товарів. <i>Ціна продажу</i> вживаного транспортного засобу: — для фізичної особи — ціна, зазначена у договорі купівлі-продажу, але не нижче оціночної вартості такого засобу, розрахованої суб'єктом оціночної діяльності, уповноваженим здійснювати оцінку відповідно до закону; — для платників ПДВ — договірна (контрактна) вартість, але не нижче звичайних цін
11	Постачання товарів за договорами фінансового лізингу, які були повернуті лізингодержувачем, не зареєстрованим як платник податку у зв'язку з невиконанням умов такого договору	Позитивна різниця між ціною продажу та ціною придбання таких товарів. <i>Ціна продажу</i> — договірна вартість (у разі здійснення контрольованих операцій — не нижче звичайних цін, визначених відповідно до статті 39 ПКУ) з урахуванням загальнодержавних податків та зборів (крім збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, що справляється з вартості послуг стільникового рухомого зв'язку, ПДВ та акцизного податку на спирт етиловий, що використовується виробниками-суб'єктами господарювання для виробництва лікарських засобів, у тому числі компонентів крові, але не нижче звичайних цін. <i>Ціна придбання</i> — суми лізингових платежів у частині компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу, що не сплачені за такий об'єкт лізингу на дату такого повернення

Закінчення табл. 3.2

№ з/п	Вид операції	База оподаткування
12	Постачання товарів/послуг під забезпечення боргових зоб'язань покупця, наданих такому платнику податку у формі простого або переказного векселя, або інших боргових інструментів (далі — вексель), випущених таким покупцем або третьою особою	<i>Договірна вартість</i> (у разі здійснення контрольованих операцій — не нижче звичайних цін) без урахування дисконтів або інших знижок з номіналу такого векселя
13	Для процентних векселів Ліквідація основних виробничих або невиробничих засобів за самостійним рішенням платника (крім ліквідації у зв'язку з їх знищенням або зруйнуванням внаслідок дії непереборної сили; ліквідації, що здійснюється без згоди платника; підтверженої документально неможливості використання даних засобів за певним призначенням, внаслідок їх знищення розібрання або перетворення)	<i>Договірна вартість</i> , збільшена на суму процентів, нарахованих або таких, що повинні бути нараховані на суму номіналу такого векселя <i>Звичайна ціна</i> , але не нижче балансової вартості на момент ліквідації
14	Постачання особам, які не зареєстровані як платники ПДВ, сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, раніше придбаних (заготовлених) у фізичних осіб, які не є платниками ПДВ	<i>Торгова націнка (надбавка)</i> , встановлена постачальником
15	Постачання відповідно до Закону України «Про автомобільний транспорт» квитків на проїзд в автобусах та на перевезення багажу	<i>Винагорода</i> , що включає автостанційний збір. До бази оподаткування не включаться вартість перевезення, що перераховується перевізнику, та сума витрат на страхування пасажирів, яка перераховується страховій компанії

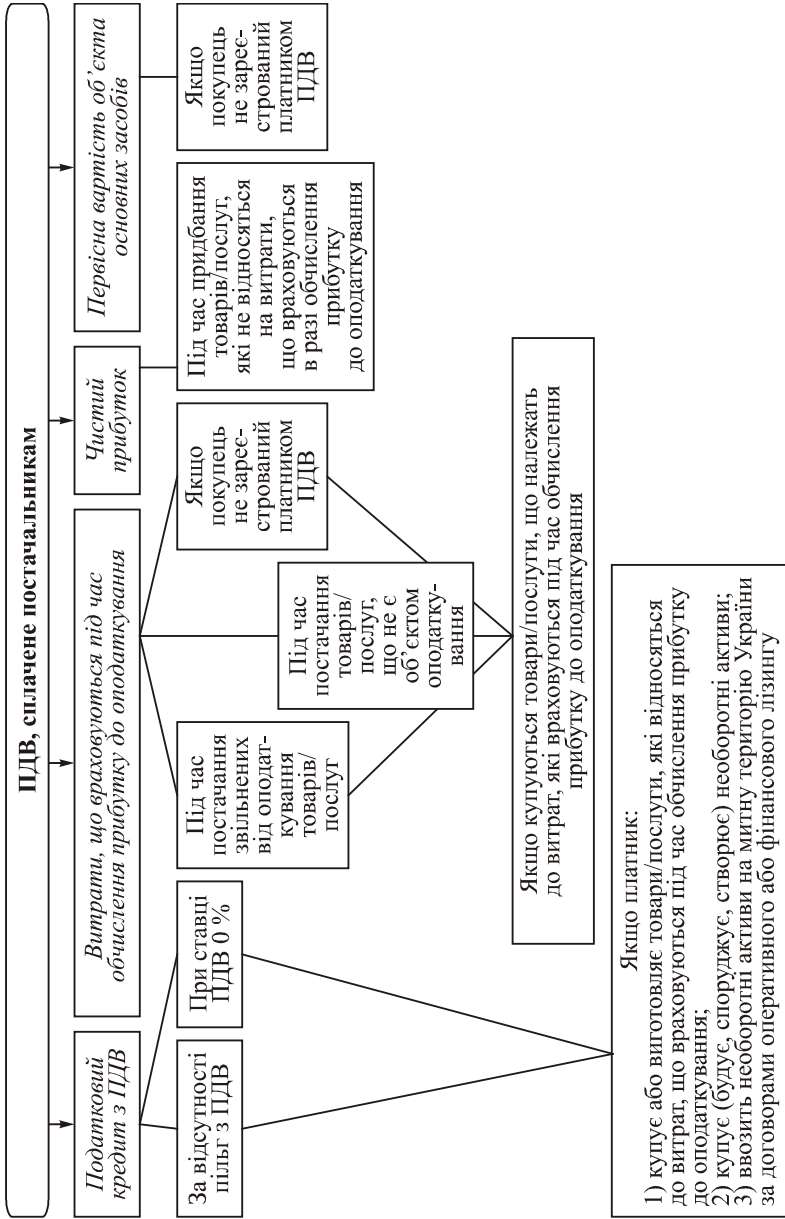

Рис. 3.1. Напрями розподілу «вхідного» ПДВ

Таблиця 3.3

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АВТОМАТИЧНОГО
ТА ЗВИЧАЙНОГО РЕЖИМІВ БЮДЖЕТНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ**

Вид процедур	Звичайна процедура відшкодування ПДВ	Автоматичне відшкодування ПДВ
Тривалість камеральної перевірки (календарних днів, наступних за граничним терміном отримання податкової декларації)	30	20 (5 календарних днів, з 01.01.2014, для платників податку, які мають позитивну податкову історію ¹)
Визначення в автоматизованому режимі відповідності платника критеріям, що надають право на автоматичне відшкодування (календарних днів, наступних за граничним терміном подачі податкової декларації)	—	15
У разі невідповідності критеріям — повідомлення про це платнику (календарних днів після граничного терміну подачі звітності)	—	17
Тривалість документальної позапланової виїзної перевірки (календарних днів, що настають за граничним терміном проведення камеральної перевірки)	30 (за наявності достатніх підстав, які свідчать, що розрахунок суми бюджетного відшкодування було зроблено з порушенням норм податкового законодавства)	Не передбачено
Термін подання контролюючим органом органу, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, висновку із зазначенням суми, що підлягає відшкодуванню з бюджету (робочих днів після закінчення перевірки)	5	3

¹ Вважаються такими, що мають позитивну податкову історію, платники, які протягом попередніх 36 послідовних місяців відповідають критеріям, які затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Вид процедур	Звичайна процедура відшкодування ПДВ	Автоматичне відшкодування ПДВ
Термін перерахування коштів органом, що здійснює казначейське обслуговування бюджетних коштів, з бюджетного рахунку на поточний банківський рахунок платника (операційних днів після отримання висновку контролюючого органу)	5	3
Загальна тривалість бюрократичних процедур, днів ¹	40—70	26

Рис. 3.2. Об'єкти оподаткування акцизним податком

¹ Указана кількість днів є приблизною, оскільки для різних процедур передусім встановлено у різних днях: календарних, робочих, операційних.

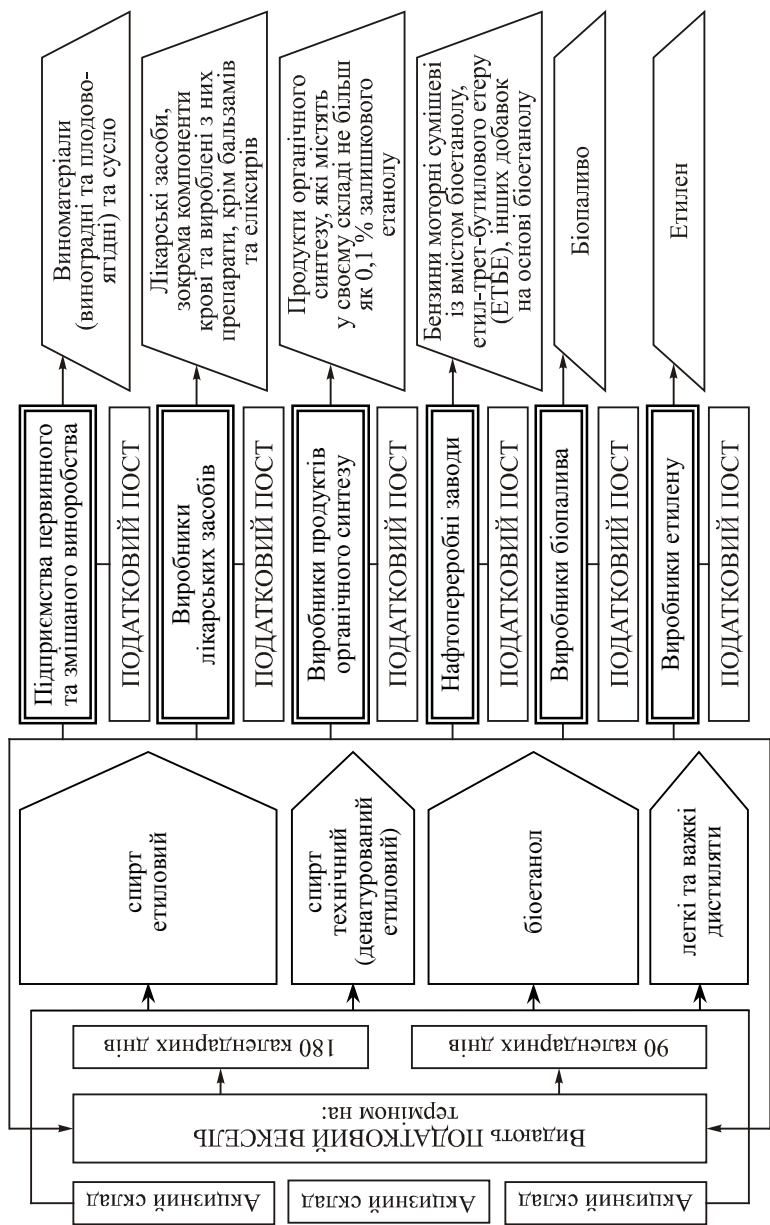

Рис. 3.3. Оподаткування спирту етилового та нафтопродуктів за нульовою ставкою акцизного податку, за умови їх цільового використання

3.8. Рекомендована література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI.
2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI.
3. Митний кодекс України від 11 липня 2002 р. № 92-IV (втратив чинність).
4. Про податок на додану вартість: Закон України від 03.04.97 № 168/97-ВР (втратив чинність).
5. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 19.12.95 № 481/95-ВР.
6. Про митний тариф України: Закон України від 19.09.13 № 584-VII.
7. Про акцизний збір: Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.92 № 18-92 (втратив чинність).
8. Про затвердження Порядку обліку сум податків та зборів, не сплачених суб'єктом господарювання до бюджету у зв'язку з отриманням податкових пільг: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2010 р. № 1233.
9. Про затвердження переліку достатніх підстав, які надають податковим органам право на проведення документальної позапланової виїзної перевірки платника податку на додану вартість для визначення достовірності нарахування бюджетного відшкодування такого платника: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2010 р. № 1238.
10. Про затвердження Порядку використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2011 р. № 246.
11. Про заходи щодо посилення державного контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів та спра-влянням акцизного збору: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 серпня 2001 р. № 940.
12. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 450.
13. Про затвердження зразків бланків єдиного адміністративного документа, додаткових аркушів, доповнень і специфікації та їх Технічного опису: Наказ Міністерства фінансів України від 22 лютого 2012 р. № 246.
14. Про затвердження Порядку роботи відділу митних платежів, підрозділу митного оформлення митного органу та митного поста при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України: Наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 р. № 650.

15. Про затвердження Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами: Наказ Міністерства фінансів України від 22 травня 2012 р. № 581.

16. Про затвердження Правил роздрібної торгівлі тютюновими виробами: Наказ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції України від 24 липня 2002 р. № 218.

17. Про Порядок оформлення та видачі ліцензій на право імпорту, експорту спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Наказ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції України від 14 лютого 2002 р. № 42.

18. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування постанови Кабінету Міністрів України від 25 січня 2012 р. № 73 «Про затвердження критеріїв, у разі відповідності яким платник податку на додану вартість вважається таким, що має позитивну податкову історію»: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 30 грудня 2013 р. № 891.

19. Про затвердження Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 16 січня 2014 р. № 26.

20. Про затвердження Порядку визначення відповідності платника податку критеріям, які дають право на отримання автоматичного бюджетного відшкодування податку на додану вартість: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 10 грудня 2013 р. № 781.

21. Про затвердження форми Декларації про максимальні роздрібні ціни на підакцизні товари (продукцію), Порядку складання та подання декларації про максимальні роздрібні ціни на підакцизні товари (продукцію): Наказ Державної митної служби України та ДПС України від 24 грудня 2010 р. № 1535/1027.

22. Про затвердження Форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 14 січня 2014 р. № 10.

23. Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 13 листопада 2013 р. № 678.

24. Про затвердження форми Реєстру виданих та отриманих податкових накладних та порядку його ведення: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 25 листопада 2013 р. № 708.

25. Про затвердження Порядку роботи представників органів державної податкової служби на акцизних складах та податкових постах: Наказ ДПС України від 11 січня 2011 р. № 14.

26. Про затвердження форми Декларації акцизного податку, Порядку заповнення та подання Декларації акцизного податку: Наказ ДПС України від 24 грудня 2010 р. № 1030.

27. Про затвердження форм Довідки про прогнозований обсяг потреби в спирті етиловому для виготовлення окремих видів продукції, Довідки

про цільове використання спирту етилового та Журналу обліку погашення податкових векселів: Наказ ДПС України від 19 квітня 2011 р. № 224.

28. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру місць зберігання та форми довідки про внесення місця зберігання до Єдиного державного реєстру: Наказ ДПА України від 28 травня 2002 р. № 251.

29. Про затвердження Порядку оформлення нарядів на відпуск спирту, фракції головної етилового спирту та повернення спиртовмісних рідин: Наказ ДПА України від 31 березня 2003 р. № 145.

30. Про затвердження Форм звітів щодо придбання та реалізації алкогольних напоїв і тютюнових виробів та інструкцій щодо їх заповнення: Наказ ДПА України від 27 квітня 2006 р. № 228.

31. Про організацію взаємодії органів державної податкової служби при проведенні перевірок податкових декларацій з податку на додану вартість з урахуванням інформації розшифровок податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість у розрізі контрагентів: Наказ ДПА України від 18 квітня 2008 р. № 266.

32. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / За ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. — К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. — 492 с.

33. Лютий І. О., Дрига А. Б., Петренко М. О. Податки на споживання в економіці України. — К.: Знання, 2004. — 316 с.

34. Податок на додану вартість та прогнозування його надходжень до бюджету: Монографія / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін. — К.: НДФІ, 2004. — 344 с.

35. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду / А. М. Соколовська, Т. І. Єфименко, І. О. Луніна та ін. — К.: НДФІ, 2006. — 320 с.

36. Андрущенко В. Л., Данілов О. Д. Податкові системи зарубіжних країн / За заг. ред. М. Я. Азарова. — К.: «Комп'ютерпрес», 2004. — 240 с.

37. Брезвін А. І. Путівник по Податковому кодексу (Податковий кодекс України у схемах і таблицях): Практичний посібник. — К.: ВПД «Формат», 2011. — 376 с.

38. Консультують провідні фахівці органів Державної податкової служби України. Податковий кодекс у запитаннях та відповідях. — Х.: Фактор, 2011. — 240 с.

39. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: У 3 т. / Кол. авт. [заг. ред. М. Я. Азарова] — К.: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. — 2389 с.

40. Педь І. В. Непрямі податки в податковій системі України: Навч. посібник / За ред. Ю. М. Лисенкова. — К.: Знання, 2008. — 348 с.

41. Податкова система України: тренінг-курс : навч. посіб. \ О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, С. М. Кокшарова, А. В. Пислиця та ін. ; за заг. ред. О. М. Тимченко ; передм. Т. І. Єфименко. — К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. — 656 с.

42. Податковий кодекс: про всі зміни / [О. Андрусь, Т. Войтенко, Я. Кавторєва та ін.]. — Х.: Фактор, 2011. — 160 с.
43. Податок на додану вартість: Навч. посібник / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, П. В. Мельник та ін.]; За заг. ред. Ф. О. Ярошенка. — Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. — 396 с.
44. Присенко Г. В. Прогнозування соціально-економічних процесів: Навч. посібник / Г. В. Присенко, Є. І. Равікович. — К.: КНЕУ, 2005. — 378 с.
45. Прогнозування податкових надходжень в перехідній економіці: проблеми методології і організації: Монографія / [В. П. Бочарніков, К. В. Захаров, М. С. Лаба та ін.]; Під ред. В. П. Ніколаєва. — К.: «МП Леся», 2006. — 320 с.
46. Соколовская А. М., Майбуров И. А. Теория налогообложения. Продвинутый курс. — М.: Юнити-Дана, 2011. — 592 с.
47. Соколовська А. М. Основи теорії податків: Навч. посібник. — К.: 2010. — 326 с.
48. Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб від 22 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/pro-minrd-ukraini/struktura-/aparat/12-departament-mijnarodnih-zvuzkiv/povidomlennya/80820.html>
49. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
50. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>
51. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
52. Офіційний сайт Державної податкової служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minrd.gov.ua>
53. Щомісячний моніторинг виконання зведеного, держаного і місцевих бюджетів України [Електронний ресурс] / Підготовлено проектом «Реформа місцевих бюджетів в Україні» (RTI International, USAID). — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua> — Заголовок з титул. екрану.

Тема

4

МЕХАНІЗМИ ПРИБУТКОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

4.1. Методичні поради до вивчення теми

Вивчення цієї теми необхідно розпочати з ознайомлення *тенденціями та механізми прибуткового оподаткування на прикладі податку на прибуток підприємств*. Податок на прибуток підприємств (рік упровадження — 1991) належить до прибуткових податків, як і податок на доходи фізичних осіб (рік упровадження — 2004, з 1992 р. по 2004 р. справлявся прибутковий податок з громадян) і спрощена система оподаткування у вигляді єдиного податку з юридичних і фізичних осіб (рік упровадження — 1999).

Спочатку потрібно розглянути сутність трактування прибуткового оподаткування, потім з'ясувати класифікацію прибуткових податків і перейти до розкриття концепцій економічного, бухгалтерського та податкового прибутку та пояснити, у чому полягає економічний зміст податку на прибуток.

Далі доцільно звернути увагу на фінансове та регулююче значення податку на прибуток підприємств.

Перевагами податку на прибуток підприємств є значні можливості регулюючого впливу на виробничу сферу, забезпечення соціальної справедливості під час оподаткування отриманого прибутку тощо.

Недоліками цього податку є доволі складний порядок його визначення, а також значні можливості щодо ухиляння від сплати та нестабільна база оподаткування.

За часи існування податку на прибуток неодноразово змінювались об'єкт оподаткування, склад платників, пільги, ставки, терміни сплати, механізм оподаткування.

Для більш глибокого аналізу тенденцій і механізму прибуткового оподаткування на прикладі податку на прибуток підприємств необхідно виконати завдання 1—6, наведені у п. 4.3, і дати відповідь на наступні питання:

1. Через які кількісні показники можна проаналізувати фіскальне значення податку на прибуток підприємств?

2. Які фактори зумовили послаблення або посилення фіскального значення податку на прибуток підприємств у бюджеті країни до та після прийняття Податкового кодексу?

3. Назвіть фактори, які найбільше впливатимуть на формування бюджету податком на прибуток підприємств у посткризовий період в Україні?

4. Які інструменти податкового регулювання були запроваджені в період фінансової кризи та в посткризовий період в Україні та європейських країнах?

5. Які переваги та недоліки притаманні податку на прибуток підприємств? Розширте їх перелік.

6. Як визначався об'єкт оподаткування податку на прибуток (дохід) та яка методика обчислення прибутку (доходу) була закладена в механізм оподаткування на відповідних етапах розвитку?

7. Які базові (додаткові) ставки були встановлені на кожному етапі функціонування податку на прибуток підприємств?

8. Які новації в оподаткуванні були впроваджені на кожному етапі розвитку податку на прибуток підприємств?

Для цього рекомендуємо виокремити такі етапи розвитку: 1991 рік; 1992 рік; 1995 рік; 1997 рік; 2011 рік.

Пропонуємо систематизувати матеріал за допомогою таблиці 4.1, виокремивши:

— зміну об'єкта оподаткування та методика визначення податку на прибуток (дохід) за етапами еволюції;

— зміну базових (додаткових) ставок з податку на прибуток підприємств (дохід);

— новації в оподаткуванні на кожному етапі становлення та розвитку податку на прибуток підприємств.

Скористайтеся джерелами: [1, 3, 5, 7, 8, 20, 22, 27].

Таблиця 4.1

**ДИНАМІКА ЗМІН ОБ'ЄКТА ТА БАЗОВИХ (ДОДАТКОВИХ)
СТАВОК ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК (ДОХІД)
ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ з 1991 року по теперішній час**

Роки	Нормативний документ	Об'єкт оподаткування та методика визначення прибутку (доходу)	Базові та додаткові ставки податку	Новації в оподаткуванні
------	----------------------	---	------------------------------------	-------------------------

Наступним питанням цієї теми є ознайомлення з платниками, об'єктом оподаткування та ставками податку на прибуток підприємств.

Податковий кодекс виокремлює **три групи платників податку на прибуток**: резиденти, нерезиденти та інші платники.

Платниками податку на прибуток підприємств з числа резидентів є суб'єкти господарювання — юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами, управління залізниці, підприємства залізничного транспорту, неприбуткові установи (організації) та відокремлені підрозділи.

Платниками податку з числа нерезидентів є юридичні особи, що отримують доходи з джерелом походження з України, крім дипломатичних представництв, постійних представництв нерезидентів, які отримують доходи з джерелом походження з України.

До інших платників податку належать Національний банк України та установи кримінально-виконавчої системи. Зверніть увагу, що **платником цього податку є Національний банк України**, але об'єктом оподаткування виступає не прибуток, а різниця між доходами й видатками, передбаченими кошторисом НБУ.

Під час вивчення питання щодо платників податку на прибуток зверніть увагу на особливості обчислення консолідованого податку відокремленими підрозділами платника та дайте відповіді на такі питання:

1. Яку діяльність проводять платники податку на прибуток з числа резидентів?
2. Які критерії запроваджені для платників податку на прибуток з числа нерезидентів?
3. У чому полягає сутність відокремлених підрозділів та які особливості обчислення консолідованого податку на прибуток підприємств?

Трактування сутності резидентів наводиться в п. 14.1.213 Податкового кодексу, нерезидентів — у п. 14.1.122, господарської діяльності — у п. 14.1.36, постійного представництва — у п. 14.1.193, неприбуткових організацій — у п. 14.1.121, відокремлених підрозділів — у п. 14.1.30, ст. 1 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб—підприємців» та в п. 95 Цивільного кодексу, з порядком оподаткування відокремлених підрозділів — у п. 152.4, з групами платників податку на прибуток — у ст. 133 ПКУ.

Об'єктом оподаткування податку на прибуток резидента є прибуток з джерелом походження з України та за її межами, який визначається за загальним правилом шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, ви-

конаних робіт, наданих послуг і суму інших витрат звітнього податкового періоду, який розраховується за формулою:

$$\sum \text{Пз.п.} = \text{Дз.п.} - \text{Сз.п.} - \text{ІВз.п.}, \quad (4.1)$$

де Пз.п. — прибуток звітнього періоду; Дз.п. — доходи звітнього періоду; Сз.п. — собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг; ІВ з. п. — сума інших витрат звітнього податкового періоду.

Далі необхідно ознайомитися зі складовими, що впливають на розмір оподаткованого прибутку в результаті господарської діяльності платників. З сутністю поняття *доходи звітнього періоду* (Дз.п.), а також доходи з джерелом їх походження з України *або* за межами України, можна ознайомитись у п. 14.1.54 — п. 14.1.55, із загальним порядком формування доходів — у ст. 135—137 Податкового кодексу.

Податковим кодексом також встановлено *спеціальний порядок* визначення доходу як об'єкта оподаткування. Наприклад, під час отримання доходів нерезидентами **об'єктом оподаткування податком на прибуток** є дохід (прибуток) з джерелом походження з України. Для більш докладного ознайомлення з видами доходів нерезидентів, які підлягають оподаткуванню, доцільно звернутися до ст. 160 ПКУ (питання щодо оподаткування нерезидентів буде розглянуто далі).

Трактування сутності *собівартості* (Сз.п.), другої складової під час визначення оподаткованого прибутку, наводиться в п. 14.1.228 ПКУ, а її склад — у п. 138.8.-138.9 ПКУ.

У процесі визначення *інших витрат* (ІВ з. п.) спочатку доцільно розглянути поняття витрат у п. 14.1.27 ПКУ, а потім уже і склад інших витрат у п. 138.10—138.12 ПКУ. Зверніть увагу, що під час формування інших витрат існують певні особливості обчислення *окремих витрат*, з якими можна ознайомитись у п. 139—143 ПКУ (питання складу витрат і порядку їх визнання буде розглянуто далі).

З порядком розрахунку об'єкта оподаткування резидента та нерезидента можна ознайомитись у ст. 134 ПКУ.

Зверніть увагу, що *новацією* Податкового Кодексу, на відміну від попереднього закону, є внесення в розрахунок прибутку до оподаткування собівартості реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, що було зумовлене наближенням норм податкового та бухгалтерського обліку. Крім цього, амортизація ос-

новних засобів згідно з Податковим кодексом відноситься до складу витрат.

Далі слід перейти до розгляду ставок податку на прибуток. В Україні застосовується пропорційна *система ставок*, яка має **основну та додаткові ставки**.

З прийняттям Податкового кодексу *основна ставка* передбачалась в розмірі 16 % (мала бути запроваджена з 2016 р). У 2014 р. було прийнято рішення залишити основну ставку податку на рівні 18%.

Платник податку на прибуток, що обирає *загальну систему оподаткування*, застосовує основну ставку податку до оподаткованого прибутку. Платник може обирати й *альтернативні системи оподаткування* за такими формами, як єдиний податок або фіксований сільськогосподарський податок з особливими умовами оподаткування.

Зверніть увагу, що **основна ставка** податку застосовується до **податкової бази**, яка визначається **грошовим вираженням об'єкта оподаткування**. Розраховуючи об'єкт оподаткування за формулою (4.1), можемо навести наступну формулу визначення податку на прибуток підприємств для резидентів за доходами, отриманими з джерел походження з України та за її межами:

$$\sum \text{ППП} = \sum \text{Пз.п.} \cdot \text{Сп}, \quad (4.2)$$

де ППП — сума податку на прибуток; Пз.п. — прибуток з джерелом походження з України та за її межами; Сп — ставка податку.

Новацією Податкового кодексу є впровадження нульової ставки податку на прибуток на період з 01.04.2011 до 01.01.2016 (п'ять років) для суб'єктів підприємництва. Доцільно більш докладно ознайомитися з вимогами, що висувуються до суб'єктів господарювання, які бажають застосовувати ставку 0 % (з питанням щодо застосування ставки 0 % можна ознайомитися далі).

Додаткові ставки встановлені в таких розмірах: 0 %; 3 %; 4 %, 6 %, 10 %; 12 %; 15 %, 20 % і залежать від виду доходу або застосовуються до доходів (прибутку), отриманих нерезидентами з джерел їх походження з України та від страхової діяльності (див. п. 151.1; 151.2; 151.3; 151.4 ПКУ). З 1 січня 2013 року впроваджелі ставка на рівні 5 % для суб'єктів індустрії програмної продукції. На прибуток, отриманий від реалізації інвестиційних проектів з 2013 року, ставку встановлено на рівні 0 %, з 2018 року — 8 % з 2023 р. 16 % (див. підрозділ 4, пункт 10, розділ ХХ).

Під час вивчення цього питання виконайте аналітичне завдання 6, 7, наведене у п. 4.3 і дайте відповіді на такі питання:

1. Як вплинула зміна ставок оподаткування податку на прибуток підприємств з прийняттям Податкового кодексу на поведінку платників податків і темпи економічного розвитку?

2. Як зниження ставки податку на прибуток відобразилося на поповненні бюджету країни?

3. Чому в більшості країн світу застосовується пропорційна система ставок з податку на прибуток корпорацій і чому ставки мають тенденцію до зниження?

4. Які встановлені критерії та вимоги під час впровадження ставки в розмірі 0 % для платників, які обрали загальну систему оподаткування?

Скористайтеся джерелами: [27, 30].

Наступним питанням вивчення цієї теми є склад доходів і порядок їх визнання. Податковий кодекс поділяє доходи на дві групи: **1) доходи, що включаються до складу доходів з метою оподаткування; 2) доходи, що не включаються до складу доходів з метою оподаткування.** До доходів, що включаються до складу доходів, які враховуються під час визначення об'єкта оподаткування, належать доходи від операційної діяльності та інші доходи.

До доходів від операційної діяльності включаються доходи від реалізації товарів, робіт, послуг і доходи банківських установ (відсоткові доходи, комісійні доходи, прибуток від реалізації цінних паперів, прибуток від операцій купівлі/продажу іноземної валюти, банківських металів та ін.).

Зверніть увагу, як обчислюється сума доходів від операційної діяльності, яку визначають **за договірною (контрактною) вартістю, але не менш як сума компенсації, отримана в будь-якій формі.** Це правило встановлене Податковим кодексом для всіх платників податку на прибуток, крім тих, які є *пов'язаними особами* або не є платниками податку на прибуток (фізичні особи — підприємці, платники єдиного податку, платники фіксованого сільськогосподарського податку) або ті, які *сплачують податок за іншими ставками, ніж платник податку на прибуток.* Для цієї групи платників отриману суму доходів необхідно визначати *за звичайними цінами* (методи визначення звичайних цін буде розглянуто далі).

Під час вивчення складу доходів від операційної діяльності доцільно звернутися до ст. 135 ПКУ, з трактуванням сутності

звичайної ціни можна ознайомитись у п. 14.1.71 ПКУ, з механізмом застосування звичайної ціни — у ст. 39 ПКУ, а щодо окремих платників — у ст. 153 ПКУ.

Далі розглянемо, як необхідно відобразити доходи в податковому обліку. Слід запам'ятати, що для визначення об'єкта оподаткування податку на прибуток платники застосовують **метод нарахувань** (метод зіставлення дат або відповідності), який передбачає, що виручка відображається у *тому звітному періоді, в якому відбулося відвантаження товарів*. Тому **датою визнання доходів** від реалізації товарів, робіт, послуг (операційних доходів) вважається **дата переходу прав власності, тобто фактичне вручення майна** (див. п. 137.1 ПКУ). Датою визнання доходів **від виконання робіт (надання послуг)** є **дата складання акта або іншого документа**. Момент набуття права власності (дата переходу прав власності) на майно врегульовано Цивільним кодексом України, тому для ознайомлення доцільно звернутися до ст. 334 ч. 1, ст. 697 ч. 1, ст. 667, ст. 334 [8]. При цьому момент отримання оплати вартості відвантажених товарів, виконаних робіт, наданих послуг значення не має.

Якщо оплата за реалізовані товари, готову продукцію здійснюється **іноземною валютою**, то датою визнання доходів є дата переходу прав власності, з виконання робіт (надання послуг) за оформленими документами, що підтверджують їх виконання.

Дата визнання доходів у разі **експорту товарів, готової продукції** регулюється Законом про міжнародне приватне право, відповідно до якого дата визнання доходів надається за встановленими правилами тієї держави, у якій живе (перебуває) продавець, тобто у загальному порядку щодо переходу прав власності, якщо інше не встановлено умовами договору.

Зі складом **інших доходів** доцільно ознайомитись у ст. 135.5 ПКУ. У цьому питанні важливо звернути увагу на особливий вид отримання доходів — **фінансову допомогу**, яка може бути надана на безповоротній або поворотній основі. З трактуванням сутності фінансової допомоги можна ознайомитись у п. 14.1.257 ПКУ. Якщо фінансова допомога отримана на **безповоротній основі**, то вона включається до інших доходів платником податку на прибуток, який працює на загальній системі оподаткування, коли сплата податку здійснюється за основною ставкою. Фінансова допомога, яка була отримана платником податку **на поворотній основі** й не повернута відповідно до умов договору до кінця звітного періоду (див. звітні періоди в п. 152.9), то вона відображається у податковому обліку інакше. Це залежить від статусу

платника податку, який надає поворотну фінансову допомогу. Статус платника можна виділити за трьома категоріями: 1) платник податку, який не є платником податку на прибуток (зокрема й нерезиденти), або особа, яка має пільги з цього податку, або застосовує ставку податку, нижчу, ніж основна; 2) платник податку — засновник; 3) платник, який є платником податку на прибуток на загальній системі оподаткування.

Так, якщо платник податку на прибуток, який перебуває на загальній системі оподаткування, отримує поворотну фінансову допомогу (ПФД):

1) **від осіб, які не є платниками податку на прибуток (зокрема й нерезиденти), або осіб, які мають пільги з цього податку, і до кінця звітного (податкового) періоду ПФД залишається неповернутою**, то одержувач суму ПФД відносить до складу інших доходів у тому звітному періоді, у якому вона була отримана. При поверненні суму ПФД відображають у складі інших витрат у тому податковому періоді, коли її повертають;

2) **від свого засновника** (юридичної/фізичної особи, резидента або нерезидента), яка повертається протягом не пізніше 365 календарних днів з дня її отримання, то вона не включається до складу інших доходів одержувача. Якщо сума ПФД (або її частина) упродовж цього періоду не повертається, то на 366-й календарний день вона повинна потрапити до складу інших доходів;

3) **від платника на загальній системі оподаткування** й до кінця звітного (податкового) періоду ПФД не була повернута. У цьому разі саму суму ПФД до складу інших доходів одержувача не включають, але платник податку — одержувач поворотної фінансової допомоги повинен нарахувати умовні відсотки на суму ПФД і віднести їх до інших доходів як безповоротну фінансову допомогу. При цьому сума заборгованості перед позикодавцем не зміниться, адже умовні відсотки нараховуються лише в цілях оподаткування. Умовні відсотки нараховують за формулою:

$$\sum \text{УВ} = \sum \text{ПФД} \cdot (\text{Кдн.к.1} \cdot \text{С1} + \text{Кдн.к.2} \cdot \text{С2}) / 365, \quad (4.3)$$

де УВ — сума умовних відсотків; ПФД — сума неповерненої фінансової допомоги; К дн.в. — кількість днів користування ПФД упродовж дії різних ставок НБУ у звітному періоді; С — облікові ставки НБУ, що діяли упродовж звітного періоду.

Зверніть увагу, що після повернення допомоги сума нарахованих умовних відсотків не відноситься до витрат платника подат-

ку, і сума інших доходів, до яких вони були включені, не коригується.

Далі розглянемо склад доходів, що не включаються до доходів для визначення об'єкта оподаткування (ст. 136 ПКУ). Слід запам'ятати, що, на відміну від дати виникнення податкових зобов'язань з ПДВ, де зберігається дата першої події, для обчислення доходів з метою оподаткування не враховується **сума попередньої оплати й авансів**, отриманих у рахунок оплати товарів, виконаних робіт, наданих послуг.

Розглядаючи порядок формування доходів, дайте відповіді на такі питання:

1. Які доходи включаються до операційних доходів, а які до інших доходів?

2. Які особливості формування доходів у платника, що перебуває на загальній системі оподаткування й отримує поворотну фінансову допомогу за якою термін дії договору закінчився та яка не повернута до кінця звітного періоду від платника, що має пільгу, і від платника на загальній системі оподаткування?

3. У чому полягає сутність методу нарахувань? Для яких видів доходів застосовується цей метод?

4. У яких випадках до отриманих доходів застосовується касовий метод?

5. Які види доходів не включаються до їх складу для визначення об'єкта оподаткування?

6. Який порядок визнання інших видів доходів установлено за Податковим кодексом?

Пропонуємо систематизувати матеріал за допомогою таблиці 4.2, виокремивши:

— джерело отримання доходів;

— дату визнання доходу.

Скористайтесь Податковим кодексом України (ст. 137 ПКУ):

Таблиця 4.2

ІНШІ ДОХОДИ ТА ДАТИ ЇХ ВИЗНАННЯ

Джерело отримання доходів	Дата визнання інших доходів

Наступним питанням цієї теми є **склад витрат і порядок їх визнання**. Склад витрат доцільно вивчати, розподіливши їх на три групи: **1) витрати, що включаються до складу витрат** (див.

рис. 4.1 у Додатках); 2) витрати, що не включаються до складу витрат; 3) витрати подвійного призначення.

Витрати, що включаються до складу витрат, ураховуються під час обчислення об'єкта оподаткування та складаються з витрат **операційної діяльності та інших витрат** (див. рис. 4.2 у Додатках). Кожен із зазначених видів витрат має свою розгалужену структуру. Наприклад, до операційних витрат включаються собівартість; інші витрати, що пов'язані з операційною діяльністю, витрати минулих періодів, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати; витрати банківських установ (відсоткові, комісійні витрати, від'ємне значення курсових різниць тощо).

Зверніть особливу увагу на формування собівартості, яка, своєю чергою, складається із *собівартості придбаних і реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, браку; собівартості виготовлених і реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг*. Так, собівартість придбаних і реалізованих товарів формується відповідно до ціни їх придбання з урахуванням ввізного мита й витрат на доставку та доведення до стану, придатного для продажу. Важливою складовою в собівартості товарів є ціна їх придбання (див. п. 138.6). Натомість у разі виготовлення продукції, яка також може вважатися товаром, собівартість виготовлених і реалізованих товарів складатиметься з:

- прямих матеріальних витрат;
- прямих витрат на оплату праці;
- амортизації виробничих основних засобів і нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;
- загальновиробничих витрат, які відносяться на собівартість виготовлених і реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг відповідно до П (С)БО;
- вартості придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;
- інших прямих витрат (див. п. 138.8).

Трактування сутності собівартості реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг наведено в п. 14.1.228 ПКУ. Для більш докладного ознайомлення зі складом собівартості доцільно звернутися до ст. 138.6—138.8 ПКУ (див. рис. 4.3 і 4.4 у Додатках).

Далі розглянемо, яким чином необхідно відображати витрати в податковому обліку. Слід запам'ятати, що для визнання дати витрат у звітному періоді з метою оподаткування прибутку плат-

ники застосовують **принцип нарахування та відповідності доходів і витрат**. Для цього необхідно порівняти *доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів*. При цьому доходи та витрати відображаються в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів. Так, витрати, **які формують собівартість, визнаються витратами** того звітного періоду, у якому **визнано доходи** від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг (див. п. 138.4 ПКУ). Тобто, витрати, що включаються до собівартості товарів, робіт (послуг), не відразу стають витратами, а тільки в періоді, коли такий товар буде реалізовано, результати виконаних робіт передано замовнику, послугу надано клієнту.

До складу інших операційних витрат, що не потрапляють до собівартості, включаються такі витрати господарської діяльності, як витрати на збут, фінансові витрати, інші операційні витрати.

При цьому слід звернути увагу на те, **що за іншими операційними витратами**, які не потрапляють до собівартості, **датою визнання витрат** вважається дата того звітного періоду, у якому вони були здійснені згідно з правилами бухгалтерського обліку (див. п. 138.5 ПКУ).

Склад **інших операційних витрат** наведено в п. 138.10.5; 138.10.6; 138.11; 138.12 ПКУ (див. рис. 4.5 у Додатках). Зверніть увагу на формування витрат, де встановлені обмеження.

Розглянемо склад *витрат, що не відносяться до складу витрат*, які враховуються під час обчислення об'єкта оподаткування й зменшують суму податку на прибуток. Докладний перелік таких витрат наведено в ст. 139 Податкового кодексу. Під час вивчення цього питання слід звернути увагу на суми попередньої оплати за товари, роботи, послуги, що не відносяться до складу витрат; суми таких податків, як ПДВ для зареєстрованих платників ПДВ, авансовий внесок на дивіденди, податок на прибуток підприємств, податок на дохід фізичних осіб та інші; витрати на утримання материнських компаній, які є окремими юридичними особами, тощо.

Одним з важливих елементів, що входить до складу витрат, є **витрати подвійного призначення**. Вони є особливими, іноді суперечливими, для них встановлено окремі обмеження. Це означає, що до складу витрат відносяться лише ті, які підпадають під ознаки, сформульовані в ст. 140 ПКУ. Відповідно до цієї статті, такі витрати дають змогу зменшувати суму оподаткованого прибутку й суму податку на прибуток. Наприклад, не можуть бути включені до витрат з метою оподаткування витрати із забезпе-

чення працівників форменим одягом у тих платників податку, які не потрапляють за видами або галуззю діяльності до переліку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. Аналогічно обчислюються й інші види витрат, що включаються до витрат подвійного призначення. Слід звернути увагу на те, що більшість таких витрат здійснюється з ініціативи платника податку на прибуток в обсягах, які визначає сам платник. Під час визначення витрат подвійного призначення платником має бути доведено приналежність таких витрат або їх окремих частин до витрат власної господарської діяльності. Виходячи із сутності витрат подвійного призначення, виникають розбіжності в бухгалтерському та оподаткованому прибутках.

При цьому доцільно звернути увагу на те, що **датою визнання витрат подвійного призначення**, які відносяться до витрат з метою оподаткування, вважається дата того звітнього періоду, у якому вони були здійснені згідно з правилами бухгалтерського обліку (див. п. 138.5 ПКУ).

Розглядаючи порядкові формування витрат, дайте відповіді на такі питання:

1. Які витрати відносяться до витрат від операційної діяльності?
2. Чим відрізняється собівартість придбаних і реалізованих товарів від собівартості виготовлених товарів, робіт, послуг?
3. У чому полягає сутність принципу нарахування та відповідності доходів і витрат?
4. Які витрати відносяться до складу інших витрат?
5. Які витрати не включаються до складу витрат під час формування оподаткованого прибутку?
6. Які витрати включаються до витрат подвійного призначення?

Пропонуємо зробити класифікацію витрат і систематизувати матеріал за допомогою таблиці 4.3, виокремивши:

- *витрати операційної діяльності*;
- *інші витрати*.

Скористайтесь ПКУ (ст. 138; ст. 140; ст. 141 ПКУ):

Таблиця 4.3

СКЛАД ВИТРАТ ЗА ПОДАТКОВИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Витрати операційної діяльності	Інші витрати

Для більш ретельного вивчення дат визнання за іншими витратами доцільно проаналізувати нормативну базу. Пропонуємо систематизувати матеріал за допомогою таблиці 4.4, виокремивши:

— джерело понесених витрат;

— дату визнання витрат.

Скористайтесь джерелом (ст. 138.4; 138.5; 138.10 ПКУ).

Таблиця 4.4

ІНШІ ВИТРАТИ ТА ДАТИ ЇХ ВИЗНАННЯ

Джерело понесених витрат	Дата визнання інших витрат

Далі розглянемо механізм нарахування **амортизації основних засобів**. Трактують сутності амортизації наводиться в п. 14.1.3 ПКУ. Порядок нарахування амортизації вказано в ст.ст. 144, 145, 146 ПКУ, відповідно до яких можна виокремити три головні аспекти:

- 1) об'єкти амортизації та класифікація основних засобів;
- 2) визначення вартості об'єктів амортизації;
- 3) методи нарахування амортизації.

Перш ніж ознайомитися з *об'єктами амортизації*, визначеними в ст. 144 податкового кодексу, спочатку слід ознайомитися з визначенням основних засобів, наведеними у пп. 14.1.138 ПКУ.

Зверніть увагу, що об'єкти амортизації — це не самі основні засоби, а *витрати*, понесені з метою: купівлі, виготовлення об'єктів, що використовуються в господарській діяльності; купівлі основних засобів; нематеріальних активів, тощо; ремонту, реконструкції, модернізації та інших видів поліпшення основних засобів у сумі понад 10 % сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що амортизуються, на початок звітнього року тощо.

У ст. 144.2 ПКУ наведено перелік витрат платника податку, що не підлягають амортизації, а повністю відносяться до складу витрат за звітний період.

Усю сукупність основних засобів та інших необоротних і нематеріальних активів для цілей оподаткування розподілено на 16 груп за основними засобами та на 6 груп — за нематеріальними активами. Для кожної з групи основних засобів встановлено мінімальний термін корисного використання, а для нематеріальних активів — встановлено термін дії права користування. Докладну класифікацію основних засобів і нематеріальних активів подано в ст. 145; п. 145.1.1 ПКУ.

Перш ніж перейти до *визначення вартості об'єктів амортизації*, слід зрозуміти сутність поняття вартості, що амортизується (п. 14.1.19 ПКУ).

Облік вартості, що амортизується, ведеться за кожним об'єктом основних засобів і нематеріальних активів, а не за групами загалом. Придбані або виготовлені самостійно основні засоби включаються до складу груп **за первісною вартістю**. Склад первісної вартості основних засобів наведено в п. 146.5 ПКУ.

Амортизація вартості об'єктів основних засобів нараховується помісячно, починаючи з місяця, що настає за місяцем їх уведення в експлуатацію, та припиняється на період модернізації, ремонту, реконструкції, а також у разі вибуття основних засобів — з місяця, що настає за місяцем вибуття.

Для платників податку, у яких звітний період з податку на прибуток підприємств обчислюється в кварталах, квартальна сума амортизації розраховується за формулою:

$$\sum \text{Акв.} = \sum \text{Ам.} \cdot 3\text{м.} \quad (4.4),$$

де А кв. — сума амортизації, яку потрібно визначити за квартал; Ам. — сума амортизації, яка розрахована за місяць; 3м. — 3 місяці.

Для платників податку, у яких звітний період з податку на прибуток підприємств обчислюється за рік, розраховується річна сума амортизації за формулою:

$$\sum \text{Ар.} = \sum \text{Ам.} \cdot 12\text{м.} \quad (4.5),$$

де Ар. — сума амортизації, яку потрібно визначити за рік; Ам. — сума амортизації, яка розрахована за місяць; 12м. — 12 місяців.

Амортизація основних засобів проводиться до досягнення залишкової вартості об'єктом його ліквідаційної вартості:

$$\sum 3.В. = \sum Л.В. \quad (4.6),$$

де 3.В. — залишкова вартість; Л.В. — ліквідаційна вартість.

Трагування сутності ліквідаційної вартості відображено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [13].

Залишкова вартість об'єкта розраховується за формулою:

$$\sum 3.В. = \sum П.В. - \sum Н.А. \quad (4.7),$$

де 3.В. — залишкова вартість; П.В. — первісна вартість; Н.А. — накопичена амортизація.

У разі продажу основних засобів та інших необоротних або нематеріальних активів визначається результат продажу. Якщо сума доходу (договірна ціна) **більше** балансової вартості об'єкта продажу, то така **різниця (перевищення)** включається **до доходу платника**. Якщо сума доходу (договірна ціна) **менше** балансової вартості об'єкта продажу, то така різниця (перевищення) включається **до витрат платника** (див. п. 146.13 ПКУ).

При нарахуванні амортизації вирізняють такі *методи* (п. 145.1.5 ПКУ):

- 1) прямолінійний;
- 2) зменшення залишкової вартості;
- 3) прискореного зменшення залишкової вартості;
- 4) кумулятивний;
- 5) виробничий.

Нарахування амортизації в цілях оподаткування здійснюється підприємством за методом, визначеним наказом про облікову політику підприємства.

Амортизація виробничих основних засобів і нематеріальних активів, що безпосередньо пов'язана з виробництвом товарів — прямо в періоді її нарахування не зменшує об'єкт оподаткування. Спочатку амортизацію включають у податкову собівартість реалізованих товарів (робіт, послуг) і лише після продажу, коли відбувається передача права власності на такий товар покупцю або складається акт виконаних робіт, наданих послуг, вона в складі собівартості зменшує прибуток (див. ст. 138.4, 138.8, 137.1 ПКУ).

Далі розглянемо **порядок подання податкової декларації з податку на прибуток підприємств до податкових органів і терміни сплати податку до бюджету**. Податковим кодексом для платників податку на прибуток установлюються такі терміни подачі декларації: кварталний звітний (податковий) період і річний звітний (податковий) період.

Квартальний звітний (податковий) період (квартал, півріччя, три квартали, рік) установлено для платників податку на прибуток, у яких:

1) доходи перевищують 10 млн грн, але за результатами минулого року вони не отримали прибутку, а **за підсумками I кварталу стали прибутковими**;

2) доходи перевищують 10 млн грн, але **за підсумками I кварталу вони стали збитковими**.

Річний звітний податковий період (один раз на рік) за підсумками року встановлено для платників податку на прибуток, доходи яких **не перевищують 10 млн грн**, а також для новостворених підприємств, виробників сільськогосподарської продукції, неприбуткових установ (організації).

Для виробників сільськогосподарської продукції встановлено річний податковий період, який починається з 1 липня поточного звітного року й закінчується 30 червня наступного звітного року (див. п. 152.9 ПКУ).

Платники, доходи яких за попередній рік перевищують 10 млн грн, сплачують до бюджету **щомісячно авансовий внесок** з податку на прибуток.

Зверніть увагу, що не сплачують авансовий внесок платники, у яких:

— доходи перевищують 10 млн грн, але за результатами минулого року вони не отримали прибутку, а за підсумками I кварталу стали прибутковими. Такі платники зобов'язані сплачувати податок на прибуток за даними таких декларацій у порядку й терміни, установлені для квартального (податкового) періоду за вирахуванням фактично сплаченого податку впродовж попередніх звітних періодів звітного року;

— доходи перевищують 10 млн грн, але за підсумками I кварталу вони стали збитковими. Такі платники зобов'язані сплачувати податок на прибуток за даними таких декларацій у порядку й терміни, установлені для квартального (податкового) періоду за вирахуванням фактично сплаченого податку впродовж попередніх звітних періодів звітного року, а з II кварталу не сплачують авансові внески до бюджету.

Платники, для яких встановлено *річний звітний (податковий) період* подають до податкових органів податкову декларацію з податку на прибуток підприємств **протягом 60 календарних днів після закінчення звітного (податкового) року** та сплачують до бюджету суму податку на прибуток у порядку й терміни, установлені для річного звітного (податкового) періоду за період діяльності в звітному (податковому) році.

Зверніть увагу на порядок обчислення консолідованого податку, якщо підприємство має відокремлені підрозділи (див. п. 152.4).

Далі розглянемо **порядок перенесення збитків на майбутні податкові звітні періоди**.

Якщо результатом розрахунку об'єкта оподаткування платника податку з числа резидентів за підсумками податкового року є

від'ємне значення, то сума такого від'ємного значення підлягає включенню до витрат першого календарного кварталу наступного податкового року. Розрахунок об'єкта оподаткування за наслідками півріччя, трьох кварталів та року здійснюється з урахуванням зазначеного від'ємного значення попереднього року у складі витрат таких податкових періодів наростаючим підсумком до повного погашення такого від'ємного значення.

Зверніть увагу на підрозділ 4 пункт 3 розділу XX з погашення від'ємного значення в 2012—2015 рр.

Від'ємне значення як результат розрахунку об'єкта оподаткування, отриманий від ведення діяльності, яка підлягає патентуванню, не враховується та відшкодовується за рахунок доходів, отриманих у майбутніх податкових періодах від такої діяльності.

Податковим кодексом з 2014 р. застосовуються нові методи визначення звичайних цін відповідно до принципів трансфертного ціноутворення за контрольованими операціями. Ст. 39.3 ПКУ містить докладний опис методів визначення звичайної ціни: порівняльної неконтрольованої ціни, ціни перепродажу, «витрати плюс», розподілення прибутку, чистого прибутку.

Зверніть увагу, на правила укладення та виконання договорів про ціноутворення для цілей оподаткування щодо контрольованих операцій (див. п. 39 ПКУ).

Далі розглянемо питання щодо **пільг з податку на прибуток підприємств**. Податковим кодексом пільги з податку на прибуток можуть надаватись у вигляді звільнення від його сплати або в разі застосування ставки в розмірі 0 %, які передбачені різними нормами Податкового кодексу й для різних суб'єктів господарської діяльності. Докладніше з нормами ПКУ щодо застосування пільг можна ознайомитись у ст. 154 і пункті 15, підрозділу 10 розділу XX.

Слід звернути увагу на те, що ставку податку на прибуток у розмірі 0 % на період з 01.04.2011 року і до 01.01.2016 року (п'ять років) для суб'єктів підприємництва встановлено для платників, які відповідають одному з таких критеріїв:

1) **суб'єкти господарювання**, які створені після **1 квітня 2011 року**;

2) **діючі платники податків**, у яких упродовж трьох послідовних попередніх років (або впродовж усіх попередніх періодів, якщо з моменту їх утворення минуло менше трьох років) щорічний обсяг доходів не перевищує **3 млн грн**; а середньооблікова кількість працівників не перевищує **20 осіб**.

3) платники, які були зареєстровані платниками єдиного податку та в яких обсяг виручки за останній календарний рік становив до **1 млн грн**, а середньооблікова кількість працюючих працівників — до **50 осіб**.

Важливим є те, що, у подальшому опинившись у числі «нульових» платників податку на прибуток, суб'єкти господарювання повинні дотримуватися **таких вимог**: гранично допустимий розмір річного доходу повинен бути не більш як **3 млн грн**, а заробітна плата найманому працівнику за кожен місяць звітного періоду має бути **не менша 2 мінімальних заробітних плат**.

У разі застосування нульової ставки встановлені умови, які можна охарактеризувати як «правила використання несплаченої (через застосування нульової ставки) податку на прибуток підприємств»:

1) кошти, не перераховані до бюджету (вивільнені кошти) через застосування нульової ставки (у розмірі несплаченого податку на прибуток), повинні спрямовуватися виключно на переоснащення матеріально-технічної бази; повернення кредитів, використаних на вказані цілі, і сплату відсотків за ними; та/або поповнення власних обігових коштів;

2) використовуючи «вивільнені кошти» (не перераховані до бюджету) і відображаючи за ними **витрати**, такий платник податку **одночасно** на аналогічну суму (тобто в розмірі понесених витрат) повинен визнати й **доходи**. Така компенсація витрат доходами задумана для того, щоб використання вивільнених коштів не вплинуло на оподаткування, оскільки кошти, що витрачаються, дісталися платнику в «особливий спосіб» — повернулись у вигляді несплаченого податку на прибуток.

Перевагами обрання «нульового статусу» платника податку на прибуток, до яких запроваджено «податкові канікули», є ведення спрощеного бухгалтерського обліку, складання спрощеної декларації з податку на прибуток, можливість звітування з ПДВ за квартал.

Далі розглянемо питання **оподаткування страхового бізнесу**. З 1 січня 2013 року з метою оподаткування страхової діяльності передбачено перелік доходів страховика, а конкретного переліку витрат немає, тому страховики повинні вести **окремий облік страхової діяльності** за ставкою оподаткування 3 % і 0 % та іншої діяльності, не пов'язаної зі страховою, за ставкою 18 %. Витрати, що відносяться і до страхової, і до іншої діяльності, розподілятимуться пропорційно до питомої ваги доходу від різних видів діяльності (див. п. 156.1; 156.3.2 ПКУ).

У разі здійснення страхової діяльності юридичними особами — резидентами передбачено дві ставки податку на прибуток:

3 % — під час отримання доходу в результаті виконання договорів з *інших видів страхової діяльності*;

0 % — при отриманні доходу в результаті виконання *договорів з довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення* у разі виконання вимог до таких договорів (див. п. 151.2; 156.1 ПКУ).

Визначення щодо недержавного пенсійного забезпечення та договору довгострокового страхування життя наведено в п. 14.1.52 та 14.1.116 ПКУ.

Датою збільшення доходів страховиків з 2013 року є дата виникнення відповідальності платника податку — страховика перед страхувальником за укладеним договором, що впливає з умов договорів страхування/перестраховування незалежно від порядку сплати страхового внеску, визначеного в договорі (див. п. 137.14 ПКУ).

Зверніть увагу, що страховики або інші резиденти, які здійснюють страхові платежі (страхові внески, страхові премії) і страхові виплати (страхові відшкодування) у межах договорів страхування або перестраховування, зокрема страхування життя на користь *нерезидентів*, зобов'язані оподатковувати суми відповідно до п. 160.6 ПКУ із застосуванням ставок 0 %; 4; 12 %.

Наступним питанням теми є **особливості оподаткування неприбуткових організацій**. Сутність визначення неприбуткових підприємств, установ та організацій наведено в п. 14.1.121 ПКУ, критерії ознак неприбуткових підприємств, що входять до Реєстру неприбуткових організацій та установ — у п. 157.1 ПКУ, механізм звільнення від оподаткування — у п. 157.2—157.9 ПКУ, порядок обчислення податку на прибуток підприємств неприбуткових підприємств та організацій, що провадять іншу діяльність, ніж основна — у п. 157.11 ПКУ.

Особливістю обчислення неприбуткових організацій є те, що якщо неприбуткова організація отримує дохід з інших джерел, ніж визначені пунктами 157.2-157.9 ПКУ, то така неприбуткова організація зобов'язана сплатити податок на прибуток, який визначається як сума доходів, отриманих з інших джерел, зменшена на суму витрат, пов'язаних з отриманням таких доходів, але не вище суми таких доходів за формулою:

$$\Sigma \text{ППП} = \Sigma \text{Д.і.д.} - \Sigma \text{В.п.о.д.} \cdot \text{С}, \quad (4.8),$$

де ППП — податок на прибуток неприбуткових підприємств, організацій, отриманий від інших джерел, ніж основна; Д.і.д. — доходи, отримані з інших джерел; В.п.о.д. — витрати, пов'язані з отриманням таких доходів, але не вище суми таких доходів; С — ставка податку (18 %).

Якщо неприбуткові підприємства (організації, установи) використовують кошти або майно не за цільовим призначенням, то вони вважаються доходом та оподатковуються за ставкою 18 %.

Далі розглянемо питання **оподаткування нерезидентів**. Сутність визначення нерезидентів наведено в п. 14.1.122 ПКУ, визначення постійного представництва — у п. 14.1.139; 14.1.193 ПКУ, порядок визначення доходів і ставками податку — у ст. 160 ПКУ. Із суми доходів (відсотки, дивіденди, які сплачуються резидентом, роялті, фрахт, лізингові (орендні) платежі, тощо) і за їх рахунок резидент утримує податок за ставкою 15 %, крім фрахту, який оподатковується за ставкою 6 %. Але якщо положеннями діючих міжнародних договорів України з країнами резиденції осіб, на користь яких здійснюються виплати, передбачені інші ставки оподаткування, то діють саме такі ставки. Податок сплачується до бюджету під час такої виплати, якщо інше не передбачене міжнародними договорами України з країнами резиденції осіб, на користь яких здійснюються виплати, що набрали чинності.

Якщо резидент здійснює виплати нерезидентам за виробництво та/або розповсюдження реклами про такого резидента, під час такої виплати він сплачує податок за ставкою 20 % суми таких виплат за власний рахунок. А питання оподаткування страхової діяльності розглянуто в п. 160.6 ПКУ.

Зверніть увагу на особливості оподаткування нерезидентів, які здійснюють свою діяльність **на території України** через **постійне представництво**. Такі платники оподатковуються в загальному порядку й прирівнюються до звичайного платника податків, який провадить свою діяльність незалежно від такого нерезидента. Об'єктом оподаткування платників податку є прибуток з джерелом походження з України, який розраховується за формулою:

$$\Sigma \text{Пз.п.} = \text{Дз.п.} - \text{С} - \text{Вз.п.}, \quad (4.9),$$

де П — прибуток; Дз.п. — суми доходів звітного періоду (див. ст.ст. 135—137 ПКУ); С — собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг; Вз.п. — сума інших витрат звітного (податкового) періоду (див. ст.ст. 138—143, 152 ПКУ).

Податковою базою податку на прибуток постійного представництва є грошовий вираз прибутку як об'єкта оподаткування, що визначається за нормою мт. 134 з урахуванням ст.ст. 135—143 ПКУ. А сам податок нараховується самостійно за ставкою 18.

У разі, коли нерезидент проводить свою діяльність через постійне представництво і в Україні, і за її межами, і при цьому не визначає прибуток від своєї діяльності, що здійснюється ним через постійне представництво в Україні, то сума прибутку, що підлягає оподаткуванню в Україні, визначається на підставі складання нерезидентом відокремленого балансу фінансово-господарської діяльності. Якщо шляхом прямого підрахунку не можна визначити прибуток нерезидента, отриманий в Україні, тоді податковий орган самостійно визначає оподатковуваний прибуток за таким розрахунком:

$$\sum \text{ОП} = \sum \text{Д} - \sum \text{В} \cdot 0,7, \quad (4.10),$$

де ОП — оподатковуваний прибуток; Д — відокремлені доходи постійного представництва; В — витрати, понесені постійним представництвом; 0,7 — коефіцієнт.

Для оподаткування витрат на придбання товарів (робіт, послуг) у нерезидентів з **офшорним статусом** встановлено особливі правила. Витрати платників податку на оплату товарів (робіт, послуг), отриманих від нерезидентів з офшорним статусом, **включаються до складу витрат** у розмірі **85 %** вартості цих товарів (робіт, послуг). Якщо ж нерезидент не має офшорного статусу — уся сума сплачених коштів може бути віднесена до витрат платника (див. п. 161.2; п. 161.3 ПКУ).

Зверніть увагу на зарахування сум податку на прибуток, отриманих з іноземних джерел, що були сплачені за кордоном. Такі суми зараховуються під час сплати податку в Україні, але розмір зарахованих сум податку з іноземних джерел не може перевищувати суми податку, обчисленої в Україні за ставкою 18 % (див. п. 161.4; 161.5 ПКУ).

Далі розглянемо **особливості оподаткування дивідендів**. Трагування сутності дивідендів подано в п. 14.1.49 ПКУ.

Емітент корпоративних прав, який приймає рішення про виплату дивідендів своїм акціонерам (власникам), нараховує та вносить до бюджету **авансовий внесок з податку на прибуток підприємств**. Незалежно від статусу підприємства, що прийняло рішення про виплату дивідендів (чи перебуває воно на загальній системі оподаткування, чи є платником єдиного податку),

відповідно до п. 153.3.2 ПКУ воно **зобов'язане до або одночасно з виплатою дивідендів** сплатити до бюджету авансовий внесок з податку на прибуток у розмірі 18 % у 2014 році. Сума дивідендів, яка належить до виплати акціонерам, не зменшується на суму авансового внеску. При цьому емітент корпоративних прав зменшує суму нарахованого податку звітного періоду на суму сплаченого впродовж цього ж звітного періоду авансового внеску.

Якщо сплачена сума авансового внеску перевищує суму податку на прибуток до сплати в такому звітному періоді, то сума перевищення переноситься в зменшення податкових зобов'язань наступного податкового періоду або майбутніх податкових періодів.

Зверніть увагу, у яких випадках авансовий внесок не сплачується в разі виплати дивідендів (п. 153.3.5 ПКУ).

Розглянемо докладніше виплати дивідендів юридичним та фізичним особам. Резиденти — юридичні особи, що отримують дивіденди від *нерезидента*, включають їх до доходу, а в разі отримання дивідендів від *резидента*, не включають їх до доходу (див. п. 153.3.6 ПКУ). У разі отримання дивідендів нерезидентом — юридичною особою податок утримується в розмірі 15 % у джерела виплати (див. п.п. 160.1; 160.2 ПКУ).

Під час виплати дивідендів фізичним особам (резидентам чи нерезидентам) **авансовий внесок з податку на прибуток не сплачується** (п. 153.3.5 ПКУ). У разі виплати дивідендів фізичним особам, дохід у вигляді дивідендів включається до складу загального місячного (річного) оподатковуваного доходу фізичної особи й оподатковується за ставкою 5 % (з 01.01.2015 р — 15%) (див. п.п. 164.2.8; 167.2; 170.5.3 ПКУ).

Ознайомимося з механізмом нарахування та сплати індивідуального прибуткового податку — **податку на доходи фізичних осіб**. Уперше прибутковий податок з громадян було запроваджено в Англії в 1798 році, але постійним джерелом доходів бюджету цієї країни він став лише з 1842 року. З 1916 року цей податок було введено і в Росії [27, с. 164]. В Україні прибуткове оподаткування громадян було запроваджено з 1991 року.

Приступаючи до розгляду цього питання, студенту необхідно спершу виявити переваги й недоліки цього податку, оцінити його бюджетне та соціальне значення. Слід звернути увагу на те, що в більшості країн податок на доходи фізичних осіб був і залишається бюджетоутворюючим. Так, у середині ХХ ст. частка цього

податку в податкових надходженнях перебувала на рівні 62,6 % у Франції, 56,4 % — у США, 45,3 % — у Великобританії, 39 % — у Німеччині [27, с. 164]. У 2009—2012 рр. частка податку на доходи фізичних осіб у податкових надходженнях Зведеного бюджету в Україні коливалась на рівні 18—20 %.

Ознайомлюючись з тенденціями розвитку оподаткування доходів громадян, варто звернути увагу на такі питання:

— етапи становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні;

— основні новації в оподаткуванні доходів громадян на кожному з етапів розвитку та їх вплив на бюджетне та соціальне значення цього податку;

— причини поширення податку з доходів фізичних осіб у більшості країн світу;

— зміни в розмірах ставок податку на доходи фізичних осіб в Україні в 1991—2012 рр. Які це мало наслідки для платників та для економіки країни загалом?

Далі студентам слід ознайомитися з механізмом нарахування та сплати податку на доходи фізичних осіб. **Платниками податку на доходи фізичних осіб є:**

— **фізичні особи — резиденти**, які отримують доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;

— **фізичні особи — нерезиденти**, які отримують доходи з джерела їх походження в Україні;

— **податкові агенти**.

Не є платником податку нерезидент, який отримує доходи в Україні й має дипломатичні привілеї та імунітет, установлені міжнародним договором України, але лише стосовно тих доходів, які він отримує безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї міжнародними договорами діяльності.

Слід звернути увагу, на те що в резидентів і нерезидентів — фізичних осіб буде різний об'єкт оподаткування. Так, **об'єктом оподаткування** податком на доходи фізичних осіб для **фізичних осіб-резидентів є:**

— *загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;*

— *доходи, отримані в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування або виплати;*

— *іноземні доходи.*

А для фізичних осіб-нерезидентів:

— *загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, отриманий в Україні*

— доходи, отримані в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування або виплати.

Дохід з джерелом його походження з України — це будь-який дохід, отриманий резидентами або нерезидентами, зокрема від будь-яких видів їх діяльності на території України, її континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні, серед яких, зокрема, є доходи у вигляді:

- відсотків, дивідендів, роялті та будь-яких інших пасивних доходів, сплачених резидентами України;
- доходів від надання резидентам або нерезидентам в оренду майна, розташованого в Україні;
- доходів від продажу рухомого та нерухомого майна, від відчуження корпоративних прав, цінних паперів, зокрема акцій українських емітентів;
- доходів, отриманих у вигляді внесків і премій на страхування та перестраховування ризиків на території України;
- доходів страховиків – резидентів від страхування ризиків страховальників – резидентів за межами України;
- спадщини, подарунків, виграшів, призів;
- заробітної плати, інших виплат і винагород, виплачених відповідно до умов трудового та цивільно-правового договору;
- доходів від зайняття підприємницькою та незалежною професійною діяльністю.

Базою оподаткування податку на доходи фізичних осіб є загальний оподатковуваний дохід, тобто будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника впродовж звітного податкового періоду.

У разі використання платником права на податкову знижку базою оподаткування є **чистий річний оподатковуваний дохід**, який розраховується за формулою:

$$\begin{aligned} \text{чистий річний оподатковуваний дохід} &= \\ &= \text{загальний оподатковуваний дохід} - \\ &- \text{податкова знижка (звітного року)}. \end{aligned}$$

Студентам слід приділити увагу вивченню питання щодо визначення бази оподаткування в разі виплати винагороди за цивільно-правовими договорами та провадження платником господарської або незалежної професійної діяльності

Слід пам'ятати, що під час визначення бази оподаткування *враховуються всі доходи* платника, отримані ним у грошовій та негрошовій формах. Якщо ж дохід виплачується в негрошовій формі, база оподаткування визначається за формулою:

$$\text{база оподаткування (дохід у негрошовій формі)} = \text{вартість доходу (розрахована за ЗЦ)} \times \mathbf{K} \text{ (помножувальний коефіцієнт).}$$

Помножувальний коефіцієнт (K) обчислюється за формулою:

$$K = \frac{100}{100 - \text{Ст}},$$

де Ст — ставка податку, встановлена для таких доходів на момент їх нарахування.

Якщо дохід нараховується у **формі зарплати**, то база оподаткування розраховується за формулою:

база оподаткування (дохід у формі зарплати)	=	зарплата нарахована	–	єдиний соціальний внесок (а також страхові внески до Накопичувального фонду та недержавного пенсійного фонду)	–	податкова соціальна пільга
---	---	-------------------------------	---	---	---	-----------------------------------

Окремо слід розглянути склад доходів платника, які включаються, та які не включаються до загального місячного (річного) оподаткованого доходу.

До загального **місячного (річного) оподаткованого доходу** платника **включаються доходи**, які можна поділити на сім груп:

- ◆ трудові доходи;
- ◆ доходи від здійснення інвестиційних операцій;
- ◆ доходи від операцій з майном, майновими та немайновими правами;
- ◆ доходи, не пов'язані з трудовою діяльністю;
- ◆ доходи, пов'язані з операціями страхування;
- ◆ дохід, отриманий як додаткове благо;
- ◆ інші доходи.

Студентам доцільно опрацювати ст. 164.2 Податкового кодексу України, систематизувати наведені в ній види доходів і розподілити їх серед семи наведених вище груп.

Доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу, також можна поділити на декілька груп:

1) **виплати, що, по суті, не є доходами** (сума ЄСВ, що вносяться за рахунок роботодавця у законодавчо встановлених розмірах, кошти, отримані платником на відрядження або під звіт (докладніше про обмеження див. у п. 170.9 ст. 170 ПКУ); кошти або майно, що отримує член подружжя внаслідок поділу спільної власності в разі розірвання шлюбу; вартість безоплатно наданого роботодавцем харчування, спеціального одягу, взуття та інших засобів індивідуального захисту, якими роботодавець забезпечує платника згідно із Законом; основна сума депозиту, що повертається платнику, а також основна сума кредиту, що отримується платником на визначений термін і під проценти тощо);

2) **доходи, пов'язані з операціями з цінними паперами** (відсотки, нараховані на ЦП, емітовані центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику; дивіденди, виплачені у вигляді акцій, часток, паїв; відсотки, нараховані на поточні банківські рахунки, за якими на користь фізосіб здійснюються виключно виплати заробітної плати, стипендій тощо);

3) **соціальні виплати з бюджетів, цільових фондів, інших джерел, визнаних міжнародними угодами** (державна та соціальна матеріальна допомога; житлові субсидії, дотації, компенсації; допомога жертвам нацистських переслідувань; допомога ветеранам війни, тощо);

4) **доходи у вигляді виплат за особливі заслуги** (державні премії та стипендії, а також вартість державних нагород чи винагород від імені України (крім тих, що виплачуються коштами чи іншим майном); Нобелівські та Абелівські премії; винагороди спортсменам-призерам міжнародних змагань тощо);

5) **інші доходи** (основна сума поворотної фінансової допомоги, наданої платником податку іншим особам, яка повертається йому, основна сума поворотної фінансової допомоги, що отримується платником податку; *аліменти*; стипендії, які виплачуються з бюджету учню, студенту, курсанту військових навчальних закладів, ординатору, аспіранту або ад'юнкту, але не вище ніж 1,4 розміру місячного прожиткового мінімуму, встановленого на 1.01 поточного року, та округленого до найближчих 10 грн; вартість путівок на відпочинок і оздоровлення дітей до 18 років; вартість подарунків, якщо вона з розрахунку за місяць не переви-

щує 50 % МЗП на 1.01 звітного року, **крім** грошових виплат у будь-якій сумі тощо).

Для більш докладного ознайомлення з переліком доходів, які не включаються до розрахунку загального місячного оподаткованого доходу платника, доцільно звернутися до ст. 165 Податкового кодексу.

Далі слід перейти до розгляду змісту поняття «**податкова знижка**» та особливостей її отримання. Слід звернути увагу на те, що на суму податкової знижки можна зменшити річний оподатковуваний дохід платника, отриманий **як заробітна плата**. Для отримання податкової знижки за наслідками звітного податкового року платник повинен подати річну податкову декларацію, у якій вказати підстави для нарахування податкової знижки й конкретні суми понесених витрат.

Існують **обмеження прав на нарахування податкової знижки**. Назвемо їх.

1. Податкова знижка надається виключно резиденту.

2. Загальна сума податкової знижки, нарахована платнику в звітному податковому році, не може перевищувати суми річного загального оподаткованого доходу, нарахованого йому як заробітна плата, зменшена на суму ЄСВ і податкової соціальної пільги (ПСП).

3. Якщо платник не скористався правом на нарахування податкової знижки за наслідками звітного податкового року, таке право на наступні податкові роки не переноситься.

4. Обов'язково мають бути наявні документи, які підтверджують фактично понесені впродовж звітного податкового року витрати платником податків. Поміркуйте, якими саме платіжними та розрахунковими документами можуть бути підтверджені понесені витрати платника? Чи потрібно податківцям віддавати оригінали платіжних документів і чому?

До податкової знижки можуть бути включені деякі витрати, а саме:

1. Сума коштів, сплачена платником **на користь закладів освіти** для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти самого платника та (або) члена його сім'ї I ступеня споріднення, який **не отримує заробітної плати**.

Максимальна сума витрат на навчання, яка може бути включена до **податкової знижки**, становить 1,4 прожиткового мінімуму (установленого на 1 січня звітного року й округленого до найближчих 10 грн), за **кожний** повний або неповний **місяць**

навчання впродовж звітного податкового року з розрахунку на кожну особу, яка навчається.

***Наприклад.** Якщо платник претендуватиме на податкову знижку на навчання за підсумками 2013 року, то максимальна сума знижки на одну особу, яка навчалась у цьому році, становить 1610 грн на місяць (1147 грн · 1,4) або 16 100 грн за рік.*

2. Сума коштів або вартість майна, передані платником у вигляді **пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям**, зареєстрованим в Україні, але не більше **4 % суми загального річного оподаткованого доходу платника**.

3. Частина суми **відсотків, фактично сплачених платником за користування одним іпотечним житловим кредитом**, якщо за рахунок такого кредиту купується (будується) житловий будинок (квартира, кімната), визначений платником як *основне його місце проживання*.

***Так, якщо за рахунок іпотечного кредиту** будинок (квартира) **купується**, то до податкової знижки включаються суми фактично сплачених відсотків, розрахованих як:*

$$ПЗ_{\text{за ІК}} = \sum \% \text{ фактично сплачених протягом звітного року} \cdot K,$$

де K — коефіцієнт, що враховує мінімальну S житла: $K = \frac{МП}{ФП}$, де $МП$ — мінімальна загальна S житла ($S_{\min} = 100 \text{ м}^2$), $ФП$ — фактична загальна S житла, що купується (будується) платником за рахунок іпотечного кредиту.

Зверніть увагу, якщо $K > 1$, то до **податкової знижки** включається вся сума фактично сплачених відсотків без застосування коефіцієнта.

Якщо ж *за рахунок іпотечного кредиту* будинок (квартира) *будується*, то механізми нарахування податкової знижки такий же, *але* право на включення сплачених відсотків за іпотекою до податкової знижки виникає **лише з того року, у якому нерухомість було збудовано й вона почала використовуватись як основне місце проживання платника**. Сплачені відсотки послідовно переносяться на податкову знижку наступних років.

Право користуватися *такою податковою знижкою* надається платнику впродовж **10 послідовних календарних років**, починаючи з року, у якому:

- об'єкт житлової іпотеки купується;
- збудований об'єкт житлової іпотеки переходить у власність платника й він починає використовуватися житлом як основним місцем проживання.

4. Сума витрат **на сплату страхових платежів** (внесків, премій) і **пенсійних внесків**, сплачених *страховику-резиденту, недержавному пенсійному фонду, банківській установі за договором довшострокового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення, за пенсійним контрактом з недержавним пенсійним фондом, а також внесків на банківський пенсійний депозитний рахунок, на пенсійні вклади та рахунки учасників фондів банківського управління як такого платника податку, так і членів його сім'ї I ступеня споріднення*, згідно з обмеженнями ст. 166 ПКУ.

5. Сума коштів:

— **сплачена платником на користь закладів охорони здоров'я** для компенсації вартості платних послуг з лікування самого платника або члена його сім'ї I ступеня споріднення, зокрема для придбання ліків (донорських компонентів, протезно-ортопедичних пристосувань, виробів медичного призначення для індивідуального користування інвалідів);

— **сплачена платником-інвалідом на користь протезно-ортопедичних підприємств, реабілітаційних установ** для компенсації вартості платних послуг з реабілітації, технічних та інших засобів реабілітації, наданих *такому платнику податку або його дитині-інваліду* в розмірах, що не перекриваються виплатами з фондів загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, **крім:**

а) косметичного лікування або косметичної хірургії;

б) протезування зубів з використанням дорогоцінних металів, порцеляни та гальванопластики;

в) операцій зі зміни статі;

г) лікування тютюнової чи алкогольної залежності.

6. Сума витрат платника податку на:

— оплату вартості державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини, включаючи сплату державного мита;

— оплату допоміжних репродуктивних технологій згідно з умовами, установленими законодавством, але **не більш як 1/3 нарахованої заробітної плати за звітний податковий рік.**

7. Сума коштів, сплачена платником у зв'язку з **переобладнанням транспортного засобу**, з використанням у вигляді пального моторного сумішевого, біоетанолу, біодизеля, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива;

8. Сума витрат платника **на оплату видатків на будівництво** (придбання) доступного житла, визначеного законом, зокрема **на**

погашення пільгового іпотечного житлового кредиту, наданого на такі цілі, **і відсотків за ним**.

Студентам слід приділити увагу такому елементу розрахунку бази оподаткування податком на доходи фізичних осіб, як **податкова соціальна пільга** (далі — ПСП), оскільки на її суму можна зменшити нараховану в звітному місяці суму заробітної плати платника.

Зауважимо, що ПСП може бути застосована лише до доходу, отриманого у вигляді заробітної плати платника й тільки за одним місцем нарахування таких доходів. Тому платнику, який претендує на отримання ПСП, потрібно подати роботодавцю заяву про обрання місця її застосування.

Податкова соціальна пільга не надається, якщо:

— платник, разом із зарплатою в звітному періоді отримує одночасно доходи у вигляді стипендії, грошового чи майнового забезпечення учнів, студентів, аспірантів, ординаторів, військовослужбовців, що виплачуються з бюджету;

— платник є самозайнятою особою (ПСП не надається до доходу від провадження підприємницької діяльності та іншої незалежної професійної діяльності). Але соціальна пільга може бути застосована до доходів самозайнятої особи, отриманих у вигляді заробітної плати.

Звичайний розмір ПСП, згідно з ПКУ, з 1.01.2015 року дорівнюватиме **100 % розміру прожиткового мінімуму** для працездатної особи (за місяць), встановленого на 1 січня звітного року. На таку пільгу може претендувати **будь-який платник**, якщо його заробітна плата (включаючи інші прирівняні до неї виплати, компенсації, винагороди) не перевищуватиме гранично допустимі суми для її отримання.

Але **до 31 грудня 2014 року звичайна ПСП** надається в розмірі, що дорівнює **50 % розміру прожиткового мінімуму** для працездатної особи (з розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року.

Гранична межа доходу для отримання ПСП розраховується на 1 січня звітного року як 1,4 розміру ПрМін для працездатної особи (за місяць), округлених до найближчих 10 грн.

Наприклад. Станом на 1.01.2013 року прожитковий мінімум для працездатних осіб встановлено на рівні 1147 грн. Тоді звичайний розмір ПСП = 573,5 грн (1147 грн · 50 %). **Граничний розмір зарплати** й прирівняних до неї доходів, які дають **право на застосування ПСП становить 1610 грн** (1147 грн · 1,4 =

= 1605,8 → 1610 грн). До кінця бюджетного року розмір ПСП і гранична межа до її застосування не будуть змінюватися.

Для певних категорій громадян ПКУ передбачено також право на отримання **«підвищеної»** та **«максимальної»** ПСП — 150 % і 200 % звичайного розміру ПСП відповідно. Громадяни, які претендують на отримання підвищеного розміру ПСП, окрім заяви, повинні подати підтверджувальні документи (їх копії)¹.

Так, на «звичайну» ПСП можуть претендувати:

— **будь-який платник**, який отримує дохід у вигляді зарплати від одного роботодавця;

— платник податку, який утримує **двох чи більше дітей віком до 18 років**, — з *розрахунку на кожну таку дитину*.

На «підвищену» ПСП можуть претендувати:

— одинока мати (батько), удова (вдівець) або опікун, піклувальник — з *розрахунку на кожну дитину віком до 18 років*;

— особа, яка утримує дитину-інваліда — з *розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років*;

— особа, внісена до I або II категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, включаючи осіб, нагороджених грамотами Президії ВР УРСР у зв'язку з їхньою участю в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;

— учні, студенти, аспіранти, ординатори, ад'юнкти;

— інваліди I або II групи, зокрема з дитинства, крім інвалідів, які мають право на 200 % ПСП.

На «максимальну» ПСП можуть претендувати:

— Герої України, Герої Радянського Союзу, Герої Соціалістичної Праці або повні кавалери ордена Слави чи ордена Трудової Слави, особи, нагороджені чотирма й більше медалями «За відвагу»;

— учасники бойових дій під час Другої світової війни або особи, які в той час працювали в тилу, та інваліди I і II групи з числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;

— особи, які перебували на блокадній території колишнього Ленінграда (Санкт-Петербург, РФ) у період з 08.09.1941 по 27.01.1944 рр. та деякі інші.

Якщо платник має право на застосування ПСП з двох і більше підстав, зазначених вище, то йому надається лише одна ПСП, яка

¹ Докладніше див.: Постанова КМ України «Про затвердження Порядку подання документів для застосування податкової соціальної пільги» від 29 грудня 2010 року № 1227.

має більший розмір, за умови, що нарахована зарплата платника менша граничного розміру для надання ПСП.

Виняток становлять лише громадяни, які претендують на ПСП «на дітей»:

а) у розмірі 100 % ПСП на кожну дитину до 18 років — які утримують двох і більше дітей до 18 років;

б) у розмірі 150 % ПСП на кожну дитину до 18 років, які є одинокою матір'ю (батьком), удовою (удівець), опікуном або утримують дитину-інваліда.

Зверніть увагу, що для громадян, яким надається «пільга на дітей» (утримують двох і більше дітей до 18 років, одинокі матері (батьки), удови (удівці), опікуни або виховують дитину-інваліда), гранична межа доходу для отримання ПСП збільшується пропорційно кількості дітей.

Завершуючи розгляд питання про податкові соціальні пільги, студентам доцільно звернути увагу на штрафні санкції, які застосовуються щодо платника, який порушив порядок отримання такої пільги, а також на порядок перерахування працедавцем сум наданих податкових соціальних пільг.

Далі студентам слід розглянути ставки податку на доходи фізичних осіб. З прийняттям ПКУ застосовується мало прогресивна шкала з **базовою ставкою** податку **15 % і 17 %**. Ставка **17 %** застосовується до доходу платника, загальна сума якого за місяць перевищує 10 МЗП, установлених на 1 січня звітного податкового року. Зверніть увагу, що **за ставкою 17 % оподатковується лише сума перевищення**, якщо середньомісячний річний дохід платника (зменшений на суму ЄСВ) перевищує 10 МЗП, то до суми перевищення також застосовується ставка 17 %. Поміркуйте, яким чином розраховується середньомісячний річний оподатковуваний дохід.

***Наприклад.** Зарплата фінансового менеджера у звітному місяці становить 14 000 грн. Єдиний соціальний внесок, утриманий з цієї зарплати, — 504 грн. Оподатковуватися ПДФО буде дохід у сумі 13 496 грн. Визначимо ставку оподаткування. Оскільки станом на 1.01.2013 року МЗП становить 1147 грн, то граничний розмір доходу, до якого застосовується ставка 15 % буде: $1147 \text{ грн} \cdot 10 = 11\,470 \text{ грн}$. Позаяк дохід платника більше 11 470 грн, то він буде оподатковуватись за двома ставками: 15 % і 17 %. До доходу в розмірі 11 470 грн застосовується ставка 15 %, а до суми перевищення (2026 грн) — ставка 17 %.*

Ставки 15 % (17 %) застосовуються не лише до заробітної плати та винагороди за цивільно-правовими договорами, а й до

виграшу в державну та недержавну грошову лотерею; виграшу гравця (учасника), отриманого від організатора азартної гри; доходу, отриманого від роботодавця як додаткове благо; сум надмірно отриманих грошових коштів на відрядження або під звіт, не повернутих в установлені терміни; роялті; продажу об'єктів майнових і немайнових прав, зокрема: інтелектуальної власності та прирівняних до неї прав, суми авторської винагороди, подарунків від дарувальника-нерезидента й спадщини, отриманої від спадкодавця-нерезидента; до доходів, нарахованих нерезиденту у вигляді зарплати в результаті здійснення ним трудової діяльності на території України;

В Україні існують також додаткові ставки з ПДФО, зокрема 1 %, 5 % і 30 %. Студентам доцільно докладніше ознайомитись з видами доходів, які оподатковуються за додатковими ставками.

Для більш поглибленого вивчення цього питання студентам потрібно дати відповідь на такі питання:

1. Чи застосовувалася раніше в Україні прогресивна шкала оподаткування доходів фізичних осіб? Якщо так, то які вона мала недоліки?

2. Чи доцільно було переходити від пропорційної до малопрогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб?

3. Які існують відмінності між ставками ПДФО в Україні та європейських країнах й чим вони зумовлені?

Далі студентам слід перейти до вивчення **порядку нарахування та сплати ПДФО та осіб, відповідальних за нарахування, утримання та перерахування ПДФО до бюджету.**

Особи, відповідальні за нарахування, утримання та перерахування ПДФО до бюджету залежать від видів доходів, які виплачуються:

1) якщо це **зарплата**, то відповідальним за нарахування, утримання та перерахування ПДФО до бюджету буде **роботодавець**, який виплачує такі доходи на користь платника;

2) якщо це інші доходи з джерела їх походження в Україні, то відповідальним буде **податковий агент**;

3) якщо ж це **іноземні доходи** та доходи, джерело виплати яких належить особам, звільненим від обов'язків нарахування, утримання або сплати податку до бюджету, то відповідальним буде платник податку.

Студентам слід встановити особливості перерахування до бюджету податку під час виплати доходу у грошовій та негрошовій формах.

Якщо ж окремі види оподатковуваних доходів (прибутків) *не підлягають оподаткуванню під час їх нарахування* чи виплати, але не звільняються від оподаткування, платник податку зобов'язаний самостійно включити суму таких доходів до загального річного оподаткованого доходу та подати річну декларацію з ПДФО. Якщо платник упродовж року отримувал доходів від двох і більше податкових агентів і при цьому загальна річна сума таких оподатковуваних доходів перевищує 120 розмірів МЗП, установлені законом на 1 січня звітного податкового року, він також повинен подати податкову декларацію.

Наприкінці кожного звітного податкового року та під час проведення остаточного розрахунку з платником податку, який припиняє трудові відносини з таким роботодавцем, роботодавці платника зобов'язані здійснити перерахунок суми доходів, нарахованих такому платнику у вигляді заробітної плати, а також суми наданої податкової соціальної пільги.

Якщо платник отримує **іноземні доходи або доходи не від податкових агентів**, то сам платник зобов'язаний:

- включити суму таких доходів до загального річного оподаткованого доходу;
- подати податкову декларацію за результатами звітного податкового року;
- сплатити податок з таких доходів.

Платник самостійно заповнює податкову декларацію й зобов'язаний подати її **до 1 травня** року, що настає за звітним, а **платники ПДФО — підприємці — упродовж 40 календарних днів**, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) року. Суму податкового зобов'язання, зазначену в податковій декларації, необхідно сплатити **до 1 серпня року, що настає за звітним**.

Сума ПДФО, що має бути повернена платнику за результатами перерахунку податку з урахування податкової знижки впродовж 60 календарних днів після надходження податкової декларації:

- зараховується на банківський рахунок платника, відкритий у будь-якому комерційному банку

або

- надсилається поштовим переказом на адресу, зазначену в декларації.

Наостанок студентам слід приділити увагу випадкам, у яких платник зобов'язаний, а в яких звільняється від обов'язку **подавати податкову декларацію** наприкінці року.

Далі студенти мають ознайомитися з особливостями нарахування та оподаткування окремих видів доходів. Це питання охоплює кілька аспектів.

1. Оподаткування доходів від надання нерухомості в оренду чи житловий найм. При цьому об'єктом оподаткування є: земельна ділянка сільськогосподарського призначення; земельна частка (пай); майновий пай; об'єкт нерухомості.

Базою оподаткування є розмір орендної плати згідно з договором, але не менше, ніж законодавчо встановлена мінімальна сума орендного платежу. **Ставка податку** — 15 % і 17 %.

Платником податку є орендодавець.

Якщо орендарем є:

— юридична особа або фізична особа — підприємець, то він виступає також податковим агентом. Орендар нараховує та утримує з доходу орендодавця податок під час виплати доходу;

— фізособа — не суб'єкт підприємницької діяльності, то податковим агентом буде орендодавець. Саме він нараховує та сплачує податок зі свого доходу впродовж 40 днів після закінчення кварталу.

2. Оподаткування операцій з продажу об'єктів рухомого та нерухомого майна.

Під час оподаткування операцій з **продажу (обміну) об'єктів рухомого майна** об'єктом оподаткування є житловий будинок, квартира, кімната, садовий (дачний) будинок та об'єкт незавершеного будівництва. **Базою оподаткування** є договірна ціна будівлі, але *не менше* оціночної вартості. Існують певні особливості встановлення ставки. Так, якщо житловий будинок, квартира продається (чи обмінюється) не частіше 1 разу на рік, до того ж майно, що продається, було у власності платника більше 3 років, то така операція не оподатковується. У всіх інших випадках до бази оподаткування застосовується ставка 5 %. Податковим агентом є нотаріус (якщо продаж майна здійснюється між фізичними особами) або юридична особа чи фізична особа — підприємець (якщо договір купівлі-продажу або міні укладається з ними).

Зверніть увагу, що до прийняття ПКУ продаж об'єкта рухомого майна площею до 100 м² не оподатковувався, а за площу, що перевищувала 100 м², сплачувався податок за ставкою 1 % суми перевищення. У разі договору міні кожна сторона сплачувала 50 % суми нарахованого податку.

Механізм оподаткування операцій з продажу об'єктів **рухомого майна** наведено в таблиці 4.1 *Додатків*.

Студентам слід звернути увагу на те, що під час продажу нерухомого та рухомого майна нерезидентами ставка податку становить 15 % (17 %).

3. Особливості оподаткування дивідендів, процентів, роялті. Так, дивіденди оподатковуються під час їх виплати за ставками: 5 % (у загальному випадку) та 15 % (17 %) (у разі нарахування дивідендів на користь фізичної особи (зокрема нерезидента) за привілейованими акціями та іншими корпоративними правами, що передбачають виплату фіксованого розміру дивідендів). Податковим агентом виступає емітент корпоративних прав або інша особа, яка здійснює нарахування дивідендів.

Роялті оподатковуються так само, як і дивіденди, але за ставкою 15 % (17 %). Податковим агентом виступає будь-який резидент, який здійснює нарахування роялті.

Відсотки підлягають оподаткуванню під час виплати податковим агентом, який зобов'язаний перерахувати суму утриманого податку до бюджету впродовж 30 календарних днів після закінчення місяця, у якому було виплачено відсотки (з 01.01.2015 р. передбачаються зміни в механізмі оподаткування дивідендів та процентів)

Доходи у формі **процентів**, які отримує платник, з метою оподаткування можна поділити на три групи:

- *відсотки, які не підлягають оподаткуванню;*
- *відсотки, які оподатковуються за відповідною ставкою* (див. зміни до Податкового кодексу після 1 січня 2015 року). До них належать:

- відсотки на поточний або депозитний банківський рахунок;
- відсотковий або дисконтний дохід за іменним ощадним сертифікатом;
- відсотки на вклад члена кредитної спілки в кредитній спілці;

- *усі інші проценти, що оподатковуються за ставкою 15 %.*

4. Оподаткування виграшів і призів здійснюється особою, яка проводить нарахування або виплату таких доходів під час їх виплати.

Особливості полягають у такому:

- ◆ виграші та призи у державну грошову лотерею:
 - у розмірі, що не перевищує 50 мінімальних зарплат, не оподатковуються;
 - у розмірі, що перевищує 50 мінімальних зарплат, оподатковуються за ставками 15 % (17 %);

◆ виграші та призи в недержавну грошову лотерею, а також виграш гравця (учасника), отриманий від організатора азартної гри, оподатковується за ставкою 15 % (17 %);

◆ грошові виграші в спортивних змаганнях оподатковуються за ставкою 15 % (17 %).

◆ винагороди спортсменам — чемпіонам України, призерам спортивних змагань міжнародного рівня, зокрема спортсменам-інвалідам, не оподатковуються.

Усі інші виграші та призи на користь резидентів і нерезидентів оподатковується за ставкою 30 %.

5. Оподаткування доходів, отриманих нерезидентами. На території України оподаткуванню підлягають доходи нерезидентів:

— з джерелом їх походження в Україні — за правилами й ставками, передбаченими для резидентів (тобто 15 % (17 %)), за винятком доходів нерезидентів, отриманих від продажу рухомого та нерухомого майна, дивідендів, спадщини, дарунків, які оподатковуються за правилами, передбаченими для резидентів, але за ставкою 15 % (17 %). Якщо доходи виплачуються:

◆ резидентом — юридичною або самозайнятою фізичною особою, то податковим агентом є резидент, який під час укладання договору з нерезидентом указує ставку податку, за якою оподатковуватимуться доходи нерезидента;

◆ іншим нерезидентом, то доходи, що підлягають виплаті, мають зараховуватися на рахунок банку-резидента (який і буде в цьому разі податковим агентом);

— від участі в гастрольних заходах. Податковим агентом виступає суб'єкт господарювання, з яким укладено договір про оренду концертного майданчика.

6. Оподаткування спадщини та подарунків. Об'єкти та ставки *оподаткування спадщини* наведено в таблиці 4.2 у *Додатках*.

Подарунки, отримані від юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, які й будуть податковими агентами, оподатковуються за ставкою 15 % (17 %) у таких випадках:

• якщо подарунок у **негрошовій формі**, він не обкладається ПДФО у вартості, що не перевищує 50 % МЗП на 01.01 поточного року, а якщо його розмір більше 50 % МЗП, то оподатковується сума перевищення;

• якщо подарунок у **грошовій формі**, то весь розмір, незалежно від суми виплати, включається до загального місячного оподаткованого доходу платника.

• **Подарунки, отримані найманими працівниками від роботодавців**, прирівнюються до зарплати. Тому база оподаткування зменшується на ЄСВ і ПСП за наявності.

• **Подарунок особі, яка не є працівником даного підприємства** — вартість подарунка прирівнюється до додаткового блага й обкладається ПДФО.

Подарунки, отримані від фізичних осіб-непідприємців у вигляді коштів, майна, майнових і немайнових прав, вартості робіт, послуг — оподатковуються ПДФО так само, як спадщина.

Зауважимо, якщо подарунок у грошовій формі, то база оподаткування дорівнює сумі таких грошових коштів; а якщо подарунок у негрошовій формі, то база оподаткування визначається, виходячи із звичайної ціни з урахуванням коефіцієнта.

Для більш поглибленого вивчення теми, студентом доцільно ознайомитись з особливостями оподаткування благодійної допомоги, сум надміру витрачених коштів, отриманих платником на відрядження або під звіт, а також іноземних доходів.

Завершуючи вивчення теми, зверніть увагу на особливості оподаткування доходів громадян від здійснення незалежної професійної діяльності та від заняття підприємницькою діяльністю, які не обрали спрощену систему оподаткування.

Порядок оподаткування доходів від заняття підприємницькою діяльністю фізичних осіб, які не обрали спрощену систему оподаткування полягає в такому: отримані впродовж календарного року доходи фізичних осіб-підприємців від провадження ними господарської діяльності **оподатковуються за ставкою 15 % (17 %)**. **Об'єктом оподаткування** є чистий оподатковуваний дохід:

чистий оподатковуваний дохід	=	загальний оподатковуваний дохід (виручка в грошовій і негрошовій формі)	-	документально підтверджені витрати (понесені в зв'язку з веденням господарської діяльності та які включаються до витрат виробництва з податку на прибуток)
------------------------------	---	---	---	--

Якщо фізична особа-підприємець зареєстрована як платник ПДВ, то суми ПДВ, включені до ціни придбаних (проданих) товарів до доходів і витрат не включаються.

Фізичні особи-підприємці зобов'язані вести Книгу обліку доходів і витрат, а також мати підтверджуючі документи щодо походження товару.

Сплата податку впродовж року здійснюється авансовими платежами виходячи із 100 % суми податку на доходи фізичних осіб з оподаткованого доходу за попередній рік. Авансові внески сплачуються до бюджету по 25 % річної суми щоквартально до 15 березня, 15 травня, 15 серпня, 15 листопада.

За підсумками року фізособи-підприємці зобов'язані подавати декларацію впродовж 40 календарних днів після закінчення звітного року. Остаточний розрахунок податку за звітний рік здійснюється платником самостійно згідно з даними, зазначеними в річній податковій декларації, з урахуванням сплаченого ним упродовж року податку та суми плати за торговий патент на підставі документального підтвердження факту їх сплати.

Надмірно сплачені суми податку зараховуються в рахунок майбутніх платежів з цього податку або повертаються платнику.

Слід звернути увагу на те, що фізособа-підприємець є податковим агентом для своїх працівників — фізичних осіб, які перебувають з такою особою у трудових чи цивільно-правових відносинах щодо доходів, нарахованих на їхню користь.

Для підприємців на загальній системі оподаткування та тих, які обрали спрощену систему оподаткування, установлено однакову ставку єдиного соціального внеску, що дорівнює 34,7 % бази оподаткування.

Для підприємців на загальній системі оподаткування базою оподаткування є:

— сума доходу (прибутку), отриманого від їхньої діяльності, що підлягає обкладенню податком на доходи фізичних осіб;

— сума доходу, що розподіляється між членами сім'ї фізичних осіб-підприємців, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності.

До того ж **сума ЄСВ не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску за кожну особу за місяць, у якому отримано дохід** (прибуток).

Мінімальний страховий внесок визначається як добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір внеску, установлений законом.

Далі слід опрацювати **порядок оподаткування доходів, отриманих фізичною особою від здійснення незалежної професійної діяльності**. Незалежною професійною діяльністю мають право займатися самозайняті **особи**, які отримали свідоцтво про реєстрацію за місцем свого постійного проживання, за умови, що такі особи не є працівниками або фізичними особами-підприємцями та **використовують працю не більше чотирьох**

фізичних осіб. Оподатковуваним доходом є сукупний чистий дохід.

сукупний чистий дохід	=	доходи отримані	-	документально підтвержені витрати (понесені в зв'язку з веденням незалежної професійної діяльності)
-----------------------------	---	--------------------	---	--

Сукупний чистий дохід оподатковується за ставкою 15 % (17 %).

Самозайняті особи зобов'язані вести облік доходів і витрат від незалежної професійної діяльності. Остаточний розрахунок суми податку здійснюється за підсумками року безпосередньо самим платником, про що він зазначає у поданій наприкінці року (до 1 травня) податковій декларації.

4.2. Плани семінарських і практичних занять

Заняття 1

1. Опитування

1. Платники податку на прибуток. Ставки податку на прибуток.
2. Особливості застосування нульової ставки під час оподаткування прибутку підприємств в Україні. Об'єкт оподаткування.
3. Склад доходів від операційної діяльності та інші доходи. Порядок визнання доходів.

4. Перелік доходів, що не враховуються під час визначення об'єкта оподаткування, новації в їх структурі.

2. Презентація інтелект-карт.

3. Розв'язання аналітичних завдань.

4. Розв'язання задач.

Заняття 2

1. Опитування

1. Поняття витрат, що враховуються під час визначення об'єкта оподаткування: витрати операційної діяльності, інші витрати.

2. Структура інших витрат, що враховуються під час визначення об'єкта оподаткування: адміністративні, загальновиробни-

чі, фінансові витрати, витрати на збут, інші операційні витрати та інші витрати звичайної діяльності.

3. Витрати подвійного призначення, основі зміни в їх складі.
4. Порядок визнання витрат.
2. **Розв'язання аналітичних завдань.**
3. **Розв'язання задач.**

Заняття 3

1. Опитування

1. Основні засоби та класифікація основних засобів, інших необоротних активів.
2. Амортизація основних засобів і нематеріальних активів і методи її обчислення.
3. Порядок обчислення та сплати податку на прибуток до бюджету. Звітні податкові періоди.
4. Звільнення від сплати податку на прибуток в Україні.
5. Особливості оподаткування нерезидентів.
6. Особливості оподаткування дивідендів.
7. Особливості оподаткування страхового бізнесу.
2. **Розв'язання аналітичних завдань.**
3. **Розв'язання задач.**

Заняття 4

1. Опитування

1. Становлення податку на доходи фізичних осіб в Україні.
2. Бюджетне й соціальне значення податку на доходи фізичних осіб.
3. Платники, ставки та об'єкт оподаткування податку на доходи фізичних осіб.
4. Доходи платника, які включаються та які не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу.
5. Податкові соціальні пільги.
6. Порядок нарахування та сплати податку.
2. **Презентація інтелект-карт.**
3. **Розв'язання задач.**

Заняття 5

1. Опитування

1. Порядок отримання податкової знижки.
2. Особливості оподаткування окремих видів доходу.
3. Порядок оподаткування доходів від підприємницької діяльності.

2. Презентація експертних оцінок.
3. Розв'язання задач.
4. Розв'язання аналітичних завдань.

Література: [1, 21, 22, 23, 24, 30].

4.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

І. Аналітичні завдання

Завдання 1

Підприємство «З», що знаходиться в м. Львові, прийняло рішення про сплату консолідованого податку на прибуток. Підприємство має в своєму складі філію у м. Одесі (витрати філії, що брали участь у визначенні об'єкта оподаткування за I квартал звітного року, становить 600 000 грн) і філію у м. Харкові (витрати філії, що брали участь у визначенні об'єкта оподаткування за I квартал звітного року, становить 800 000 грн). Загальна сума витрат по підприємству «З», що брали участь у визначенні об'єкта оподаткування за I квартал звітного року, становить 5 000 000 грн. Сума податку на прибуток, нарахована підприємством «З» за I квартал звітного року, становить 40 000 грн.

Розрахуйте сплату консолідованого податку з податку на прибуток підприємств.

Завдання 2

Підприємство перебуває на загальній системі оподаткування з квартальним податковим періодом й отримує поворотну фінансову допомогу 20 січня поточного року від юридичної особи — платника єдиного податку в сумі 80 000 грн. Станом на 31 березня неповернутою залишилася частина в розмірі 20 000 грн. 15 липня поточного року позику було погашено повністю. Визначте суму доходів звітного періоду поточного року.

Завдання 3

Підприємство «А» перебуває на загальній системі оподаткування з квартальним податковим періодом, у I кварталі поточного року воно мало такі доходи:

1) відвантажило контрагенту (платнику податку на прибуток на загальних підставах) продукцію № 1 на суму 200 000 грн (без

ПДВ), перехід прав власності відбувся (у договорі купівлі-продажу зазначено, що право власності на товар виникає в покупця з моменту передання товару, передання товару оформлено накладною, підписаною особою, уповноваженою довіреністю покупця на отримання товару);

2) отримало аванс на суму 40 000 грн за послуги, що будуть надані тільки в I кварталі наступного року;

3) безоплатно передало комп'ютер, звичайна ціна якого 3000 грн (без ПДВ), підприємству — платнику єдиного податку;

4) отримало поворотну фінансову допомогу 20 січня поточного року від юридичної особи — платника єдиного податку в сумі 80 000 грн. Станом на 31 березня поточного року неповернуто залишилася частина в розмірі 20 000 грн. 15 липня поточного року позику було погашено повністю.

Визначте суму доходів за I квартал поточного року.

Завдання 4

Підприємство «А» перебуває на загальній системі оподаткування з квартальним податковим періодом, у I кварталі поточного року воно мало такі витрати:

1) оприбутковані товари на суму 12 000 грн (без ПДВ), які були оплачені в II кварталі. Товари були продані (відвантажені) в II кварталі (документи підтверджують перехід прав власності);

2) сплачено аванс за послуги, які будуть отримані в III кварталі, у сумі 50 000 грн (без ПДВ);

3) перераховано за договором комісії на купівлю товару суму 15 000 грн (без ПДВ);

4) отримані консультаційні послуги від фізичної особи, яка сплачує єдиний податок на суму 12 000 грн, про що свідчать належним чином оформлені акти.

Визначте суму податку на прибуток підприємства «А» за звітний квартал поточного року.

Завдання 5

Працівнику підприємства за лютий поточного року нараховано зарплату в розмірі 1620 грн. Працівник має посвідчення постраждалого від Чорнобильської катастрофи I категорії. У бухгалтерію він надав заяву про застосування податкової соціальної пільги та копію посвідчення громадянина, який постраждав унаслідок Чорнобильської катастрофи категорії I серії А.

Розрахуйте суму податку на доходи фізичних осіб, що буде утримана з працівника.

Завдання 6

Працівнику підприємства (самотній батько) у травні поточного року нарахована зарплата в розмірі 6000 грн. Працівник виховує двох дітей віком 6 і 10 років, про що в бухгалтерії є всі необхідні підтверджуючі документи.

Розрахуйте суму податку на доходи фізичних осіб, що буде утримана з працівника.

Завдання 7

Працівнику підприємства у вересні поточного року нарахована зарплата у розмірі 16 000 грн. Працівник виховує трьох дітей віком 5, 9 і 16 років, про що в бухгалтерії є всі необхідні підтверджуючі документи.

Розрахувати суму податку на доходи фізичних осіб, що буде утримана з працівника.

Завдання 8

Григоренко Т. М. працює на підприємстві за трудовою угодою та є платником податку на доходи фізичних осіб. За звітний рік йому нараховано заробітну плату (платник подав заяву про застосування податкової соціальної пільги) — 96 тис. грн (за рік) і дохід за цивільно-правовим договором, укладеним на 1 місяць не з роботодавцем — 3000 грн. У звітному році він сплатив вищому навчальному закладу кошти за навчання сина на денній формі за I семестр (5 місяців) — 7000 грн.

Визначити:

- 1) суму податку на доходи фізичних осіб, яку Григоренко Т. М. повинен сплатити до бюджету за отримані доходи;
- 2) розмір податкової знижки;
- 3) зробити перерахунок сум податку на доходи фізичних осіб за підсумками року з урахуванням права на податкову знижку.

Завдання 9

Визначити суму податку на доходи фізичних осіб і порядок його сплати до бюджету:

а) фізична особа в звітному році продала одну квартиру загальною площею 70 кв² за 200 тис. грн, оціночна вартість якої становила 300 тис. грн (квартира перебувала у власності з 20.02.2006 р.);

б) фізична особа у 20.03 звітнього року продала квартиру загальною площею 200 кв² за 1500 тис. грн, оціночна вартість якої становить 1200 тис. грн (квартира перебувала у власності з 20.02.2000 р.) і 15.09 квартиру загальною площею 90 кв² за 400

тис. грн, оціночна вартість якої становила 300 тис. грн (квартира перебувала у власності з 10.05.1998 р.);

в) фізична особа в звітному році продала легковий автомобіль (дата випуску — 2005 р.). Договір купівлі-продажу укладено з фізичною особою. Договірна ціна — 120 тис грн, середньоринкова вартість — 130 тис грн.

II. Перелік питань для бліц-контролю знань

1. База оподаткування під час отримання доходу у формі зарплати визначається як...
2. У яких випадках платники звільняються від обов'язку подання податкової декларації?
3. Укажіть хто, згідно з Кодексом, є платниками податку на доходи фізичних осіб.
4. Граничний розмір зарплати, який дає право на звичайну податкову соціальну пільгу в поточному році становить...
5. До податкової знижки можна включати витрати на...
6. До якого розміру зарплати застосовується ставка 17 %?
7. До якої дати платники зобов'язані подати податкову декларацію з ПДФО?
8. До якої дати необхідно подати річну податкову декларацію?
9. За якими ставками оподатковуються операції з продажу та обміну нерухомого майна?
10. За якими ставками оподатковуються операції з продажу та обміну рухомого майна?
11. За якою ставкою оподатковуються дивіденди?
12. За якою ставкою оподатковуються доходи нерезидентів?
13. Коли необхідно перерахувати ПДФО до бюджету, якщо дохід надається в грошовій формі?
14. Основними ставками з податку на доходи фізичних осіб є...
15. Назвіть доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного та річного оподаткованого доходу.
16. Податкова знижка — це...
17. Хто відповідальний за нарахування та утримання податку з іноземних доходів?
18. Чистий річний оподатковуваний дохід — це...
19. Що є базою оподаткування податку на доходи фізичних осіб?
20. Що є об'єктом оподаткування резидентів?
21. Що таке податкова соціальна пільга?

22. Як оподатковується виграш у державну грошову лотерею?
23. Як оподатковується спадщина чи дарунок майна, отриманий від членів сім'ї не I ступеня споріднення?
24. Яким має бути граничний розмір зарплати для отримання права на «максимальну» податкову соціальну пільгу?
25. Яким чином оподатковується отриманий у поточному році дохід від продажу рухомого майна фізичною особою-резидентом?

Теми рефератів та експертних оцінок

1. Прибуткове оподаткування підприємств у системі податків.
2. Загальна характеристика прибутку як об'єкта оподаткування.
3. Бюджетне значення податку на прибуток підприємств.
4. Податок на прибуток як регулюючий чинник економічних процесів.
5. Переваги й недоліки податку на прибуток.
6. Проблеми вдосконалення чинної системи оподаткування прибутку.
7. Оподаткування прибутку підприємства проблеми становлення та розвитку в Україні.
8. Податок на прибуток підприємстві та його вплив на ефективність господарювання в Україні.
9. Оподаткування прибутку підприємств та його оптимізація.
10. Еволюція оподаткування прибутку страховиків в Україні.
11. Оподаткування неприбуткових організацій та установ в Україні: проблеми, напрями вдосконалення.
12. Оподаткування нерезидентів: проблеми та напрями вдосконалення.
13. Особливості становлення й розвитку прибуткового оподаткування громадян в Україні.
14. Переваги та недоліки податку на доходи фізичних осіб.
15. Фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб у бюджетних надходженнях в Україні та світі.
16. Фіскальний потенціал податку на доходи фізичних осіб в Україні та фактори, що на нього впливають.
17. Оцінка соціального значення податку на доходи фізичних осіб в Україні.
18. Податок на доходи фізичних осіб: оптимізація адміністрування з урахуванням змін, передбачених Податковим кодексом.

19. Податкова соціальна пільга з податку на доходи фізичних осіб та її вплив на податкове навантаження малозабезпечених верств населення.

20. Вплив податкової знижки на рівень ухиляння від сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні.

4.4. Термінологічний словник

Вартість основних засобів, інших необоротних активів і нематеріальних активів, яка амортизується — первісна або переоцінена вартість основних засобів, інших необоротних і нематеріальних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості.

Додаткові блага — кошти, матеріальні чи нематеріальні цінності, послуги, інші види доходу, що виплачуються (надаються) платнику податковим агентом, якщо такий дохід не є зарплатою та не пов'язаний з виконанням обов'язків трудового найму або не є винагородою за цивільно-правовими договорами, укладеними з платником.

Загальний оподатковуваний дохід — будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку впродовж звітного податкового періоду.

Лізингова (орендна) операція — господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений термін.

Матеріальні активи — основні засоби та оборотні активи в будь-якому вигляді (електрична, теплова та інша енергія, газ, воду та ін.), що не є коштами, цінними паперами, деривативами й нематеріальними активами.

Незалежна професійна діяльність — участь фізичної особи в науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою-підприємцем і використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб.

Нематеріальні активи — право власності на результати інтелектуальної діяльності, зокрема промислової власності, а також інші

аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном і майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, зокрема набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном і майновими правами.

Оподатковуваний прибуток — величина прибутку за період, який визначається за правилами оподаткування та є базою для розрахунку податку на прибуток, що підлягає сплаті в бюджет, тобто задекларована до податкових органів сума прибутку підприємств за вирахуванням наданих пільг.

Первісна вартість — це вартість придбаних об'єктів основних засобів, які зараховуються на баланс платника; погоджена із засновниками (але не вище звичайних цін), якщо основні засоби включені до статутного капіталу платника.

Податки на доходи (прибуток) — це податки, що стягуються з доходів (прибутків) юридичних і фізичних осіб.

Податкова знижка для фізичних осіб, які не є суб'єктами господарювання, — це документально підтверджена сума витрат платника податку — резидента у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів — фізичних або юридичних осіб упродовж звітного року, на яку дозволяється зменшення його загального річного оподатковуваного доходу, отриманого за результатами такого звітного року у вигляді заробітної плати.

Податковий агент — юридична особа (її філія, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента — юридичної особи, які зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок на доходи фізичних осіб до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, а також вести податковий облік, подавати податкову звітність податковим органам і нести відповідальність за порушення норм Податкового кодексу.

Податок на прибуток підприємств в Україні — обов'язковий платіж, об'єктом оподаткування якого є прибуток, що визначається зменшенням суми доходу звітного періоду на суму витрат.

Право власності — право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею незалежно від волі інших осіб. Власник має право володіти, користуватися, розпоряджатися своїм майном.

Представництво платника податку — відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням і здійснює представництво й захист її інтересів, фінансується нею та не отримує інших доходів, окрім пасивних доходів.

Прибуткове оподаткування — податки на дохід і прибуток, що відносяться до прямих податків і справляються з доходів (прибутку) фізичних та/або юридичних осіб.

Роялті — будь-який платіж, отриманий як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським і суміжним правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, зокрема й комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- або аудіокасети, кінематографічні фільми або плівки для радіо- чи телевізійного мовлення, передачі (програми) організацій мовлення, будь-яким патентом, зареєстрованим знаком на товари й послуги чи торгівельною маркою, дизайном, секретним кресленням, моделлю, формулою, процесом, правом на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау).

Самозайнята особа — платник податку, який є фізичною особою-підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності.

Суб'єкти господарювання — це учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно та несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна.

Членами сім'ї фізичної особи I ступеня споріднення вважаються її батьки, чоловік або дружина, діти, зокрема й усиновлені. Інші члени сім'ї фізичної особи вважаються такими, що мають II ступінь споріднення.

4.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильні або вказати власний варіант, якщо правильною відповіді не запропоновано.

1. Об'єктом оподаткування з податку на прибуток підприємств є:

А) прибуток, який визначається шляхом зменшення суми валових доходів на суму валових витрат звітного періоду та амортизаційних нарахувань;

Б) прибуток, який визначається шляхом зменшення суми доходів на суму собівартості реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та інших витрат;

В) прибуток, який визначається шляхом збільшення суми доходів звітного періоду на суму собівартості реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг і суму інших витрат;

Г) дохід, який визначається шляхом зменшення суми звичайних витрат на суму інших витрат.

2. До складу доходів під час визначення об'єкта оподаткування з податку на прибуток підприємств не відносять:

- А) суми отриманих штрафів, пені за рішенням сторін договору;
- Б) доходи, не враховані під час обчислення валового доходу в попередньому податковому періоді та виявлені в звітному періоді;
- В) доходи, отримані у формі дивідендів від нерезидентів;
- Г) ПДВ, отриманий в складі виручки від продажу товарів платником ПДВ.

3. До доходів, що враховуються під час визначення об'єкта оподаткування з податку на прибуток підприємств відносять:

- А) суми отриманого емісійного доходу;
- Б) суми коштів, вартість майна, що надходять платнику податку на прибуток у вигляді прямих інвестицій;
- В) безповоротна фінансова допомога;
- Г) суми попередньої оплати та авансів, отримані в рахунок оплати товарів.

4. Дохід від операційної діяльності визначається в розмірі:

- А) договірної (контрактної) вартості, але не більше регульованої державою ціни;
- Б) договірної (контрактної) вартості, але не менше звичайної ціни;
- В) договірної (контрактної) вартості, але не менше ціни продажу;
- Г) договірної (контрактної) вартості, але не менше, ніж сума компенсації, отримана в будь-якій формі.

5. До складу інших доходів включаються:

- А) доходи від операцій оренди/лізингу;
- Б) суми коштів, вартість майна, що надходять платнику податку на прибуток у вигляді прямих інвестицій;
- В) поворотна фінансова допомога, яка отримана в звітному періоді та була повернута до кінця звітного періоду;
- Г) доходи у вигляді дивідендів, отриманих від резидентів.

6. Датою визнання доходу від надання послуг і виконання робіт визнається:

- А) дата складання акта, який підтверджує виконання послуг;

- Б) дата надходження коштів на розрахунковий рахунок платника податків;
- В) дата фактичного отримання послуг платником податку;
- Г) дата попередньої оплати за виконання послуг.

7. До складу яких витрат відносяться винагороди за консультаційні, інформаційні аудиторські послуги, що отримує платник податку для забезпечення господарської діяльності:

- А) інші витрати від звичайної діяльності;
- Б) адміністративні витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством;
- В) фінансові витрати;
- Г) операційні витрати.

8. Укажіть дату віднесення собівартості товарів до витрат підприємства з метою оподаткування:

- А) дата того звітного періоду, у якому здійснено передоплату за товари;
- Б) дата того звітного періоду, у якому визнано доходи від реалізації таких товарів і відбувся перехід прав власності;
- В) дата того звітного періоду, у якому собівартість було сформовано;
- Г) дата того звітного періоду, у якому визнано доходи від реалізації таких товарів, але ще не відбувся перехід прав власності.

9. Витрати на рекламу та маркетинг відносяться до таких витрат:

- А) адміністративних;
- Б) витрат на збут;
- В) інших матеріальних витрат;
- Г) загальновиробничих витрат.

10. До витрат подвійного призначення належить:

- А) витрати на гарантійний ремонт товарів, проданих платником податку, вартість яких не компенсується за рахунок покупців;
- Б) суми витрат, не врахованих у минулих звітних періодах і виявлених у звітному періоді;
- В) суми коштів або вартість майна, добровільно перераховані організаціям роботодавців, але не більш як 0,2 % фонду оплати праці працівника за звітний рік;
- Г) амортизація.

11. Укажіть, які із зазначених витрат підлягають амортизації:

- А) витрати на придбання основних засобів;
- Б) витрати на утримання основних засобів, що відносяться на консервації;
- В) витрати на проведення ремонту, що перевищують 10 % балансової вартості об'єкта, що ремонтується;
- Г) витрати на невиробничі потреби.

12. До первісної вартості об'єкта основних засобів включаються:

- А) суми непрямих податків у зв'язку з придбанням основних засобів, якщо вони не відшкодовуються платнику;
- Б) суми прямих податків у зв'язку з придбанням основних засобів;
- В) витрати на страхування придбаних основних засобів;
- Г) витрати на заробітну плату адміністративного персоналу.

13. Для цілей оподаткування прибутку підприємств податковою базою є:

- А) грошове вираження прибутку як об'єкта оподаткування;
- Б) грошове вираження доходів і витрат;
- В) грошове вираження балансового прибутку як об'єкта оподаткування;
- Г) грошове та вартісне вираження прибутку як об'єкта оподаткування.

14. Платниками податку на доходи фізичних осіб є:

- А) фізична особа — резидент;
- Б) податковий агент;
- В) платники єдиного податку;
- Г) правильні відповіді А, Б.

15. Особами, відповідальними за нарахування, утримання та сплату (перерахування) ПДФО до бюджету є:

- А) роботодавці;
- Б) платник податку;
- В) податковий агент;
- Г) усі відповіді правильні.

16. Будь-який платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого:

муваного від роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги в розмірі, що дорівнює:

- А) 100 % розміру прожиткового мінімуму;
- Б) 50 % розміру мінімальної заробітної плати;
- В) 50 % розміру прожиткового мінімуму;
- Г) 100 % розміру мінімальної заробітної плати.

17. Авансові платежі з податку на доходи фізичних осіб розраховуються фізичною особою-підприємцем на загальній системі оподаткування самостійно, але не менш як:

- А) 25 % річної суми податку з оподатковуваного доходу за минулий рік;
- Б) 75 % річної суми податку з оподатковуваного доходу за минулий рік;
- В) 100 % річної суми податку з оподатковуваного доходу за минулий рік;
- Г) 50 % річної суми податку з оподатковуваного доходу за минулий рік.

18. У який термін податок на доходи фізичних осіб має бути сплачений до бюджету в разі отримання доходів у формі зарплати?

- А) упродовж 10 днів з моменту отримання доходу;
- Б) упродовж 20 днів місяця наступного за звітним;
- В) під час виплати оподатковуваного доходу;
- Г) упродовж 10 днів з дня подання декларації про доходи.

19. Громадянин А здає в оренду громадянину Б складське приміщення. Хто має перерахувати ПДФО до бюджету?

- А) орендодавець (громадянин А);
- Б) орендар (громадянин Б);
- В) ПДФО за цією операцією не сплачується;
- Г) немає правильної відповіді.

20. Об'єктом оподаткування податком на доходи фізичних осіб резидента є:

- А) місячна (річна) вартість спожитих особою товарів і послуг;
- Б) місячний (річний) оподатковуваний дохід;
- В) доходи, отримані в Україні, що оподатковуються під час їх нарахування;
- Г) доходи, отримані за кордоном.

21. Що є базою оподаткування ПДФО?

- А) грошові надходження особи за місяць (рік);
- Б) мінімальна заробітна плата;
- В) чистий річний (місячний) оподатковуваний дохід;
- Г) загальний річний оподатковуваний дохід.

22. До загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку не включаються такі доходи:

- А) дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду;
- Б) відсотки, нараховані на цінні папери, емітовані Міністерством фінансів України;
- В) дохід у вигляді вартості успадкованого чи отриманого в дарунок майна;
- Г) доходи у вигляді заробітної плати, нарахованої платнику відповідно до умов трудового договору.

23. Фізична особа має право включити до податкової знижки в зменшення оподаткованого доходу витрати на:

- А) сплату частини суми відсотків за користування іпотечним житловим кредитом;
- Б) придбання ліків, які не включено до переліку життєво необхідних;
- В) лікування тютюнової залежності;
- Г) косметичну хірургію.

24. Ставка податку становить 17 %, якщо загальна сума отриманих платником у звітному місяці доходів перевищує:

- А) десятикратний розмір мінімальної заробітної плати;
- Б) п'ятикратний розмір мінімальної заробітної плати;
- В) десятикратний розмір прожиткового мінімуму доходів громадян;
- Г) двадцятикратний розмір мінімальної заробітної плати.

25. Податкова знижка може бути надана виключно:

- А) фізичній особі — нерезиденту;
- Б) податковому агенту;
- В) фізичній особі-підприємцю
- Г) фізичній особі — резиденту.

26. Якщо оподатковуваний дохід надається в негрошовій формі чи виплачується готівкою з каси податково-

го агента, податок сплачується (перераховується) до бюджету:

А) упродовж банківського дня, що настає за днем такого нарахування;

Б) упродовж 3 банківських днів, що настають за днем нарахування;

В) до моменту виплати зарплати;

Г) упродовж 5 банківських днів після нарахування.

4.6. Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте прибуток як об'єкт оподаткування прибутковими податками.

2. У чому переваги та недоліки прибуткового оподаткування юридичних осіб?

3. Як змінювався об'єкт оподаткування з часів становлення прибуткового оподаткування юридичних осіб?

4. Яке фіскальне значення мають надходження з податку на прибуток підприємств до бюджету країни?

5. Назвіть платників податку на прибуток і його ставки.

6. Як визначається об'єкт оподаткування податку на прибуток?

7. Назвіть склад доходів і дату визнання для визначення оподаткованого прибутку.

8. Назвіть склад витрат та дату їх визнання для визначення оподаткованого прибутку.

9. Які складові включаються до собівартості виготовлених і реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг?

10. Назвіть склад інших витрат.

11. Назвіть витрати, що не враховуються під час визначення оподаткованого прибутку.

12. Що таке витрати подвійного призначення?

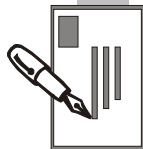
13. Назвіть методи амортизації для визначення оподаткованого прибутку?

14. Які ви знаєте пільги з податку на прибуток?

15. У які терміни подається податкова декларація до податкових органів і сплачується авансовий внесок з податку на прибуток підприємств?

16. Для яких підприємств установлено квартальний звітний (податковий) період, а для яких — річний звітний (податковий) період?

17. Яка специфіка оподаткування операцій особливого виду?
18. Як оподатковується страховий бізнес?
19. Як оподатковуються нерезиденти, які отримують доходи з джерелом походження в Україні?
20. Які особливості оподаткування неприбуткових організацій?
21. Хто є платниками податку на доходи фізичних осіб?
22. Які об'єкти оподаткування є спільними для резидентів і нерезидентів?
23. Що є базою оподаткування податком на доходи фізичних осіб?
24. Як визначається база оподаткування для різних форм доходів платника?
25. Які доходи платника включаються до загального місячного оподатковуваного доходу?
26. Які доходи не включаються до загального місячного оподатковуваного доходу платника?
27. Що таке податкова знижка з податку на доходи фізичних осіб?
28. Які витрати платник має право включити до податкової знижки та в якому розмірі?
29. Який порядок отримання податкової знижки та обмеження щодо її надання?
30. Що таке податкові соціальні пільги?
31. Які є види податкових соціальних пільг?
32. Які існують ставки податку на доходи фізичних осіб? До яких доходів вони застосовуються?
33. На яких осіб покладається обов'язок нараховувати та сплачувати податок до бюджету?
34. Які особливості оподаткування доходів від надання нерухомості в оренду?
35. У чому полягають особливості оподаткування дивідендів, роялті, процентів?
36. Розкрийте особливості оподаткування виграшів і призів.
37. Які особливості оподаткування операцій з продажу об'єктів рухомого й нерухомого майна?
38. Як здійснюється оподаткування спадщини та подарунків?
39. Охарактеризуйте порядок оподаткування доходів від заняття підприємницькою діяльністю фізичних осіб, які не обрали спрощену систему оподаткування.
40. У чому полягають особливості оподаткування доходів, отриманих фізичною особою від здійснення незалежної професійної діяльності?

4.7. Додатки

Таблиця 4.1

ОПОДАТКУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ ПРОДАЖУ (ОБМІНУ) ОБ'ЄКТІВ РУХОМОГО МАЙНА

Об'єкт оподаткування	База оподаткування	Обмеження щодо частоти продажу	Ставка	Податковий агент	Строки сплати
Рухоме майно	Договірна ціна, але не нижче оціночної вартості	У продовж звітного року	5 %	1. Нотаріус (під час продажу майна між фізособами) 2. юридична особа чи ФО — підприємець (якщо договір укладається з ними)	Сплачується до моменту нотаріального посвідчення договору. Звітність подається нотаріусом щоквартально впродовж 40 днів після закінчення кварталу
Легкове авто, мотоцикл, мопед	Договірна ціна, але не нижче середньоринкової вартості, визначеної законодавчо	Не частіше одного разу впродовж звітного року Більше одного об'єкта впродовж звітного року	Не оподатковується 5 %		

¹ Середньоринкова вартість легкових автомобілів, мотоциклів, мопедів визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку, для кожної марки, моделі транспортного засобу з урахуванням року випуску та пробігу, і оприлюднюватиметься на сайті до 10 числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Таблиця 4.2

ОПОДАТКУВАННЯ СПАДЩИНИ

Об'єкти спадщини		Ставки
об'єкт нерухомості	предмет антикваріату, витвір мистецтва	0 % , якщо спадкоємці є членами сім'ї спадкодавця I ступеня споріднення, або якщо спадкоємець є інвалідом I групи, дитиною-інвалідом, дитиною-сиротою або позбавленою батьківського піклування
	дорогоцінні метали, прикраси	
	будь-який транспортний засіб і за частини до нього	
	інші види рухомого майна	
	цінні папери	
об'єкт комерційної власності	корпоративне право	5 % , якщо спадкоємці не є членами сім'ї спадкодавця I ступеня споріднення
	власність на цілісний майновий комплекс	
	інтелектуальна власність	
	майнові та немайнові права	
Страхове відшкодування		15 % , якщо спадкодавцем або спадкоємцем є нерезидент
Готівка та кошти, що зберігаються на рахунках спадкодавця		

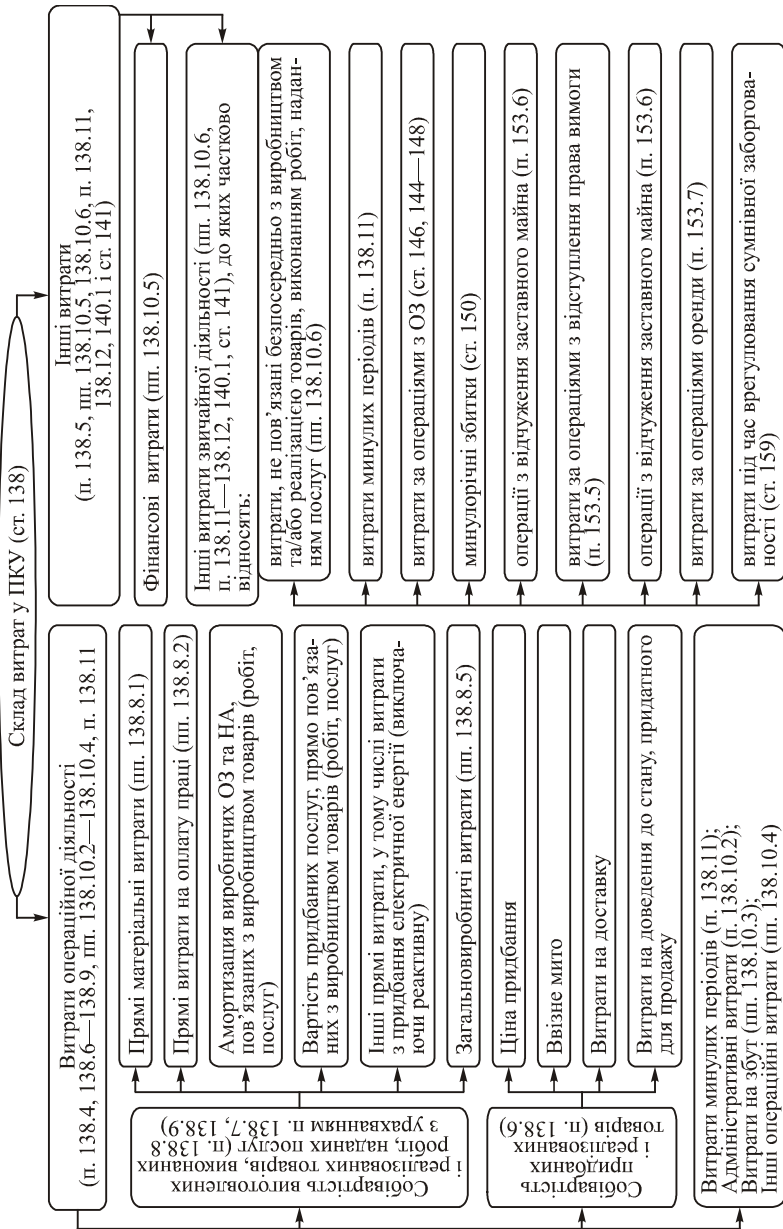

Рис. 4.1. Склад витрат відповідно до податкового кодексу України

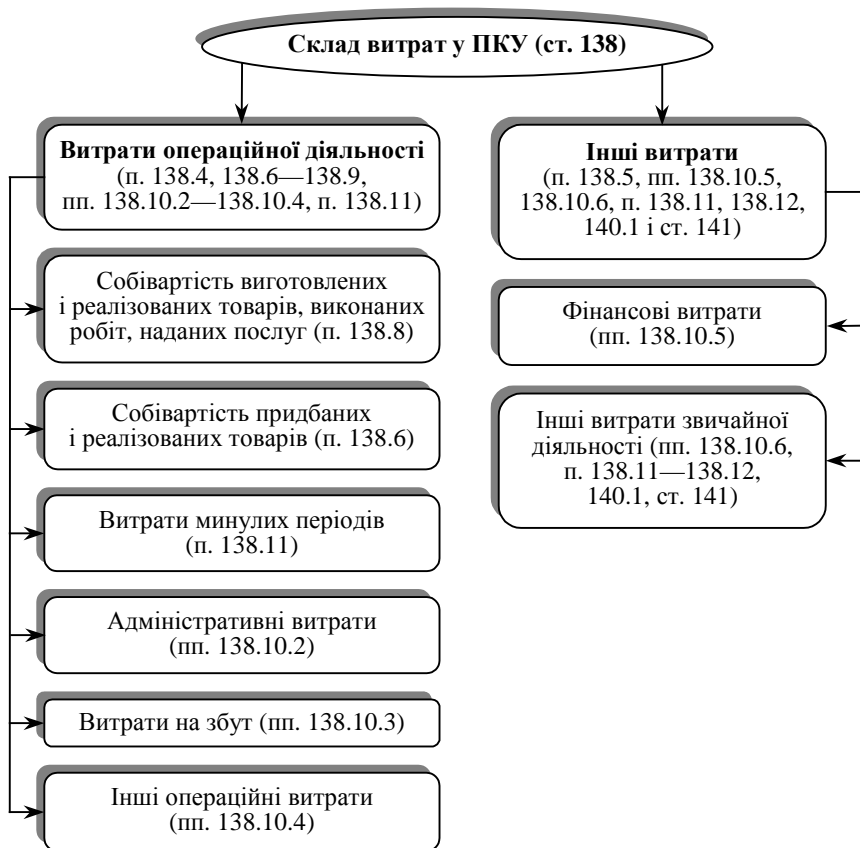

Рис. 4.2. Склад витрат відповідно до податкового кодексу України

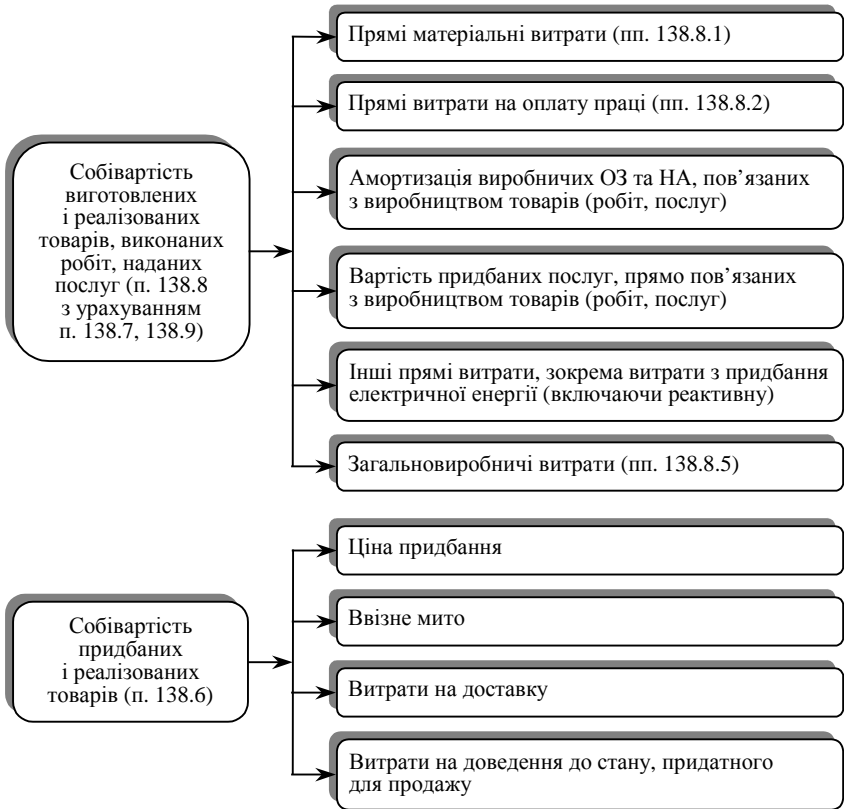

Рис. 4.3. Структура собівартості виготовлених реалізованих та придбаних товарів, виконання робіт, наданих послуг відповідно до Податкового кодексу України

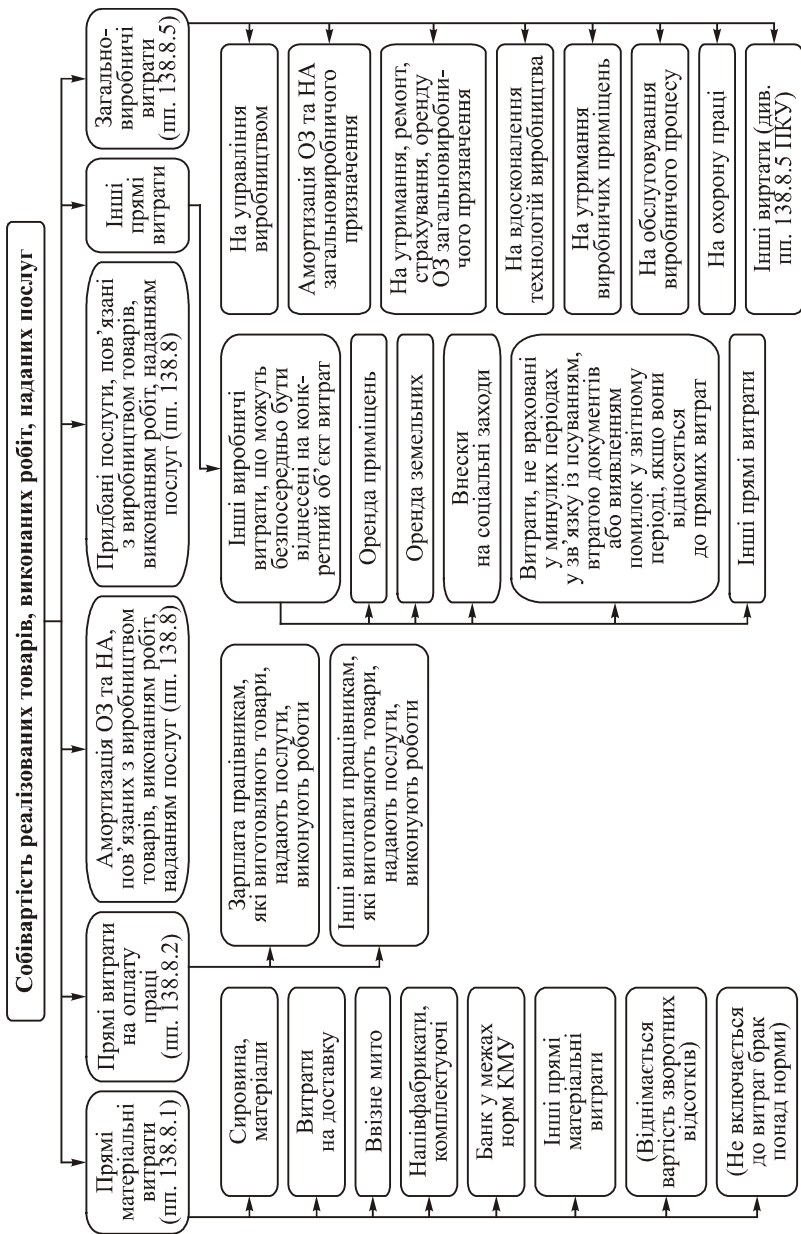

Рис. 4.4. Структура собівартості реалізованих товарів, виконання робіт, наданих послуг відповідно до Податкового кодексу України

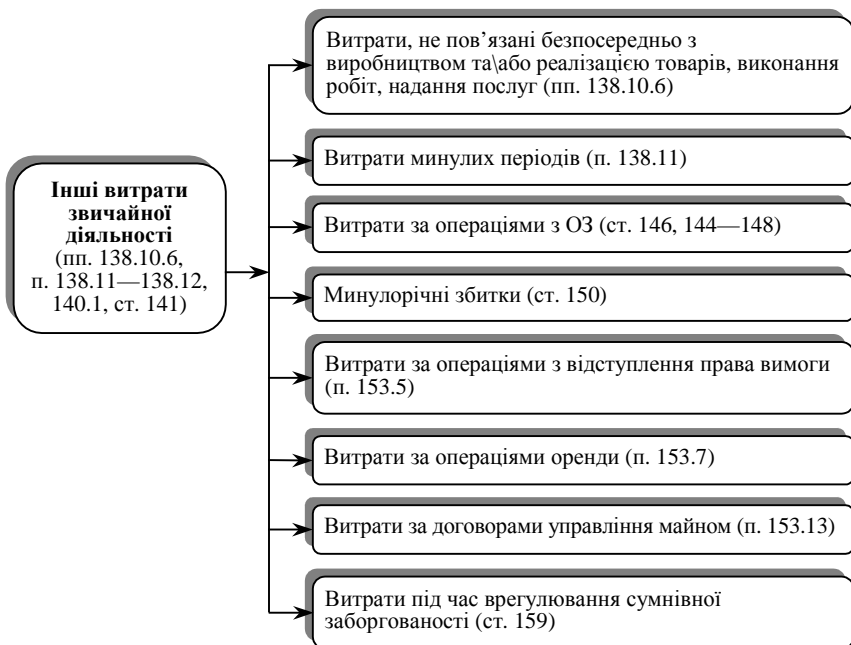

Рис. 4.5. Склад інших витрат звичайної діяльності відповідно до Податкового кодексу України

4.8. Рекомендована література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Про прибутковий податок з громадян: Декрет КМУ від 26.12.92 № 13-92 — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/13-92> (втратив чинність).
3. Про податок з підприємств та організацій: Закон СРСР від 14.06.90 № 1560-I — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1560400-90/ed19910710> (втратив чинність)
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.05 № 2709-IV.
5. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22.05.97 № 283 (втратив чинність)

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 № 996-XIV.

7. Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22.05.97 № 283/97-ВР — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/283/97-%D0%B2%D1%80/ed20110401> (втратив чинність)

8. Про оподаткування доходів підприємств і організацій: Закон України від 21.02.92 № 2146 XII — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2146-12>. (втратив чинність).

9. Про оподаткування прибутку підприємства: Закон України від 28.12.94 № 334/94-ВР — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80> (втратив чинність)

10. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22.05.03 № 889-IV. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-15> (втратив чинність)

11. Про затвердження форми Книги обліку доходів і витрат для визначення суми загального річного оподаткованого доходу та Порядку ведення обліку доходів і витрат для визначення суми загального річного оподаткованого доходу: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 року № 1022.

12. Про затвердження форми Книги обліку доходів і витрат, яку ведуть фізичні особи — підприємці, крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування, і фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, та Порядку її ведення: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 року № 1025.

13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» Наказ Міністерства фінансів від 27.04.2000 року № 92, зі змінами та доповненнями, внесеними Законами України, зокрема Законом України від 17 листопада 2011 року № 4057.

14. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 року № 88.

15. Про затвердження Порядку оподаткування доходів з джерелом їх походження в Україні, що виплачуються фізичній особі — нерезиденту іншим нерезидентом: Постанова КМ України від 27 грудня 2010 року № 1226.

16. Про затвердження Порядку подання документів для застосування податкової соціальної пільги: Постанова КМ України від 29 грудня 2010 року № 1227.

17. Про подання Податкової декларації з податку на доходи фізичних осіб: Лист ДПА України від 25 березня 2011 року № 8235 /7/17-0217.

18. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

19. Білоус В. Т. Аналіз податкових надходжень: проблеми методології: Монографія / В. Т. Білоус, В. П. Ніколаєв, А. О. Чугаєв. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. — 232 с.

20. *Брезвін А. І.* Податковий кодекс України у схемах і таблицях: Коментар застосування Податкового кодексу. — К.: ВПД «Формат», 2011. — 376 с.

21. Історія оподаткування: Навч. посібник [Ф. О. Ярошенко, П. В. Мельник, В. Л. Андрущенко, В. М. Мельник]. — Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. — 242 с.

22. *Майбуров І. А., Соколовська А. М.* Теорія оподаткування. Продвинутий курс: Підручник для магістрантів, які навчаються за спеціальностями «Фінанси і кредит», «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». — М.: Юніті-Дана, 2011. — 591 с.

23. Податкова система України: тренінг-курс : навч. посіб. \ О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, С. М. Кокшарова, А. В. Пислиця та ін. ; за заг. ред. О. М. Тимченко ; передм. Т. І. Єфіменко. — К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. — 656 с.

24. *Присенко Г. В.* Прогнозування соціально-економічних процесів: Навч. посібник / Г. В. Присенко, Є. І. Равікович. — К.: КНЕУ, 2005. — 378 с.

25. Прогнозування податкових надходжень в перехідній економіці: проблеми методології і організації. Монографія / [В. П. Бочарніков, К. В. Захаров, М. С. Лаба та ін.]; Під ред. В. П. Ніколаєва. — К.: «МП Леся», 2006. — 320 с.

26. *Пушкарєва В. М.* История мировой и русской финансовой науки и политики / В. М. Пушкарєва. — М.: Финансы и статистика, 2003. — 272 с.

27. *Соколовська А. М.* Основи теорії податків: Навч. посібник. — К.: 2010. — 326 с.

28. Податкова система України: Підручник / В. М. Федосов, В. М. Опарін та ін. — К.: Либідь, 1994. — 464 с.

29. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія: У 3-х т. / Інс-т світ. екон. і міжнар. відносин НАНУ, ДННУ «Акад. фін. управління»; За ред. Т. І. Єфіменко. — К., 2010. — Т. 3.

30. Щомісячний моніторинг виконання зведеного, державного і місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. Підготовлено проектом «Реформа місцевих бюджетів в Україні» (RTI International, USAID). — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua> — Заголовок з титул. екрана.

Тема

5

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ПЛАТЕЖІ ЗА РЕСУРСИ В УКРАЇНІ

5.1. Методичні поради до вивчення теми

Під час вивчення цієї теми спочатку доцільно проаналізувати світовий досвід і з'ясувати умови, за яких на офіційному рівні було визнано необхідність застосування екологічних податків.

Систему екологічних податків України нині становлять:

- екологічний податок;
- збір за першу реєстрацію транспортного засобу;
- рентна плата за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.

Студентам слід більш поглиблено дослідити еволюцію екологічного оподаткування в Україні, виявити основні зміни та їх вплив на охорону довкілля. Нагадаємо, що в зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України, збір за забруднення довкілля трансформувався в екологічний податок, який функціонує з 1 січня 2011 року.

З'ясовуючи необхідність і сутність екологічного оподаткування, варто звернути увагу на наведені нижче питання.

1. Ознайомитися зі складовими екологічного оподаткування (додаток 5.1), з'ясувати призначення екологічних податків і платежів.

Зверніть увагу, що необхідність запровадження екологічних податків і платежів за використання природних ресурсів пояснюється визнанням їх світовою практикою як інструментів державної політики, спрямованої на ощадливе природокористування. Сутність екологічного оподаткування полягає не тільки в наповненні Державного бюджету України, а й у стримуванні негативного впливу на довкілля.

2. Чи виконуються повною мірою функції екологічного оподаткування в Українських реаліях?

Наступним питанням вивчення цієї теми є з'ясування сутності **екологічного податку**.

Екологічний податок — це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з:

- ◆ фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин;
- ◆ розміщення відходів;
- ◆ фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками; обсягу утворених і накопичених до 1 квітня 2009 року радіоактивних відходів;
- ◆ за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів, для забезпечення екологічної безпеки, а також безпеки життя та здоров'я громадян.

Вивчаючи екологічний податок, слід встановити платників, підстави сплати, об'єкт та базу оподаткування й ставки екологічного податку.

Платниками екологічного податку є:

— *суб'єкти господарювання*, юридичні особи, що не провадять господарську діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, які здійснюють викиди забруднюючих речовин у повітря, водні об'єкти, розміщують відходи в спеціально обладнаних місцях: ввезення, виробництво, придбання транспортних засобів та кузовів до них, що в подальшому підлягають утилізації;

— громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферу пересувними джерелами забруднення в разі використання ними палива.

Зверніть увагу, що перелік *платників податку за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів наведено в п. 240.2.1-240.2.3 ст. 240 [7]*.

Є певні категорії платників, які створюють радіоактивні відходи, але вони згідно із законодавством не вважаються платниками екологічного податку. Докладний перелік платників екологічного податку наведено в ст. 240 ПКУ.

Для кращого засвоєння складу платників екологічного податку та підстав для його сплати доцільно скористатися джерелами: [5; 8], систематизувавши матеріал за допомогою таблиці 5.1.

Об'єктом оподаткування є обсяги відходів, забруднюючих речовин, палива, виробленої електроенергії. Зверніть увагу, об'єкт та база оподаткування податком за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів наведені в п. 242.2, ст. 242

ПКУ. Докладніше об'єкти оподаткування екологічним податком схематично подані на рисунку 5.1 у *Додатку*.

Таблиця 5.1

**ПЛАТНИКИ ТА ПІДСТАВИ
ДЛЯ СПЛАТИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ**

Платники	Підстави для сплати

Зверніть увагу, що в діючій системі екологічного оподаткування закладено взаємозалежність між розміром негативного впливу на довкілля (обсягами, видами, категоріями викидів і скидів) і ставками оподаткування (які диференційовані залежно від розміру заподіяної шкоди), що сприяє прогресивності екологічного оподаткування.

Ставки екологічного податку встановлюються в гривнях за тонну:

➤ **викидів в атмосферне повітря:**

- окремих забруднюючих речовин та їх сполук *стаціонарними джерелами забруднення*, зокрема аміаку, ртуті, фенолу, ацетону тощо. Зверніть увагу на те, що ставки залежать від класу небезпечності сполук забруднюючих речовин і диференціюються від 81,08 грн/тонну IV класу небезпечності, до 10261,55 грн/тонну I класу небезпечності. Докладніше види забруднюючої речовини та ставки наведено в ст. 243 ПКУ;

- забруднюючих речовин *пересувними джерелами забруднення* в разі:

- ◆ здійснення торгівлі на митній території України паливом власного виробництва;

- ◆ увезення палива на митну територію України;

(Перелік видів палива та ставки наведено в ст. 244 ПКУ.)

➤ скидів *у водні об'єкти* забруднюючих речовин, таких як азот, нітрати, фосфати, хлориди, сульфати, нітрити, нітрати, нафтопродукти тощо. Детальніше назви забруднюючої речовини та ставки наведено в ст. 245 ПКУ;

(Зверніть увагу, що за скиди забруднюючих речовин *у ставки та озера* базові ставки **збільшуються в 1,5 раза**.)

➤ *за розміщення відходів*. Тут ставки залежать від класу небезпеки та рівня небезпечності відходів. На цьому об'єкті оподаткування доцільно зупинитися більш докладно.

Так, за розміщення окремих видів надзвичайно небезпечних відходів, зокрема обладнання та приладів, що містять ртуть, елементів з іонізуючим випромінюванням, ставка — 506,44 грн/шт.; люмінесцентні лампи — 8,81 грн/шт. Зверніть увагу: якщо відходи розміщуються на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря та водних об'єктів, то ставки податку (докладно вказані в ст. 246 ПКУ) збільшуються втричі.

Ставка залежить також від зони розміщення відходів. Так, якщо відходи розміщуються в межах населеного пункту або на відстані менш як 3 кілометрів від його меж, застосовується коефіцієнт «3», а якщо на відстані 3 і більше км від населеного пункту — коефіцієнт «1».

Ставки податку *за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів* наведені в п. 2461.1 ст. 246 ПКУ. Зверніть увагу, що до ставок податку за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів застосовуються коефіцієнти (детально вказані у п. 2461.1—2461.2.3, ст. 246 ПКУ).

Для подальшого вивчення теми необхідно ознайомитися з *порядком обчислення та сплати податку*.

Базовий податковий період для нарахування екологічного податку дорівнює календарному кварталу. Сума податку розраховується платниками або податковими агентами за формулами, наведеними в таблиці 5.2 у *Додатках*.

Зверніть увагу, що платники податку та податкові агенти подають податкову декларацію до контролюючих органів і сплачують податок у такий спосіб:

— за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах — *декларація подається за місцем розміщення стаціонарних джерел забруднення, спеціально відведених для цього місць чи об'єктів*;

— за паливо, реалізоване податковими агентами, — *декларація подається за місцем знаходження пунктів продажу палива*;

— за утворення радіоактивних відходів і тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад установлений особливими умовами ліцензії термін — *декларація подається за місцем перебування платника на податковому обліку у контролюючих органах*;

— за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів — *за місцем перебування платника податку на податковому обліку в контролюючих органах*.

Для більш ретельного вивчення особливостей подання податкової звітності та сплати екологічного податку доцільно звернутися до ст. 250 ПКУ.

Інші платежі та збори, які належать згідно із зарубіжною практикою до системи екологічного оподаткування, розглядатимуть в темі 6.

Далі слід установити відповідність податкової політики України у сфері екологічного оподаткування сучасним світовим ініціативам використання податків для довкілля. Для цього варто ознайомитися зі світовою практикою використання податкових знижок і податкового кредиту для стимулювання впровадження природоохоронних технологій (табл. 5.3 у *Додатках*) і порівняти її з українськими реаліями.

Наступним питанням вивчення цієї теми є ознайомлення з ресурсними платежами. Справляння цих платежів зумовлюється тим, що природні ресурси є власністю держави, і за їх використання вона стягує плату, основне призначення якої — покриття видатків на відтворення, ефективне використання таких ресурсів тощо. Оскільки потреби людини безмежні, а природні ресурси — вичерпні, необхідним стає введення платежів за використання природних ресурсів, що є одними з інструментів державної політики, спрямованої на економне та раціональне природокористування.

Платежі за ресурси, які стягуються в Україні, охоплюють кілька видів:

- плата за землю;
- плата за користування надрами;
- збір за спеціальне використання води;
- збір за спеціальне використання лісових ресурсів;
- збір за користування радіочастотним ресурсом України.

Справляння плати за ресурси, як і податків, має обов'язковий характер. Але, на відміну від податкових методів формування доходів, платежі за ресурси передбачають еквівалентність. Суттєвого бюджетного значення цей вид доходів не має.

Під час вивчення цього питання теми необхідно більш докладно розглянути елементи кожного окремого виду ресурсних платежів.

Передусім необхідно приділити увагу вивченню **плати за землю**, яка, серед усіх ресурсних платежів забезпечує доволі високі надходження до бюджету (за останні п'ять років надходження від плати за землю становили 3—4 % податкових надходжень Зведеного бюджету).

Земля є одним з найстаріших в історії об'єктом оподаткування. І хоч нині плата за землю не має суттєвого бюджетного значення, існування цього податку зумовлено багатьма чинниками. З фіскальної позиції, надходження від плати за землю мають стабільний характер, від цього податку важко ухилитись, оскільки неможливо сховати земельну ділянку. Крім того, земля як об'єкт оподаткування підлягає чіткому обліку. Із соціальної позиції, плата за землю є доволі справедливою формою оподаткування, оскільки більше податку сплачує той, хто має більшу кількість землі та кращої якості. З погляду економічної ефективності, вона також має деякі переваги: з одного боку, стимулює ефективне використання землі, а з другого — у разі встановлення диференційованих ставок залежно від регіону може сприяти більш рівномірному розміщенню продуктивних сил на території країни. До недоліків цього податку слід віднести те, що надходження від нього є негнучкими, тобто його сума не залежить від доходів, які отримують платники. Крім того, стягнення цього податку вимагає доволі копіткої роботи з оцінки земельних ресурсів країни.

Плата за землю в Україні справляється в двох формах: земельний податок та орендна плата за земельну ділянку.

Студентам передусім необхідно ознайомитися з основними елементами плати за землю за кожною з форм. Почати доцільно із земельного податку.

Платниками земельного податку є власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) і землекористувачі.

Об'єктом оподаткування земельним податком є:

— земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні;

— земельні частки (паї), які перебувають у власності.

Базою оподаткування земельним податком є:

- нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації;

- площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено.

Підставою для нарахування земельного податку є дані державного земельного кадастру.

Платниками ж орендної плати є орендар земельної ділянки державної чи комунальної форм власності.

Об'єктом оподаткування є земельна ділянка, надана в оренду, а **базою оподаткування** є розмір та умови внесення орендної плати, що встановлюються в договорі оренди між орендодавцем

(власником) та орендарем. Підставою для нарахування орендної плати є договір оренди.

Під час вивчення цього питання слід звернути увагу на перелік земельних ділянок, які не підлягають оподаткуванню.

Ставки земельного податку диференціюються залежно від *призначення земельних ділянок* (сільськогосподарського, лісогосподарського, несільськогосподарського призначення), *їх місцезнаходження* (у межах чи за межами населених пунктів) та *якісних характеристик*.

Зазначимо, що до ставок податку для земельних ділянок, розташованих у курортній зоні, застосовується коригуючий коефіцієнт.

Ставки земельного податку докладно розглядаються в стет. 272—280 ПКУ. Деякі особливості встановлення ставок земельного податку схематично подані на рисунку 5.3 у *Додатках*.

Далі слід звернути увагу на пільги щодо сплати земельного податку, які надаються окремим фізичним та юридичним особам.

Серед фізичних осіб від сплати податку звільняються інваліди I та II груп, пенсіонери (за віком), фізичні особи, які виховують трьох і більше дітей до 18 років; ветерани війни; фізичні особи, постраждалі внаслідок Чорнобильської катастрофи, якщо земельна ділянка (лише одна) за кожним видом використовується в межах граничних норм:

- для ведення особистого селянського господарства (до двох гектарів);

- під будівництво та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка):

 - у селах до 0,25 гектара;

 - у селищах до 0,15 гектара;

 - у містах до 0,10 гектара;

 - під індивідуальне дачне будівництво (до 0,10 гектара);

 - під будівництво індивідуальних гаражів (до 0,01 гектара);

 - для ведення садівництва (до 0,12 гектара).

Серед юридичних осіб звільняються від сплати податку:

- заповідники, парки державної та комунальної власності, ботанічні сади, пам'ятки природи та ін.;

- дослідні господарства науково-дослідних установ і навчальних закладів сільськогосподарського профілю та професійно-технічних училищ;

- органи державної влади та органи місцевого самоврядування, органи прокуратури та ін.;

- дитячі санаторно-курортні та оздоровчі заклади України;
- санаторно-курортні та оздоровчі заклади громадських організацій інвалідів, реабілітаційні установи громадських організацій інвалідів;
- громадські організації інвалідів України, підприємства та організації, які засновані громадськими організаціями інвалідів і спілками громадських організацій інвалідів;
- дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади незалежно від форм власності та джерел фінансування;
- заклади культури, науки, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури та спорту, які повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;
- підприємства, установи, організації, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості та ін.;
- новостворені фермерські господарства впродовж трьох років, а в труднедостатніх населених пунктах — упродовж п'яти років з часу передачі їм земельної ділянки у власність.

Більш докладно з пільговими категоріями фізичних та юридичних осіб можна ознайомитись у стст. 281—282 ПКУ.

Закінчуючи розгляд земельного податку, доцільно розглянути порядок його нарахування та сплати до бюджету.

Податок розраховується за формулою:

$$\sum \text{ПЗемлю} = \text{БО} \cdot \text{Ст} \cdot \text{Коефіцієнт} - \text{Пільга},$$

де БО — база оподаткування, Ст — ставка податку.

Коефіцієнт індексації нормативної грошової оцінки земель застосовується кумулятивно залежно від дати проведення нормативної грошової оцінки земель. Нагадуємо, що індексація нормативної грошової оцінки земель здійснюється за формулою: $K_i = [I - I_0] : 100$, де I — індекс споживчих цін за попередній рік. Якщо індекс споживчих цін $\leq 110\%$, то $I = 110$.

Базовим податковим (звітним) періодом для плати за землю є календарний рік.

Юридичні особи самостійно обчислюють суму податку щороку станом на 1 січня, і до 20 лютого поточного року подають відповідному контролюючому органу за місцезнаходженням земельної ділянки податкову декларацію на поточний рік, з розбивкою річної суми рівними частками за місяцями. Подання такої декларації звільняє платника від обов'язку надавати щомісячну і декларації. Податкове зобов'язання сплачується рівними частками

власниками та землекористувачами земельних ділянок за місцезнаходженням земельної ділянки щомісяця.

Платник плати за землю має право подавати щомісяця, упродовж 20 календарних днів місяця, що настає за звітним, податкову звітну декларацію, що звільняє його від обов'язку подання податкової декларації до 20 лютого поточного року.

Фізичним особам податок нараховують контролюючі органи, які видають платнику до 1 липня поточного року податкове повідомлення-рішення про внесення податку до бюджету. Податок фізичними особами сплачується впродовж 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення.

Зверніть увагу на те, власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) і землекористувачі за умови передачі земельних ділянок і земельних часток (паїв) в оренду платнику фіксованого сільськогосподарського податку звільняються від сплати земельного податку. З'ясуйте, які ще земельні ділянки не підлягають оподаткуванню.

Студентам слід звернути увагу на порядок обчислення плати за земельну ділянку з будівлею, яка перебуває в спільній власності чи користуванні кількох осіб.

Зазначимо, що плата за землю зараховується до відповідного місцевого бюджету в порядку, визначеному Бюджетним кодексом України. Пригадайте, у чому полягає цей порядок.

Наступним питанням вивчення цієї теми є ознайомлення з механізмом нарахування **плати за користування надрами**. Зауважимо, що до 2011 року діяли два платежі: плата за користування надрами для видобування корисних копалин і збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету. Поміркуйте, яку мету переслідували урядовці, об'єднавши ці два платежі в один. Нині плата за користування надрами справляється у вигляді плати за користування надрами *для видобування корисних копалин* і плати за користування надрами *в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин*. Студентам слід розкрити зміст і мету запровадження плати за користування надрами, поміркувати щодо функцій, які вона виконує.

Платниками плати за користування надрами є:

— суб'єкти господарювання (підприємці), які набули права користування об'єктом (ділянкою) надр на підставі отриманих спеціальних дозволів, зокрема це:

- громадяни України;
- іноземці;

➤ особи без громадянства;

— власники спеціальних дозволів на користування надрами (якщо з третіми особами укладається договір на виконання робіт (послуг), пов'язаних з використанням надр);

— уповноважена особа — один з учасників договору про спільну діяльність без утворення юридичної особи, на якого згідно з умовами такого договору покладено обов'язок нарахування, утримання та внесення податків і зборів до бюджету з єдиного поточного рахунку спільної діяльності, та за умови, що один з учасників такого договору має відповідний спеціальний дозвіл.

Об'єктом оподаткування є:

- обсяг корисної копалини (мінеральної сировини), видобутої в звітному періоді з надр на території України, її континентального шельфу;

- обсяг корисної копалини (мінеральної сировини), видобутої чи вилученої у звітному періоді з *відходів гірничодобувного виробництва*;

- обсяг погашених у податковому (звітному) періоді запасів корисних копалин.

Тут також доцільно розглянути види корисних копалин, які не є об'єктом оподаткування (п. 263.2.3 ПКУ). Зокрема, до об'єкта оподаткування плати за користування надрами для видобування корисних копалин не належить обсяг природного рециркулюючого газу.

Базою оподаткування є вартість обсягів видобутих у звітному періоді корисних копалин (мінеральної сировини), яка окремо обчислюється:

- для кожного виду корисної копалини (мінеральної сировини);

- для кожної ділянки надр на базових умовах поставки (склад готової продукції гірничодобувного підприємства).

Ставки плати за користування надрами встановлюються в гривнях за кожну одиницю видобутих або погашених корисних копалин (тонни, кілограми), а також у відсотках до вартості видобутих корисних копалин для деяких видів корисних копалин. Докладно розміри ставок наведено в ст. 263.9 ПКУ.

До ставок плати за надра застосовуються коригуючі коефіцієнти, які визначаються залежно від виду корисної копалини (мінеральної сировини) та умов її видобування:

— за видобування позабалансових запасів корисних копалин або видобування запасів (ресурсів) корисних копалин з техногенних родовищ — $K = 0,5$;

— за видобування запасів корисних копалин ділянки надр, затверджених державною експертизою на підставі звітів з геологічного вивчення, яке виконане платником за власні кошти — $K = 0,7$;

— за видобування запасів з родовищ, які в порядку, визначеному законодавством, визнані як дотаційні запаси — $K = 0,01$;

— за видобування піщано-гравійної сировини в межах акваторії морів, водосховищ, у річках та їх заплавах (крім видобування, пов'язаного з плановими роботами з очищення фарватерів річок) — $K = 2$.

Поміркуйте щодо мети та доцільності введення коригуючих коефіцієнтів. Які це матиме наслідки для бюджету та самого використання корисних копалин?

Розмір плати за користування надрами розраховується за такими формулами:

— для **видів корисних копалин, для яких встановлено абсолютні ставки плати у вартісному (грошовому) вираженні**: $\Sigma \text{плати} = V\Phi \cdot \text{Свзн} \cdot K_{пп}$, де $V\Phi$ — обсяг (кількість) відповідного виду видобутих корисних копалин (мінеральної сировини) або погашених запасів корисних копалин у межах однієї ділянки надр у звітному періоді (в одиницях маси або об'єму); Свзн — величина визначеної в абсолютних значеннях ставки плати; $K_{пп}$ — коригуючий коефіцієнт;

— для **видів корисних копалин, для яких ставки плати встановлено у відносних показниках (відсотках)**: $\Sigma \text{плати} = V\Phi \cdot \text{Вкк} \cdot \text{Свзн} \cdot K_{пп}$, де $V\Phi$ — обсяг (кількість) відповідного виду видобутої корисної копалини в звітному періоді (в одиницях маси або об'єму); Вкк — вартість одиниці відповідного виду видобутої корисної копалини; Свзн — величина ставки плати за користування надрами (у відсотках); $K_{пп}$ — коригуючий коефіцієнт.

Окремо слід розглянути основні елементи для плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобутком корисних копалин, що схематично подано на рисунку 5.4 в *Додатках*.

Базовим податковим (звітним) періодом для плати за користування надрами є календарний квартал. Плата в бюджет сплачується впродовж десяти календарних днів після закінчення граничного терміну подання податкового розрахунку за звітний квартал.

Далі слід оцінити основні нововведення Податкового кодексу України щодо плати за користування надрами та їх мету.

Розглянемо механізм нарахування й сплати **збору за спеціальне використання води**. Починаючи вивчення цього питання, необхідно поміркувати щодо мети введення та призначення цього збору в Україні.

Нагадаємо, що цей збір справляється з 2011 року, а раніше в Україні існував збір за спеціальне водокористування в частині використання поверхневих і підземних вод. Новий збір справляється за спеціальне використання води:

- отриманої шляхом збору з водних об'єктів;
- отриманої від інших водокористувачів;
- для потреб гідроенергетики та водного транспорту, рибництва.

Платниками збору є водокористувачі — суб'єкти господарювання незалежно від форми власності, зокрема:

- юридичні особи, їх філії, відділення, представництва;
- інші відокремлені підрозділи без утворення юридичної особи (крім бюджетних установ);
- постійні представництва нерезидентів;
- фізичні особи — підприємці,

які **використовують воду, отриману шляхом** забору води з водних об'єктів та/або від первинних або інших водокористувачів; **використовують воду для потреб** гідроенергетики, водного транспорту; рибництва.

Зверніть увагу, що водокористувачі, які використовують воду виключно для задоволення питних і санітарно-гігієнічних потреб населення, не є платниками збору (більш докладно див. у п. 323.2 ПКУ).

Об'єктом оподаткування збором є: фактичний обсяг води, який використовують водокористувачі, з урахуванням обсягу втрат води в їх системах водопостачання.

Залежно від потреб використання води, різним буде й об'єкт оподаткування. Так:

— для потреб **гідроенергетики** об'єктом є фактичний обсяг води, що пропускається через турбіни гідроелектростанцій для вироблення електроенергії;

— для потреб **водного транспорту** об'єктом є час використання поверхневих вод вантажним самохідним і несамохідним флотом і пасажирським флотом;

— для потреб **рибництва** об'єктом є фактичний обсяг води, необхідної для поповнення водних об'єктів під час розведення риби та інших водних живих ресурсів (зокрема для поповнення, яке пов'язане з втратами води на фільтрацію та випаровування).

Слід звернути увагу на те, що за деяких умов збір за спеціальне використання води не справляється. Зокрема *збір не сплачується*:

- за воду, що використовується для:
 - ◆ задоволення питних і санітарно-гігієнічних потреб населення;
 - ◆ протипожежних потреб;
 - ◆ потреб зовнішнього благоустрою територій міст та інших населених пунктів;
 - ◆ пилозаглушення у шахтах і кар'єрах;

— за воду, втрачену в магістральних і міжгосподарських каналах зрошувальних систем і магістральних водогонах;

— за підземну воду, що вилучається з надр для усунення шкідливої дії вод (підтоплення, засолення, заболочення, зсуву, забруднення тощо), крім кар'єрної, шахтної та дренажної води, що використовується в господарській діяльності після вилучення та/або отримується для використання іншими користувачами;

— за морську воду, крім води з лиманів;

— за воду, що використовується садівницькими та городницькими товариствами (кооперативами) тощо.

Ставки збору диференціюються залежно від умов залягання вод: поверхневі підземні, а також залежно від потреб використання води: для гідроенергетики, водного транспорту, рибництва, виробництва напоїв, телекомунікації, житлово-комунальних підприємств.

Деякі ставки подано в таблиці 5.4. Більш докладно зі ставками збору можна ознайомитись у ст. 325 ПКУ.

Таблиця 5.4

СТАВКИ ЗБОРУ ЗА СПЕЦІАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДИ

№ з/п	Напрямок використання води	Ставка	База оподаткування
1	Для потреб гідроенергетики	6,38 грн	за 10 000 м ³ води, пропущеної через турбіни гідроелектростанцій
2	Для потреб водного транспорту з усіх річок (крім Дунаю)		
	для вантажного самохідного та несамохідного флоту	0,1094 грн	за 1 тоннаж-добу експлуатації
	для пасажирського флоту	0,0122 грн	за 1 місце-добу експлуатації

Закінчення табл. 5.4

№ з/п	Напрямок використання води	Ставка	База оподаткування
3	Для потреб рибництва	33,51 грн	за 10 000 м ³ поверхневої води
		40,29 грн	за 10 000 м ³ підземної води
4	Яка входить виключно до складу напоїв	31,17 грн	за 1 м ³ поверхневої води
		36,35 грн	за 1 м ³ підземної води
5	Шахтної, кар'єрної та дренажної води	7,22 грн	за 100 м ³ води

Поміркуйте, з якою метою введено ставку за використання шахтної, кар'єрної та дренажної води?

Інформативно слід зазначити, що КМУ щорічно до 1 червня повинен вносити до Верховної Ради України проект закону про внесення змін до ставок збору за спеціальне використання води, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції з таких податків і зборів.

Далі варто звернути увагу на порядок обчислення збору за спеціальне використання води.

Збір обчислюється, виходячи:

— з фактичних обсягів використаної води (підземної, поверхневої, отриманої від інших водокористувачів) водних об'єктів з урахуванням обсягу втрат води в їх системах водопостачання, установлених у дозволі на спеціальне водокористування ($V_{\text{факт}}$);

— лімітів використання води ($V_{\text{ліміт}}$);

— ставок збору (Ст.);

— коефіцієнтів (К).

Таким чином, сума збору вираховується за формулою:

$$\Sigma \text{збору} = (V_{\text{ліміт}} \cdot \text{Ст.}) + (V_{\text{факт}} - V_{\text{ліміт}}) \cdot \text{Ст.} \cdot \text{К.}$$

Обсяг фактично використаної води обчислюється водокористувачами самостійно згідно з показами вимірювальних приладів.

У разі відсутності вимірювальних приладів, якщо можливість їх встановлення існує, збір сплачується в двократному розмірі (більш докладно див. п. 326.10 ПКУ).

Слід звернути увагу на те, що за понадлімітне використання води, а також у разі відсутності дозволу на спеціальне використання води з установленим лімітом, ставка збору збільшується в 5 разів. У останньому випадку фактичний обсяг використаної води не зменшується на розмір у межах ліміту, тобто:

$$\sum \text{збору} = V_{\text{факт}} \cdot \text{Ст.} \cdot 5.$$

Понадлімітний обсяг використаної води обчислюється окремо за кожним джерелом водопостачання.

Зверніть увагу, що для житлово-комунальних підприємств встановлено коефіцієнт 0,3.

Водокористувачі самостійно обчислюють збір:

➤ за спеціальне використання води та за використання води для потреб гідроенергетики й рибництва — **щоквартально нарастаючим підсумком з початку року;**

➤ для потреб водного транспорту, **починаючи з першого півріччя поточного року** (у якому було здійснене спеціальне використання води).

Базовим податковим періодом є квартал. Податковий розрахунок подається впродовж 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу, за місцем податкової реєстрації. Зверніть увагу на те, що податкова декларація за спеціальне використання води для потреб водного транспорту за перший квартал не подається й збір за цей період не сплачується.

Збір сплачується до бюджету впродовж 10 календарних днів після граничного терміну подачі декларації за місцем податкової реєстрації.

Далі оцінити вплив новацій Податкового кодексу на використання води. Серед новацій — уведення нових ставок збору та збільшення розміру існуючих; розширення переліку видів використання води, за які збір не справляється; запровадження справляння в п'ятикратному розмірі збору за фактичний обсяг використаної води за відсутності дозволу на спеціальне водокористування (з установленими лімітами).

Останнім питанням цієї теми є ознайомлення з механізмом нарахування та сплати такого загальнодержавного збору, як **збір**

за спеціальне використання лісових ресурсів. З 2011 року діючі раніше збори за спеціальне використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду трансформовано в збір за спеціальне використання лісових ресурсів. Особливу увагу студентам слід приділити сутності та призначення цього збору, оскільки ліси відіграють важливу роль у світовій економіці, забезпечуючи доходи 1,6 млрд жителів нашої планети. За рахунок використання лісових ресурсів лісове господарство отримує власні кошти для відтворення лісів, проведення лісівничих, лісоохоронних та інших заходів (Україна останніми роками фінансує близько 30 % загальних витрат на ведення лісового господарства) [9].

Платники збору за спеціальне використання лісових ресурсів є *лісокористувачі*, а саме:

- юридичні особи, їх філії, відділення, інші відокремлені підрозділи, що не мають статусу юридичної особи;
- фізичні особи (крім фізичних осіб, які мають право безоплатно без видачі спеціального дозволу використовувати лісові ресурси відповідно до лісового законодавства);
- постійні представництва нерезидентів, які:
 - ◆ отримують доходи з джерел їх походження з України;
 - ◆ виконують представницькі функції щодо таких нерезидентів або їх засновників;
- фізичні особи — підприємці, які здійснюють спеціальне використання лісових ресурсів:
 - ◆ на підставі спеціального дозволу (лісорубного квитка або лісового квитка);
 - ◆ відповідно до умов договору довгострокового тимчасового користування лісами.

Об'єктом оподаткування є:

- деревина, заготовлена в порядку рубок головного користування;
- другорядні лісові матеріали (заготівля живиці, пнів, кори, деревних соків тощо);
- побічне використання лісових ресурсів (заготівля сіна, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин, збирання лісової підстилки, випасання худоби тощо);
- використання корисних властивостей лісів для: культурно-оздоровчих; рекреаційних; спортивних; туристичних; освітньо-виховних цілей, **проведення** науково-дослідних робіт;
- деревина, заготовлена під час проведення заходів:

◆ щодо поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей (розчищення лісових ділянок, укритих лісовою рослинністю, у зв'язку з будівництвом гідровузлів; трубопроводів; шляхів тощо).

Ставки збору диференціюються за видами лісових порід з урахуванням розподілу лісів за поясами та розрядами.

Виокремлюють два пояси:

— до першого поясу належать усі ліси, за винятком лісів Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей і лісів гірської зони Львівської області;

— до другого поясу належать ліси Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей і ліси гірської зони Львівської області.

Розряди встановлюються для кожного кварталу (урочища), виходячи з відстані між центром кварталу та найближчим нижнім складом лісозаготівельника, до якого деревина вивозиться безпосередньо з лісосіки, або пунктом відвантаження деревини залізницею: якщо відстань до 10 км, то розряд 1, від 10,1 до 25 км — розряд 2, від 25,1 до 40 км — розряд 3, від 40,1 до 60 км — розряд 4, більше 60 км — розряд 5. Ставка збору з кожним наступним розрядом знижується.

Більш докладно ставки збору за спеціальне використання лісових ресурсів наведено в ст. 331 ПКУ. Слід зауважити, що ПКУ збільшено ставки збору за заготівлю деревини основних та неосновних лісових порід.

Інформативно зазначимо, що КМУ щорічно до 1 червня має вносити до ВРУ проект закону про внесення змін до ставок оподаткування збору за спеціальне використання лісових ресурсів, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції з таких податків і зборів.

Порядок обчислення збору за спеціальне використання лісових ресурсів схематично подано на рисунку 5.5 у Додатках.

При виправленні технічних помилок, які можуть бути допущені під час проведення матеріальної й грошової оцінки лісосік, другорядних лісових матеріалів; анулюванні лісорубного та/або лісового квитка в зв'язку з вилученням земель для інших потреб; надання лісокористувачеві відстрочки: при додатковому подовженні терміну вивезення, суб'єктом лісових відносин, який видає спеціальні дозволи, здійснюється перерахунок збору за заготівлю деревини та другорядних лісових матеріалів, побічні лісові кори-

стування та використання корисних властивостей лісів. Докладніше з порядком здійснення перерахунку можна ознайомитись у ст. 333 ПКУ.

Завершуючи вивчення теми, зверніть увагу на порядок сплати збору. **Базовий податковий період** дорівнює календарному кварталу. Лісокористувачі щокварталу складають розрахунок збору наростаючим підсумком з початку року за відповідною формою впродовж 40 календарних днів після закінчення звітного кварталу та подають його контролюючому органу за місцезнаходженням лісової ділянки. Крім лісокористувачів, якими до отримання лісорубних і лісових квитків збір вноситься в каси суб'єктів лісових відносин, які їх видають, а також лісокористувачів з іншої області, які сплачують збір повністю до видачі їм спеціального дозволу за місцезнаходженням лісової ділянки, на якій здійснюється заготівля деревини.

Сплачується збір лісокористувачами щокварталу (упродовж 10 календарних днів після відповідного граничного терміну, передбаченого для подання податкової декларації) рівними частинами від суми збору, зазначеної в спеціальних дозволах, виданих у відповідному календарному році, крім сум збору, сплачених до отримання лісорубних і лісових квитків у каси суб'єктів лісових відносин, які їх видають.

Зверніть увагу на механізм розподілу надходжень від збору за спеціальне використання лісових ресурсів відповідно до Бюджетного кодексу України.

5.2. Плани семінарських і практичних занять

Заняття 1

Опитування

1. Необхідність і сутність екологічного оподаткування.
2. Платники, об'єкт та база оподаткування.
3. Порядок обчислення податку та порядок подання податкової звітності та сплати податку.

4. Презентація Інтелект-карт.

5. Розв'язання аналітичних завдань.

Заняття 2

Опитування

1. Плата за землю як інструмент раціонального використання земельних угідь і регулювання розміщення виробництва та населення в регіональному розрізі.

2. Платники та об'єкти оподаткування. База оподаткування.

3. Форми та порядок обчислення плати за землю: земельний податок і орендна плата.

4. Диференціація ставок залежно від призначення земельних ділянок, їх місцезнаходження та якісних характеристик.

5. Пільги щодо податку для юридичних і фізичних осіб.

6. Податковий період. Терміни сплати плати за землю.

7. Презентація експертних оцінок.

8. Розв'язання задач.

Заняття 3

Опитування

1. Плата за користування надрами:

— види плати: за використання надр для видобування корисних копалин; за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;

— платники, об'єкт та база оподаткування;

— диференціація ставок податку залежно від порядку визначення плати за користування надрами;

— базовий податковий період. Порядок подання розрахунку (звітність). Порядок сплати податкових зобов'язань.

2. Збір за спеціальне використання води:

— платники та об'єкт оподаткування збором;

— диференціація ставок збору в залежності від умов залягання вод: поверхневі, підземні. Диференціація ставок збору залежно від умов (потреб) використання води;

— порядок обчислення збору. Особливості обчислення збору при встановленні лімітів використання води.

3. Збір за спеціальне використання лісових ресурсів: сутність, призначення:

— Платники та об'єкт оподаткування збором;

— диференціація ставок збору за видами лісових порід;

— порядок обчислення та сплати збору до бюджету.

Розв'язання аналітичних завдань.

5.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Аналітичні завдання

Завдання 1

Підприємство «Хімконтиненталь» у поточному звітному періоді розміщувало свої відходи, серед яких:

- відходи, віднесені до малонебезпечних (320 т);
- відходи, віднесені до помірно небезпечних (60 т);
- обладнання, що містить елементи надзвичайно небезпечних відходів з іонізуючим випромінюванням (3 одиниці).

Відходи розміщувалися на спеціально відведеному для цього звалищі, що розташоване на відстані 4 км від найближчого населеного пункту. Підприємство не може забезпечити повного виключення забруднення атмосферного повітря.

Визначити суму екологічного податку, указати терміни подачі звітності та сплати податку до бюджету.

Завдання 2

Підприємство «Хімік» у процесі своєї діяльності впродовж звітного кварталу здійснювало викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення в:

- атмосферне повітря: сульфатів (7 т), нітратів(10 т), фосфатів (4 т), хлоридів (13 т);
- озеро, що знаходиться поблизу місця розташування цього підприємства: інші завислі речовини (8 т).

Визначити суму екологічного податку, указати терміни подачі звітності та сплати податку до бюджету.

Завдання 3

На 1 січня поточного року підприємство «Фермер» має у власності: сільськогосподарські угіддя (земельні ділянки сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів) — 400 га, зокрема:

- рілля — 350 га;
- багаторічні насадження — 50 га.

Нормативну грошову оцінку ділянок було проведено на 01.07.1995 року, вона становила 3800 грн/га та 4200 грн/га відповідно.

Пільг зі сплати земельного податку підприємство не мало, землю в оренду не надавало.

Визначити річну та місячні суми плати за землю, указати терміни подачі звітності та сплати плати за землю до бюджету. Усі розрахунки пояснити, посилаючись на чинне законодавство.

Завдання 4

Підприємство «Землебуд» у м. Києві має власну земельну ділянку площею 3500 м². Нормативну грошову оцінку ділянки проведено й вона становить згідно з даними земельного кадастру — 1 331 092 грн. На земельній ділянці ведеться будівництво житлового будинку. Пільг зі сплати земельного податку підприємство не мало, землю в оренду не надавало.

Визначити річну та місячні суми плати за землю, указати терміни подачі звітності та сплати плати за землю до бюджету.

Довідкова інформація: Коефіцієнт індексації станом на 1 січня поточного року встановлено в розмірі 1,12.

Завдання 5

Промислове підприємство «Черкас-Пром» розташоване в басейні р. Дніпро (Черкаська обл.) за звітний період використало 2500 м³ води з поверхневих водних ресурсів. Установлений ліміт води становить 1400 м³.

Визначити суму збору за спеціальне використання води за звітний період. Указати терміни подачі декларації та сплати збору до бюджету.

Довідкова інформація: ставка збору за використання поверхневих водних ресурсів — 25,65 коп./100 м³.

Завдання 6

Гірничодобувне підприємство «Руда» здійснює розробку родовища залізної руди. Об'єм погашених у надрах запасів з початку року за I квартал становив 4 500 000 тонн.

Визначити суму плати за користування надрами та терміни подання податкової звітності. Усі розрахунки пояснити, посилаючись на чинне законодавство.

Довідкова інформація: ставка плати за користування надрами для видобування корисних копалин за одиницю погашених запасів становить 3,27 грн/т.

Тема рефератів та експертних оцінок

1. Проаналізуйте порядок розподілу надходжень від екологічних податків відповідно до Бюджетного кодексу України в 2011, 2013, 2014 роках. З'ясуйте перехідні моменти, їх вплив на екологічний та економічний стан України.

2. Охарактеризуйте інструменти державного регулювання стану довкілля в світі.

3. Міжнародний досвід застосування фіскальних інструментів для стимулювання раціонального споживання енергетичних ресурсів.

4. Вплив податкової політики на інвестиції екологічного спрямування.

5. Ефективність системи штрафів за понадлімітні викиди та скиди забруднюючих речовин і розміщення відходів в Україні.

6. Охарактеризуйте відмінність європейської та української системи оподаткування природоохоронної діяльності.

7. Проблеми функціонування платежів за використання природних ресурсів в Україні.

8. Новації Податкового кодексу України в частині платежів за використання природних ресурсів: сутність і перспективи.

5.4. Термінологічний словник

Власники земельних ділянок — юридичні та фізичні особи (резиденти й нерезиденти), які відповідно до закону набули права власності на землю в Україні, а також територіальні громади та держава щодо земель комунальної та державної власності відповідно.

Земельна ділянка — частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, цільовим (господарським) призначенням і з визначеними щодо неї правами.

Земельний податок — обов'язковий платіж, що справляється з: власників земельних ділянок; власників земельних часток (паїв); постійних землекористувачів.

Землекористувачі — юридичні та фізичні особи (резиденти й нерезиденти), яким відповідно до закону надані в користування зе-

мельні ділянки державної та комунальної власності, зокрема на умовах оренди.

Землі сільськогосподарського призначення — землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, зокрема інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції або призначених для цих цілей.

Корисні копалини — природні мінеральні утворення органічного та неорганічного походження в надрах, зокрема будь-які підземні води, а також техногенні мінеральні утворення в місцях видалення відходів виробництва та втрат продуктів переробки мінеральної сировини, які можуть бути використані у сфері матеріального виробництва та споживання безпосередньо або після первинної переробки.

Несільськогосподарські угіддя — господарські шляхи та прогони, ползахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім віднесених до земель лісгосподарського призначення, землі під господарськими будівлями та дворами, землі під інфраструктурою оптових ринків сільськогосподарської продукції, землі тимчасової консервації та ін.

Нормативна грошова оцінка земельних ділянок — капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений відповідно до законодавства центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Орендна плата за земельні ділянки — обов'язковий платіж, який орендар вносить орендодавцю за користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності.

Сільськогосподарські угіддя — рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги.

Стаціонарне джерело забруднення — підприємство, цех, агрегат, установка або інший нерухомий об'єкт, що зберігає свої просторові координати впродовж певного часу та здійснює викиди забруднюючих речовин в атмосферу та/або скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти.

5.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильні або вказати власний варіант, якщо правильною відповіддю не запропоновано.

1. Платники екологічного податку подають податкові декларації впродовж:

А) 10 днів, що настають за останнім календарним днем податкового кварталу;

Б) 20 днів, що настають за останнім календарним днем податкового кварталу;

В) 30 днів, що настають за останнім календарним днем податкового кварталу;

Г) 40 днів, що настають за останнім календарним днем податкового кварталу.

2. У разі, якщо під час провадження господарської діяльності платником екологічного податку здійснюються різні види забруднення довкілля, такий платник зобов'язаний:

А) визначати суму податку окремо за кожним видом забруднення;

Б) визначати суму податку загалом за забруднення довкілля;

В) визначати суму податку за встановленою нормою забрудненнями довкілля;

Г) правильні відповіді: А, Б.

3. За розміщення відходів, на які не встановлено клас небезпеки, застосовується ставка екологічного податку як за розміщення відходів:

А) 3-го класу небезпеки;

Б) 2-го класу небезпеки;

В) 1-го класу небезпеки;

Г) 4-го класу небезпеки.

4. До податкових агентів екологічного податку не належить суб'єкти господарювання які:

А) здійснюють роздрібну торгівлю пальним;

Б) здійснюють оптову торгівлю пальним;

В) реалізують пальне, придбане в суб'єктів господарювання А і Б;

Г) правильні відповіді: А, В.

5. Що є базою оподаткування для плати за землю:

А) нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації;

Б) доходи власників земельних ділянок, земельних часток (паїв);

В) площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено;

Г) правильні відповіді: А, В.

6. До якого числа платники земельного податку — юридичні особи мають подати податкову декларацію за поточний рік:

А) до 1 січня;

Б) до 1 грудня;

В) до 1 лютого;

Г) до 1 вересня.

7. Що є підставою для нарахування земельного податку:

А) податкова декларація;

Б) дані державного земельного кадастру;

В) орендний договір;

Г) усі відповіді неправильні.

8. Базовий податковий період для плати за користування надрами становить:

А) календарний місяць;

Б) календарний квартал;

В) півріччя;

Г) календарний рік.

9. Якщо місце обліку платника не збігається з місцезнаходженням ділянки надр, копія податкового розрахунку з плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, подається до:

А) органу державної податкової служби за місцем обліку платника;

Б) органу державної податкової служби за місцем податкової реєстрації платника;

В) органу державної податкової служби за місцезнаходженням ділянки надр;

Г) усі відповіді правильні.

10. До об'єкта оподаткування плати за користування надрами для видобування корисних копалин не належать:

А) обсяг погашених запасів корисних копалин;

Б) видобуті (зібрані) мінералогічні, палеонтологічні та інші геологічні колекційні зразки (використання яких не передбачає

отримання економічної вигоди з передачею чи без передачі права власності на них);

В) обсяг видобутої в податковому (звітному) періоді корисної копалини (мінеральної сировини) або обсяг погашених у податковому (звітному) періоді запасів корисних копалин;

Г) усі відповіді неправильні.

11. Збір за спеціальне використання води не справляється:

А) за фактичний обсяг води, необхідної для поповнення водних об'єктів під час розведення риби та інших водних живих ресурсів;

Б) за фактичний обсяг води, що пропускається через турбіни гідроелектростанцій для вироблення електроенергії;

В) за воду, що використовується для пілозаглушення в шахтах і кар'єрах;

Г) усі відповіді неправильні.

12. Водокористувачі самостійно обчислюють збір за спеціальне використання води для потреб водного транспорту:

А) починаючи з першого місяця поточного року, у якому було здійснене таке використання;

Б) починаючи з першого кварталу поточного року, у якому було здійснене таке використання;

В) починаючи з першого півріччя поточного року, у якому було здійснено таке використання;

Г) усі відповіді неправильні.

13. Базовий податковий (звітний) період для збору за спеціальне використання лісових ресурсів становить:

А) календарний місяць;

Б) календарний квартал;

В) календарний рік;

Г) усі відповіді неправильні.

14. Лісокористувачі складають розрахунок збору за спеціальне використання лісових ресурсів наростаючим підсумком з початку року за відповідною формою:

А) щомісяця;

Б) щокварталу;

В) упродовж 40 календарних днів після закінчення звітного кварталу;

Г) правильні відповіді: Б, В.

15. Суб'єкти лісових відносин, які видають спеціальні дозволи, направляють органам державної податкової служби перелік лісокористувачів, яким видано лісорубні квитки та лісові квитки:

- А) до 1 числа місяця, що настає за звітним кварталом;
- Б) до 10 числа місяця, що настає за звітним кварталом;
- В) до 15 числа місяця, що настає за звітним кварталом;
- Г) до 20 числа місяця, що настає за звітним кварталом.

5.6. Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає необхідність і сутність екологічного оподаткування?
2. Назвіть платників та об'єктів оподаткування екологічним податком.
3. Охарактеризуйте ставки екологічного податку.
4. Розкрийте порядок обчислення та сплати екологічного податку.
5. Які збори входять до складу ресурсних платежів в Україні?
6. Розкрийте переваги та недоліки плати за землю.
7. У чому полягає світова практика використання податкових знижок і податкового кредиту для стимулювання впровадження природоохоронних технологій?
8. Охарактеризуйте платників та об'єкт оподаткування плати за землю.
9. Що є базою оподаткування плати за землю?
10. У чому полягають особливості встановлення ставок плати за землю для різних платників і видів діяльності.
11. Які є пільги щодо податку на землю для юридичних і фізичних осіб?
12. Розкрийте порядок обчислення та сплати плати за землю.
13. Платники та об'єкт оподаткування плати за користування надрами.
14. Що є базою оподаткування плати за користування надрами?
15. У чому полягають особливості встановлення ставок плати користування надрами?

16. Розкрийте порядок обчислення та сплати плати за користування надрами.

17. Платники та об'єкт оподаткування збору за спеціальне використання води.

18. Що є базою оподаткування збору за спеціальне використання води?

19. У чому полягають особливості встановлення ставок збору за спеціальне використання води?

20. Як диференціюються ставки збору за спеціальне використання води?

21. Розкрийте особливості обчислення збору під час встановлення лімітів використання води.

22. Охарактеризуйте порядок обчислення та сплати збору за спеціальне використання води.

23. Хто є платниками та що є об'єктом оподаткування за спеціальне використання лісових ресурсів?

24. У чому полягають особливості встановлення ставок збору за спеціальне використання лісових ресурсів?

25. Розкрийте порядок здійснення перерахунку збору за спеціальне використання лісових ресурсів.

26. Охарактеризуйте порядок обчислення та сплати збору за спеціальне використання лісових ресурсів.

5.7. Додатки

Рис. 5.1. Складові екологічного оподаткування

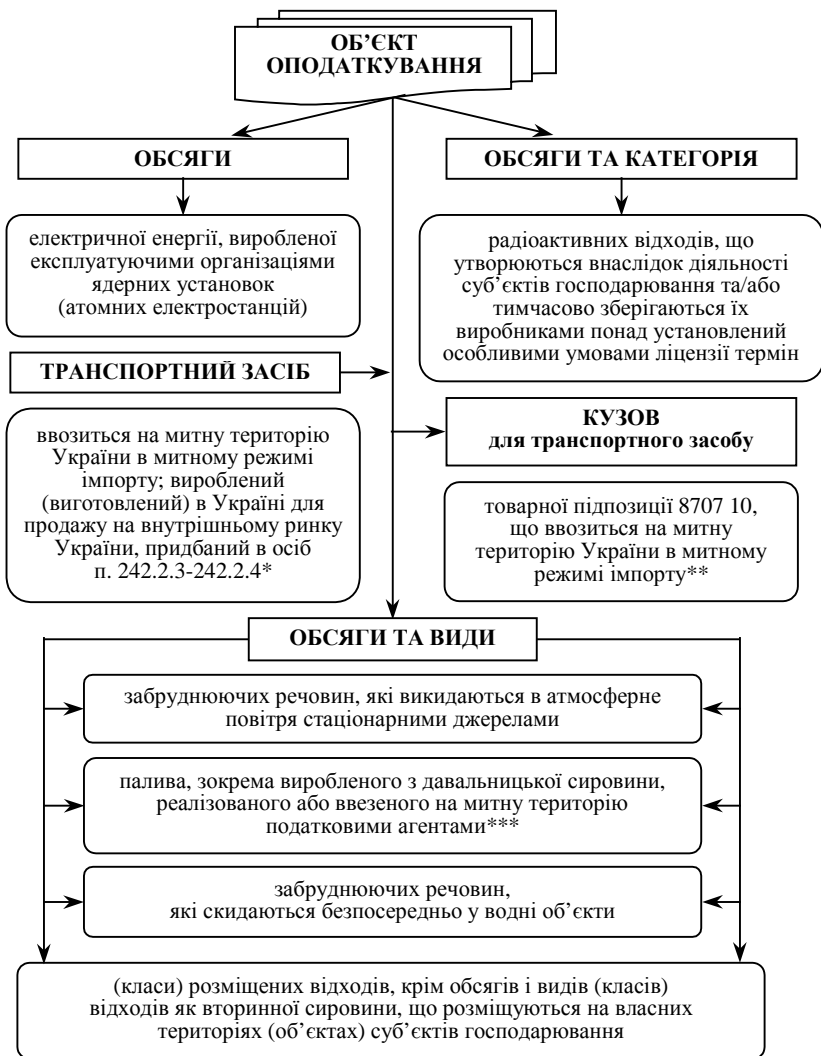

Рис. 5.2. Об'єкт оподаткування екологічним податком

* крім транспортних засобів зазначених в п. 242.3, ст. 242 ПКУ;

** за винятком кузовів товарної категорії 8707 10 10, ввезених на митну територію України «для промислового складання» транспортних засобів відповідно до Митного тарифу України;

*** крім обсягів пального вивезеного з митної території України в митних режимах експорту або реекспорту та/або переробки на митній території України засвідчених належно оформленою митною декларацією; мазуту та пічного палива, що використовуються в процесі виробництва тепло- та електроенергії.

ПОРЯДОК ОБЧИСЛЕННЯ СУМ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ

Об'єкт оподаткування	Формула	Коментар	Стаття ПКУ
За викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення			
Фактичні обсяги викидів	$П_{вс} = \sum_{i=1}^n (M_i \cdot H_{пi}),$	<p>M_i — фактичний обсяг викиду i-тої забруднюючої речовини в тоннах (т);</p> <p>$H_{пi}$ — ставки податку в поточному році за тонну i-тої забруднюючої речовини в гривнях з копійками</p>	Ст. 249.3
За викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення			
Кількість фактично: — реалізованого палива; — везеного на митну територію України палива	$П_{пв} = \sum_{i=1}^n M_i \cdot H_{пi},$	<p>M_i — кількість фактично реалізованого палива (фактично везеного на митну територію України) i-того виду в тоннах;</p> <p>$H_{пi}$ — ставки податку в поточному році за тонну i-того виду палива в гривнях з копійками</p>	Ст. 249.4
За скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти			
Фактичні обсяги скидів	$П_{с} = \sum_{i=1}^n (M_{лi} \cdot H_{пi} \cdot K_{ос}),$	<p>$M_{лi}$ — обсяг скиду i-тої забруднюючої речовини в тоннах (т);</p> <p>$H_{пi}$ — ставки податку в поточному році за тонну i-того виду забруднюючої речовини в гривнях з копійками;</p> <p>$K_{ос}$ — коефіцієнт, що дорівнює 1,5, і застосовується в разі скидання забруднюючих речовин у ставки та озера</p>	Ст. 249.5
За розміщення відходів			
Фактичні обсяги розміщення відходів	$П_{рв} = \sum_{i=1}^n (H_{пi} \cdot M_{лi} \cdot K_{т} \cdot K_{ос}),$	<p>$H_{пi}$ — ставки податку в поточному році за тонну i-того виду відходів у гривнях з копійками;</p> <p>$M_{лi}$ — обсяг відходів i-того виду в тоннах (т);</p> <p>$K_{т}$ — коригуючий коефіцієнт, який ураховує розташування місця розміщення відходів і який наведений у пункті 246.5 Кодексу;</p> <p>$K_{ос}$ — коригуючий коефіцієнт, що дорівнює 3 і застосовується в разі розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного вилучення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів</p>	Ст. 249.6
За утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів			
Кількість транспортних засобів (кузовів)	$П_{у} = H \cdot K \cdot Тр$	<p>H — відповідна ставка податку;</p> <p>K — відповідний коефіцієнт;</p> <p>$Тр$ — кількість транспортних засобів (кузовів)</p>	Ст. 249.9

Таблиця 5.3

**СВІТОВИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ПОДАТКОВИХ ЗНИЖОК І ПОДАТКОВОГО КРЕДИТУ
ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИРОДОХОРОННИХ ТЕХНОЛОГІЙ [9]**

Держава	Ставка знижки (кредиту), %	База для нарахування пільги	Особливості використання
Податкова знижка			
Бельгія	13,5	сума інвестицій у патенти, а також у дослідження та розробку нової технології екологічної спрямованості та інвестицій в енергозбереження	невикористана податкова знижка може бути перенесена на майбутні періоди без будь-яких обмежень
Македонія	100,0	сума прибутку, інвестована на захист довкілля	не встановлені
Нідерланди	55,0	загальні річні витрати на кваліфіковані капітальні вкладення в енергозбереження	пільга застосовується відносно інвестицій у межах 0,02—106 млн євро
	15,0; 30,0; 40,0	сума інвестицій у капітальні активи, спрямовані на збереження довкілля	знижка надається на інвестиції, що відповідають таким критеріям: капітальні активи передані відповідно директивою й входять в опублікований перелік; сума інвестицій повинна перевищувати 2 тис. євро. Конкретний розмір знижки визначається залежно від об'єктів інвестицій
Чехія	15,0	витрати на придбання машин та обладнання для водовідведення, очистки води та водопостачання	пільга поширюється на активи, придбані на умовах фінансового лізингу та застосовується впродовж 36 місяців з періоду, наступного за введенням в експлуатацію (або з періоду отримання першого прибутку)
Податковий кредит			
Іспанія	10,0	інвестиції в основні фонди, пов'язані із захистом або поліпшенням природного середовища	податковий кредит не застосовується в разі отримання субсидій. Період використання пільги — 10 років

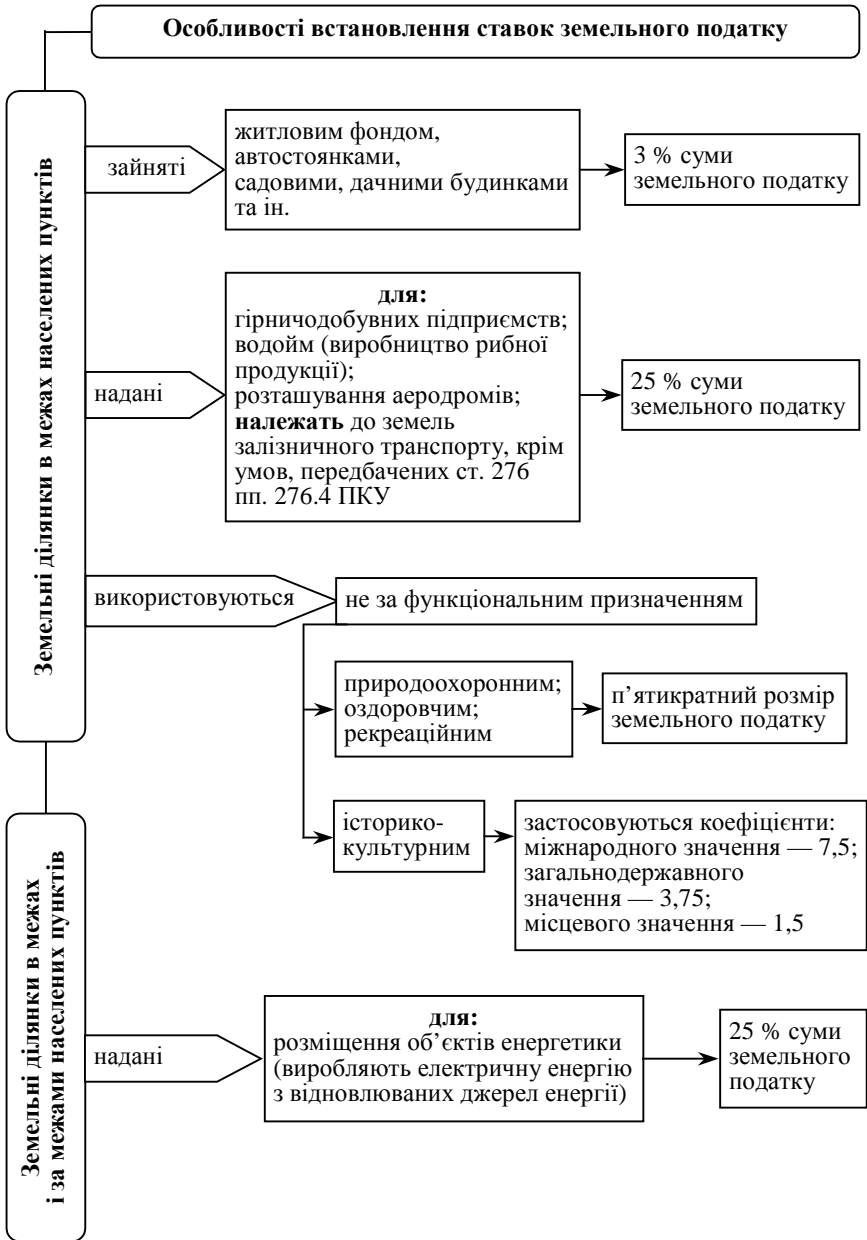

Рис. 5.3. Особливості встановлення ставок земельного податку

Рис. 5.4. Платники та об'єкт оподаткування плати за користування надрами для видобування корисних копалин у цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин

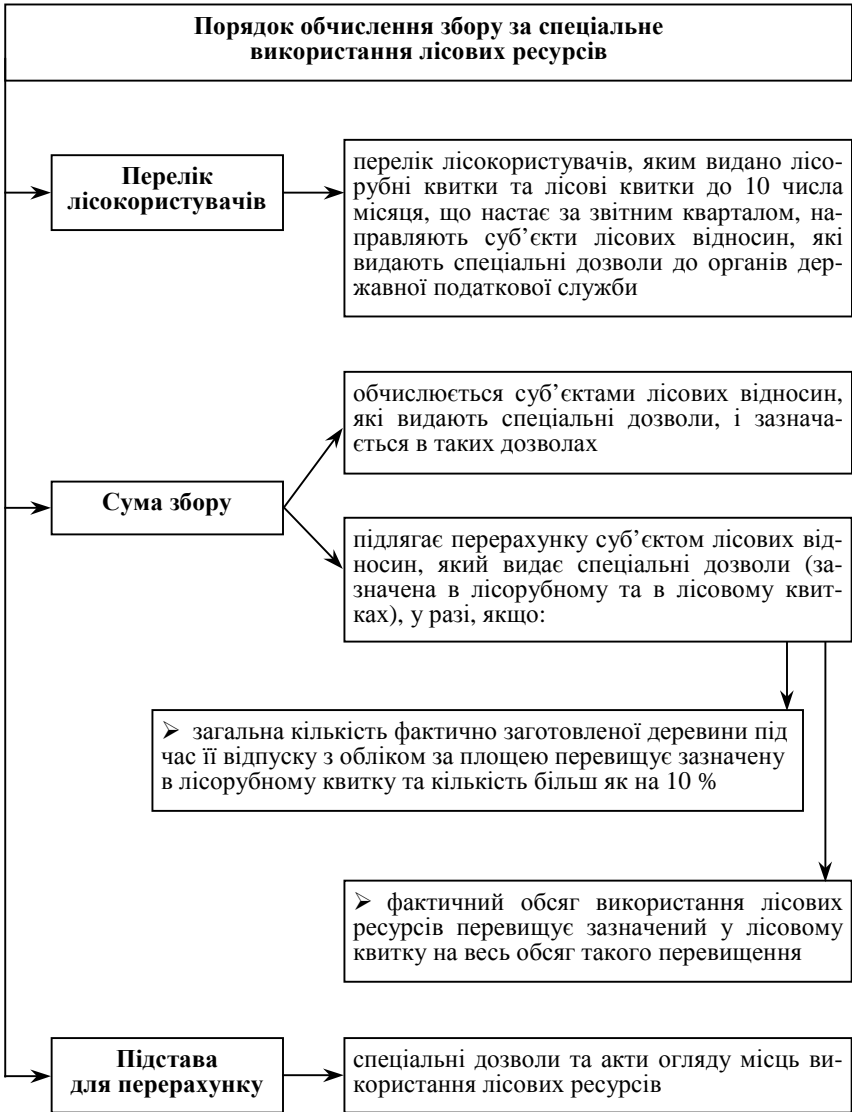

Рис. 5.5. Порядок обчислення збору за спеціальне використання лісових ресурсів

5.8. Рекомендована література

1. *Золотухін О.* Податковий кодекс про плату за землю // БАЛАНС-АГРО. — 2011. — № 7 (235). — 21 лют.

2. *Іванов Ю. Б.* Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій. Навч. посібник / Під ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. Б. Іванова, д-ра екон. наук, проф. І. А. Майбурова. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. — 492 с.

3. *Любченко О.* Про особливості адміністрування збору за спеціальне використання води в умовах дії Податкового кодексу України // Податки та бухгалтерський облік. — 2011. — № 11 (1404), лют.

4. Мобилизация финансирования для решения первоочередных задач защиты окружающей среды: Рекомендации на перспективу // Шестая конференция ООН «Окружающая среда для Европы». — Белград, Сербия, 10—12 октября 2007 года.

5. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: В 3 т. / Кол. авт. [заг. ред. М. Я. Азарова]. — К.: Міністерство фінансів України, 2010.

6. Офіційний сайт державного агентства лісових ресурсів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dklg.kmu.gov.ua>

7. Офіційний сайт Рахункової палати України. — Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>

8. Податковий кодекс України. Закон від 2 грудня 2010 року № 2755-VI зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 23 грудня 2010 року № 2856-VI. Розділи VII, IX, X, XIV, XV.

9. *Соколовська А. М.* Податкова система держави: теорія і практика становлення. — К.: Знання-Прес, 2004. — 454 с.

10. *Соколовська А. М., Єфименко Т. І., Луніна І. О. та ін.* Система податкових пільг в Україні в контексті європейського досвіду. — К.: НДФі, 2006. — 320 с. — С. 24.

11. *Тимченко О. М.* Податок на викиди двоокису вуглецю: доцільність запровадження в Україні в контексті світового досвіду // Зб. наук. праць «Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку». — К.: ДКС Центр, 2011. — 238 с. — С. 70—72.

12. *Фокіма І. В.* Формування механізму податково-субсидіарного регулювання вугільної промисловості: Автореф. дис... канд. екон. наук. — Донецьк, 2006. — 22 с.

13. *Чечель А. О.* Екологічний податок як регулятор стійкого розвитку регіону // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. — 2010. — № 5. — С. 84—88.

Тема

6

МАЙНОВЕ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ІНШІ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ, ЇХ РОЛЬ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

6.1. Методичні поради до вивчення теми

Під час вивчення цієї теми доцільно розглянути підходи українських і зарубіжних учених до класифікації податків на майно, а також проаналізувати частку податків на майно в дохідній частині бюджету в Україні та з'ясувати їх фіскальне значення.

Студентам передусім слід ознайомитися з механізмом нарахування та сплати збору за **першу реєстрацію транспортного засобу**. Нагадаємо, що одним з нововведень Податкового кодексу України є заміна податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів на збір за першу реєстрацію транспортного засобу, який діє з 1 січня 2011 року.

Цей збір є загальнодержавним і справляється з юридичних і фізичних осіб за першу реєстрацію на території України транспортних засобів, що поділяються на колісні, судна, літаки та вертольоти (зареєстровані відповідно до законодавства України). Такий збір є одним з інструментів екологічного регулювання держави. Зокрема, під час визначення бази оподаткування враховується потужність, об'єм циліндрів двигуна, термін використання транспортних засобів та ін. Поміркуйте, чи стимулюватиме оновлений механізм нарахування цього збору використання нових, з новітніми технологіями, менш потужних транспортних засобів, які мінімізуватимуть викиди шкідливих речовин в атмосферу?

Базою оподаткування збором за першу реєстрацію транспортного засобу для:

- колісних транспортних засобів (мотоцикли, легкові автомобілі, автобуси (мікроавтобуси), трактори, вантажні автомобілі) є *об'єм циліндра двигуна в см³*;

- для суден, зареєстрованих у Державному судновому реєстрі України або в Судновій книзі України:

- ◆ обладнаних електродвигуном — *потужність двигуна в кВт*;
- ◆ не обладнаних електродвигуном — *довжина корпусу судна в сантиметрах*;
- для літаків, вертольотів, зареєстрованих у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України або в Реєстрі державних повітряних суден України — *максимальна злітна маса*;
- для інших колісних транспортних засобів — *об'єм циліндра двигуна в см³*.

Зверніть увагу на те, що мопеди та велосипеди з установленим двигуном, причепа (напівпричепа) не є об'єктом оподаткування транспортним збором.

Сума збору до сплати розраховується для кожного транспортного засобу окремо за формулою:

$$\Sigma \text{Трзбору} = \text{БО} \cdot \text{Ст} \cdot \text{Коеф},$$

де БО — база оподаткування, Ст — ставка збору, Коеф — помножувальний коефіцієнт.

Ставки збору диференційовані залежно від розміру бази оподаткування, тому для докладного ознайомлення з ними доцільно звернутися до ст. 234 ПКУ.

Помножувальний коефіцієнт залежить від терміну використання придбаного транспортного засобу. Система коефіцієнтів стимулює використання нових транспортних засобів, оскільки вони менш негативно впливають на довкілля. Так, якщо це новий транспортний засіб, то $K = 1$; якщо придбаний транспортний засіб уже був у використанні, але не довше 8 років, то $K = 2$; в іншому випадку для колісних транспортних засобів $K = 40$, а для літаків і суден — $K = 3$.

Далі студентам необхідно ознайомитись з пільгами щодо сплати збору. Так, від сплати збору звільняються:

— легкові автомобілі для інвалідів з об'ємом циліндрів двигуна до 1500 см³, придбані за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та/або безоплатно передані інвалідам відповідно до законодавства України;

— транспортні засоби будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, дитячих будинків-інтернатів, пансіонатів для ветеранів війни та праці, що фінансуються з державного та місцевого бюджетів.

Базовим податковим періодом є календарний рік. **Сплачується збір** як фізичними, так і юридичними особами одноразово до моменту першої реєстрації на території України придбаного транспортного засобу за ставками, які діють на день сплати. Зв-

рніть увагу, що юридичні особи повинні подавати податкову звітність тільки під час першої реєстрації транспортного засобу, а не щороку; розрахунок транспортного збору подається за місцем його знаходження та за місцем реєстрації транспортного засобу в десятиденний термін після першої реєстрації.

Наступним питанням вивчення цієї теми є ознайомлення з механізмом нарахування та сплати **рентної плати за транспортування нафти й нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.**

Студентам варто звернути увагу на елементи рентної плати.

Платниками рентної плати є:

- ◆ суб'єкти господарювання, які експлуатують об'єкти магістральних трубопроводів і надають (організують) послуги з транспортування (переміщення) вантажу трубопроводами України;
- ◆ уповноважений Кабінетом Міністрів України суб'єкт господарювання, який надає (організовує) послуги з транзиту природного газу територією України.

Об'єктом оподаткування є:

- для нафти та нафтопродуктів: їх фактичні обсяги, що транспортуються територією України в податковому (звітному) періоді;
- для природного газу та аміаку: сума добутоків відстаней відповідних маршрутів їх транспортування (переміщення), узгоджених між платником рентної плати та замовником на відповідний податковий період, на обсяги природного газу та аміаку, транспортованих (переміщених) кожним маршрутом транспортування.

Наведемо **ставки плати:**

➤ **1,67 грн** за транзитне транспортування 1000 м³ природного газу за кожні 100 км відстані відповідних маршрутів його транспортування;

➤ **4,5 грн** за транспортування однієї тонни нафти магістральними нафтопроводами;

➤ **4,5 грн** за транспортування однієї тонни нафтопродуктів магістральними нафтопродуктопроводами;

➤ **5,1 грн** за транзитне транспортування однієї тонни аміаку за кожні 100 км відстані відповідних маршрутів його транспортування.

Далі розглянемо **порядок обчислення плати.** Суму податкових зобов'язань з рентної плати її платники обчислюють самостійно, шляхом множення об'єкта оподаткування та відповідної ставки (з урахуванням коригуючого коефіцієнта).

Базовим податковим періодом є календарний місяць. Сплачується плата авансовими платежами щодаки: 15, 25 числа поточного місяця, 5 числа наступного місяця. Податковий **розрахунок подається** впродовж 20 календарних днів після закінчення звітного місяця за місцем податкової реєстрації платника. Остаточна сума рентної плати за перерахунком за фактичними показниками сплачується впродовж 10 календарних днів після граничного терміну подачі розрахунку. Зверніть увагу на те, що на суму податкових зобов'язань з рентної плати, що нарахована платником рентної плати за податковий (звітний) період, але не сплачена впродовж 10 календарних днів, що настають за останнім календарним днем граничного терміну подання податкового розрахунку, **нараховується пеня**.

Інформативно слід зазначити, що «нафтотранспортна система України, експлуатацію якої здійснює ВАТ «Укртранснафта», складається з 19 магістральних нафтопроводів загальною довжиною 4766,1 км. За необхідності система нафтопроводів здатна в повному обсязі забезпечити потреби нафтопереробних підприємств, виходячи з їх максимальної потужності понад 50 млн тонн на рік. Термін експлуатації нафтопроводів становить від 20 до 44 років, і 90 % з них відпрацювали свій амортизаційний період. Обладнання нафтотранспортної системи утримується в надійному стані, хоча є морально застарілим, потребує заміни або модернізації, додаткових експлуатаційних витрат» [1].

Закінчуючи розгляд системи екологічних податків, звернемо увагу студентів на те, що з 1 січня 2013 року Розділ X ПКУ «**Рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні**» втратив чинність. Одним з нововведень ПКУ, що починають діяти з 1 січня 2013 року, є об'єднання платежів: рентної плати за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні, і плати за користування надрами. Проаналізуйте причини таких змін.

Для кращого опанування цього питання необхідно звернути увагу на п. 2 розділу II Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення деяких податкових норм» від 24 травня 2012 року № 4834-VI.

Інформативно слід зазначити, що потреба України в нафті становить нині 28 млн тонн. Власний видобуток покриває приблизно 15—18 % потреби в нафті. Виходячи з перспективного попиту на нафту та прогнозних рівнів видобутку нафти й газового конденсату в Україні, імпорт нафти в 2010—2015 рр. становитиме 23,3 та 26, 7 млн тонн відповідно, у 2020 році — 29,1 млн тонн, у 2030 році — 30,4 млн тонн [1].

Поміркуйте, з чим пов'язані проблеми видобутку нафти в Україні?

Проаналізуйте тенденцію зростання обсягу викидів забруднюючих речовин під час видобутку нафти, природного газу та конденсату й запропонуйте можливі заходи щодо зменшення шкідливого впливу на довкілля.

Далі слід перейти до розгляду механізму нарахування й сплати **збору за користування радіочастотним ресурсом України**. Зазначимо, що прийняття Податкового кодексу України сприяло уніфікації норм оподаткування щодо збору за користування радіочастотним ресурсом України.

Збір за користування радіочастотним ресурсом України — це загальнодержавний збір, який справляється як плата за користування радіочастотним ресурсом України.

Платниками збору є загальні користувачі радіочастотного ресурсу України, визначені законодавством про радіочастотний ресурс, яким надано право користуватися радіочастотним ресурсом України в межах виділеної частини смуг радіочастот загального користування на підставі ліцензій і дозволів, які зазначені в *пп. 318.1.1-318.1.4 ст. 318 ПКУ*.

Зверніть увагу, що перелік користувачів радіочастотного ресурсу та/або зміни до нього подаються центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації із зазначенням виду зв'язку, смуги радіочастотного ресурсу, регіонів користування радіочастотним ресурсом двічі на рік: *до 1 березня та до 1 вересня поточного року*, станом на 1 січня та 1 липня відповідно до законодавства України.

Об'єктом оподаткування збором є *ширина смуги радіочастот*. Нагадаємо, що ширина смуги радіочастот визначається як частина смуги радіочастот загального користування у відповідному регіоні та зазначена в ліцензії на користування радіочастотним ресурсом України або в дозволі на експлуатацію радіоелектронного засобу та випромінювального пристрою для технологічних користувачів і користувачів, які використовують радіочастотний ресурс для розповсюдження телерадіопрограм.

Ставки збору встановлюються в гривнях за кожен одиницю МГц смуги радіочастот на місяць, і диференціюються залежно від виду та діапазону радіозв'язку. Докладніше з розмірами ставок можна ознайомитись у ст. 320 ПКУ.

Інформативно слід зазначити, що КМУ щорічно до 1 червня повинен (може) вносити до ВРУ проект закону про внесення змін

щодо ставок оподаткування збору за користування радіочастотним ресурсом України, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції.

Платники збору обчислюють суму збору, виходячи з:

- виду радіозв'язку;
- розміру встановлених ставок;
- ширини смуги радіочастот за кожним регіоном окремо.

Базовим податковим періодом є календарний місяць. Розрахунки збору подаються платниками збору до органів державної податкової служби за місцем своєї податкової реєстрації впродовж 20 календарних днів після закінчення звітного (податкового) місяця.

Зверніть увагу, що в місячний термін після видачі ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України, ліцензій на мовлення та дозволів на експлуатацію радіоелектронних засобів і випромінювальних пристроїв, слід подати їх копію до органів державної податкової служби.

Терміни сплати:

- на підставі ліцензій — починаючи з дати видачі ліцензії;
- у разі подовження терміну дії ліцензії — з початку терміну дії продовженої ліцензії;
- для інших платників — починаючи з дати видачі дозволу (першого дозволу, незалежно від загальної кількості дозволів, наданих платнику).

З'ясуйте, чи сприятимуть новації щодо збору за користування радіочастотним ресурсом України пропорційності фіскальних надходжень до бюджету та вартості використання ресурсу. Поміркуйте, на що впливає ефективність використання радіочастотного ресурсу України?

Далі студентам слід ознайомитися з механізмом нарахування **фіксованого сільськогосподарського податку**. Зазначимо, що з 1 січня 2011 року фіксований сільськогосподарський податок справляється відповідно до глави 2 розділу XIV «Спеціальні податкові режими» Податкового кодексу України.

Студентам варто ознайомитися з особливостями справляння фіксованого податку, що зазначені в підрозділі 8 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України.

Зверніть увагу на те, що в Україні фіксований сільськогосподарський податок входить до системи спеціальних податкових режимів, які застосовуються з метою стимулювання розвитку малого бізнесу та підтримки пріоритетних галузей економіки.

Інформативно зауважимо, що спрощені системи та спеціальні режими оподаткування малого бізнесу нині використовуються

такими державами, як Білорусь, Литва, Казахстан. Принципове значення має різний об'єкт оподаткування: у Литві — валовий дохід; у Республіці Білорусь — валова виручка; в Україні — виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); у Республіці Казахстан — дохід [8].

Поміркуйте, як впливає специфіка об'єкта оподаткування на ефективність застосування спрощених систем (спеціальних податкових режимів) оподаткування?

Фіксований сільськогосподарський податок — це загальнодержавний податок, який справляється з одиниці земельної площі у відсотках її нормативної грошової оцінки. Його сплата замінює необхідність сплати окремих податків і зборів.

Студентам варто знати, що з набранням чинності Податкового кодексу України платники фіксованого сільськогосподарського податку не сплачують такі податки та збори:

- податок на прибуток підприємств;
- земельний податок (крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення сільськогосподарського товаровиробництва);
- збір за спеціальне використання води;
- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності (у частині провадження торговельної діяльності).

Платниками фіксованого сільськогосподарського податку є сільськогосподарські товаровиробники, якщо частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік $\geq 75\%$. Інші суб'єкти, які можуть перейти на сплату фіксованого сільськогосподарського податку, схематично подані на рисунку 6.1 у *Додатках*.

Поміркуйте, з якою метою в ПКУ введено поняття «сільськогосподарські товаровиробники» замість «сільськогосподарські підприємства»?

Окремо студентам слід розглянути порядок набуття або підтвердження статусу платника фіксованого сільськогосподарського податку. Зверніть увагу на ускладнення реєстрації суб'єкта господарювання як платника фіксованого сільськогосподарського податку, оскільки встановлено більше обмежень.

Об'єктом оподаткування фіксованим сільськогосподарським податком є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ), що перебувають у власності сільськогосподарського товаровиробника або надані йому в користування, зокрема на умовах оренди.

Базою оподаткування цим податком є:

- нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь, проведена за станом на 1 липня 1995 року;
- для земель водного фонду — нормативна грошова оцінка одного гектара ріллі в Автономній Республіці Крим або в області, проведена за станом на 1 липня 1995 року.

Ставки податку:

- ◆ для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах і на поліських територіях, а також ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (вирощуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, зокрема на умовах оренди) — 0,15 % бази оподаткування;

- ◆ для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та і поліських територіях, — 0,09 % бази оподаткування;

- ◆ для багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах і на поліських територіях) — 0,09 % бази оподаткування;

- ◆ для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах і на поліських територіях, — 0,03 % бази оподаткування;

- ◆ для земель водного фонду — 0,45 % бази оподаткування;

- ◆ для ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (вирощуванні) і переробці продукції рослинництва у закритому ґрунті, або надані їм у користування, зокрема на умовах оренди — 1,0 % бази оподаткування.

Спеціалізація на виробництві (вирощуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті — частка доходу (отриманого від реалізації такої продукції та продукції її переробки) > 66 % доходу від реалізації всієї виробленої платником сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Зверніть увагу на те, що оподаткування сільськогосподарських виробників, які здійснюють сільськогосподарську діяльність у гірських і на поліських територіях (які входять до переліку, визначеного КМУ), оподатковується за нижчими нормативами.

Базовим податковим (звітним) періодом є календарний рік.

Порядок нарахування та терміни сплати фіксованого сільськогосподарського податку схематично подані на рисунку 6.2 у *Додатках*. Докладний порядок нарахування та терміни сплати фіксованого сільськогосподарського податку наведено в ст. 306 ПКУ.

Якщо впродовж податкового (звітного) періоду в платника податку змінилася площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду в зв'язку з набуттям (втратою) на неї права власності або користування, такий платник зобов'язаний:

- уточнити суму податкових зобов'язань;
- подати впродовж 20 календарних днів місяця, що настає за звітним періодом, декларацію з уточненою інформацією про площу земельної ділянки, а також відомості про наявність земельних ділянок та їх нормативну грошову оцінку.

Оцініть податковий потенціал фіксованого сільськогосподарського податку, для цього:

1. проаналізуйте кількість аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції на території України за останні п'ять років;

2. з'ясуйте площу угідь, яку використовують ці підприємства;

3. визначте потенційних платників цього податку, врахувавши питому вагу угідь, що зосереджена у господарських товариствах; фермерських господарствах; приватних підприємствах; виробничих кооперативах; державних підприємствах; підприємствах інших форм господарювання.

Далі студентам слід ознайомитися з механізмом нарахування збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками, є загальнодержавним збором.

Визначте обсяг проданої виробниками електроенергії на оптовому ринку електроенергії за останні п'ять років, проаналізуйте податковий потенціал цього об'єкта.

Платниками, за наявності ліцензії на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії та продажу її поза оптовим ринком електричної та теплової енергії платниками, є:

- оптовий постачальник електричної енергії;
- виробники електричної енергії.

Об'єктом оподаткування збором є вартість відпущеної електричної енергії:

— для оптового постачальника електричної енергії — без урахування ПДВ;

— для юридичних осіб вартість відпущеної електричної енергії, що:

- ◆ продається поза оптовим ринком електричної енергії;

◆ зменшена на вартість електричної енергії (виробленої кваліфікованими когенераційними установками та/або з відновлюваних джерел енергії);

для гідроенергії:

◆ виключно в частині виробленої малими гідроелектростанціями;

◆ без урахування податку на додану вартість.

Ставка збору становить 3 % вартості фактично відпущеної платником збору електричної енергії без урахування ПДВ.

Базовим податковим (звітним) періодом є календарний місяць. Сума податкових зобов'язань зі збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію розраховується як добуток відповідної ставки збору та вартості фактично відпущеної електричної енергії (ст. 311 ПКУ).

Інформативно зазначимо, що юридичні особи — виробники електричної енергії на малих гідроелектростанціях потужністю до 20 МВт спрямовують кошти в розмірі збору на будівництво нових і реконструкцію та модернізацію діючих малих гідроелектростанцій потужністю до 20 МВт.

Далі студентам доцільно ознайомитися з механізмом нарахування та сплати такого загальнодержавного збору, як **збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ**.

Таблиця 6.1

**СТАВКИ ЗБОРУ У ВИГЛЯДІ ЦІЛЬОВОЇ НАДБАВКИ
ДО ДІЮЧОГО ТАРИФУ НА ПРИРОДНИЙ ГАЗ**

Платники	Умови використання
2 % на обсяги природного газу, що постачаються:	
<ul style="list-style-type: none"> • підприємствам комунальної теплоенергетики; • тепловим електростанціям; • електроцентралям; • котельням суб'єктів господарювання; • блочним (модульним) котельням 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ в обсязі, що використовується для надання населенню послуг з опалення та гарячого водопостачання; ✓ за умови ведення такими суб'єктами окремого приладового та бухгалтерського обліку тепла та гарячої води)
• бюджетним установам	
суб'єктам господарювання: <ul style="list-style-type: none"> • промисловим; • іншим; • відокремленим підрозділам 	що використовують природний газ
4 % на обсяги природного газу, що постачаються:	
для населення	

Платниками цього збору є суб'єкти господарювання та їх відокремлені підрозділи, які провадять діяльність з постачання природного газу споживачам на підставі укладених з ними договорів.

Базовим податковим (звітним) періодом для збору є календарний місяць. Сума податкових зобов'язань зі збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ розраховується як добуток відповідної ставки збору та вартості природного газу в обсязі, відпущеному кожній категорії споживачів у звітному періоді.

Податкові декларації подаються платниками збору контролюючим органам за місцем їх податкової реєстрації в терміни, визначені для місячного податкового (звітного) періоду.

Нагадуємо, що діючий тариф — це ціна природного газу для відповідної категорії споживачів без урахування:

- тарифів на його транспортування й постачання споживачам;
- суми ПДВ.

Насамкінець студентам доцільно оцінити роль майнового оподаткування в податковій системі шляхом зіставлення вітчизняної та світової практики.

6.2. Плани семінарських і практичних занять

Заняття 1

Опитування

1. Збір за першу реєстрацію транспортного засобу: платники та база оподаткування.

2. Диференціація ставок залежно від характеристик транспортного засобу.

3. Рентна плата за транспортування нафти й нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України: платники рентної плати та об'єкт оподаткування, ставки оподаткування та порядок обчислення податкових зобов'язань і терміни сплати.

4. Рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні: платники рентної плати та об'єкт оподаткування, ставки оподаткування та порядок обчислення податкових зобов'язань і терміни сплати.

Розв'язання аналітичних завдань.

Заняття 2

Опитування

1. Платники фіксованого сільськогосподарського податку.
2. Об'єкт та база оподаткування, ставки фіксованого сільськогосподарського податку.
3. Порядок нарахування та терміни сплати фіксованого сільськогосподарського податку.
4. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну й теплову енергію: платники, об'єкт оподаткування та ставки.
5. Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ: платники, об'єкт оподаткування та ставки збору.
6. Збір за використання радіочастотного ресурсу.

Розв'язання аналітичних завдань.

6.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Аналітичні завдання

Завдання 1

Приватне акціонерне товариство (завод) придбало 15 лютого звітного періоду новий вантажний автомобіль Renault Magnum за 90 400 євро з об'ємом циліндра двигуна 12000 см³, що використовуватиметься для перевезення вантажів на короткі відстані.

Визначити суму збору за першу реєстрацію транспортного засобу, указати терміни подачі звітності та сплати збору до бюджету. Усі розрахунки пояснити, посилаючись на чинне законодавство.

Довідкова інформація:

— курс євро на дату купівлі становив 11 грн.

Завдання 2

Сільськогосподарське підприємство в межах поліської території має у власності земельну ділянку — пасовища загальною площею 600 га.

Необхідно:

- 1) визначити загальну суму фіксованого сільськогосподарського податку за звітний рік;

2) вказати терміни сплати цього податку до бюджету впродовж року та терміни подання звітності до податкових органів;

3) усі розрахунки пояснити, посилаючись на норми чинного законодавства.

Довідкова інформація:

— нормативна грошова оцінка землі проведена станом на 1 липня 1995 року й становить 1650 грн за 1 га;

— розмір ставки податку з одного гектара сільськогосподарських угідь становить 0,09 % бази оподаткування.

Завдання 3

Сільськогосподарський товаровиробник, що розташований у степовій зоні, має у власності земельну ділянку загальною площею 600 га, зокрема:

— багаторічні насадження — 45 %;

— землі водного фонду — 55 %.

Необхідно:

1) визначити загальну суму фіксованого сільськогосподарського податку за звітний рік;

2) вказати терміни сплати цього податку до бюджету впродовж року та терміни подання звітності до податкових органів;

3) всі розрахунки пояснити, посилаючись на норми чинного законодавства.

Довідкова інформація:

— нормативна грошова оцінка землі проведена станом на 1 липня 1995 року й становить: для багаторічних насаджень — 1350 грн за 1 га; для земель водного фонду — 2100 грн за 1 га;

— розмір ставки податку з одного гектара сільськогосподарських угідь становить: для багаторічних насаджень — 0,09 %, для земель водного фонду — 0,45 % бази оподаткування.

Завдання 4

Підприємство «Хвиля-А» 11 січня 2012 року отримало ліцензію на використання стільникового радіозв'язку в м. Києві. Фактичне використання стільникового радіозв'язку почалося в м. Києві з 18 січня 2012 року.

Ширина смуги радіочастот визначена в ліцензії для стільникового радіозв'язку в м. Києві — 20,0 МГц.

Необхідно:

— визначити суму збору за користування радіочастотним ресурсом України;

— указати терміни подачі декларації та терміни сплати збору до бюджету. Усі розрахунки пояснити, посилаючись на чинне законодавство.

Довідкова інформація:

— ставку збору для стільникового радіозв'язку визначено в розмірі 8666,3 грн за 1 МГц смуги радіочастот на місяць.

Завдання 5

Визначити суму, терміни сплати до бюджету та терміни подачі звітності збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для суб'єктів господарювання, які виробляють теплову енергію, урахувавши такі показники:

— обсяг газу, що постачався за звітний періоду — 305 100 (у 1000 м³);

— тариф — 1054,13 грн за 1000 м³;

— ставка збору — 0,02 %.

Теми рефератів та експертних оцінок

1. Роль збору за першу реєстрацію транспортного засобу у фінансуванні дотримання належного стану автомобільних доріг.

2. Регулюючий потенціал збору за першу реєстрацію транспортного засобу.

3. Особливості справляння фіксованого сільськогосподарського податку в Україні.

4. Фіксований сільськогосподарський податок: фіскальне та регулююче значення в Україні.

5. Спеціальні режими оподаткування в пострадянських країнах: сутність, проблеми та шляхи їх вирішення.

6.4. Термінологічний словник

Новий транспортний засіб — транспортний засіб, що не має актів державної реєстрації вповноважених органів, зокрема іноземних, які дають право на його експлуатацію.

Перша реєстрація транспортного засобу — реєстрація транспортного засобу, яка здійснюється вповноваженими державними органами України щодо цього транспортного засобу в Україні вперше.

Транспортні засоби, що використовувалися — транспортні засоби, на які вповноваженими державними органами, зокрема й іноземними, видані реєстраційні документи, що дають право експлуатувати такі транспортні засоби.

Рециркулюючий газ — природний газ, який повернуто (закачано) в один або декілька нафтогазоносних покладів такого родовища (свердловини) для підтримання в них необхідних пластового тиску або пластової енергії відповідно до затверджених в установленому законодавством порядку центральним органом виконавчої влади в галузі нафтогазовидобування проекту промислової або дослідно-промислової розробки родовища (покладу), а також до комплексного проекту його облаштування.

Когенераційна установка — комплекс обладнання, що забезпечує одночасне перетворення внутрішньої енергії палива на електричну (або механічну) і теплову енергії, при цьому теплова енергія використовується в будь-яких технологічних процесах, не пов'язаних з виробництвом електричної енергії.

Спеціальний податковий режим — система заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів.

6.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильні або вказати власний варіант, якщо правильної відповіді не запропоновано.

1. Який коефіцієнт застосовується для розрахунку суми збору за першу реєстрацію транспортного засобу для автомобілів, що експлуатуються вісім років?

- А) 3;
- Б) 2;
- В) 5;
- Г) 8.

2. Від сплати збору за першу реєстрацію транспортного засобу звільняються:

- А) легкові автомобілі для інвалідів з об'ємом циліндрів двигуна до 1200 см³;
- Б) легкові автомобілі для інвалідів з об'ємом циліндрів двигуна до 1600 см³;

В) транспортні засоби будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, дитячих будинків-інтернатів;

Г) транспортні засоби будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, дитячих будинків-інтернатів, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів.

3. Збір за першу реєстрацію транспортного засобу сплачується:

А) за місцем реєстрації транспортних засобів за ставками, які діють на день сплати;

Б) за місцем реєстрації транспортних засобів за ставками, які встановлюються на початок бюджетного року;

В) за місцем реєстрації транспортних засобів за ставками, які є фіксованими впродовж чотирьох років;

Г) за місцем проживання осіб, які реєструють свої транспортні засоби за ставками, які діють на день сплати.

4. Якою є ставка збору для літаків і вертольотів?

А) 1 грн за кожний кілограм максимальної злітної маси;

Б) 10 грн за кожний кілограм максимальної злітної маси;

В) 50 грн за кожний кілограм максимальної злітної маси;

Г) 100 грн за кожний кілограм максимальної злітної маси.

5. Ставка оподаткування за транзитне транспортування 1000 м³ природного газу за кожні 100 кілометрів відстані відповідних маршрутів його транспортування:

А) 1,67 грн;

Б) 1,76 грн;

В) 4,5 грн;

Г) 5,1 грн.

6. Базовий податковий (звітний) період для рентної плати за транспортування нафти й нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України становить:

А) 30 робочих днів;

Б) календарний місяць;

В) правильні відповіді А, Б;

Г) немає правильної відповіді.

7. Упродовж якого періоду подається податковий розрахунок з рентної плати за нафту, природний газ і газовий кон-

денсат, що видобуваються в Україні за податковий (звітний) період?

- А) 10 календарних днів;
- Б) 20 календарних днів;
- В) 30 календарних днів;
- Г) немає правильної відповідь.

8. Згідно з Податковим кодексом України об'єкт оподаткування рентною платою природного газу, що видобувається в Україні, зменшується на:

- А) обсяг ліцензійного природного газу;
- Б) обсяг рециркулюючого природного газу;
- В) обсяг використаного природного газу;
- Г) усі відповіді (А—Б) — правильні.

9. Хто обчислює коригуючі коефіцієнти до ставок рентної плати за природний газ (зокрема нафтовий (попутний) газ)?

- А) Центральний орган виконавчої влади України;
- Б) Міністерство фінансів України;
- В) Державна податкова адміністрація України;
- Г) усі відповіді правильні.

10. Розмір ставки для природного газу, видобутого з покладів, що повністю залягають на глибині понад 5000 м, на ділянках надр (родовищах) у межах території України, що формує ресурс природного газу та використовується для потреб населення, реалізований за регульованими цінами?

- А) 118,5 грн за 1000 м³;
- Б) 59,25 грн за 1000 м³;
- В) 47,4 грн за 1000 м³;
- Г) 11,85 грн за 1000 м³.

11. У якому розмірі від податкових зобов'язань сплачуються авансовані внески за рентну плату за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні:

- А) 1/2;
- Б) 1/3;
- В) 1/4;
- Г) 1/5.

12. Платники фіксованого сільськогосподарського податку не є платниками:

- А) податку на прибуток підприємств;

- Б) земельного податку;
- В) збору за спеціальне використання води;
- Г) збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності.

13. Попередній податковий (звітний) рік для новоутворених сільськогосподарських товаровиробників, які є платниками фіксованого сільськогосподарського податку, — це:

- А) період з 1 січня до 31 грудня того ж року;
- Б) період з дня державної реєстрації до 31 грудня того ж року;
- В) календарний рік;
- Г) немає правильної відповіді.

14. Розмір збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм, а саме для населення, становить:

- А) 2 %;
- Б) 4 %;
- В) 6 %;
- Г) немає правильної відповіді.

15. Ставка збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності для бюджетних установ становить:

- А) 2 %;
- Б) 4 %;
- В) 6 %;
- Г) немає правильної відповіді.

6.6. Запитання для самоконтролю

1. З'ясуйте новації збору за першу реєстрацію транспортного засобу.

2. Наведіть алгоритм розрахунку збору за першу реєстрацію транспортного засобу.

3. Як диференціюють ставки з рентної плати за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України?

4. Коли застосовуються коригуючі коефіцієнти до ставок з рентної плати за транспортування нафти й нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України?

5. Розкрийте порядок подання податкового розрахунку (звітності) з рентної плати за транспортування нафти й нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.

6. Визначте причини нарахування пені з рентної плати за транспортування нафти й нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.

7. Порядок набуття статусу платника фіксованого сільськогосподарського податку.

8. Умови скасування реєстрації платника фіксованого сільськогосподарського податку.

9. Охарактеризуйте склад доходів сільськогосподарського товаровиробника.

10. Перелічіть податки та збори, які не сплачує платник фіксованого сільськогосподарського податку.

11. Зазначте терміни сплати фіксованого сільськогосподарського податку.

12. Охарактеризуйте основні елементи оподаткування збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками.

13. Порядок адміністрування збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками.

14. Визначте новачі Податкового кодексу України щодо збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками.

15. Охарактеризуйте об'єкт оподаткування збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності.

6.7. Додатки

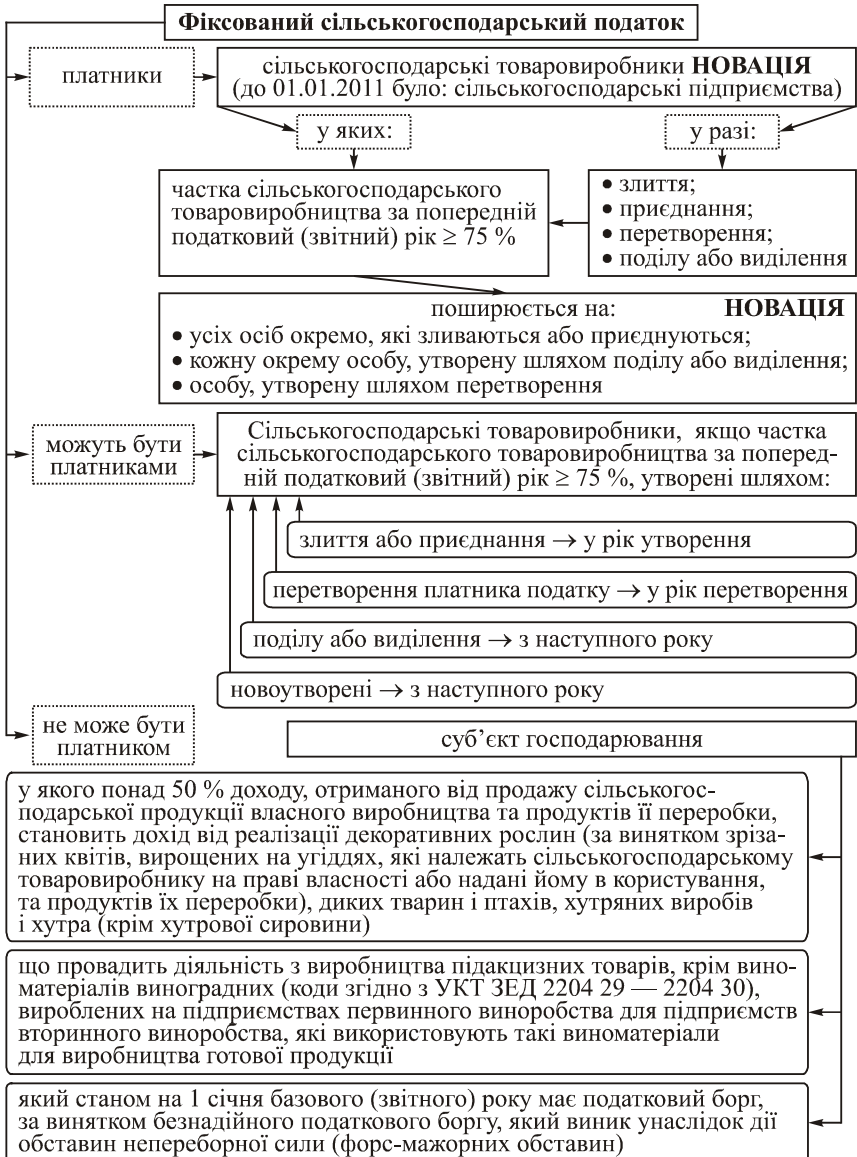

Рис. 6.1. Платники фіксованого сільськогосподарського податку

Рис. 6.2. Порядок обчислення і сплати фіксованого сільськогосподарського податку

6.8. Рекомендована література

1. Зеркалов Д. В. Енергозбереження в Україні : навч. посіб. / Д. В. Зеркалов. — К.: Основа, 2009. — кн. 3.
2. Про затвердження форми Податкового розрахунку з рентної плати за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні: Наказ ДПА України від 20 січня 2011 року № 1012.
3. Про затвердження форми Квитанції про прийняття податків і зборів: Наказ ДПА України від 20 грудня 2010 року № 964.
4. Про затвердження форми розрахунку суми збору за першу реєстрацію транспортних засобів: Наказ ДПА України від 23 грудня 2010 року № 994.

5. Про затвердження форм повідомлень про зареєстровані та зняті з обліку транспортні засоби, що надаються органами, які здійснюють державну реєстрацію транспортних засобів: Наказ ДПА України від 23 грудня 2010 року № 995.

6. Про затвердження форм податкових розрахунків з рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 року № 1011.

7. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI зі змінами, внесеними згідно із Законом України № 2856-VI від 23 грудня 2010 року. — Розділи VII, IX, X, XIV, XV.

8. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: Навч. посібник / Під ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. Б. Іванова, д-ра екон. наук, проф. І. А. Майбурова. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. — 492 с.

9. Офіційний сайт Державного агентства лісових ресурсів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62947&cat_id=32876

10. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Офіційний сайт Національної комісії регулювання електроенергетики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=34197&cat_id=27394

12. Про затвердження форми Податкової декларації з фіксованого сільськогосподарського податку: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 року № 1016.

13. Про затвердження форми Податкової декларації зі збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 року № 1017.

14. Про затвердження форми Податкової декларації зі збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 року № 1026.

Тема

7

СИСТЕМА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

7.1. Методичні поради до вивчення теми

Студентам передусім необхідно розглянути склад місцевих податків і зборів. З 1 січня 2011 року в Україні справляються два місцевих податки та три місцевих збори, а саме:

- єдиний податок;
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (запроваджено з 01.01.2014 року);
- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір.

Нагадаємо, що до прийняття Податкового кодексу в Україні діяли два місцевих податки (податок з реклами та комунальний податок) і 12 зборів (більш докладно див. табл. 7.3 у *додатках*). Проте, незважаючи на таку кількість, їх вплив на формування місцевих бюджетів був незначним — близько 2 % усіх податкових надходжень (див. рис. 7.1 у *додатках*). У структурі місцевих податків найбільшу питому вагу в 2010 році посідали ринковий збір (60,4 %), комунальний податок (21 %) і податок з реклами (8 %). Для поглибленого вивчення цього питання доцільно, проаналізувавши таблицю 7.3 і рисунок 7.1 у *Додатках*, відповісти на запитання:

- 1) Які причини зумовили зміну структури місцевих податків і зборів в Україні?
- 2) Чи вплинули зміни у складі місцевих податків і зборів на їх фіскальне значення?
- 3) Чи доцільно було скасовувати всі існуючі до 2011 року місцеві податки та збори?

Слід звернути увагу на те, що *податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, і збір за провадження деяких видів*

підприємницької діяльності раніше були загальнодержавними, а з 1 січня 2011 року вони стали *обов'язковими для впровадження* місцевими податками та зборами.

Рішення про запровадження справляння на певній адміністративній території збору за місця для паркування транспортних засобів і туристичного збору приймається кожною окремою місцевою радою самостійно (ці збори не є обов'язковими для запровадження), про що платники мають бути попереджені до 15 липня року, що передує року введення збору. Будь-які інші види місцевих податків і зборів не можуть бути запроваджені.

Далі слід ознайомитися з механізмом нарахування сплати **єдиного податку**. Незважаючи на високе фіскальне значення великих платників податків, мале підприємництво залишається важливим сегментом ринкової економіки. *Розглядаючи тенденції розвитку оподаткування малого підприємництва, варто звернути увагу на такі питання:*

1) Чим зумовлена потреба запровадження спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні?

2) Які переваги малих і середніх підприємств, порівняно з великими?

3) Які функції виконує спрощена система оподаткування?

Зауважимо, що спрощена система оподаткування застосовується не в усіх країнах. Так, на відміну від України, Росії, Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Казахстану, Киргизстану, у таких країнах, як: Бельгія, Канада, Франція, Угорщина, Японія, Люксембург, Нідерланди, США спрощена система не застосовується, хоча для малих підприємств у цих країнах діють пільгові ставки оподаткування. Студентам слід більше уваги приділити вивченню досвіду оподаткування малого підприємництва в окремих країнах світу.

Нагадаємо, що спрощена система оподаткування малого підприємництва, яка діяла до 2012 року, була запроваджена *Указом Президента України від 3 липня 1998 року № 727*, а базові положення її функціонування практично не змінювались упродовж 12 років (у табл. 7.4 у *додатках* наведено основні елементи спрощеної системи оподаткування, яка діяла до 2012 року). Це призвело до низки проблем, серед яких: низька фіскальна ефективність (у цьому секторі зайнято близько 10 % працездатного населення, але за останні п'ять років вони забезпечували формування лише 1,9—2,4 % податкових надходжень Зведеного бюджету); незмінні впродовж 1998—2011 р. в абсолютному вимірі ставки податку втратили своє економічне обґрунтування внаслідок інфляційних

процесів; з метою оптимізації податкових зобов'язань, представники великого бізнесу доволі часто використовували спрощену систему оподаткування та ін.

З 1 січня 2012 року єдиний податок належить до місцевих податків.

Далі студентам доцільно ознайомитися з елементами єдиного податку та умовами перебування на спрощеній системі оподаткування.

Згідно з чинним законодавством **платниками єдиного податку є фізичні та юридичні особи, яких можна поділити на шість груп** (табл. 7.1).

Під час вивчення цього питання слід також зосередити увагу на групах платників і видах діяльності, у процесі здійснення яких платники не можуть перейти на спрощену систему оподаткування.

Так, *платниками єдиного податку не можуть бути:*

- *суб'єкти господарювання, які здійснюють виробництво під-акцизних товарів;*

- *суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність з організації та проведення азартних ігор;*

- *фізичні особи — підприємці, які надають в оренду:*

- ◆ *житлові приміщення, загальна площа яких перевищує 100 м²;*

- ◆ *нежитлові приміщення (споруди, будівлі) та/або їх частини, загальною площею більш як 300 м²;*

- ◆ *земельні ділянки площею більш як 0,2 га.*

Серед заборонених видів діяльності можна назвати діяльність з організації, проведення азартних ігор; обміну іноземної валюти; діяльність у сфері фінансового посередництва; діяльність у сфері аудиту тощо. Більш докладну інформацію можна знайти в ст. 291.5 ПКУ.

Окремо слід зупинитися на **ставках єдиного податку**, які можуть бути *фіксованими* (для платників єдиного податку I і II груп) і *відсотковими* (для платників III—VI груп).

Фіксовані ставки застосовуються до платників єдиного податку I і II груп і встановлюються у відсотках до розміру мінімальної заробітної плати (МЗП), установлені законом на 1 січня податкового (звітного) року. Ці ставки затверджуються сільськими, селищними та міськими радами залежно від виду господарської діяльності, з розрахунку на календарний місяць:

- 1) для I групи платників — у межах від 1 до 10 % розміру МЗП;

- 2) для II групи платників — у межах від 2 до 20 % розміру МЗП.

ГРУПИ ПЛАТНИКІВ ЄДИНОГО ПОДАТКУ

Група	Платники	Вид діяльності	Умови перебування на єдиному податку	
			Кількість працівників	Обсяг доходу за рік, грн
Група I	<i>фізичні особи — підприємці</i> , які не використовують працю найманих осіб	Здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню*	Відсутні	Не більше 150 000 грн
Група II	<i>фізичні особи — підприємці</i>	Здійснюють господарську діяльність з надання послуг (зокрема побутових) платникам єдиного податку або населенню; виробництво, продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства*	До 10 осіб	Не більше 1 000 000 грн
Група III	<i>фізичні особи — підприємці</i>	Фізичні особи — підприємці, які відповідають вимогам, установленим для III групи, зокрема надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна	До 20 осіб	Не більше 3 000 000 грн
Група IV	<i>юридичні особи — суб'єкти господарювання</i>	Усі види діяльності, що передбачені для платників єдиного податку	Середньооблікова чисельність за рік не більше 50 осіб	Не більше 5 000 000 грн

Закінчення табл. 7.1

Група	Платники	Вид діяльності	Умови перебування на єдиному податку	
			Кількість працівників	Обсяг доходу за рік, грн
Група V	<i>фізичні особи — підприємці</i>	Фізичні особи — підприємці, які відповідають вимогам, установленим для V групи	Кількість працівників не обмежена **	Не більше 20 000 000 грн
Група VI	<i>юридичні особи — суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми</i>	Здійснюють усі види діяльності, що передбачені для платників єдиного податку	Кількість працівників не обмежена **	Не більше 20 000 000 грн

* Докладний перелік побутових послуг, які можуть надаватися I та II групами платників єдиного податку (40 позицій), наведено в Податковому кодексі.

** Слід звернути увагу на те, що V і VI групи єдиноплатників запроваджені лише з 05.07.2012 року, раніше діяло обмеження щодо кількості найманих працівників (не більше 50 осіб), а вже змінами від 20.11.12 року таке обмеження скасоване. Поміркуйте, чим зумовлені такі зміни й чи доцільні вони.

¹ Крім підприємців, які надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна, а також діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних і побутових виробів з дорогоцінних металів, коштовного каміння (вони можуть бути віднесені лише до третьої групи).

Щодо відсоткових ставок, **то:**

для платників III та IV груп вони становлять:

— 3 % доходу, якщо платник єдиного податку є платником ПДВ;

— 5 % доходу, якщо ПДВ включається до складу єдиного податку;

для платників V та VI груп вони становлять¹:

— 5 % доходу, якщо платник єдиного податку є платником ПДВ;

— 7 % доходу, якщо ПДВ включається до складу єдиного податку.

Якщо дохід платника — фізичної особи I, II, III і V груп перевищить установлену межу, то до нього застосовуватиметься ставка 15 % (МЗП або доходу відповідно), а для юридичних осіб (IV чи VI групи) — вона буде збільшена вдвічі (тобто максимум до 14 % доходу).

Податковим кодексом передбачені також додаткові ставки (див. ст. 293 Кодексу).

Особливу увагу слід приділити визначенню обсягу доходу платника за звітний рік. Під час його розрахунку потрібно окремо розглянути доходи, які вважаються та які не вважаються доходом платника єдиного податку.

Для **фізичної особи — підприємця** та **юридичної особи доходом** вважається дохід, отриманий упродовж податкового (звітного) періоду в:

— грошовій формі (готівковій та/або безготівковій);

— матеріальній або нематеріальній формі (зокрема вартість безоплатно отриманих товарів, сума кредиторської заборгованості, за якою минув термін позовної давності).

Доходом не вважається дохід, отриманий фізичною особою:

— у формі пасивних доходів (проценти, дивіденди, роялті, страхові виплати та відшкодування);

— від продажу рухомого та нерухомого майна, яке належить на правах власності фізичній особі та використовується в її господарській діяльності.

Не включаються до доходу також суми ПДВ, отримані кредити й поворотна фінансова допомога, яка повертається впродовж 12 календарних місяців; дивіденди, отримані юридичною особою — платником єдиного податку від резидента, тощо.

¹ Зверніть увагу на те, що з липня 2012 року до 1 січня 2013 року для цих груп платників ставки були 7 % і 10 % відповідно.

Більш докладний перелік доходів, які включаються та не включаються до складу річного доходу платника єдиного податку, наведено в ст. 292 ПКУ.

Зверніть увагу на те, що під час здійснення своєї діяльності платники єдиного податку повинні розраховуватися лише в грошовій формі (готівковій або безготівковій).

Бухгалтерський облік і звітність ведуться платниками єдиного податку — юридичними та фізичними особами за спрощеною системою, а саме:

- платники I і II груп і платники III і V групи, які не є платниками ПДВ, повинні вести **книгу обліку доходів**;

- платники III і V групи, які є платниками ПДВ, зобов'язані вести **книгу обліку доходів і витрат** (див. табл. 7.5 у *Додатках*)

- платники IV і VI груп ведуть **спрощений бухгалтерський облік доходів витрат**.

Студентам слід звернути увагу на **особливості нарахування та сплати єдиного податку**. Так, *платники єдиного податку звільняються від сплати*: податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб (у частині отриманих платником єдиного податку — фізичною особою доходу); ПДВ (з деякими обмеженнями), земельного податку (якщо земельна ділянка використовується в господарській діяльності платника); збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збору за розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства.

Звітним періодом для платників єдиного податку є:

- I і II групи — *календарний рік*;

- III—VI груп — *календарний квартал*.

Платники єдиного податку **I і II груп** сплачують податок до бюджету авансовими платежами до 20 числа поточного місяця. Розмір авансових платежів нараховує контролюючий орган на підставі заяви платника щодо ставки обраного податку. Зверніть увагу: якщо платники цих груп не використовують працю найманих працівників, то вони звільняються від сплати єдиного податку впродовж одного місяця на рік (на час відпустки або хвороби).

Платники єдиного податку **III і VI груп** повинні сплатити єдиний податок упродовж 10 календарних днів після граничного терміну подачі декларації за звітний квартал.

Декларація подається:

- платником I і II групи — упродовж 60 днів після закінчення звітного року;

- платниками III—VI груп — щоквартально впродовж 40 днів після закінчення звітного кварталу.

Нагадаємо, що з 1 січня 2011 року платники єдиного податку повинні сплачувати **єдиний соціальний внесок (ЄСВ)** як за себе, так і за своїх найманих працівників. Так, фізичні особи — підприємці та юридичні особи зобов'язані:

— здійснювати *нарахування* на фонд оплати праці працівників від 36,76 % до 49,7 % ЄСВ (залежно від класу професійного ризику діяльності);

— *утримувати* із заробітної плати найманих працівників 3,6 % ЄСВ.

Фізичні особи — підприємці мають *сплачувати ЄСВ «за себе»* в розмірі не менше 34,7 % мінімальної заробітної плати звітного періоду та не більше максимальної величини бази нарахування ЄСВ.

Наприклад

На 01.01.2012 року мінімальна заробітна плата становить 1073 грн, тому мінімальний розмір ЄСВ становила $1073 \cdot 34,7 \% = 372,33$ грн.

У серпні 2012 року мінімальна заробітна плата становить 1102 грн, тому мінімальний розмір ЄСВ = $1102 \cdot 34,7 \% = 382,39$ грн.

Слід зазначити, що «спрощенці» звільняються від сплати ЄСВ «за себе», якщо вони є пенсіонерами за віком або інвалідами та отримують відповідно до закону пенсію або соціальну допомогу.

Зверніть увагу на те, що «спрощенці» сплачують ЄСВ у вигляді авансового платежу до 20 числа місяця, наступного за місяцем, за який він сплачується.

Наприклад

за лютий поточного року ЄСВ необхідно сплатити до 20.03 поточного року.

Сплачені у вигляді авансових платежів суми враховуються платником під час остаточного розрахунку, який здійснюється не пізніше 20 числа місяця, наступного за базовим звітним періодом, який дорівнює календарному року.

Наприклад

за 2012 рік — не пізніше 20 січня 2013 року.

Далі студентам слід ознайомитися з механізмом нарахування та сплати податку *на нерухоме майно, відмінне від земельної ді-*

лянки. Цей податок є основою майнового оподаткування в переважній більшості європейських країн. Інформативно зазначимо, що за даними Статистичного управління Канади в 2001—2005 рр. частка майнових податків у доходах місцевих бюджетів становила 45 %, зокрема у США — 45 % доходів, у Франції — 20 %, Румунії — 19 %, Польщі — 14 %, Великобританії — 13 % [14, с. 50].

В Україні цей податок був передбачений ще в першій редакції Закону України «Про систему оподаткування», проте до прийняття *ПКУ* так і не було розроблено механізму його адміністрування, тому в Україні він досі не був запроваджений. Під час вивчення цього питання доцільно більше уваги приділити причинам і меті запровадження податку на нерухоме майно в Україні.

Платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є фізичні та юридичні особи, власники об'єктів житлової нерухомості (як резиденти, так і нерезиденти).

Об'єктом оподаткування податком є об'єкти **житлової нерухомості**, у т. ч. їх частки зокрема: будівлі, віднесені законодавством до житлового фонду, дачні або садові будинки, квартири, котеджі, кімнати в комунальних квартирах.

Зверніть увагу на те, що об'єктом оподаткуванням податком на нерухоме майно не є:

- ◆ нерухомість, що є власністю держави або територіальних громад;
- ◆ нерухомість (у т. ч. її частка), розташована в зонах відчуження та обов'язкового відселення;
- ◆ будівлі дитячих будинків сімейного типу;
- ◆ садовий або дачний будинок, *але не більше одного такого об'єкта на одного платника податку*;
- ◆ нерухомість, що належить багатодітним (прийомним) сім'ям, у яких виховується троє та більше дітей, *але не більше одного такого об'єкта на сім'ю*;
- ◆ гуртожитки.

Базою оподаткування податком на нерухоме майно є **загальна площа** об'єкта житлової нерухомості (у т. ч. його частка), яка обчислюється за кожним об'єктом окремо.

Зверніть увагу на те, що один раз за базовий податковий період до площі житлової нерухомості, що перебуває у власності **фізичної особи**, може бути застосована **пільга з податку на нерухоме майно**, яка полягає в зменшенні бази оподаткування об'єкта житлової нерухомості:

— для квартири (квартир), незалежно від їх кількості — на 120 м²;

— для житлового будинку (будинків), незалежно від їх кількості — на 250 м²;

— для різних видів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток (у разі одночасного перебування у власності платника квартири та житлового будинку, — на 370 кв. метрів.

Пільги із сплати податку не надаються на об'єкти, що використовуються їх власниками з метою одержання доходів (здаються в оренду, лізинг, використовуються у підприємницькій діяльності)

При наявності у платника податку — фізичної особи більше одного об'єкта оподаткування, в тому числі різних видів (квартир, житлових будинків або квартир і житлових будинків), база оподаткування обчислюється виходячи з сумарної житлової площі таких об'єктів з урахуванням права на пільгу.

Ставки податку встановлюються органами місцевої влади *за кожен квадратний метр площі* об'єкта житлової нерухомості. Розміри ставок прив'язані до мінімальної заробітної плати (МЗП), установлені на 1 січня звітного року й залежать від площі квартир або будинків платника.

Так, для фізичних і юридичних осіб:

— **для квартир, загальна** площа яких менше 240 м² ставка не більше 1 % МЗП, більше 240 м² — 2,7 % МЗП;

— **для житлових будинків** площею до 500 м² ставка — 1 % МЗП, а більше 500 м² — 2,7 % МЗП.

— для інших видів об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у власності одного платника податку (лише фізичної особи), сумарна житлова площа яких не перевищує 740 кв. метрів — ставка 1 % МЗП, а більше 740 м² — 2,7 % МЗП.

Податок розраховується за формулою:

$$\sum \text{Пнер} = (\text{БО} - \text{Пільга}) \cdot \text{Ст} ,$$

де БО — база оподаткування, Ст — ставка податку.

Базовий податковий період для податку на нерухоме майно дорівнює календарному року.

Далі доцільно перейти до розгляду порядку обчислення податку, який залежить від типу платника.

◆ **Для фізичних осіб** податок нараховують *податкові органи* за місцезнаходженням об'єкта житлової нерухомості та:

— для вже введених в експлуатацію житлових об'єктів — до 1 липня звітного року надсилають податкове повідомлення-рішення на суму податку, що підлягає сплаті;

— для новоствореного (нововведеного) житлового об'єкта — після отримання інформації про виникнення права власності в платника на такий об'єкт.

◆ **Юридичні особи** обчислюють суму податку *самостійно*:

— для вже введених в експлуатацію житлових об'єктів — станом на 1 січня звітного року й до 1 лютого цього ж року подають до податкової за місцезнаходженням об'єкта оподаткування декларацію з розбивкою річної суми податку рівними частинами щоквартально;

— для новоствореного (нововведеного) житлового об'єкта — декларація подається впродовж місяця з дня виникнення права власності на такий об'єкт.

Сплачується податок за місцем розташування об'єкта нерухомості за звітний рік:

• *фізичними особами* — упродовж 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення;

• *юридичними особами* — авансовими внесками щокварталу до 30 числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Далі студенти мають ознайомитися з механізмом нарахування та сплати місцевих зборів, зокрема **збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності**. Упродовж цього збору зумовлене необхідністю нормативно-правового регулювання діяльності з роздрібною торгівлі на території України, обміну готівкових валютних цінностей, надання деяких платних послуг, а також послуг у сфері розваг.

Платниками збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності є суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи – підприємці), їх відокремлені підрозділи, які отримують торгові патенти та провадять такі види підприємницької діяльності, як:

• торговельна діяльність у пунктах продажу товарів;

• діяльність з надання платних побутових послуг (за переліком КМУ);

• торгівля валютними цінностями в пунктах обміну іноземної валюти;

• діяльність у сфері розваг (крім державних грошових лотерей).

Для більш докладного ознайомлення з видами діяльності, які підлягають патентуванню, доцільно звернутися до ст. 267 ПКУ.

Існують також суб'єкти, які звільняються від сплати збору за провадження торговельної діяльності, їх перелік подано на рисунку 7.2 в *Додатках*.

Далі варто звернути увагу на види патентів і терміни їх дії. Існують такі **види торгових патентів**:

— *торговий патент (термін дії — 60 календарних місяців)*, зокрема існує торговий патент на здійснення діяльності у сфері розваг, який видається на 8 календарних кварталів;

— *пільговий торговий патент*, який видається на провадження торговельної діяльності певними видами товарів (*термін дії — 60 місяців*). Для більш докладного ознайомлення з видами діяльності, які проводяться з придбанням пільгового торгового патенту, доцільно звернутися до ст. 267.2 ПКУ;

— *короткостроковий торговий патент*, що видається на провадження торговельної діяльності, термін якої не перевищує 15 календарних днів (отримується в разі проведення ярмарків, виставок-продажів тощо) (*термін дії — до 15 календарних днів*).

Ставки збору для звичайних торгових патентів установлюють органи місцевого самоврядування з урахуванням місцезнаходження пункту продажу товарів та асортименту товарів, пункту з надання платних послуг і виду платних послуг (див. рис. 7.3 у *Додатках*). Для розрахунку суми збору береться МЗП, установлена на 1 січня звітного року, а самі ставки збору округляються: якщо сума менша 50 копійок, остача відкидається, якщо 50 копійок і більше — округлюється до однієї гривні.

Студентам доцільно розглянути порядок придбання торгового патенту та терміни сплати збору. Так, якщо платник бажає здійснювати діяльність, яка підлягає патентуванню, то він повинен подати до податкового органу заявку на придбання торгового патенту. Якщо в результаті звірки розбіжностей не виявлено, то **впродовж трьох днів з дня подачі заявки платнику під підпис видається торговий патент**. Під час придбання торгового патенту СГД вносить суму збору за один місяць (або квартал — залежно від виду діяльності).

Слід зазначити, що торговий патент необхідно придбавати окремо для кожного пункту продажу товарів, надання платних послуг, обміну іноземної валюти, кожного окремого грального місця, а також кожного відокремленого підрозділу, який не є платником податку на прибуток.

Зверніть увагу, що патент діє лише на тій території, на яку поширюються повноваження органу, що здійснив реєстрацію суб'єкта господарювання, або за місцезнаходженням відокремле-

ного підрозділу. Передача торгового патенту іншому суб'єкту господарювання або іншому відокремленому підрозділу такого суб'єкта не дозволяється. Це обмеження не стосується патентів, виданих для провадження торговельної діяльності з використанням пересувної торговельної мережі (автомагазини, розвозки тощо), який діє на всій території України.

Збір сплачується до того місцевого бюджету, де знаходиться пункт продажу товарів або надання платних послуг, обміну іноземної валюти, пункт надання послуг у сфері розваг, а для короткострокових патентів — за місцем проведення ярмарок чи виставок-продажів.

Терміни сплати збору такі:

- ◆ для **торговельної діяльності** з придбанням **короткотермінового торгового патенту** — не пізніше як за один календарний день до початку провадження такої діяльності;

- ◆ для **торговельної діяльності** (крім діяльності з придбанням короткотермінового торгового патенту), діяльності з **надання платних послуг, торгівлі валютними цінностями** — щомісяця не пізніше 15 числа місяця, що передує звітному;

- ◆ за здійснення **діяльності у сфері розваг** — щоквартально не пізніше 15 числа місяця, що передує звітному кварталу.

За бажанням, платники можуть сплатити збір авансом до кінця календарного року.

Якщо суб'єкт господарювання вирішив **припинити діяльність, яка підлягає патентуванню**, він до 15 числа місяця, що передує звітному, має письмово повідомити про це податковий орган і повернути оригінал торгового патенту. За наявності переплати платнику повертається надмірно сплачена сума збору.

Далі студенти мають ознайомитися з механізмом нарахування та сплати **збору за місяця для паркування транспортних засобів**, який запроваджено на заміну збору за паркування автотранспорту. Цей збір не є обов'язковим для встановлення за наявності об'єктів оподаткування, а його ставки та порядок сплати визначають сільські, селищні та міські ради.

Платниками збору є юридичні особи, філії, фізичні особи — підприємці, які згідно з рішенням місцевої ради здійснюють діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках.

Об'єктом оподаткування збором є:

- *земельна ділянка, яку за рішенням сільської, селищної або міської ради відведено для паркування транспортних засобів на:*

- ◆ автомобільних дорогах загального користування;
- ◆ тротуарах або інших місцях;
- *комунальні гаражі*, облаштовані за рахунок коштів місцевого бюджету;
- *стоянки*, побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету;
- *паркінги* (будівлі, споруди, їх частини), побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету.

Не оподатковується площа земельної ділянки, відведена для безоплатного паркування транспортних засобів.

Базою оподаткування збором є *площа об'єкта оподаткування*.

Ставки збору встановлюються відповідним місцевим органом влади *за кожний день провадження діяльності* з паркування транспортних засобів у гривнях за 1 м² площі, відведеної для цих цілей земельної ділянки, у розмірі **від 0,03 % до 0,15 %** мінімальної заробітної плати, установлені на 1 січня звітного року. Слід зауважити, що на розмір ставки збору впливають такі чинники: місцезнаходження спеціально відведеного місця для паркування транспортних засобів; площа спеціально відведеного місця; кількість місць для паркування транспортних засобів; спосіб поставлення транспортних засобів на стоянку; режим роботи стоянок та їх заповнюваність.

Далі доцільно перейти до розгляду порядку обчислення та термін сплати збору. Сума збору розраховується за формулою:

$$\sum Z_b = BO \cdot St,$$

де БО — база оподаткування, Ст — ставка збору.

Базовим податковим періодом для нарахування збору є квартал. Сума збору до сплати вказується платником у декларації, яка подається впродовж 40 днів після закінчення звітного кварталу, і сплачується впродовж 10 днів після граничного терміну подачі декларації.

Інформативно зазначимо, що до прийняття ПКУ збір сплачувався водіями на місці паркування, а подача звітності взагалі не передбачалася. Підприємство, яке організовувало паркування автомобілів, перераховувало збір до бюджету залежно від прийнятого рішення органу місцевого самоврядування — один раз на місяць або квартал. Поміркуйте, як усі ці зміни в механізмі нарахування та сплати збору вплинуть на його фіскальну функцію.

Далі слід ознайомитися з механізмом нарахування та сплати **туристичного збору**, який прийшов на заміну курортного збору,

основними недоліками якого були неможливість запровадження його в більшості територіальних одиниць через відсутність відповідних об'єктів оподаткування, а також малі обсяги надходжень збору впродовж останніх років його функціонування. Кошти від туристичного збору зараховуються до місцевого бюджету та використовуються для розвитку туристичної й курортної інфраструктури відповідної територіальної громади.

Платниками збору є: *громадяни України, іноземці, особи без громадянства*, які перебувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, на якій справляється туристичний збір, та отримують послуги з тимчасового проживання.

Не є платниками збору громадяни: які постійно проживають у цій місцевості; прибули у відрядження або за путівками в санаторії; ветерани війни; інваліди, учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, діти віком до 18 років, інваліди, діти-інваліди та особи, які їх супроводжують (не більше одного супроводжуючого), дитячі лікувально-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі та санаторно-курортні заклади.

Податковими агентами, які справляють збір під час надання послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням, є:

— *адміністрації готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих* та інших закладів готельного типу, санаторно-курортних закладів;

— *квартирно-посередницькі організації*, які направляють неорганізованих осіб на поселення в будинки (квартири), що належать фізичним особам на правах власності або на правах користування за договором найму;

— *юридичні особи або фізичні особи — підприємці*, уповноважені місцевою владою справляти збір на умовах договору.

Базою справляння збору є вартість усього періоду проживання чи ночівлі (за вирахуванням ПДВ) у готелях, кемпінгах, мотелях, гуртожитках для приїжджих; інших закладах готельного типу, санаторно-курортних закладах; будинках і квартирах, що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму.

Докладніше слід зупинитися на витратах, що зменшують базу оподаткування. Так, *до вартості проживання не включаються:* витрати на харчування чи побутові послуги (прання, чистка, лагодження та прасування одягу, взуття чи білизни); телефонні рахунки; оформлення закордонних паспортів, дозволів на в'їзд (віз); обов'язкове страхування; витрати на усний і письмовий пе-

реклади; інші документально оформлені витрати, пов'язані з правилами в'їзду.

Ставка збору встановлюється у розмірі від **0,5 % до 1 % бази справляння збору**.

Наостанок доцільно розглянути порядок обчислення та терміни сплати збору. Збір розраховується за формулою:

$$\sum Z_b = BO \cdot St,$$

де **BO** — база оподаткування, **St** — ставка збору.

Справляють туристичний збір податкові агенти під час надання послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням, зазначаючи суму сплаченого збору окремим рядком у рахунку на проживання або квитанції.

Базовим податковим періодом для нарахування збору є квартал.

Сума збору до сплати вказується платником у декларації, яка подається впродовж 40 днів після закінчення звітного кварталу, і сплачується впродовж 10 днів після граничного терміну подачі декларації.

7.2. Плани семінарських і практичних занять

I. Опитування

Питання теми

1. Необхідність запровадження спрощеної системи оподаткування.
2. Механізм справляння єдиного податку.
3. Єдиний соціальний внесок для платників єдиного податку.
4. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, його призначення:
 - платники податку;
 - об'єкт оподаткування; нерухомість, яка не є об'єктом оподаткування;
 - ставки податку;
 - база оподаткування та пільги зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
 - порядок обчислення та терміни сплати податку.

5. Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності:

— платники збору, суб'єкти, які звільняються від сплати збору;

— види діяльності, що підлягають патентуванню;

— види патентів на провадження торгівельної діяльності та терміни їх дії;

— ставки збору;

— порядок придбання торгового патенту: періодичність і терміни сплати збору.

6. Збір за місця для паркування транспортних засобів, його призначення: платники збору та об'єкт оподаткування:

— ставки збору та база оподаткування;

— порядок обчислення та терміни сплати збору.

7. Туристичний збір:

— платники збору;

— категорії громадян, які звільняються від сплати збору;

— ставки збору;

— податкові агенти;

— порядок обчислення та терміни сплати збору.

II. Виконання тренінг-вправи «Опонент» (алгоритм гри наведено в темі 1)

Приклади тези та антитези:

1. — Зміни, внесені в спрощену систему оподаткування сприятливі для розвитку бізнесу.

— Зміни, внесені в спрощену систему оподаткування не сприятимуть розвитку малого та середнього бізнесу.

2. — Діюча спрощена система оподаткування сприяє розвитку малого та середнього бізнесу й наповненню бюджету.

— Діюча спрощена система оподаткування не сприяє розвитку малого бізнесу та наповненню бюджету.

3. — В Україні базою оподаткування податком на нерухоме майно має бути саме площа житлової нерухомості.

— В Україні базою оподаткування податком на нерухоме майно має бути ринкова вартість житлової нерухомості.

4. — Зміни, що відбулись у системі місцевого оподаткування, позитивно вплинуть на самостійність органів місцевого самоврядування.

— Нова система місцевих податків і зборів є недостатньо ефективною та потребує подальшого вдосконалення.

III. Перелік питань для бліц-контролю знань

1. Хто є платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки?
2. Які об'єкти житлової нерухомості не належать до об'єкта оподаткування податком на нерухоме майно?
3. Які терміни сплати податку на нерухоме майно для фізичних осіб?
4. Які терміни сплати податку на нерухоме майно для юридичних осіб?
5. Що є об'єктом оподаткування для збору за місця для паркування транспортних засобів?
6. Що є базою оподаткування для збору за місця для паркування транспортних засобів?
7. Які є ставки збору за місця для паркування транспортних засобів?
8. Ким установлюються ставки збору за місця для паркування транспортних засобів?
9. Який порядок сплати за місця для паркування транспортних засобів?
10. Які суб'єкти господарювання не є платниками збору за провадження торговельної діяльності та діяльності з надання платних послуг?
11. Який порядок придбання торгового патенту?
12. Що є базою справляння туристичного збору?
13. Який порядок сплати туристичного збору?

Література: 1, 2, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12.

7.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Аналітичні завдання

Завдання 1

Розрахувати суму податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у таких випадках:

1. У власності громадянина України Кованько О. А. перебуває квартира площею 112 м^2 та дачний будинок площею 60 м^2 .

2. У власності ТОВ «Профі» є гуртожиток площею 370 м² та три квартири (загальною площею 105, 154 та 173 м² кожна), які використовуються під житло для працівників.

3. У власності громадянина Польщі є житловий будинок в Закарпатті площею 460 м².

4. У власності громадянина України Сухова М. В., який виховує чотирьох дітей до 18 років, є дві квартири площею 130 та 190 м².

Завдання 2

На території району міста знаходяться:

— 8 аптек, зокрема 2 аптеки — комунальної форми власності
— 4 пункти обміну іноземної валюти (обмінні пункти банків, розташовані поза їх операційними залами);

— 12 кіосків та інших малих архітектурних форм, зокрема 2 кіоски здійснюють торгівлю виключно книжковою продукцією та періодичними виданнями друкованих ЗМІ вітчизняного виробництва, що мають реєстраційні свідоцтва;

— їдальня (знаходиться на території підприємства для обслуговування своїх працівників);

— 3 ресторани, 5 кафе, 3 бари, 2 буфети та 2 відкриті літні майданчики;

— 4 склади-магазини, що використовуються для здійснення оптової торгівлі за готівку;

— зал гральних автоматів для проведення дитячих ігор, у якому розміщено 10 гральних автоматів;

— більярдний зал, у якому розміщено 4 більярдних столи;

— ринок на 120 торгових місць, на якому здійснюють продаж фізичні особи — підприємці.

Розрахувати загальну суму збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності, яка буде сплачена до місцевого бюджету. Указати періодичність надходжень збору до бюджету району впродовж року.

Завдання 3

На території району міста знаходяться:

— комунальні гаражі загальною площею 2520 м²;

— п'ять стоянок, площею 120, 85, 150, 200 та 180 м² відповідно. Діяльність з паркування на всіх стоянках здійснюється впродовж року без вихідних;

— 0,5 га землі, відведеної рішенням міської ради, для паркування. Діяльність з паркування здійснюється впродовж року без вихідних.

Гаражі та стоянки побудовано за рахунок коштів міського бюджету.

Міською радою встановлено такі ставки збору за місця для паркування транспортних засобів:

— для гаражів — 0,05 % мінімальної заробітної плати за кожний день у гривнях за 1 м² площі земельної ділянки;

— для стоянок та землі, відведеної під паркування — 0,12 % мінімальної заробітної плати за кожний день у гривнях за 1 м² площі земельної ділянки.

Розрахувати загальну суму надходжень до бюджету району від збору за місця для паркування транспортних засобів, указати їх періодичність.

Завдання 4

Визначити суму туристичного збору, яку за звітний період має перерахувати до бюджету адміністрація готелю, виходячи з таких наведених нижче даних.

У готелі є одномісні, двомісні та чотиримісні номери. Додаткова вартість проживання в них 350, 500 і 850 грн за номер відповідно (без ПДВ, витрат на харчування, побутові послуги та телефонні розмови).

Упродовж лютого розподіл зайнятих номерів був таким:

Тип номера	Кількість зайнятих номерів	Кількість днів проживання	Примітка
Одномісний	1	5	звичайні приїжджі (громадяни України)
	1	3	учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС
	2	5	звичайні приїжджі (громадяни України)
	2	4	у відрядженні
	1	5	ветеран війни
	1	8	звичайні приїжджі (громадяни України)

Закінчення табл.

Тип номера	Кількість зайнятих номерів	Кількість днів проживання	Примітка
Двомісний	1	5	звичайні приїжджі (іноземні громадяни)
	1	6	звичайні приїжджі (громадяни України)
	1	4	у відрядженні
	1	4	у відрядженні
	1	7	звичайні приїжджі (громадяни України)
Чотиримісний	1	5	звичайні приїжджі (іноземні громадяни)
	1	5	звичайні приїжджі (громадяни України)
	1	5	звичайні приїжджі (іноземні громадяни)

Міська рада встановила ставку збору на рівні 1 % вартості проживання.

Завдання 5

Виходячи з наведених нижче даних необхідно:

1) визначити, до якої групи платників єдиного податку буде віднесено підприємця, якщо його річний дохід становитиме:

а) 100 тис. грн (фізична особа, кількість найманих працівників — 5 осіб);

б) 140 тис. грн (фізична особа, не використовує працю найманих працівників);

в) 450 тис. грн (фізична особа, кількість найманих працівників — 12 осіб);

г) 2,5 млн грн (фізична особа, кількість найманих працівників — 10 осіб);

д) 4 млн грн (юридична особа, кількість найманих працівників — 30 осіб).

Примітка. Умовно слід уважати, що підприємець здійснює вид діяльності, дозволений відповідною групою

2) нарахувати єдиний податок для кожного платника, вважаючи, що:

— місцевою радою встановлено максимальні ставки єдиного податку для відповідних категорій платників;

— усі суб'єкти господарювання не є платниками ПДВ.

Завдання 6

Заповнити книгу обліку доходів (табл. 7.2), яку веде фізична особа — підприємець, платник єдиного податку, з річним обсягом доходу 750 тис. грн, який використовує працю 3 осіб, а також визначити суму й порядок сплати єдиного податку за I квартал поточного року за наведеними нижче умовами.

У Свідоцтві про сплату єдиного податку записано вид економічної діяльності — продаж будівельних матеріалів.

За перший квартал підприємець здійснив такі операції:

17.01 — придбано 100 рулонів шпалер (код 124) по 140 грн за штуку;

21.01 — продано за готівку 80 рулонів шпалер (код 324) за ціною 200 грн за рулон, витрати на купівлю яких становили 15 000 грн;

15.02 — надійшли кошти від покупця за реалізацію 30 рулонів шпалер (код 245) по 220 грн, які були придбані по 150 грн за рулон;

17.02 — на банківський рахунок надійшла поворотна фінансова допомога в розмірі 15 тис. грн, яку передбачається повернути в грудні поточного року;

25.02 — на розрахунковий рахунок надійшла сума процентів від банківської установи — 300 грн;

18.03 — продано 100 рулонів шпалер (код 124) по 210 грн за штуку;

23.03 — на розрахунковий рахунок надійшла безповоротна фінансова допомога в сумі 4000 грн;

30.03 — безоплатно отримано товари на суму 650 грн.

Довідка: ставка єдиного податку встановлена в розмірі 20 % мінімальної заробітної плати.

Таблиця 7.2

КНИГА ОБЛІСКУ ДОХОДІВ (ФРАГМЕНТ)
(для платників єдиного податку І і ІІ груп та платників єдиного податку ІІІ групи, які не є платниками ПДВ)

Дата	Дохід від провадження діяльності*						Дохід, що оподатковується за ставкою 15% **	
	вартість проданих товарів, виконаних робіт, наданих послуг			Вартість безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг), грн	Сума заборгованості, за якою минув строк позовної давності, грн	Усього, грн (гр. 4 + гр. 5 + гр. 6)	вид доходу	сума, грн
	сума, грн	сума повернутих коштів за товар (роботи, послуги) та/або передплати, грн	скоригована сума доходу, грн (гр. 2 – гр. 3)					
1	2	3	4	5	6	7	8	9

* Відповідно до пункту 293.2 та підпункту 2 пункту 293.3 статті 293 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України (крім доходу, що оподатковується за ставкою 15%).

** Відповідно до підпунктів 2–4 пункту 293.4 статті 293 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України.

Теми рефератів та експертних оцінок

1. Світовий досвід організації податкового супроводу великих платників податків.
2. Актуальні питання оподаткування великого бізнесу в Україні.
3. Напрями модернізації роботи податкової служби з окремими групами платників податків.
4. Роль великих платників податків у податковій системі України.
5. Система державної підтримки малого підприємництва в Україні та напрями її вдосконалення.
6. Проблеми податкового регулювання малого підприємництва в Україні та шляхи їх вирішення.
7. Необхідність запровадження пільгового оподаткування малого бізнесу.
8. Історичний аспект запровадження пільгового оподаткування малого бізнесу в Україні.
9. Проблеми вдосконалення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва.
10. Податки на нерухомість у системі майнового оподаткування. Доцільність їх запровадження в Україні.
11. Новації місцевого оподаткування: переваги та недоліки.
12. Майнове оподаткування: іноземний досвід та актуальність для України.
13. Податок на нерухоме майно: доцільність його впровадження в Україні.
14. Проблеми вдосконалення місцевого оподаткування в Україні.
15. Місцеві податки та збори: оцінка наслідків зміни їх структури в результаті прийняття Податкового кодексу.
16. Доцільність запровадження туристичного збору в Україні: його переваги та недоліки.
17. Фіскальний потенціал податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки в Україні.
18. Збір за місця для паркування транспортних засобів: особливості застосування в Україні та європейський досвід.
19. Відмінності систем місцевого оподаткування України та країн ЄС.

7.4. Термінологічний словник

Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — це сума, фактично отримана суб'єктом підприємницької діяльності на розрахунковий рахунок або в касу від здійснення операцій з продажу продукції (товарів, робіт, послуг).

Діяльність у сфері розваг — господарська діяльність юридичних і фізичних осіб — підприємців, що полягає в проведенні лотерей, а також розважальних ігор, участь в яких не передбачає отримання її учасниками грошових або майнових призів (виграшів), зокрема більярд, кегельбан, боулінг, настільні ігри, дитячі відеоігри тощо.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування — консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб і членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Житловий будинок — будівля капітального типу, споруджена з дотриманням законодавчо встановлених вимог, призначена для постійного в ній проживання. Житлові будинки поділяються на житлові будинки садибного типу та житлові будинки квартирного типу різної поверховості.

Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності — це сума коштів, яка сплачується за придбання та використання торгового патенту.

Майданчики для платного паркування — площа території (землі), що належить на правах власності територіальній громаді або державі, на якій відповідно до рішення органу місцевого самоврядування здійснюється платне паркування транспортних засобів.

Пункт обміну іноземної валюти — структурна одиниця, яка відкривається банком (фінансовою установою), зокрема на підставі агентських договорів з юридичними особами-резидентами, а також національним оператором поштового зв'язку, де здійснюються валютно-обмінні операції для фізичних осіб — резидентів і нерезидентів.

Пункт продажу товарів — це:

- магазин, інша торговельна точка, що розташовані в окремому приміщенні, будівлі або їх частини, і мають торговельний зал для покупців або використовують для торгівлі його частину;
- кіоск, палатка, інша мала архітектурна форма, яка розташована в окремому приміщенні, але не має вбудованого торговельного залу для покупців;

- *автомагазин, розвозка*, інший вид пересувної торговельної мережі;
 - *лоток, прилавок*, інший вид торговельної точки у відведеному для торговельної діяльності місці, крім лотків і прилавків, що надаються в оренду суб'єктам господарювання — фізичним особам та розташовані в межах спеціалізованих підприємств сфери торгівлі — ринків усіх форм власності;
 - стаціонарна, малогабаритна й пересувна *автозаправна станція, заправний пункт*, який здійснює торгівлю нафтопродуктами, скрапленим і стиснутим газом;
 - *фабрика-кухня, фабрика-заготівельня, їдальня, ресторан, кафе, закусочна, бар, буфет, відкритий літній майданчик, кіоск*, інший пункт ресторанного господарства;
 - *оптова база, склад-магазин, інші приміщення*, що використовуються для здійснення оптової торгівлі за готівку, інші готівкові платіжні засоби та з використанням платіжних карток.
- Садовий будинок** — будинок для літнього (сезонного) використання, який у питаннях нормування площі забудови, зовнішніх конструкцій та інженерного обладнання не відповідає нормативам, установленим для житлових будинків.
- Торгівля валютними цінностями** — операції, пов'язані з переходом права власності на національну валюту України, іноземну валюту, платіжні документи та інші цінні папери, виражені в національній валюті України, в іноземній валюті або банківських металах, банківські метали.

7.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильні або вказати власний варіант, якщо правильної відповіді не запропоновано.

1. Укажіть, хто є платниками податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки:

- А) резиденти, власники житлової нерухомості;
- Б) фізичні особи, власники нежитлової нерухомості;
- В) нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової нерухомості.
- Г) правильні відповіді А, В.

2. Які з названих обов'язкових платежів належать до місцевих податків?

- А) податок на землю;

- Б) комунальний податок;
- В) податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- Г) фіксований сільськогосподарський податок.

3. Платниками збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності є суб'єкти господарювання, які провадять такі види підприємницької діяльності:

А) діяльність з надання платних побутових послуг за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України;

Б) діяльність у сфері розваг (крім проведення державних грошових лотерей);

В) торгівля валютними цінностями в пунктах обміну іноземної валюти.

Г) усі відповіді правильні.

4. Згідно з рішенням сільської, селищної та міської ради справляння туристичного збору не може здійснюватись:

А) юридичними особами або фізичними особами — підприємцями, уповноваженими сільською, селищною та міською радою справляти збір на умовах договору;

Б) адміністраціями готелів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та іншими закладами готельного типу;

В) санаторно-курортними закладами;

Г) немає правильної відповіді.

5. Місцевий збір, платниками якого є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці та отримують послуги з тимчасового проживання із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений термін, — це:

А) збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;

Б) збір за місця для паркування транспортних засобів;

В) туристичний збір;

Г) курортний збір.

6. Укажіть суб'єктів, які не сплачують туристичний збір:

А) особи, які прибули у відрядження;

Б) особи, які прибули за путівками та курсовками в санаторії та пансіонати;

В) ветерани війни;

Г) усі відповіді правильні.

7. Термін дії короткотермінового торгового патенту становить:

- А) від одного до п'ятнадцяти календарних днів;
- Б) від одного до тридцяти календарних днів;
- В) від одного дня до трьох місяців;
- Г) від трьох до шести місяців.

8. Ставка туристичного збору встановлюється в розмірі:

- А) від 1 до 3 % бази справляння збору;
- Б) від 0,5 до 1 % бази справляння збору;
- В) 2 % бази справляння збору;
- Г) 1 % НМДГ.

9. Пільги зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, надаються:

- А) один раз за базовий податковий період;
- Б) щомісячно за податковий період;
- В) шоквартально за податковий період;
- Г) два рази за базовий податковий період.

10. Базою оподаткування збору за місця паркування для транспортних засобів є:

- А) місячний оподатковуваний дохід;
- Б) прибуток, отриманий від надання послуг паркування;
- В) площа земельної ділянки, відведена для паркування;
- Г) вартість земельної ділянки виражена в гривневому еквіваленті.

11. Базовий податковий (звітний) період справляння туристичного збору дорівнює:

- А) календарному місяцю;
- Б) календарному кварталу;
- В) календарному тижню;
- Г) не має встановленого терміну, але не більший, ніж календарний рік.

12. Не є об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно:

- А) гуртожитки;
- Б) дитячі будинки;
- В) дитячі будинки сімейного типу;
- Г) усі відповіді правильні.

13. Ставка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у розмірі 2,7 % розміру мінімальної заробітної плати використовується:

- А) для квартир, площа яких перевищує 240 м²;
- Б) для квартир, площа яких не перевищує 240 м²;
- В) для будинків, площа яких не перевищує 500 м²;
- Г) для житлових будинків, площа яких перевищує 500 м².

14. Ставка збору (на 1 м² площі земельної ділянки) за місця для паркування транспортних засобів становить:

- А) від 0,03 до 0,15 % мінімальної заробітної плати;
- Б) від 0,15 до 0,3 % мінімальної заробітної плати;
- В) від 0,3 до 0,5 % мінімальної заробітної плати;
- Г) від 0,03 до 1 % мінімальної заробітної плати.

15. Ставка збору за здійснення торгівлі валютними цінностями на календарний місяць становить:

- А) 1,5 розміру мінімальної заробітної плати;
- Б) 1,2 розміру мінімальної заробітної плати;
- В) 1,7 розміру мінімальної заробітної плати;
- Г) від 0,08 до 1,2 розміру мінімальної заробітної плати.

16. Місцеві ради в межах повноважень, визначених Податковим Кодексом, вирішують питання щодо встановлення:

- А) плати за землю;
 - Б) туристичного збору;
 - В) збору за першу реєстрацію транспортного засобу;
 - Г) збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності.
- Д) правильні відповіді Б, Г.

17. Спрощена система оподаткування виконує такі функції:

- А) демонополізація та забезпечення соціальної справедливості;
- Б) створення нових робочих місць;
- В) розвиток середнього класу;
- Г) усі відповіді правильні.

18. Ставка єдиного податку для СГД — юридичних осіб VI групи встановлюється в розмірі:

А) 6 % обсягу виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), якщо вони сплачують ПДВ;

Б) 10 % обсягу виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), якщо вони не сплачують ПДВ;

В) 3 % обсягу виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), якщо вони сплачують ПДВ;

Г) 5 % обсягу виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), якщо вони сплачують ПДВ.

19. Єдиний податок належить до:

А) загальнодержавних податків;

Б) місцевих податків;

В) відповіді А, Б — неправильні;

Г) відповіді А, Б — правильні.

20. Платниками єдиного податку можуть бути:

А) фізичні особи;

Б) юридичні особи;

В) банківські установи;

Г) відповіді А, Б — правильні.

21. До доходу фізичної особи — підприємця та юридичної особи включається:

А) вартість безоплатно отриманих товарів;

Б) отримані відсотки та дивіденди (від резидента);

В) отримані страхові виплати та відшкодування;

Г) відповіді А, Б, В — правильні.

22. Фізична особа не може стати платником єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва, якщо:

А) відповідна господарська діяльність потребує придбання спеціальних торгових патентів;

Б) вона сплачує фіксований податок;

В) вона здійснює торгівлю підакцизними товарами (крім сфери громадського харчування)

Г) всі відповіді а, б, в — правильні;

Г) немає правильної відповіді.

23. Ставка єдиного податку може бути:

А) фіксованою;

- Б) відсотковою;
- В) відповіді А, Б — правильні;
- Г) відповіді А, Б — неправильні.

24. До доходу фізичної особи — підприємця та юридичної особи не включається:

- А) поворотна фінансова допомога, яка повертається впродовж 12 календарних місяців;
- Б) сума кредиторської заборгованості, за якою минув термін позовної давності;
- В) дохід від продажу рухомого та нерухомого майна, яке належить на правах власності фізичній особі та використовується в її господарській діяльності;
- Г) правильні відповіді А, В.

25. Єдиний податок сплачується до бюджету авансовими платежами (до 20 числа поточного місяця) платниками:

- А) лише I групи;
- Б) I та II груп;
- В) I, II та III груп;
- Г) усіма групами платників єдиного податку.

7.6. Запитання для самоконтролю

1. Які фізичні особи можуть перейти на сплату єдиного податку?
2. Чому, на вашу думку, суб'єкти малого підприємництва мають оподатковуватися за спрощеною системою?
3. Які юридичні особи можуть перейти на сплату єдиного податку?
4. Назвіть суб'єктів, які не можуть перейти на спрощену систему оподаткування.
5. Які існують ставки єдиного податку для різних груп платників?
6. Розкрийте особливості нарахування та сплати єдиного податку для юридичних осіб.
7. Які особливості нарахування та сплати податку для фізичних осіб різних груп єдиноплатників?
8. Наведіть перелік податків і зборів, у рахунок яких сплачується єдиний податок.

9. Які доходи включаються та не включаються до доходу звітного періоду платника єдиного податку?

10. Чи повинні платники єдиного податку сплачувати єдиний соціальний внесок? Якщо так, то в якому розмірі?

11. Які новації відбулися в структурі місцевих податків і зборів з прийняттям Податкового кодексу? Які переваги та недоліки цих змін?

12. Укажіть платників податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

13. Що є об'єктом оподаткування податком на нерухоме майно та які будівлі звільняються від оподаткування?

14. Що є базою нарахування податку на нерухоме майно та які пільги надаються фізичним особам?

15. За якими ставками оподатковується житлова нерухомість в Україні?

16. Розкрийте порядок обчислення та сплати податку на нерухоме майно.

17. Перелічіть платників збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності та види діяльності, що підлягають патентуванню.

18. Які суб'єкти звільняються від сплати збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності?

19. Які існують види патентів для провадження деяких видів підприємницької діяльності? Укажіть терміни їх дії.

20. Перелічіть ставки збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності.

21. Розкрийте порядок придбання торгового патенту та терміни сплати збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності.

22. Перелічіть платників і вкажіть ставки збору за місця для паркування транспортних засобів.

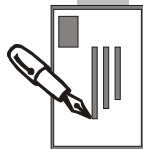
23. Що є об'єктом і базою оподаткування збором за місця для паркування транспортних засобів?

24. Розкрийте порядок обчислення та терміни сплати збору за місця для паркування транспортних засобів.

25. Перелічіть платників туристичного збору та вкажіть, хто є податковими агентами.

26. Укажіть, що включається до бази справляння та які існують ставки туристичного збору.

27. Розкрийте порядок обчислення та терміни сплати туристичного збору.

7.7. Додатки

Таблиця 7.3

ВИДИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ, ЯКІ СПРАВЛЯЛИСЬ В УКРАЇНІ ДО ПРИЙНЯТТЯ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

№ з/п	Назва податку (збору)	Елементи податку (збору)		Строки сплати
		Платники	Ставка	
Податки				
1	<i>Податок з реклами</i>	Юридичні особи та громадяни	Не більше 0,1 % вартості послуг за розміщення одноразової реклами; та 0,5 % за розміщення реклами на тривалий час	Сплачується під час оплати послуг за встановлення та розміщення реклами (крім соціальної реклами)
2	<i>Комунальний податок</i>	Юридичні особи, крім бюджетних установ, організацій, планово-дотаційних і сільськогосподарських підприємств	Не більше 10 % річного фонду оплати праці, обчисленого, виходячи з розміру НМДГ	Щоквартально або щомісячно
Збори				
3	<i>Збір за парковку автотранспорту</i>	Юридичні особи та громадяни, які паркують автомобіль в спеціально обладнаних або відведених для цього місцях	Встановлюється з розрахунку за одну годину парковки. Граничний розмір не більше 3 % НМДГ у спеціально обладнаних місцях і 1 % — у відведених місцях	Сплачується водіями на місці парковки

4	<i>Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі</i>	Юридичні особи та громадяни, які реалізують с/г; промислову продукцію та інші товари залежно від площі торгового місця, його територіального розміщення та виду продукції	Не більше 20 НМДГ для суб'єктів, які постійно здійснюють торгівлю в спеціально відведених для цього місцях; та 1 НМДГ в день — за одnorазову торгівлю	Справляється уповноваженими організаціями, яким надано таке право; — збір стягується одnorазово
5	<i>Ринковий збір</i>	Юридичні особи та громадяни, які реалізують с/г і промислову продукцію та інші товари на торгових місцях на ринках і в павільйонах, на критих і відкритих столах, майданчиках для торгівлі з автомашин, візків, мотоциклів, ручних візків	Не більше 20 % МЗП для громадян і 3-х МЗП для юридичних осіб залежно від ринку, його територіального розміщення та виду продукції (товару)	Справляється за кожний день торгівлі до початку реалізації продукції
6	<i>Збір за видачу ордера на квартиру</i>	Громадяни, які отримують послуги, пов'язані з видачею документа, що дає право на заселення квартири	Не більше 30 НМДГ на час оформлення ордера на квартиру	Сплачується через установи банків до моменту отримання ордера
7	<i>Збір з власників собак</i>	Громадяни — власники собак (крім службових), які проживають у будинках державного та громадського житлового фонду та приватизованих квартирах	Не більше 10 % НМДГ на час нарахування збору	Справляється раз на рік
8	<i>Збір за участь у бігах на іподромі</i>	Юридичні особи та громадяни, які виставляють своїх коней на змагання комерційного характеру	Не більше 3 НМДГ за кожного коня	Справляється адміністратором іподрому до початку змагань

Закінчення табл. 7.3

№ з/п	Назва податку (збору)	Елементи податку (збору)		
		Платники	Ставка	Строки сплати
9	<i>Збір за виграти на бігах на іподромі</i>	Особи, які виграли в грі на тоталізаторі на іподромі	Граничний розмір 6 % суми виграшу	Справляється адміністратцією іподромів під час видачі виграшу
10	<i>Збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі</i>	Особи, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі	Не більше 5 % суми відсоткової надбавки до плати, визначеної за участь у грі	Справляється адміністратцією іподромів з учасника гри під час придбання ним квитка на участь у грі
		Громадяни, які прибувають у курортну місцевість	Не більше 10 % НМДГ	Справляється з платників за місцем їх тимчасового проживання під час реєстрації
11	<i>Курортний збір</i>	<p>Від сплати збору звільнюються:</p> <ul style="list-style-type: none"> — діти віком до 16 років; — інваліди та особи, що їх супроводжують; — учасники ВВВ; — воїни-інтернаціоналісти; — учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС; — особи, які прибули за путівками та курсовками в санаторії, будинки відпочинку, пансіонати, зокрема в містечка та бази відпочинку; — особи, які прибули в службове відрядження, на навчання, постійне місце проживання, до батьків і близьких родичів; — особи, які прибули за плановими туристичними маршрутами туристично-екскурсійних установ та організації, а також які здійснюють подорож за маршрутними книжками; — чоловіки старше 60 років і жінки старше 55 років 		

12	Збір за право на використання місцевої символіки	Юридичні особи та громадяни, які використовують цю символіку з комерційною метою	З юридичних осіб — не більше 0,1 % вартості виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг з використанням місцевої символіки; з громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, — не більше 5 НМДГ	Під час видачі дозволу на використання місцевої символіки
13	Збір за право на проведення кіно- і телезйомок	Комерційні кіно- і телеорганізації, зокрема організації з іноземними інвестиціями та зарубіжні організації, які проводять зйомки, що потребують від місцевих органів державної виконавчої влади додаткових заходів	Не більше фактичних витрат на проведення зазначених заходів	Під час видачі дозволу
14	Збір за право на проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу та лотерей	Юридичні особи та громадяни, які мають дозвіл на проведення аукціонів, конкурсного розпродажу й лотерей	Не більше 0,1 % вартості заявлених до місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу товарів або від суми, на яку випускається лотерея. Граничний розмір збору за право на проведення лотерей з кожного учасника — 3 НМДГ	Справляється за 3 дні до проведення аукціону чи розпродажу, а для лотерей — під час отримання дозволу на випуск лотереї

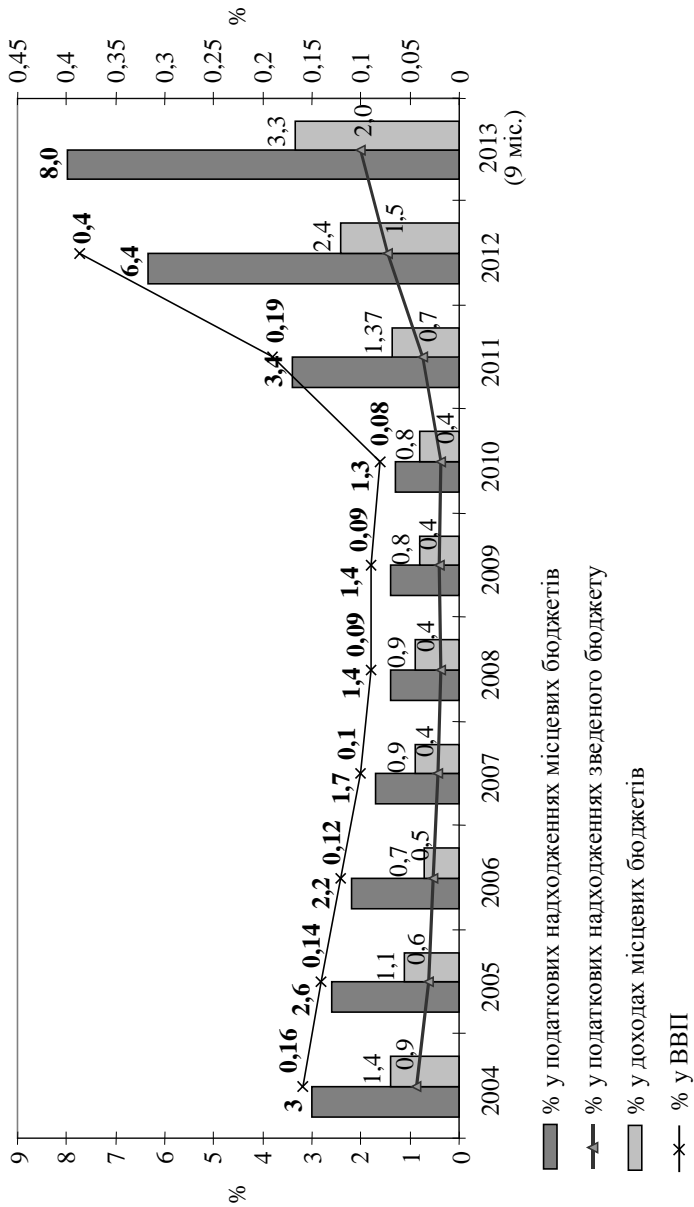

Рис. 7.1. Динаміка частки місцевих податків і зборів у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів, доходах місцевих бюджетів і ВВП у 2005—2013 рр.

Примітка. Побудовано за офіційними даними Державної податкової служби України та Міністерства фінансів України.

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО ПОДАТКУ (дiяв до 01.01.2012 року)

Показник	Вимоги	
	Юридичні особи	Фізичні особи—підприємці
Обсяг виручки	Не більше 1 млн грн за рік	Не більше 500 тис грн за рік
Чисельність працівників	Середньооблікова чисельність працівників за рік не повинна перевищувати 50 осіб (у розрахунок включаються штатні працівники, зовнішні сумісники та особи, які працюють згідно з цивільно-правовим договором)	Одночасно не більше 10 осіб (розраховується за кількістю чинних трудових договорів, укладених між підприємцем і працівником. Цивільно-правові договори не включаються в розрахунок)
Ставки податку	— 6 % суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), якщо платник є платником ПДВ — 10 %, якщо платник не реєструється платником ПДВ	Залежить від виду діяльності, місяця її здійснення й не може бути менше 20 грн та більше 200 грн за календарний місяць . У разі використання фізичною особою праці найманих працівників або участі в діяльності членів його сім'ї розмір єдиного податку збільшується на 50 % за кожну особу
Заборонені види діяльності	Діяльність у сфері грального бізнесу	
	Обмін іноземної валюти	
	Виробництво, експорт, імпорт й оптова торгівля піддакцизними товарами	
	Роздрібна торгівля піддакцизними паливно-мастильними матеріалами	Торгівля паливно-мастильними матеріалами (піддакцизними та нешдакцизними)
	—	Торгівля лікєро-горілочними та тютюновими виробами

Показник	Вимоги	
	Юридичні особи	Фізичні особи—підприємці
	Видобуток і виробництво дорогоцінних металів і коштовного каміння	
	Оптова й роздрібна торгівля промисловими виробами з коштовного каміння	
	Діяльність з перепродажу предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, діяльність з організації торгів (аукціонів) виробами мистецтва, предметами колекціонування та антикваріату	
	Спільна діяльність без створення юридичної особи, яка передбачає об'єднання вкладів або майна учасників з метою отримання прибутку або досягнення спільної мети	
Податки, від сплати яких звільнялися платники єдиного податку	<ul style="list-style-type: none"> • податок на прибуток підприємств • податок на доходи фізичних осіб (для фізичних осіб — підприємців) • ПДВ з операцій з постачання товарів і послуг, місце надання яких розташоване на митній території України, <i>крім</i> ПДВ, що сплачується юридичними особами, які обрали ставку оподаткування 6 % • земельний податок, крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення підприємницької діяльності • плата за користування надрами • збір за спеціальне використання води • збір за спеціальне використання лісових ресурсів • збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності 	
Відповідальність	У разі порушення вимог, установлених Указом, платник єдиного податку повинен перейти на загальну систему оподаткування, обліку та звітності, починаючи з наступного звітного періоду (кварталу). Фінансова відповідальність за перевищення граничного обсягу виручки від реалізації продукції відсутня	

КНИГА ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ
(для платників єдиного податку третьої групи, які є платниками ПДВ)

I. Доходи

Дата	Дохід від провадження діяльності*						Дохід, що оподатковується за ставкою 15 % **		
	вартість проданих товарів, виконаних робіт, наданих послуг			Скоригована сума доходу, грн (гр. II – гр. III)	Вартість безоплатно отриманих товарів (робіт, послуг) без ПДВ, грн.	Сума заборгованості, за якою минув термін позовної давності, без ПДВ, грн	Усього, грн (гр. IV + гр. V + гр. VI)	Вид доходу	Сума, грн
	Сума без ПДВ, грн	Сума повернутих коштів за товар (роботи, послуги) та/або передплати без ПДВ, грн	Скоригована сума доходу, грн (гр. II – гр. III)						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	

II. Витрати

Дата	Витрати, пов'язані з придбанням товарів (робіт, послуг)		Витрати на оплату праці найманих працівників, грн	Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, грн	Інші витрати, грн	Усього, грн (гр. III + гр. IV + гр. V + гр. VI)
	Вид витрат	Сума без ПДВ, грн				
	1	2	3	4	5	6

* Відповідно до підпункту 1 пункту 293.3 статті 293 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України (крім доходу, що оподатковується за ставкою 15 %).

** Відповідно до підпунктів 2—4 пункту 293.4 статті 293 глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України.

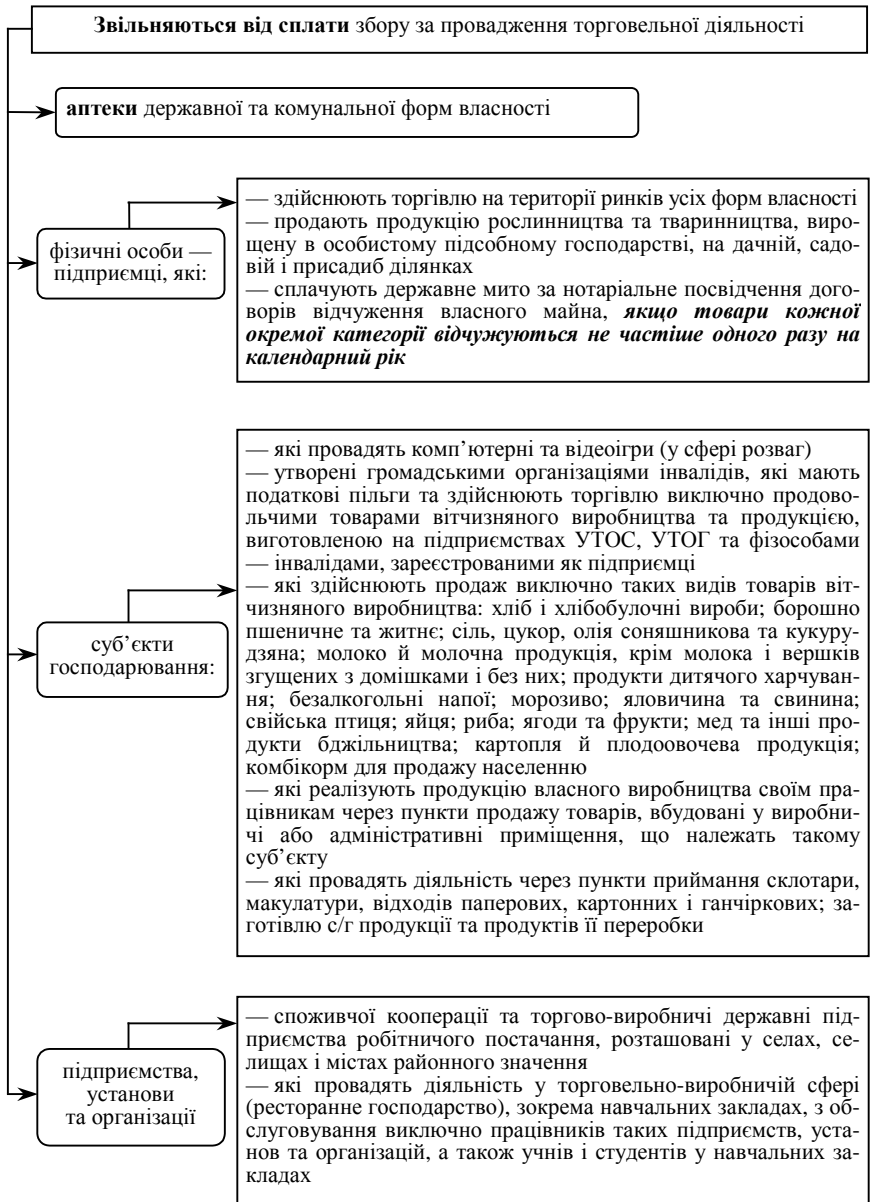

Рис. 7.2. Суб'єкти, які звільняються від сплати збору за провадження деяких видів торговельної діяльності

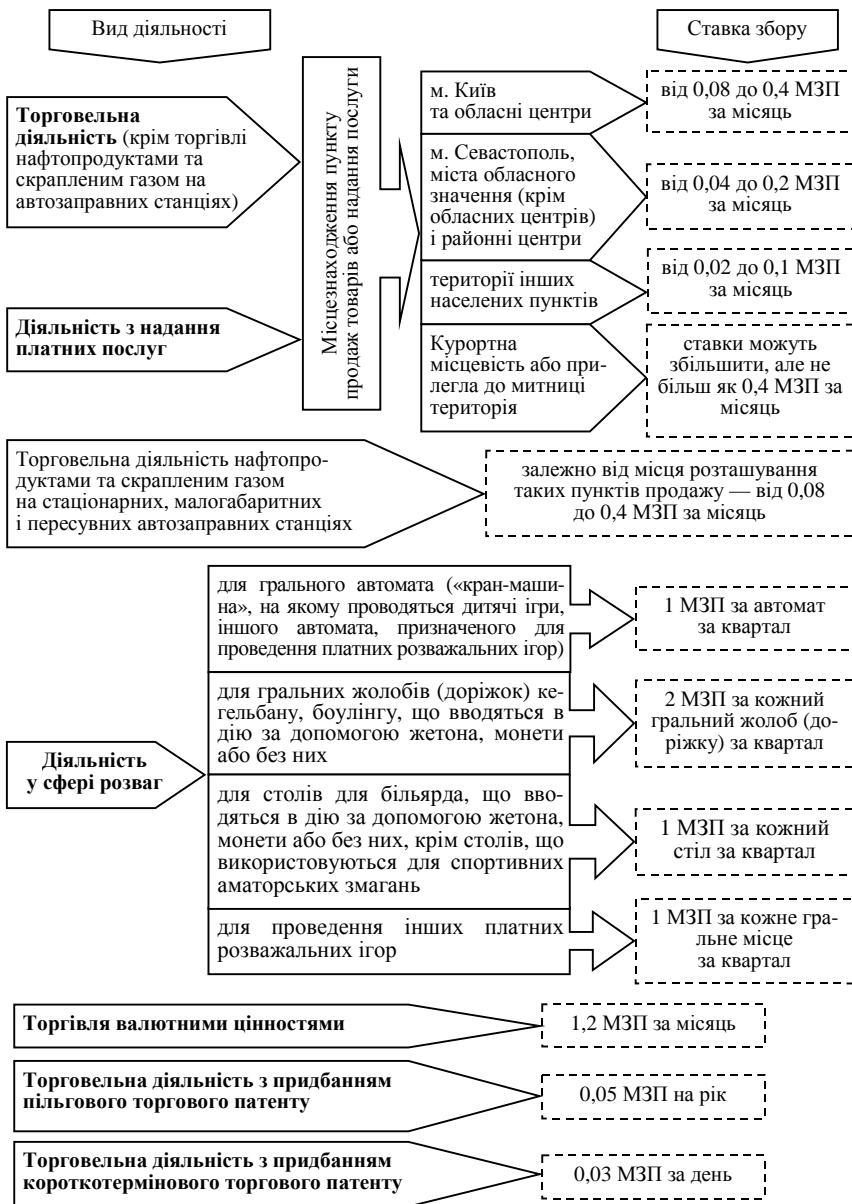

Рис. 7.3. Ставки збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності

7.8. Рекомендована література

1. Податковий кодекс України. Закон від 2 грудня 2010 року №2755-VI зі змінами.
2. *Брезвін А. І.* Путівник по Податковому кодексу / Брезвін А. І. — К.: ВПД «Формат», 2011.
3. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 8 липня 2010 року № 2464-VI.
4. Інструкція про оподаткування доходів фізичних осіб від заняття підприємницькою діяльністю, затверджена наказом ГДПУ від 12 квітня 1993 року № 12.
5. Історія оподаткування: Навч. посібник / [Ф. О. Ярошенко, П. В. Мельник, В. Л. Андрущенко, В. М. Мельник] — Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. — 242 с.
6. Про збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір: Лист ДПА України від 23 грудня 2010 року № 25388/7/15-0717.
7. Про затвердження форм податкових декларацій збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 року № 1014.
8. Про затвердження форм та Порядку заповнення торгових патентів, форми Заявки на придбання торгового патенту: Наказ ДПА України від 28 лютого 2011 року № 109.
9. Про затвердження форми свідоцтва платника єдиного податку та порядку видачі свідоцтва, форми та порядку подання заяви про застосування спрощеної системи оподаткування та форми розрахунку доходу за попередній календарний рік: Наказ Мінфіну України від 20 грудня 2011 року № 1675.
10. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: В 3 т. / Кол. авт. [заг. ред. М. Я. Азаров]. — К.: Міністерство фінансів України, 2010. — Т. 1.
11. Податковий кодекс: про всі зміни. — Х.: Фактор, 2011.
12. *Соколовська А. М.* Основи теорії податків: Навч. посібник. — К.: 2010. — 326 с.
13. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України від 3 липня 1998 року № 727 (втратив чинність).
14. *Вишневецький В. П., Чекіна В. Д.* Оподаткування нерухомості: теорія та зарубіжний досвід // *Фінанси України*. — 2007. — № 11. С. 43—52.
15. Щомісячний моніторинг виконання зведеного, державного і місцевих бюджетів України [Електронний ресурс] / Підготовлено проектом «Реформа місцевих бюджетів в Україні» (RTI International, USAID). — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua> — Заголовок з титул. екрана.

Тема

8

ВЕЛИКІ ПЛАТНИКИ ПОДАКІВ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

8.1. Методичні поради до вивчення теми

Слід зазначити, що юридичні особи поділяються на певні групи: платників великого, середнього та малого бізнесу. Одразу звернемо увагу на те, що згідно з Господарським кодексом України суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих і доходів від будь-якої діяльності, отримані за рік, можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, зокрема до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва. Зокрема, суб'єктами мікропідприємництва є: а) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи — підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; б) юридичні особи — суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є: а) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи — підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; б) юридичні особи — суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календар-

ний рік) не перевищує 50 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами великого підприємництва є підприємства будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Ознайомлюючись з великими платниками податків в Україні, варто звернути увагу на деякі моменти:

1. Великі платники податків посідають важливе місце в податковій системі, питома вага яких у загальній кількості зареєстрованих платників податків (юридичних осіб) не перевищує 0,15 %, при цьому вони забезпечують левову частку — дві третини податкових надходжень до бюджету. Слід чітко усвідомити, що успішна співпраця податкових органів та великого бізнесу й, відповідно, зростання обсягів сплати податків і зборів до бюджету, досягається передусім завдяки добровільній сплаті та налагодженню партнерських взаємовідносин між бізнесом і владою, а не за рахунок фіскального тиску.

2. Вивчаючи це питання, студенти мають *сформувати розуміння поняття великого платника податків і критерії віднесення до цієї групи платників*. Так, у вітчизняному податковому законодавстві це є юридична особа, обсяг доходу якої від усіх видів діяльності за чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує п'ятсот мільйонів гривень або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків за платежами, що контролюються органами ДПС, за аналогічний період перевищує дванадцять мільйонів гривень (підпункт 14.1.24 пункт 14.1 статті 14 розділу I Кодексу). Отже, критеріями віднесення платників до групи великих платників податків згідно з вітчизняним податковим законодавством є обсяг доходу від усіх видів діяльності та загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків.

У цьому питанні доцільно дослідити, як змінювалися критерії відбору та склад ВПП в Україні. Для цього варто розглянути нормативні документи ДПС України, що діяли до прийняття Податкового кодексу та визначали критерії віднесення до групи великих платників. Пропонуємо систематизувати матеріал за допомогою таблиці 8.1.

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ТА СКЛАД ВПП В УКРАЇНІ

Критерії відбору ВПП	Питома вага ВПП в загальній кількості платників податків
1	2

Водночас слід зауважити, що в різних країнах існують особливості у визначенні критеріїв великих платників податків. Основними критеріями, які застосовуються в світовій практиці, є обсяг доходу від усіх видів діяльності, вартість активів, прибуток, кількість найманих працівників і відповідний податок до сплати (див. рис. 8.1 у *Додатках*). При цьому використання цих критеріїв не однакове в різних країнах. У деяких країнах однакові критерії застосовуються для всіх видів підприємницької діяльності й типів валових доходів (державних доходів), тоді як в інших країнах різні критерії застосовуються залежно від підприємницької діяльності, типу податку та цілей податкової адміністрації. В окремих країнах критерії визначення великих платників податків для адміністрування та управління відрізняються від критеріїв з метою аудиту. Так, у Великобританії вибір критеріїв ґрунтується на типі податку: для корпоративного податку (доходи), критеріями є аналіз ризиків або розмір і складність бухгалтерського обліку, організації та бізнесу, а також поведінка щодо податкового планування й ухилення від сплати податків; для зарплат і внесків до бюджету критерієм є кількість найманих осіб; для податку на доходи від продажу нафти не існує жодних критеріїв, але всі підприємства, що зареєструвались як такі, які працюють у цій сфері, вважаються великими; для ПДВ, акцизів, мит та екологічного податку критерієм є так звана «ПДВ-продуктивність», або сплачений податок. У Німеччині, наприклад, обсяг отриманого доходу й прибуток є критеріями для визначення великого платника податків у торговому, промисловому секторі та секторі незалежних професій; обсяг отриманого доходу — це критерій для страхових компаній і неприбуткових організацій; прибуток та активи — це критерії для банків і сільськогосподарських підприємств, тоді як до можливих осіб застосовується критерій позитивного прибутку. У деяких країнах існують дуже особливі критерії. У Франції

компанія вважається великим платником податків, якщо вона внесена до податкових норм або є членом внутрішнього податкового об'єднання. У Фінляндії всі європейські компанії, створені як «Європейські Товариства» (SE) уважаються великими платниками податків.

Продовжити розгляд теми доцільно з визначення кількості великих платників податків та їх галузевого розподілу в Україні. Зазначимо, що в європейських країнах кількість ВПП становить у середньому 3 % загальної кількості платників податків (див. рис. 8.2 у Додатках). Нині кількість платників податків, які відповідають критеріям великих і внесені до Реєстру великих платників податків в Україні, становить 1486 підприємства, тобто 0,13 % загальної кількості платників податків.

Особливої уваги заслуговують питання про **податкове супроводження великих платників податку**. З 2000 року в складі органів ДПС України функціонували спеціалізовані державні податкові інспекції з роботи з великими платниками податків, які були створені в рамках Проекту «Модернізація державної податкової служби України — 1». Зауважимо, що згідно з Постановою КМУ «Про утворення Центрального офісу з обслуговування великих платників податків» від 18 січня 2012 року № 42 в Україні створено та функціонує Центральний офіс з обслуговування ВПП в м. Києві та 6 регіональних відділеннях (АР Крим, м. Одеса, м. Дніпропетровськ, м. Донецьк, м. Львів, м. Харків), які проводять повний цикл адміністрування податків ВПП від реєстрації, прийому податкової звітності, обліку платежів і надання консультацій до аудиту й примусового стягнення податкового боргу. Структура податкового органу з роботи з ВПП являє собою 13 галузевих команд, умовно об'єднаних у чотири сфери: I — податкового супроводження підприємств сфери матеріального виробництва — 4 галузеві команди; II — податкового супроводження підприємств паливно-енергетичного комплексу сфери матеріального виробництва — 2 команди; III — податкового супроводження підприємств не-виробничої сфери діяльності здійснює 5 команд; IV — податкового супроводження банківських і небанківських фінансово-кредитних установ — 2 команди. До основних видів послуг, що надаються ВПП, належать: приймання податкової звітності в електронному вигляді засобами телекомунікаційного зв'язку; надання інформаційно-довідкових послуг з питань оподаткування; інформування про зміни та доповнення, що були внесені до нормативно-правових актів з питань оподаткування; надання

інформації про сплату платежів, зборів (обов'язкових платежів) та ін.

Студент має ознайомитись з *основними принципами*, на яких ґрунтується діяльність офісу з обслуговування великих платників, а саме: індивідуального підходу до кожного великого платника податків; підвищення якості обслуговування та податкового супроводження; партнерських взаємовідносин між податковим органом і великим платником податків; попередження фактів неплатоспроможності та ухилення від сплати податків; забезпечення добросовісної сплати податків крупними платниками.

Варто звернути увагу на те, що супроводження означає не лише їх краще обслуговування, максимальне надання сервісних послуг, уніфікацію процедур податкового супроводу, а насамперед більш якісний контроль за сплатою податків та якісне юридичне супроводження рішень податкових органів. З метою попередження виникнення проблемних питань і вдосконалення обслуговування великих платників податків ДПС України розроблено та впроваджено метод *«горизонтального моніторингу»*, сутність якого полягає в наступному:

— з частиною платників податків податкова служба підписує спеціальну угоду — меморандум, у якому закріплюються взаємні зобов'язання сторін;

— підприємство в режимі он-лайн повідомляє особистому податковому інспектору про всі податкові ризики, радиться з ним, що робити в тій чи іншій ситуації й тільки після відповіді інспектора здійснює господарську операцію.

Таким чином, інспектор у режимі реального часу отримує достовірні відомості про діяльність підприємства, у податковій службі немає необхідності регулярно перевіряти цього платника податків і тим більше проводити перевірки за попередні роки. Важливо, що платник податків не зобов'язаний безумовно погоджуватися з інспектором, а в разі виникнення спірних питань має право звернутися до суду. Крім того, держава не може змусити платника податків укласти подібну угоду про контроль — це виключно ініціатива господарюючого суб'єкта. Тому основна *мета горизонтального моніторингу* — створення партнерських взаємовідносин фіскальних органів з великими платниками податків шляхом своєчасного реагування та упередження здійснення ними ризикових операцій, які можуть призвести до порушень податкового, валютного та іншого законодавства, контроль за яким здій-

снюють органи ДПС, а також упередження здійснення платником податків ризикових операцій і визначення факторів, причин, що їх зумовлюють.

Цей метод успішно використовується в багатьох розвинутих країнах Європи та Сходу (див. табл. 8.1 у *Додатках*).

Вивчаючи даний вид податкового сервісу студентам доцільно ознайомитись з його перевагами та недоліками. *Варто дослідити світовий досвід його провадження та наслідки застосування для ВПП і держави.* Для цього рекомендуємо розглянути нормативні документи фіскальних органів (див. рис. 8.6 у *Додатках*) Пропонуємо систематизувати матеріал за допомогою таблиці 8.2.

Таблиця 8.2

**ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДУ
«ГОРИЗОНТАЛЬНОГО МОНІТОРИНГУ» ВПП**

Країна	Переваги	Недоліки	Наслідки застосування для платників і держави
1	2	3	4

Радимо скористатись офіційними звітними даними фіскальних служб країн, які застосовують метод «горизонтального моніторингу».

Слід зазначити, що, незважаючи на попередження виникнення проблемних питань і вдосконалення обслуговування великих платників податків, на практиці існують можливості для уникнення ними сплати податків. Одним з таких механізмів є використання трансфертного ціноутворення великими платниками податків, тобто штучного створення фінансових потоків між підприємствами, які входять до складу однієї транснаціональної корпорації (ТНК) або промислово-фінансової групи (ПФГ) і розташовані в різних країнах, що дозволяють ТНК і ПФГ виводити фінансові ресурси за межі вітчизняної економіки та нагромаджувати їх в економіках інших країн відповідно до стратегій цих корпорацій і бізнес-груп та оптимізувати їх податкові зобов'язання. Як наслідок, це звужує фіскальний потенціал національної економіки та негативно позначається на обсягах надходжень до бюджету України.

Тому продовжити вивчення цієї теми доцільно з розкриття сутності трансфертного ціноутворення для цілей оподаткування в зовнішньоекономічних операціях з пов'язаними особами. Для цього слід ознайомитися з нормативною базою регулювання процесів трансфертного ціноутворення в Україні та інших країнах світу. Так, законодавство щодо державного регулювання трансфертного ціноутворення існує в усіх країнах ОЕСР, крім цього такі правила регулювання були запроваджені і в Російській Федерації. До країн з найжорсткішими правилами трансфертного ціноутворення належать Індія та Китай, які демонструють стійкі тенденції економічного зростання (середній щорічний приріст ВВП за останні 10 років — понад 10 % і 7 % відповідно), збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, темпів нагромадження капіталу, що підтверджує, що існування таких правил не гальмує розвиток країн і не є перешкодою для її зовнішньоторговельних відносин.

На завершення вивчення цього питання треба розглянути:

- 1) роль ВПП у податковій системі України;
- 2) структуру податкових надходжень і рівня податкового боргу великих платників.

Радимо скористатись офіційними звітними ДПС України.

Варто зауважити, що динаміка сплати платежів від великих платників податків останніми роками має позитивний характер, питома вага податкових надходжень від цієї групи платників становить більше 2/3 загального обсягу податкових доходів. Стратегія, яка формується нині навколо офісу великих платників, передбачає на першому етапі обслуговування юридичних осіб, а на другому етапі — включення та обслуговування на такому ж сервісі великих платників — фізичних осіб.

8.2. Плани семінарських і практичних занять

1. Поняття великого платника податків. Критерії визначення великих платників податків.
2. Роль великих платників податків у податковій системі.
3. Критерії визначення великих платників податків.
4. Розподіл великих платників податків за галузями економіки.
5. Супроводження ВПП і методи податкового аудиту.

Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9].

8.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Аналітичні завдання

Завдання 1

Визначити, чи належить підприємство до категорії великих, якщо обсяг його доходу від усіх видів діяльності за минулий рік становить 1875 млн грн. Відповідь обґрунтувати та описати процедуру віднесення платника до ВПП.

Завдання 2

На основі офіційних даних ДПС України оцінити роль великих платників податків у податковій системі України. Пояснити причини та наслідки виявлених тенденцій.

Завдання 3

На основі даних завдання 2 розрахувати частку податків, сплачених платниками ВПП, у податкових надходженнях Зведеного бюджету та частку в податкових надходженнях Державного бюджету. Проаналізувати динаміку податкових надходжень від платників, які відповідають критеріям великих. Аналіз зробити за період починаючи з 2007 року із застосуванням табличного та графічного методів представлення показників (доповнити таблицю оновленими статистичними даними, використавши офіційні дані Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів України, ДПС України).

8.4. Термінологічний словник

Великий платник податку — юридична особа, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує 500 мільйонів гривень або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків за платежами, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за такий самий період перевищує 12 мільйонів гривень.

Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — це сума, фактично отримана суб'єктом підприємницької діяльності на

розрахунковий рахунок або в касу від здійснення операцій з продажу продукції (товарів, робіт, послуг).

Горизонтальний моніторинг — це вид податкового сервісу (метод податкового аудиту), що полягає в здійсненні процедури відстеження та аналізу органом ДПС податкових ризиків, проведених і запланованих великим платником податків фінансово-господарських операцій.

Критерії визначення ВПП — перелік вимог згідно з чинним законодавством, відповідно до яких платники податків відносяться до групи великих платників. Основними критеріями, які застосовуються в світовій практиці, є обсяг доходу від усіх видів діяльності, вартість активів, прибуток, кількість найманих працівників і відповідний обсяг сплати податків.

СДП з роботи з ВПП — спеціалізовані державні податкові інспекції, створені з метою здійснення податкового супроводу великих платників податків.

Трансфертна ціна — це ціна, що використовується в розрахунках між структурними підрозділами фірми або між підприємствами, які входять до складу однієї транснаціональної корпорації чи промислово-фінансової групи та розташовані в різних країнах.

Трансфертна ціна в галузі банківського менеджменту — ціна на кошти, які переведені в середині банку від однієї організаційної одиниці до іншої.

Трансфертне ціноутворення — процес визначення трансфертної ціни, тобто сукупність економічних відносин, які виникають у процесі визначення трансфертної ціни на будь-який об'єкт обміну між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії.

Центральний офіс з обслуговування великих платників податків — юридична особа публічного права, територіальний орган ДПС України з обслуговування та супроводу великих платників податків.

8.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильну або вказати власний варіант, якщо правильної відповіді не запропоновано.

1. Найпоширеніші критерії, використані для визначення великого платника податків у країнах світу:

А) обсяг отриманого доходу, кількість найманих працівників;

- Б) сума сплачених податків, вартість активів;
- В) рівень отриманого прибутку;
- Г) обсяг отриманого доходу, кількість найманих працівників та сума сплачених податків.

2. Причинами впровадження управлінь з роботи з ВПП у країнах з перехідною економікою є:

- А) забезпечення податкових надходжень (забезпечення виконання основних вимог щодо подання податкових декларацій і платіжних зобов'язань);
- Б) удосконалення ефективності перевірок (аудиту);
- В) удосконалення регулювання податкової заборгованості та забезпечення високоякісного обслуговуванням платників.
- Г) усі відповіді правильні.

3. Великий платник податку відповідно до положень Податкового кодексу України — це юридична особа, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує:

- А) 100 млн грн;
- Б) 200 млн грн;
- В) 400 млн грн;
- Г) 500 млн грн.

4. Які критерії відбору ВПП використовувалися в Україні до прийняття Податкового кодексу України?

А) обсяг валового доходу від усіх видів діяльності за звітний рік мав перевищувати двісті мільйонів гривень та середньооблікова чисельність працюючих за рік перевищує сто п'ятдесят осіб або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків з платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за рік перевищує двадцять п'ять мільйонів гривень;

Б) обсяг валового доходу від усіх видів діяльності за звітний рік мав перевищувати сто мільйонів гривень та середньооблікова чисельність працюючих за рік перевищує двісті п'ятдесят осіб або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків з платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за рік перевищує двадцять п'ять мільйонів гривень;

В) обсяг валового доходу від усіх видів діяльності за звітний рік мав перевищувати сто мільйонів гривень або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків з платежів,

контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за рік перевищує двадцять п'ять мільйонів гривень;

Г) обсяг валового доходу від усіх видів діяльності за звітний рік мав перевищувати сто мільйонів гривень і середньооблікова чисельність працюючих за рік перевищує двісті п'ятдесят осіб.

5. Принципами, на яких ґрунтується діяльність офісу з роботи з ВПП в Україні, є:

А) принципи індивідуального підходу до кожного великого платника податків і партнерських взаємовідносин між фіксальним органом і великим платником податків;

Б) принципи підвищення якості обслуговування та податково-го супроводження та попередження фактів неплатоспроможності та ухилення від сплати податків;

В) принцип забезпечення добросовісної сплати податків крупними платниками;

Г) усі відповіді правильні.

6. З якого року в складі органів ДПС України функціонують спеціалізовані податкові органи з роботи з великими платниками податків:

А) 1999 року;

Б) 2000 року;

В) 2001 року;

Г) 2002 року.

7. З якого року в податковій практиці обслуговування ВПП України запроваджена технологія «горизонтального моніторингу»:

А) 2002 року;

Б) 2008 року;

В) 2011 року;

Г) 2013 року.

8. Ціна, що використовується в розрахунках між структурними підрозділами фірми або між підприємствами, які входять до складу однієї транснаціональної корпорації чи промислово-фінансової групи та розташовані в різних країнах:

А) звичайна ціна;

Б) відпускна ціна;

В) максимальна роздрібна ціна;

Г) трансфертна ціна.

8.6. Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність і критерії визначення великих платників податків в Україні.
2. Особливості використання критеріїв віднесення до ВПП у різних країнах світу.
3. Розкрийте сутність і зміст податкового супроводу великих платників податків.
4. Особливості механізму провадження методу горизонтального моніторингу ВПП в Україні.
5. Використання трансфертного ціноутворення великими платниками податків для уникнення сплати податків.
6. Охарактеризуйте роль ВПП у податковій системі України.
7. Які існують перспективи модернізації податкової роботи з ВПП в Україні?

8.7. Додатки

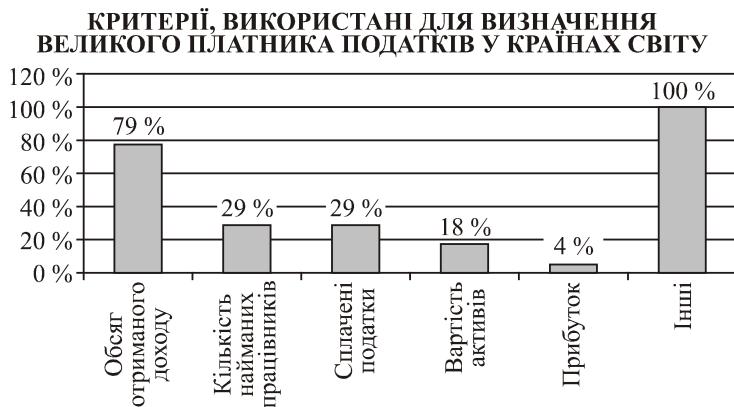

Рис. 8.1. Критерії визначення великих платників податків в європейських країнах

Джерело: складено на основі [1]

Окрім зазначених, використовуються такі критерії:

- чисті активи та доходи дуже заможних осіб (Ірландія);
- комплексна структура та організаційна структура великого платника податків (Латвія);
- сума сплаченої зарплати за рік (Швеція);
- складність бухгалтерського обліку та бізнесу й визначення характеристик сектора (Велика Британія);
- спеціальні інтереси й цілі податкової адміністрації (Чеська Республіка);
- неприбуткові організації та компанії (Бельгія);
- норвезькі власники та контролюючі компанії платників податків у країнах стягнення податку (Норвегія).

Рис. 8.2. Кількість зареєстрованих великих платників податків в європейських країнах

Рис. 8.3. Вага ВПП у загальній кількості платників податків в європейських країнах

Кількість зареєстрованих великих платників податків у різних країнах світу:

- Від 0 до 100 великих платників податків в одній країні (Швейцарія)
- Від 100 до 1000 великих платників податків у десяти країнах (Болгарія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Сербська Республіка, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія)
- Між 1000 до 10 000 великих платників податків у дев'яти країнах (Албанія, Хорватія, Чеська Республіка, Данія, Фінляндія, Греція, Нідерланди, Норвегія, Велика Британія)
- Від 10 000 до 100 000 великих платників податків у семи країнах (Австрія, Бельгія, Франція, Італія, Ірландія, Іспанія, Швеція)
- 100 000 і більше великих платників податків в одній країні (Німеччина)

Рис. 8.4. Кількість зареєстрованих платників податків у різних країнах

Рис. 8.5. Галузевий розподіл великих платників податків в європейських країнах

Таблиця 8.3

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ГОРИЗОНТАЛЬНОГО МОНІТОРИНГУ**

Країна	Загальна характеристика та механізм упровадження
Нідерланди	Податкова служба Нідерландів створила концепцію горизонтального моніторингу, за якою вертикальний нагляд застосовувався спільно з іншими видами контролю. Проте в країні було відразу чітко визначено, що лише певні групи платників податків можуть претендувати на горизонтальний моніторинг, інші на нього не заслуговують — для них необхідні примусові заходи. В експерименті 2005 року в Нідерландах було задіяно 20 підприємств, більшість з яких брали участь у котируванні на біржі. З ними було підписано угоди про нагляд, у яких закріплювалися зобов'язання сторін. Одним з ключових елементів цих угод є повний контроль за дотриманням нормативних вимог (податкових і фінансових зобов'язань) і підвищенням рівня відповідності компаній цим вимогам. Лише ті компанії, які контролюють процес сплати податків, і ті податкові адміністрації, які мають можливість контролювати процеси всередині компанії та мають довіру з боку платників, можуть отримати користь від нової системи нагляду
Південна Корея	У жовтні 2009 року Національною податковою службою Республіки Корея (НПС) було розпочато 15-місячний експериментальний проект, пов'язаний з упровадженням горизонтального моніторингу, ідентичного голландському, який довів свою успішність. З погляду НПС Республіки Корея, основними мотивами запровадження цієї системи контролю були зменшення адміністративного навантаження та прискорення внесення зрозумілості щодо різних питань оподаткування
Австралія	У 2006 році Міністерство оподаткування Австралії оприлюднило звіт під назвою «Великий бізнес і податкова дисципліна». Відтоді податкова адміністрація налагоджує співпрацю з великими підприємствами, а також запроваджує так звані форвардні договори про дотримання вимог (ФДД). Крім того, податкова адміністрація проводить комплексну перевірку діяльності компаній для визначення адекватності системи внутрішнього контролю компанії, її системи управління та дотримання етики. Тільки після проведення такої перевірки ФДД підписується
Велика Британія	Для поліпшення відносин між найбільшими платниками податків і податковою адміністрацією створено Центр з обслуговування великого бізнесу (ЦОВБ). Єдина відмінність від голландського варіанта полягає в тому, що замість угод та меморандумів законодавчою вимогою є підписання заяви про контроль за податками. З підписанням цієї заяви рада директорів компанії стверджує, що вона контролює власні податкові ризики
Ірландія	Ірландський підхід ґрунтується на використанні схеми добровільних домовленостей між податковою адміністрацією та бізнесом. Вони не є формальними угодами, подібними до тих, що використовуються в Нідерландах. Ірландська податкова адміністрація не надає жодних переваг компаніям, які підписують офіційні угоди. Нині система застосовується щодо великих компаній, але в планах Податкової та Митної адміністрації Ірландії — поширити цю систему й на інші компанії

Основні переваги горизонтального моніторингу:

- мінімізація втручання в поточну діяльність платників податків;
- оперативне реагування органу ДПС на проблеми платника податків;
- заміна існуючого постаудиту платника поточним моніторингом діяльності, тобто можливість проведення незалежного аудиту;
- удосконалення ризикоорієнтованої системи адміністрування податків;
- запровадження принципу довіри у відносинах фіскального органу та платника податків і як наслідок, — суттєве зменшення кількості, а надалі, можливо, і повна відсутність планових і позапланових перевірок;
- створення Інтернет-порталу для великих платників податків, на якому платник зможе ознайомитися з податковою інформацією про себе;
- опрацювання податкових ризиків у «режимі реального часу»;
- якщо платник податку зіштовхується з невизначеністю в чинному законодавстві щодо оподаткування тієї чи іншої операції, він звертається до податкового органу й той відразу надає йому податкову консультацію.

Недоліки в системі горизонтального моніторингу:

- компанії, які порушують угоду про дотримання вимог, не можуть бути оштрафовані. Єдине покарання — це скасування угоди та повернення компанії в систему вертикального контролю;
- голландська система є надто розпливчатою, зокрема принцип справедливої частки податків для компаній, які працюють за системою горизонтального моніторингу. Справедливу частку важко визначити на практиці;
- не існує формальних умов (вимог) для застосування горизонтального моніторингу. Єдина вимога лише в тому, що компанії повинні контролювати свої податки. Усунути цю невизначеність можна шляхом запровадження так званих заяв про контроль за податками (які використовує, наприклад, Великобританія);
- неоднакове ставлення до рівних за статусом компаній

Рис. 8.6. Переваги та недоліки системи горизонтального моніторингу

8.8. Рекомендована література

1. Визначення «Великого платника податків» / Звіт ІОТА для податкових адміністрацій. — Міжєвропейська організація Податкових адміністрацій (ІОТА). — Будапешт, 2008. [Електронний ресурс]. — Режим

доступу: <http://www.ujp.gov.mk/uploads/Definition%20of%20Large%20Taxpayer.pdf>

2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>

3. Покращення виконання податкових вимог великими платниками податків. Огляд досвіду країн світу / Група співробітників під керівництвом Кетерін Беар. — Міжнародний Валютний Фонд. — Округ Вашингтон, 2003.

4. Forum on Tax Administration: compliance management of large business task group / Guidance note Experiences and Practices of Eight OECD Countries. — July, 2009. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/36/32/43241144.pdf>

5. Сідельнікова Л. П., Костіна Н. М. Податкова система: навчальний посібник. — К.: Ліра-К, 2012. — 576 с.

6. Теремецький В. І. Горизонтальний моніторинг — новий метод здійснення податкового контролю / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12tvizpk.pdf>

7. Large Taxpayer Units: Functions, Structure and Procedure. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ica.org/resource_file/100781783-1788.pdf

8. Порядок формування Реєстру великих платників податків: Наказ Міністерства фінансів України від 11.09.2012 р. № 986.

9. Порядок обліку платників податків і зборів: Наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 р. № 1588.

Тема

9

ФІСКАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ФІСКАЛЬНА ФУНКЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

9.1. Методичні поради до вивчення теми

Вивчення теми доцільно розпочати з блоку питань, які дають змогу сформуванню у студентів бачення сутності та методологічних аспектів визначення фіскального потенціалу податкової системи та реалізації основного призначення податків як фінансової категорії — формування дохідної частини бюджетів усіх рівнів.

1. Важливо засвоїти, що в широкому сенсі **фіскальний потенціал податкової системи** — це сукупність усіх наявних (передбачених чинним законодавством) засобів і можливостей свідомої реалізації фіскальної функції податків, що містяться в кожному окремому податковому платежі та податковій системі загалом. У більш вузькому, практичному сенсі, він являє собою сукупний обсяг ресурсів країни, що підлягають оподаткуванню, або максимально можливий обсяг податкових надходжень бюджетів усіх рівнів, визначених в умовах чинного бюджетно-податкового законодавства.

2. *Слід мати на увазі*, що на величину фіскального потенціалу податкової системи впливають безліч факторів — як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Тому **особливої уваги вимагає розгляд цих факторів**. Для вивчення впливу об'єктивних факторів на фіскальний потенціал податкової системи опрацюйте чинне податкове законодавство, *оцініть рівень розвитку економіки країни та окремих її регіонів, її галузевої структури, рівень та динаміку споживчих цін, обсяги та структуру експортно-імпортного потенціалу тощо*. Досліджуючи другу групу — суб'єктивні чинники — необхідно звернути увагу на *стан бюджетно-податкової політики, рівень податкового регулювання, кількість податкових пільг, відстрочок та ін.*

З'ясуйте, який саме вплив на фіскальний потенціал (стабілізуючий чи дестабілізуючий, позитивний чи негативний) здійснюють ці чинники.

Варто зазначити, що надзвичайно важливою складовою чинників фінансового потенціалу податкової системи, що впливають на дійсну оцінку його рівня, є обсяг тіньової економіки, який може розглядатися лише як перспективний для оподаткування з удосконаленням податкового законодавства та контролю за його дотриманням.

Вивчаючи питання реалізації фінансового потенціалу податкової системи, слід зосередитися на ґрунтовному опрацюванні змісту **фінансової функції податку**, яка відображає фундаментальне призначення оподаткування та забезпечує: формування дохідної частини бюджету та державних цільових фондів; рівномірний розподіл сум податкових надходжень між ланками бюджетної системи; стабілізацію загальнодержавного та регіонального рівня соціального захисту та соціального забезпечення громадян і надання соціальних гарантій; розвиток науки, освіти, охорони здоров'я, та охорону довкілля, оборону та управління.

Розглядаючи фінансову функцію податків окремо слід зупинитися на особливостях її взаємозв'язку з розподільчо-алокаційною функцією фінансів.

З'ясуйте причини зростання ролі податків у соціально-економічному житті держав на основі дослідження теорій: залежності між рівнем розвитку економіки та зростання державних витрат — закон Вагнера, «нафтової плями» Л. фон Мізеса, зростання державної активності через необхідність забезпечення економічного розвитку Ф. Гершенкорна, залежності збільшення попиту на державні видатки від зростання середньодушових доходів у країні Р. Масгрейва, зростання ролі держави викликами соціального середовища М. Олсона, концепції «держави загального доброту (благоденства)».

Систематизувавши основні причини зростання ролі податків, заповніть таблицю 9.1.

Таблиця 9.1

**ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ЗРОСТАННЯ РОЛІ ПОДАТКІВ
У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ЖИТТІ ДЕРЖАВ**

Теорія	Причини	Наслідки
1	2	3

Для виконання завдання пропонуємо скористатися [1; 7; 14].

На сучасному етапі розвитку в більшості країн з розвинутою економікою за допомогою податків формується більш як 80 % державних доходів. В Україні податки є основним видом формування доходів бюджету й забезпечують понад 70 % доходів. Сту-

дентам слід звернути увагу на те, що якими б не були тенденції в динаміці частки державних видатків і податків, не викликає сумніву наявність критичної межі (граничної норми), за якої їх зростання матиме негативні наслідки для економіки.

Продовжуючи розгляд фіскального потенціалу податкової системи, особливу увагу необхідно приділити дослідженню потенціалу окремого бюджетоутворюючого податку, зокрема ПДВ, акцизного податку, мита, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, екологічного податку, платежів за ресурси, податку на майно в Україні. Студент повинен знати, що кожен податок і збір має свою фіскальну значущість для забезпечення бюджетних доходів і видатків країни, розумітися на чинниках, що визначають фіскальні можливості кожного з податків, знати переваги й недоліки їх застосування, а також напрями зміцнення їх потенціалу.

Ознайомлюючись з фіскальним потенціалом окремих бюджетоутворюючих податків, варто звернути увагу на те, як змінювалася фіскальна значущість окремих видів податків та які фактори на це впливали. Пропонуємо систематизувати матеріал за допомогою таблиці 9.2, зокрема, визначивши:

питому вагу основних бюджетоутворюючих податків у доходах і видатках зведеного бюджету України (ПДВ, акцизного податку, мита, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, екологічного податку, платежів за ресурси, податку на майно).

Таблиця 9.2

ФІСКАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСНОВНИХ БЮДЖЕТОУТВОРЮЮЧИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Види податків	2000 р.		2006 р.		2011 р.	
	Питома вага в доходах зведеного бюджету	Питома вага в доходах зведеного бюджету	Питома вага в видатках зведеного бюджету	Питома вага в видатках зведеного бюджету	Питома вага в видатках зведеного бюджету	Питома вага в видатках зведеного бюджету
1	2	3	4	5	6	7

Заглиблюючись у сутність питання *кількісної оцінки фіскального потенціалу* податкової системи, важливо зрозуміти, що основним показником, який характеризує виконання податками

фіскальної функції, є **рівень оподаткування** (загальний обсяг податкових надходжень до зведеного бюджету та обов'язкових платежів до загальнодержавних позабюджетних фондів) у ВВП. Цей показник у різних країнах має різні назви: у вітчизняній практиці — *податковий коефіцієнт*, у Росії — *податкове навантаження на економіку країни*, зустрічається ототожнення показника з *податковим навантаженням* і *податковою квотою*. Доцільно розібратись, яким чином зміна загального рівня оподаткування впливає на економічне середовище. Так, збільшення рівня податкового коефіцієнта в загальному випадку є чинником, що стримує економічну активність і процеси нагромадження, а також створює умови для прискореного розвитку тіньової економіки. Зниження рівня централізації ВВП у бюджеті та позабюджетних фондах сприяє пожвавленню всіх економічних процесів і зниженню рівня тіньової економіки. Водночас високий рівень оподаткування може бути прийнятним у разі ефективного використання бюджетних коштів на реалізацію соціально-економічних програм.

Вимірюючи податкове навантаження за допомогою податкового коефіцієнта, необхідно враховувати, що він не є досконалим показником. Студент має з'ясувати причини недосконалості, по-перше, він не враховує усі витрати на сплату податків; по-друге, він характеризує фіскальний потенціал, але не є точним вимірником податкового навантаження, оскільки до підвищення зазначеного коефіцієнта може призводити не лише зростання податкового навантаження, породженого ефектом доходу, і надлишкового податкового навантаження, а й зменшення останнього, що супроводжується підвищенням ефективності оподаткування.

Вивчаючи докладніше питання про податкове навантаження, слід передусім з'ясувати його сутність, чинники впливу та методи визначення. В економічній літературі відсутнє єдине визначення податкового навантаження, студент має ознайомитись з відмінностями трактування поняття податкового тягаря та навантаження на рівні суб'єктів господарювання та на рівні держави. Необхідно пам'ятати, що податкове навантаження — це ефекти впливу податків на економіку загалом і на окремих її платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків. Це загальна характеристика діяльності податкової системи держави, що показує, як податки впливають на фінансовий стан платників чи економіку держави. Аналізуючи питання податкового навантаження, варто зосередитися на чинниках, що породжують різний рівень оподаткування в різних країнах (див. табл. 9.4 у *Додатках*).

Переходячи до визначення рівня податкового навантаження, студенти мають з'ясувати, що його оцінка — це доволі багатогранна проблема. Вона пов'язана з тим, що в оподаткуванні використовуються різноманітні форми й види податків, які мають абсолютно різні властивості як з погляду їх перекладання, так і впливу на формування доходів бюджету. Крім питання про те, на кого лягає тягар податків, є ще проблема економічних наслідків різних типів податків і впливу розміру оподаткування на всі сфери соціально-економічного життя.

Досліджуючи *методи визначення податкового навантаження*, студенти мають знати, що важливою характеристикою податкової системи держави є розподіл податкового навантаження між основними факторами виробництва — працею й капіталом — та споживанням. Оцінка рівня навантаження на останні здійснюється за допомогою показників ефективних (імпліційних) ставок податків. Такі показники використовуються в країнах ЄС. Розрахунок ефективних ставок передбачає класифікацію податків за економічними функціями та визначення бази відповідних груп податків. Уперше методику оцінки рівня податкового навантаження на основі ефективних ставок було запропоновано Е. Мендозою, А. Разіним, і Л. Тезарем у 1994 році (див. табл. 9.5 у Додатках).

Розглядаючи податкове навантаження на фактори виробництва та споживання, оцініть його рівень і тенденції в Україні. Зверніть увагу на те, що податки на доходи від праці та капіталу впливають на попит і пропозицію факторів виробництва на відповідних національних ринках і на їх міграцію між країнами. Тому аналіз розподілу податкового навантаження дає змогу оцінити вплив податкової системи на економічне зростання та її позиції в міжнародній податковій конкуренції.

Важливе місце в розкритті фіскального змісту податків посідають *ефекти від оподаткування для юридичних і фізичних осіб, великих платників податків і суб'єктів малого бізнесу*. Під податковим навантаженням на фізичних осіб розуміють викликане оподаткуванням погіршення добробуту платника податків, що виражається в зменшенні його доходів, які не компенсуються наданням суспільних благ, профінансованих за рахунок сплати податків, а також у зміні структури споживання платника. Визначаючи податкове навантаження на юридичних осіб, слід зауважити, що його рівень, по суті, є формальним через існування ефекту перекладання податків.

Для поглиблення вивчення цього питання *ознайомтесь з методами обрахунку податкового навантаження на фізичних та юридичних осіб в вітчизняній науці і практиці, з'ясуйте сучасні тенденції його розподілу між цими категоріями платників.*

Насамкінець, досліджуючи вплив оподаткування на малий і великий бізнес, необхідно врахувати, що за рахунок великих платників податків формується більш як 2/3 доходів бюджету нашої держави.

9.2. Плани семінарських і практичних занять

1. Поняття фіскального потенціалу податкової системи. Чинники, що впливають на фіскальний потенціал податкової системи.

2. Показники оцінки фіскального потенціалу та фіскальної функції податкової системи.

3. Поняття та методи визначення податкового навантаження.

4. Податкове навантаження на фактори виробництва та споживання.

5. Напрями зміщення податкового навантаження.

Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14].

9.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Аналітичні завдання

Завдання 1

Визначити податковий коефіцієнт за останні п'ять років в Україні та країнах ЄС на основі звітних даних Державної казначейської служби та Європейської комісії. Зробити відповідні висновки.

Завдання 2

Використовуючи дані, наведені в таблиці 9.3 за останні роки, орахувати рівень податкового навантаження на доходи, вироб-

ництво та споживання. Визначити основні причини та наслідки змін у розподілі податкового навантаження в Україні.

Таблиця 9.3

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012— 2014 рр.
ВВП	720,7	950,5	914,7	1094,61	1314	Визначити
Кінцеві споживчі витрати	558,6	758,9	772,8	913,3	1101,2	
Фонд оплати праці	351,9	465,5	451,9	544	644,2	
Прибуток прибуткових підприємств	183,0	193,7	144,1	211,0	212,3	
Доходи населення	623,3	845,6	894,3	1101	1264,4	
Доходи зведеного бюджету, зокрема	219,9	297,8	288,6	314,5	398,3	
Податкові надходження, зокрема	158,8	227,2	208,1	234,5	312,2	
ПДВ	59,4	92,1	84,6	86,3	126,6	
Податок на прибуток підприємств	34,4	47,9	33	40,4	55,1	
Податок на доходи фізичних осіб	34,8	45,9	44,5	51,0	60,2	
Акцизний податок	10,6	12,8	21,6	28,3	23,8	
Інші податки	19,6	28,5	24,4	28,5	46,5	

Завдання 3

Визначити рівень податкового навантаження на фізичних і юридичних осіб за останні п'ять років в Україні на основі звітних даних Державної казначейської служби та Державної податкової служби України. Зробити висновки щодо пропорційності розподілу та напрямів зміщення рівня оподаткування фізичних та юридичних осіб в Україні.

Завдання 4

Здійснити пошук та аналіз факторів, що зумовлюють як послаблення, так і посилення фіскальної функції податків. Виокремити з них ті, що здійснюватимуть найсильніший вплив у країнах з транзитивною економікою. Обґрунтуйте очікування тенденції фіскальної функції в Україні.

Теми рефератів та експертних оцінок

1. Податкове навантаження на малий бізнес в Україні, проблеми й наслідки.
2. Фіскальний потенціал податкової системи України: сучасний стан і перспективи.
3. Проблеми та напрями перекладання податкового тиску в Україні.
3. Соціально-економічні наслідки посилення фіскальної функції податкової системи.
4. Сучасні тенденції оподаткування факторів виробництва в Україні.
5. Податкове навантаження на великих платників податків в Україні.
6. Фіскальні наслідки новацій Податкового кодексу України.
7. Теорії податкової межі та загальний рівень оподаткування економіки.
8. Концепції оптимального оподаткування доходів, капіталу та товарів.

9.4. Термінологічний словник

Ефективні ставки податку — це ставки за групами податків з єдиною податковою базою, що розраховуються як відношення податкових надходжень (за даними статистики державних фінансів) до податкових баз, визначених за інформацією системи національних рахунків (СНР).

Крива Лаффера — це крива, яка характеризує залежність державних доходів від середнього рівня податкових ставок у країні. Крива показує наявність оптимального рівня оподаткування, за якого державні доходи досягають свого максимуму.

Перекладання податків — це процес повного або часткового перерозподілу навантаження податків між різними суб'єктами економіки, перекладання з одних економічних агентів на інших, з визначених податковим законодавством платників на реальних носіїв податкового тягаря.

Податкове навантаження — це ефекти впливу податків на економіку загалом і на окремих її платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання.

Податковий коефіцієнт — це показник рівня оподаткування в країні, який розраховується як співвідношення загального обсягу податкових надходжень зведеного бюджету та обов'язкових платежів до загальнодержавних позабюджетних фондів до ВВП.

Податковий тягар — це сума податкових вимог з фізичних та юридичних осіб. Він не ототожнюється зі сплаченою сумою податків через існування перекладання податків, податкових пільг, наприклад, з ПДВ чи податку на спадщину.

Фіскальна функція відображає фундаментальне призначення податку — вилучення за допомогою податків частини доходів фізичних та юридичних осіб на користь держави з метою створення матеріальної основи для реалізації останньою своїх функціональних обов'язків.

Фіскальний потенціал податкової системи — це сукупність усіх наявних (передбачених чинним законодавством) засобів і можливостей свідомої реалізації фіскальної функції податків, що містяться в кожному окремому податковому платежі й податковій системі загалом.

9.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання обрати правильну або вказати власний варіант, якщо правильної відповіді не запропоновано.

1. Сукупний обсяг ресурсів країни, що підлягають оподаткуванню, або максимально можливий обсяг податкових надходжень бюджетів усіх рівнів, визначених в умовах чинного бюджетно-податкового законодавства — це:

- А) фінансовий потенціал держави;
- Б) податковий потенціал регіону;
- В) фіскальний потенціал податкової системи;
- Г) бюджетний потенціал.

2. Основним кількісним показником виконання податками фіскальної функції є:

- А) податкові надходження зведеного бюджету;
- Б) податкове навантаження на економіку країни;
- В) ефективна ставка податку;
- Г) питома вага податків у доходах зведеного бюджету.

3. Фіскальна функція податку, яка відображає фундаментальне призначення оподаткування, забезпечує:

- А) формування дохідної частини бюджету та державних цільових фондів;
- Б) рівномірний розподіл сум податкових надходжень між ланками бюджетної системи;
- В) стабілізацію загальнодержавного та регіонального рівня соціального захисту та соціального забезпечення громадян і надання соціальних гарантій;
- Г) усі відповіді правильні.

4. Викликане оподаткуванням погіршення добробуту платника податків, що виявляється в зменшенні його доходів, які не компенсуються наданням суспільних благ, профінансованих за рахунок сплати податків, а також у зміні структури споживання платника — це:

- А) податкова квота;
- Б) податкове навантаження на доходи;
- В) податкове навантаження на фізичних осіб;
- Г) податкове навантаження на юридичних осіб.

5. Розрахунок імплікаційних ставок податків на працю, капітал і споживання передбачає класифікацію податків за:

- А) формою оподаткування;
- Б) способами утримання;
- В) економічними функціями;
- Г) усі відповіді правильні;

6. Уперше методику оцінки рівня податкового навантаження на основі ефективних ставок було запропоновано в 1994 році:

- А) Е. Мендозою, А. Разіним, і Л. Тезарем;
- Б) Де Хааном та Б. Волкерінком;
- В) Д. Кері, Г Чилінгіріаном та Дж. Рабесоном;
- Г) Європейською комісією.

7. Світова практика визначення граничної норми оподаткування для кожної окремої країни встановлюється емпіричним шляхом за такими ознаками:

- А) у разі підвищення податкових ставок надходження до бюджету знижуються чи зростають непропорційно повільно;

Б) зростають масштаби ухилення та уникнення від оподаткування;

В) знижуються темпи економічного зростання, скорочуються інвестиції, зменшується кількість робочих місць тощо;

Г) усі відповіді правильні.

8. Згідно з інституціональною економічною теорією під час розрахунку податкового тягаря на фізичних осіб має враховуватися не лише сума податкових зобов'язань індивіда, а й:

А) витрати податкових розрахунків;

Б) витрати утримання податків;

В) витрати інституціоналізації;

Г) трансакційні податкові витрати.

9. Предметом знання, яке дістало у фінансовій науці назву «економіка оподаткування» (economics of taxation) є:

А) фінансовий потенціал держави;

Б) фіскальний потенціал податкової системи;

В) ефекти впливу податків на економіку;

Г) гранична ставка податків.

10. Ефекти впливу податків на економіку загалом і на окремих її платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання — це:

А) податковий коефіцієнт;

Б) фіскальний потенціал податкової системи;

В) податкове навантаження;

Г) податкова квота.

9.6. Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність фіскального потенціалу податкової системи?

2. Як розглядають фіскальну роль податкової системи сучасні економічні теорії?

3. Розкрийте сутність і взаємозв'язок фіскального потенціалу та фіскальної функції податкової системи.

4. Охарактеризуйте чинники, що впливають на величину фіскального потенціалу податкової системи в Україні.

5. Які існують підходи до визначення податкового навантаження? Який з них Ви вважаєте найприйнятнішим?
6. Що являє собою податкове навантаження на фізичних та юридичних осіб?
7. Які є методи оцінки рівня податкового навантаження?
8. У чому полягає сутність ефективних ставок оподаткування?
9. Як можна оцінити податкове навантаження на суспільство загалом?
10. Які є переваги та недоліки застосування податкового коефіцієнта як показника оцінки фіскального потенціалу в Україні?
11. Охарактеризуйте рівень податкового навантаження на юридичних і фізичних осіб в Україні.
12. Розкрийте особливості впливу оподаткування на фактори виробництва та споживання. Як вимірюється податкове навантаження на фактори виробництва та споживання?
13. Охарактеризуйте рівень податкового навантаження на великих платників податків в Україні.
14. Охарактеризуйте рівень податкового навантаження на малий бізнес в Україні.
15. Які існують напрями зміщення податкового навантаження?

9.7. Додатки

Таблиця 9.4

ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ РІВЕНЬ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Група	Характеристика факторів
Економічні	Стан економіки країни (макроекономічні показники; показники стану податкового середовища включають: суми штрафів, пені, донарахування податкових платежів, недоїмок; кількість справ, які розглядаються арбітражними судами; кількість і суми крупних порушень, кількість підприємств, що стали банкрутами за звітний рік; розподіл податкових боржників за регіонами, галузями та групами платників податків; структура та динаміка податкових надходжень за податковими групами, галузями) Рівень доходів платників податків (його вплив виражається показниками: розмір доходу платника податку, прожитковий мінімум громадян, мінімальна заробітна плата, розмір ВВП на душу населення) Цінова політика підприємства (вплив постачальників, споживачів, конкурентів)
Політико-правові	Вплив урядів інших країн Економічні інтереси політичних сил, які перебувають при владі Зміни в податковому законодавстві
Соціально-демографічні	Рівномірність обкладання податками різних верств населення Збільшення питомої ваги людей пенсійного віку Народжуваність населення Міграція населення
Науково-технічні	Пільговий режим оподаткування інноваційно спрямованих підприємств; механізми податкового стимулювання інноваційного розвитку промислових підприємств
Екологічні	Екологічна небезпечність виробництва і як наслідок — рівень податкового навантаження системи екологічного оподаткування

Джерело: складено на основі [6, С. 162—165; 14].

**ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ НА ФАКТОРИ ВИРОБНИЦТВА
ЗА МЕТОДИКАМИ ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ**

Методика Е. Мендозі, А. Разіна, і Л. Гезара (1994)	
Податкове навантаження на доходи фізичних осіб чи домогосподарств (Personal income tax ratio, τ_{per})	$\tau_{per} = 1100 / (W + OSPUE + PEI),$ <p>де 1100 — податки на дохід, прибуток і доходи від володіння капіталом фізичних осіб; W — заробітна плата; OSPUE — некорпоративний чистий дохід від підприємницької діяльності, зокрема рента від проживання у власному житті; PEI — відсотки, дивіденди та інвестиційний дохід домогосподарств</p>
Податкове навантаження на працю (Labour income tax ratio, τ_{lab})	$\tau_{lab} = (\tau_{per} \cdot W + 2000 + 3000) / (W + 2200),$ <p>τ_{per} — податковий коефіцієнт на доходи фізичних осіб чи домогосподарств; W — заробітна плата; 2000 — внески на соціальне страхування; 3000 — податки на заробітну плату та робочу силу; 2200 — внески на соціальне страхування роботодавців</p>
Податкове навантаження на капітал (Capital income tax ratio, τ_{cap})	$\tau_{cap} = (\tau_{per} \cdot (OSPUE + PEI) + 1200 + 4100 + 4400) / OS,$ <p>де τ_{per} — податковий коефіцієнт на доходи фізичних осіб чи домогосподарств; OSPUE — некорпоративний чистий дохід від підприємницької діяльності; PEI — відсотки, дивіденди та інвестиційний дохід; 1200 — податки на дохід, прибуток і доходи від володіння капіталом товаристів з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариств; 4100 — періодичні податки на нерухоме майно; 4400 — податки на операції з капіталом та фінансові операції; OS — операційний прибуток підприємств</p>
Податкове навантаження на споживання (Consumption tax ratio τ_{com})	$\tau_{com} = (5110 + 5121) / [C + G - GW - (5110 + 5121)],$ <p>де 5110 — загальні податки на товари та послуги (податок на додану вартість, податки на продаж та інші загальні податки на товари та послуги); 5121 — акційний збір; C — кінцеві споживчі витрати домогосподарств; G — кінцеві споживчі витрати сектора загального державного управління; GW — витрати на заробітну плату сектора загального державного управління</p>

Методика Де Хаана та Б. Волкерінка (2000)	
Податкове навантаження на працю (Labour income tax ratio, τ_{lab})	$\tau_{lab} = (\alpha \cdot 1100 + 2100 + 2200 + 3000) / (CoE + 3000),$ <p>де α — частка доходів фізичних осіб чи домогосподарств, які можна віднести до трудових доходів; 1100 — податки на доходи, прибуток і доходи від володіння капіталом фізичних осіб чи домогосподарств, які можна віднести до трудових доходів; 2100 — внески на соціальне страхування працівників; 2200 — внески на соціальне страхування роботодавців; 3000 — податки на заробітну плату та роботу силу; CoE — оплата праці працівників</p>
Податкове навантаження на капітал (Capital income tax ratio, τ_{cap})	$\tau_{cap} = (\beta \cdot 1100 + 1200 + 4000 + 5125 + 5212 + 6100) / (OS - 3000),$ <p>де β — частка доходів фізичних осіб чи домогосподарств, які можна віднести до доходів від капіталу; 1100 — податки на доходи, прибуток і доходи від володіння капіталом фізичних осіб чи домогосподарств, які можна віднести до трудових доходів; 1200 — податки на дохід, прибуток і доходи від володіння капіталом підприємств; 4000 — податки на власність; 5125 — податки на інвестиційні товари; 5212 — податки з власників транспортних засобів юридичних осіб; 6100 — інші податки, що сплачують корпорації; OS — операційний прибуток підприємств; 3000 — податки на заробітну плату та роботу силу</p>
Податковий коефіцієнт на споживання (Consumption tax ratio τ_{con})	$\tau_{con} = (5000 - 5125 - 5212 - other) / (C + G),$ <p>де 5125 — податки на інвестиційні товари; 5212 — податки з власників транспортних засобів (крім домогосподарств); other — інші податки на товари та послуги, які можна віднести до податків на споживання; C — кінцеві споживчі витрати домогосподарств; G — кінцеві споживчі витрати сектора загального державного управління</p>
Методика Д. Кері, Г. Чаллінгіріана та Дж. Рабсона (2002)	
Податкове навантаження на працю (Labour income tax ratio, τ_{lab})	$\tau_{lab} = (\tau_{per} \cdot W + 2100 + 2200 + \alpha \cdot 2400 + 3000) / (CoE + 3000), \text{ де } \alpha = W / (OSPUE + PEI + W)$ <p>де τ_{per} — податковий коефіцієнт на доходи фізичних осіб чи домогосподарств; W — заробітна плата; OSPUE — некорпоративний чистий дохід від підприємницької діяльності; PEI — відсотки, дивіденди та інвестиційний дохід; α — частка трудових доходів у сукупному доході фізичних осіб чи домогосподарств; 2100 — внески на соціальне страхування працівників; 2200 — внески на соціальне страхування роботодавців; 2400 — інші внески на соціальне страхування; 3000 — податки на заробітну плату та роботу силу; CoE — оплата праці працівників</p>

<p>Податкове навантаження на капітал (Capital income tax ratio, τ_{cap})</p>	$\tau_{cap} = \left[\tau_{per} \cdot (OSPUE + PEI) + 2300 + \beta \cdot 2400 + 1200 + 4000 + 5125 + 5212 + 6100 \right] / OS - 3000, \text{ де } \beta = I - \alpha$ <p>де <i>трет</i> — податковий коефіцієнт на доходи фізичних осіб чи домогосподарств; <i>OSPUE</i> — некорпоративний чистий дохід від підприємницької діяльності; <i>PEI</i> — проценти, дивіденди та інвестиційний дохід; β — частка доходу від капіталу в сукупному доході фізичних осіб чи домогосподарств; 2300 — інші внески на соціальне страхування самозайнятих осіб; 2400 — інші внески на соціальне страхування; 3000 — податки на заробітну плату та робочу силу; 1200 — податки на дохід, прибуток і доходи від володіння капіталом підприємств; 4000 — податки на власність; 5125 — податки на інвестиційні товари; 5212 — податки з власників транспортних засобів (крім домогосподарств); 6100 — інші податки, що сплачують корпорації; <i>OS</i> — операційний прибуток підприємств; 3000 — податки на заробітну плату та робочу силу</p>
<p>Податкове навантаження на споживання (Consumption tax ratio τ_{con})</p>	$\tau_{con} = (5110 + 5121 + 5123 + 5126 - 5212) / (C + G - GW),$ <p>де <i>5110</i> — загальні податки на товари та послуги (податок на додану вартість, податки на продаж та інші загальні податки на товари та послуги); <i>5121</i> — акцизний збір; <i>5123</i> — мито та податки на імпорт; <i>5126</i> — податки на специфічні товари та послуги; <i>5212</i> — податки з власників транспортних засобів юридичних осіб; <i>C</i> — кінцеві споживчі витрати домогосподарств; <i>G</i> — кінцеві споживчі витрати сектора загального державного управління; <i>GW</i> — витрати на заробітну плату сектора загального державного управління</p>

Джерело: складено на основі [10]

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ЕФЕКТИВНИХ СТАВОК ПОДАТКІВ ЗА ЕКОНОМІЧНИМИ ФУНКЦІЯМИ В КРАЇНАХ ЄС

Ставка	Розрахунок
<p>Ефективна ставка податків на споживання (Implicit tax rate on consumption taxes, ITR_{com})</p>	$ITR_{com} = [(d211 + d212 + d214b + d214c + d214k + d29d + d29f + d29g + d59b + d59c + d59d) / (P31_S14dom)],$ <p>де Податки на споживання включають: $d211$ Податок на додану вартість; $d212$ Податки і мито на импорт (окрім ПДВ); $d214b$ Акційні марки; $d214c$ Податки на фінансові операції та операції з капіталом; $d214k$ Експортне мито і компенсаційні витрати на експорт; $d29d$ Податки з міжнародних операцій; $d29f$ Податки за збурдження на вклюдного середовища; $d29g$ відшкодування з ПДВ (система плоских ставок); $d59b$ Подушний податок; $d59c$ Акційний податок; $d59d$ плата за отримання ліцензій домашніми господарствами);</p> <p>$P31_S14dom$ Кінцеві споживчі витрати домогосподарств на економічній території держави (внутрішня концепція)</p>
<p>Ефективна ставка податків на працю зайнятого населення (Implicit tax rate on employed labour, ITR_{lab})</p>	$ITR_{lab} = [(d51a + d51c1 + d29c + d61111 + d61121 + d61131) / (d1 + d29c)]$ <p>Прямі податки, непрямі податки та фактичні обов'язкові внески до фондів соціального страхування, що виплачуються роботодавцями та працівниками з трудових доходів зайнятого населення включають: $d51a + d51c1$ Податки на доходи від підприємницької діяльності домашніх господарств і фізичних осіб, зокрема доходи від капіталу (частина виплачується з капіталу та доходу самозайнятих осіб); $d61111$ Внески на обов'язкове соціальне страхування роботодавців; $d61121$ Внески на обов'язкове соціальне страхування працівників; $d61131$ Внески на обов'язкове соціальне страхування самозайнятих і непрацюючих осіб;</p> <p>$d29c$ Фонд заробітної плати та податки на заробітну плату; $d1$ Оплата праці працівників</p>
<p>Ефективна ставка податків на доходи від капіталу (Implicit tax rate on capital (income) taxes, ITR_{cap})</p>	$ITR_{cap} = [(d51a + d51c1 + d51b + d51c2 + d51c3 + d51d + d51e + d61131 + d214b + d214c + d214k + d214l + d29a + d29b + d29e + d29h + d59a + d59f + d91) / (B2n_S11-12 + B2n_S14-15 + B3n_S14 + d41_S11-12rec - d41_S11-12pay + d44_S11-12rec - d44_S11-12pay + d45_S11-12rec - d45_S11-12pay + d42_S2rec + d41_S14-15rec - d41_S14-15pay + d45_S14-15rec - d45_S14-15pay + d42_S14-15rec + d44_S14-15rec)],$ <p>де Податки на доходи від капіталу включають: $d51a + d51c1$ Податки на доходи від підприємницької діяльності домашніх господарств і фізичних осіб, зокрема доходи від капіталу (частина виплачується з капіталу та доходу самозайнятих осіб); $d51b + d51c2$ Податки на доходи корпорацій чи прибутком, включаючи доходи від капіталу; $d51c3$ Інші податки на доходи від капіталу; $d51d$ Податки на доходи від виграну в лотереї та азартних іграх; $d51e$ Інші податки на доходи; $d61131$ Внески на обов'язкове соціальне страхування самозайнятих і непрацюючих осіб; $d214b$ Акційні марки; $d214c$ Податки на фінансові операції та операції з капіталом; $d214k$ Експортне мито та компенсаційні витрати на експорт; $d29a$ Податки на землю, будівлі чи інші споруди; $d29b$ Податки на використання основних засобів; $d29e$ Плата за ліцензії; $d29h$ Інші податки на виробництво; $d59a$ Поточні податки на капітал; $d59f$ Інші поточні податки на капітал; $d91$ Податки на капітал.</p>

<p>Ефективна ставка податків на доходи корпорацій (Implicit tax rate on corporate income, $ITR_{corporate\ cap}$)</p>	<p><i>B2n_S11-12</i> Чистий операційний прибуток нефінансових і фінансових корпорацій (включаючи квазікорпорації); <i>B2n_S14-15</i> Орендна плата приватних домогосподарств і чистий операційний прибуток некомерційних установ; <i>B3n_S14</i> Чисті змішані доходи самозайнятих осіб; <i>d41_S11-12rec</i> Відсотки, отримані нефінансовими та фінансовими корпораціями; <i>d41_S11-12pay</i> Відсотки, сплачені нефінансовими й фінансовими корпораціями; <i>d44_S11-12rec</i> Доходи від страхування майна, отримані страховальниками-нефінансовими і фінансовими корпораціями; <i>d44_S11-12pay</i> Доходи від страхування майна, сплачені страховальниками-нефінансовими та фінансовими корпораціями; <i>d45_S11-12rec</i> Орендна плата на землю, отримана нефінансовими й фінансовими корпораціями; <i>d45_S11-12pay</i> Орендна плата на землю, сплачена нефінансовими та фінансовими корпораціями; <i>d42_S11-12rec</i> Дивіденди, отримані нефінансовими й фінансовими корпораціями; <i>d42_S11-12pay</i> Дивіденди, що сплачуються нефінансовими та фінансовими корпораціями</p> <p><i>d42_S13rec</i> Дивіденди, отримані сектором державного управління; <i>d42_S2rec</i> Дивіденди, отримані рештою світу; <i>d41_S14-S15rec</i> Відсотки, отримані домашніми господарствами, самозайнятими особами й некомерційними організаціями; <i>d41_S14-S15pay</i> Відсотки, сплачені домашніми господарствами, самозайнятими особами та некомерційними організаціями; <i>d45_S14-S15rec</i> Орендна плата на землю, отримана домашніми господарствами, самозайнятими особами та некомерційними організаціями; <i>d45_S14-S15pay</i> Орендна плата на землю, сплачена домашніми господарствами, самозайнятими особами й некомерційними організаціями; <i>d42_S14-15rec</i> Дивіденди, отримані домашніми господарствами, самозайнятими особами й некомерційними організаціями; <i>d44_S14-15rec</i> Дивіденди, отримані домашніми господарствами, самозайнятими особами й некомерційними організаціями; <i>d44_S14-15pay</i> Дивіденди, отримані домашніми господарствами, самозайнятими особами й некомерційними організаціями</p>
	$ITR_{corporate\ cap} = [(d51b + d51c2) / (B2n_S11-12 + + d41_S11-12rec - d41_S11-12pay + d45_S11-12rec - d45_S11-12pay + d42_S11-12rec - d42_S11-12pay + d42rec.\ by\ S13 + d42rec.\ by\ S2 + d42rec.\ by\ S14-15 + d44_S11-12rec - d44_S11-12pay)],$ <p>де <i>d51b+d51c2</i> Податки на доходи корпорацій чи прибуток, включаючи доходи від капіталу;</p> <p><i>B2n_S11-12</i> Чистий операційний прибуток нефінансових і фінансових корпорацій (включаючи квазікорпорації); <i>d41_S11-12rec</i> Відсотки, отримані нефінансовими та фінансовими корпораціями; <i>d41_S11-12pay</i> Відсотки, сплачені нефінансовими й фінансовими корпораціями; <i>d44_S11-12rec</i> Доходи від страхування майна, отримані страховальниками—нефінансовими і фінансовими корпораціями; <i>d44_S11-12pay</i> Доходи від страхування майна, отримані страховальниками—нефінансовими і фінансовими корпораціями; <i>d45_S11-12rec</i> Орендна плата на землю, отримана нефінансовими та фінансовими корпораціями; <i>d45_S11-12pay</i> Орендна плата на землю, отримана нефінансовими та фінансовими корпораціями; <i>d42_S11-12rec</i> Дивіденди, отримані нефінансовими та фінансовими корпораціями; <i>d42_S11-12pay</i> Дивіденди, що сплачуються нефінансовими і фінансовими корпораціями; <i>d42_S13rec</i> Дивіденди, отримані сектором державного управління; <i>d42_S2rec</i> Дивіденди, отримані рештою світу; <i>d42_S14-15rec</i> Дивіденди, отримані домашніми господарствами, самозайнятими особами та некомерційними організаціями</p>

Ставка	Розрахунок
<p>Ефективна ставка податків на доходи від підприємницької діяльності домашніх господарств і самозайнятих осіб (Implicit tax rate on capital and business income of households and self-employed, ITR_{cap})</p>	$ITR_{cap}^{th} = [(d51a + d51c1 + d51c3 + d51d + d51e + + d61131) / (B2n_S14-15 + B3n_S14 + d41_S14-15pay + d45_S14-15rec - d45_S14-15pay + d42_S14-15rec + d44_S14-15rec)],$ <p>де Податки на доходи від капіталу та доходи від підприємницької діяльності домашніх господарств включають: $d51a + d51c1$ Податки на доходи від підприємницької діяльності домашніх господарств і фізичних осіб, зокрема доходи від капіталу (частина виплачується з капіталу доходу самозайнятих осіб); $d51c3$ Інші податки на доходи від капіталу; $d51d$ Податки на доходи від грипу в лотереї та азартних іграх; $d51e$ Інші податки на доходи; $d61131$ Внески на обов'язкове соціальне страхування самозайнятих і непрацюючих осіб</p> <p>$B2n_S14-15$ Орендна плата приватних домогосподарств і чистий операційний прибуток некомерційних установ; $B3n_S14$ Чисті змішані доходи самозайнятих осіб; $d41_S14-S15rec$ Відсотки, отримані домашніми господарствами, самозайнятими особами та некомерційними організаціями; $d41_S14-S15pay$ Відсотки, сплачені домашніми господарствами, самозайнятими особами та некомерційними організаціями; $d45_S14-S15rec$ Орендна плата на землю, отримана домашніми господарствами, самозайнятими особами й некомерційними організаціями; $d45_S14-S15pay$ Орендна плата на землю, сплачена домашніми господарствами, самозайнятими особами та некомерційними організаціями; $d42_S14-15rec$ Дивіденди, отримані домашніми господарствами, самозайнятими особами та некомерційними організаціями; $d44_S14-15rec$ Доходи від страхування майна отримані страховальниками—домашніми господарствами, самозайнятими особами та некомерційними організаціями</p>

Джерело: складено на основі методичних матеріалів Європейської комісії.

МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РІВНЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Методика	Зміст
Методика розрахунку податкового навантаження Мельника В.П.	<p>Рівень оподаткування можна розрахувати за формулою:</p> $r = g / t,$ <p>де g — середньозважене навантаження основних податків, що формують доходи бюджету, $g = \sum (B_i \cdot A_i / H_i)$, де A_i — обсяги окремих видів податків у доходах зведеного бюджету; B_i — частка окремого виду податку в сумарному обсязі основних податків, що формують доходи бюджету у певному році; H_i — базові показники для нарахування відповідного податку. Частку податків, що формують дохідну частину бюджету у ВВП, можна розрахувати за формулою: $t = \sum_j (A_j / W_j)$, де W_j — обсяг ВВП за відповідний рік</p>
Методика розрахунку податкового навантаження на основі доданої вартості	<p>Величина рівня оподаткування може бути визначена послідовним зменшенням доданої вартості пропорційно податковим ставкам:</p> $H = [1 - (1 - P_d) (1 - P_n) / (1 + P_{\text{фр}})] / (1 - Y_n),$ <p>де H — рівень оподаткування в країні; P_d — середня величина ставки ПДВ; P_n — середня величина ставки прибуткових податків; $P_{\text{фр}}$ — середня величина ставки зборів на обов'язкове пенсійне, соціальне страхування; Y_n — питома вага непрямих податків у загальній сумі податкових надходжень</p>
Методика розрахунку податкового навантаження ДПСУ	<p>$ПН = (П / ВД) \cdot 100\%$; $ПН_{\text{ПДФО}} = (П_{\text{ПДФО}} / ВД) \cdot 100\%$; $ПН = (П_{\text{ПДФО}} / \nu ПДВ) \cdot 100\%$;</p> <p>де $П$ — загальна сума податків, сплачених платником за період; $\nu ПДВ$ — об'єм операцій з ПДВ за період; $П_{\text{ПДФО}}$ — середньомісячна сума податку з доходів фізичних осіб, яка підлягає сплаті за результатами здійснення господарської діяльності за період з початку року до останнього звітного періоду або за попередній календарний рік (залежно від того, у якому періоді податкове навантаження менше, ніж критерій відбору), який передусє складанню плану-графіка; $ВД$ — середньомісячний валовий дохід, отриманий від здійснення господарської діяльності за період з початку року до останнього звітного періоду (залежно від того, у якому періоді податкове навантаження менше, ніж критерій відбору), який передусє складанню плану-графіка; $ПН$ — податкове навантаження; $П_{\text{ПДФО}}$ — нарахована сума податку на прибуток — гр. 12 Декларації з податку на прибуток; $ВД_{\text{гр3}}$ — сума валового доходу — гр. 3 Декларації з податку на прибуток</p>

Джерело: складено на основі [6, С. 176—180; 14], нормативно-правових актів ДПСУ

9.8. Рекомендована література

1. *Майбуров И. А.* Теория налогообложения. Продвинутый курс: Учебник для магистрантов, обучающихся по специальности «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет, анализ и аудит» / И. А. Майбуров, А. М. Соколовская. — М.: Юнити-Дана, 2011. — 591 с.

2. *Майбуров И. А.* Реформирование налоговых систем. Теория, методология и практика: Монография / Под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова, А. И. Крысоватого. — К.: Кондор, 2011. — 352 с.

3. Податкова система: Навч. посібник / За заг. ред. М. Я. Азарова. — К.: Міністерство фінансів України, Національний університет державної податкової служби України, 2011. — 656 с.

4. Податкова система: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / [Лютый І. О., Демиденко Л. М., Романюк М. В., Субботович Ю. Л. та ін.]; За ред. І. О. Лютого. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 456 с.

5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>

6. *Іванов Ю. Б.* Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування: Монографія / За заг. ред. проф. Ю. Б. Іванова. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. — 448 с.

7. *Соколовська А. М.* Основи теорії податків / А. М. Соколовська. — К.: Кондор, 2010. — 325 с.

8. *Соколовська А. М.* Методологічні та методичні аспекти визначення податкового навантаження на працю, капітал і споживання / А. М. Соколовська // Фінанси України. — 2008. — № 1. — С. 65—76.

9. *Чугунов І. Я.* Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / За ред. І. Я. Чугунова. — К.: ДІНУ АФУ, 2009. — 848 с.

10. *Mendoza, E. G., A. Razin, L. L. Tesar.* Effective tax rates in macroeconomics. Cross — country estimates of tax rates on factor incomes and consumption // Journal of Monetary Economics. — 1994. — № 34 (3) — P. 297—323.

11. Taxation trends in the EU — 2012 Edition. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DU-12-001/EN/KS-DU-12-001-EN.PDF

12. *Алексеевко М. М.* Взгляд на развитие учения о налоге у экономистов А. Смита, Ж.-Б. Сея, Д. Рикардо, Ж. Симонди и Дж. Ст. Милля. Изд. 2. — М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. — 152 с. (Классика политэкономической мысли).

13. *Бандурка О. М., Понікаров В. Д., Попова С. М.* Податкове право. Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 312 с.

14. Экономика налоговых реформ : монография (Под ред. И. А. Малибурова, Ю. Б. Иванова, Л. Л. Тарангул. — К.: Алерта, 2013. — 432 с.

Тема

10

РЕГУЛЮВАЛЬНА РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

10.1. Методичні поради до вивчення теми

Вивчення цієї теми доцільно розпочати з блоку питань, які дають змогу сформувати у студентів бачення суспільного призначення податків як економічної категорії. Треба визначити взаємозв'язок фіскальної та регулюючої функції податків. Зважаючи на те, що фіскальна функція в певному сенсі може розглядатись як сутнісна, основоположна функція цієї економічної категорії, регулююча функція податків є похідною від фіскальної або результатом її реалізації. Досліджуючи регулюючу функцію податків, студентам *потрібно усвідомити*, що вона реалізує не тільки економічні відносини в ієрархічній підпорядкованості (держава — платник), а й в більшості економічні відносини між самими платниками податків.

Варто зазначити, що *регулююча функція є об'єктивним явищем*: вплив податків відбувається незалежно від волі держави, яка їх установлює. Водночас наявність у податків як економічної категорії регулюючої функції визначає можливість активного та цілеспрямованого її використання для досягнення різних цілей у процесі державного регулювання економічних і соціальних процесів. Тому студентам насамперед треба зрозуміти, що податкове регулювання є, по суті, проявом регулюючої функції податків. При цьому *регулятивний вплив* на соціально-економічні процеси за допомогою податкової політики може поєднувати в собі як *стимулюючий, так і стримуючий потенціал*. Так, податкові пільги інвестиційної спрямованості мають явно виражений стимулюючий характер і призначення, тоді як наявність таких умов, як відповідність інвестицій установленим державним пріоритетам, певною мірою стримує платника від реалізації інвестиційних проектів, які не відповідають

законодавчо встановленим умовам за цим критерієм. А отже, один і той самий напрям податкового регулювання однозначно визначити доволі важко. Тому, вивчаючи це питання, слід передусім з'ясувати сутність і характеристику податкового регулювання.

Вивчаючи зміст податкового регулювання, студент повинен ретельно проаналізувати обґрунтування регулюючих можливостей податків у теоріях оподаткування в історичній ретроспективі (від стародавніх часів до сьогодення) і сучасних економічних теоріях.

З'ясуйте зміст регулюючих можливостей податків на основі дослідження сучасних економічних теорій: кейнсіанство, неолібералізм, концепція «неокласичного синтезу», нова інституціональна концепція. Аналізуючи це питання, варто звернути увагу на те, що перші спроби теоретичного осмислення регулюючої ролі податків були зроблені родоначальниками класичної політекономії А. Смітом, Д. Рікардо та отримали подальший розвиток у працях Ж. Б. Сея, Дж. С. Міля, П. Леруа-Бол'є та ін.

Систематизувавши матеріал, рекомендуємо заповнити таблицю 10.1.

Таблиця 10.1

**РЕГУЛЮЮЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОДАТКІВ
У СУЧАСНИХ ТЕОРІЯХ ОПОДАТКУВАННЯ**

Теорія	Регулюючі можливості податків
1	2

Для виконання завдання пропонуємо скористатись [2, 7, 8, 13].

Важливо засвоїти, що **податкове регулювання** — це цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин за допомогою засобів та інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів. Іншими словами, податкове регулювання як процес ґрунтується на свідомому, активному й цілеспрямованому використанні існуючої незалежно від волі суб'єктів управління регулюючої функції

податків задля отримання певних соціально-економічних результатів. Тобто регулююча функція податків виступає основою податкового регулювання. **Об'єктами податкового регулювання** є соціально-економічні процеси на мікро-, мезо- та макрорівнях. Тому *не слід ототожнювати податкове регулювання й регулювання податкової системи*, об'єктами якого є елементи податкової системи країни. Крім цього, регулювання податкової системи становить одну з функцій державного податкового менеджменту.

Вивчаючи матеріал теми, слід звернути особливу увагу на **завдання податкового регулювання на макрорівні**: регулювання попиту та пропозиції, формування раціонального співвідношення між накопиченням і споживанням, раціональної галузевої структури, вплив на темп інфляційних процесів, підтримку інноваційної діяльності, стимулювання інвестиційних процесів, насичення ринку соціально значущими товарами та послугами, прискорений розвиток депресивних регіонів. Виконання завдань на практиці реалізується шляхом застосування спеціальних засобів податкової політики — регулятивних інструментів, які відрізняються за напрямками здійснення регулюючого впливу, сферою застосування, цілями, механізмом дії та іншими ознаками (див. табл. 10.1 у *Додатках*). А тому глибшому усвідомленню регулювальної ролі податків і механізму її функціонування сприяє класифікація інструментів податкового регулювання за певними ознаками. Студенти мають знати ознаки, які притаманні кожному інструменту, що допоможе їм краще зрозуміти їх сутність (див. рис. 10.1).

Важливе місце серед інструментів податкового регулювання посідають **податкові пільги**, під якими розуміють установлений законодавством виняток із загальних правил оподаткування, що надає платникові можливість зменшити суму податку (збору), яка підлягає сплаті, або звільняє його від виконання окремих обов'язків і правил, пов'язаних з оподаткуванням. Крім розуміння сутності, студентам слід знати, що застосування податкових пільг як інструменту державного регулювання є суперечливим і має певне коло недоліків, через що виникають негативні ефекти. Ідеться про те, що використання пільг, по-перше, ускладнює податкове законодавство, по-друге, веде до подорожчання податкового адміністрування в рамках контролю за дотриманням норм податкового законодавства, тобто адміністративні ресурси перерозподіляють на користь тих видів діяльності, які не є продуктивними для забезпечення бюджетних надходжень, по-третє, не-

справедливо перекладає тягар на платників, які їх не мають, що спричиняє ухилення від оподаткування, по-четверте, порушується ринкова рівновага через надання конкурентних переваг пільговим категоріям платників, по-п'яте, податкові пільги не є стабільним явищем, постійно змінюється їх перелік, доповнюється, скорочується, що призводить до перекручування структури податкової системи, ускладнює планування та прогнозування показників податкових надходжень.

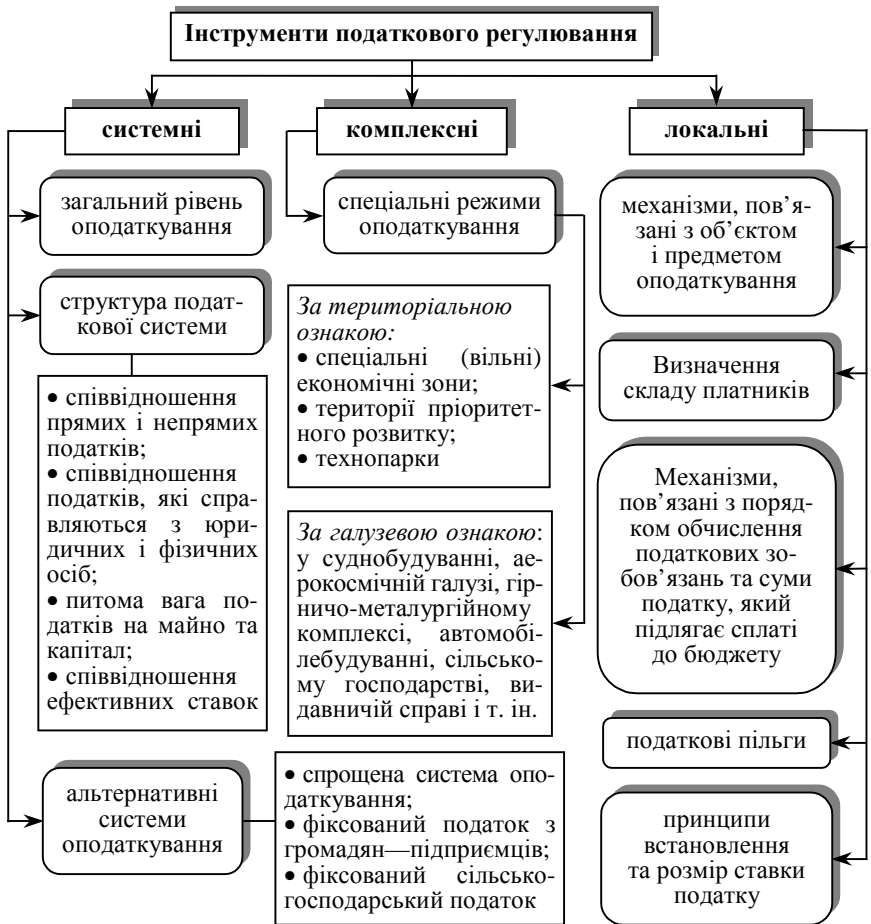

Рис. 10.1. Види інструментів податкового регулювання в Україні

Джерело: складено на основі [7, 9, 10, 13].

Визнаючи негативні наслідки використання податкових пільг, водночас слід зауважити, що за певних умов вони можуть бути економічно обґрунтованими та доцільними. Так, податкові пільги, по-перше, можуть бути інструментом подолання економічних деформацій, по-друге, надаватися з метою нейтралізації негативних соціальних ефектів стягнення окремих податків, по-третє, можуть використовуватись як інструмент проведення певної економічної політики, наприклад, підтримки пріоритетних видів діяльності. Варто також засвоїти основні причини використання податкових пільг і принципи їх установа: законність, недопустимість індивідуального чи дискримінаційного характеру їх установа, добровільність застосування та створення податкових переваг. Заглиблюючись у сутність питання, важливо звернути увагу на фактори, які впливають на результативність надання податкових пільг. На завершення вивчення цього питання треба розглянути класифікацію різних видів і форм податкових пільг та особливості їх застосування в Україні (див. табл. 10.2 у Додатках).

Особливої уваги серед групи локальних інструментів заслуговують також механізми встановлення податкових ставок. Розглядаючи це питання, окремо слід зупинитись на особливостях регуляторної дії як самого розміру податкових ставок, так і обраного методу їх установа. Оптимальний розмір податкових ставок є основним податковим регулятором на рівні системи оподаткування загалом і на рівні кожного податку (збору) зокрема. Проте студенти мають чітко усвідомити, що *поняття «оптимальна ставка» доволі відносно*, воно характеризується високим ступенем динамічності: усе залежить від того, який саме критерій оптимальності покладений в основу визначення оптимальної ставки та які обмеження при цьому передбачені за діючої макроекономічної ситуації та стратегії державної економічної політики. Вивчаючи регуляторний потенціал обраного методу встановлення податкової ставки, важливо пам'ятати, що *прогресивні ставки широко застосовуються в оподаткуванні доходів і майна фізичних осіб*, оскільки їх використання дає змогу перенести навантаження оподаткування на громадян, які мають високі та надвисокі доходи за одночасного зниження податкового навантаження на малозабезпечені верстви населення, виконуючи принцип соціальної справедливості оподаткування.

Серед групи комплексних інструментів податкового регулювання слід зазначити *спеціальні податкові режими*, які запрова-

джуються за територіальною ознакою: спеціальні економічні зони й території пріоритетного розвитку. Досліджуючи їх, треба звернути увагу на те, що застосування таких інструментів пов'язане з необхідністю прискореного розвитку депресивних регіонів шляхом економічного стимулювання залучення інвестицій і створення робочих місць. До цієї підгрупи також можуть бути віднесені технопарки, основною метою створення яких є прискорення інноваційних процесів. В Україні податковими пільгами користуються дев'ять технопарків.

Далі слід розглянути **результативність податкового регулювання**, яка визначається регулятивним потенціалом податкової системи та кожного окремого податку або збору. Тому після вивчення сутнісних характеристик податкового регулювання студенти мають перейти до з'ясування особливостей регулюючої функції ПДВ, акцизного податку, мита, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, екологічного податку, платежів за ресурси, податку на майно в Україні.

Ознайомтесь з регулюючими інструментами основних бюджетотворюючих податків в Україні, що стимулюють або стримують певні дії платників за допомогою спеціальних правил обчислення податкових зобов'язань чи суми податку, який підлягає сплаті до бюджету (причому дія цих механізмів поширюється на всіх без винятку платників), визначте їх сутність, переваги й недоліки їх застосування, а також необхідність їх використання.

Радимо систематизувати матеріал за допомогою таблиці 10.2.

Таблиця 10.2

РЕГУЛЮЮЧІ ІНСТРУМЕНТИ ОСНОВНИХ БЮДЖЕТОФОРМУЮЧИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Види податків	Регулюючі інструменти	Переваги	Недоліки	Економічні результати використання
1	2	3	4	5

Так, регулююча функція ПДВ виявляється в такому: цей податок менш помітний для споживача, що приводить до меншого опору населення в разі змін у порядку сплати цього податку,

ніж у разі змін у порядку сплати прямих податків; за допомогою пільг держава підтримує виробництво певних видів товарів і послуг, наприклад, сфери охорони здоров'я, освіти, виробництва друкарської продукції; через застосування пільг держава підтримує експорт. Регулююча функція акцизного податку виявляється в обмеженні обсягів споживання підакцизних товарів, регулюванні рентабельності їх виробництва, сприяючи тим самим виконанню державних програм охорони здоров'я, захисту довкілля, енергозбереження. Мито, своєю чергою, використовується як інструмент захисту вітчизняної економіки: передусім для формування фінансових ресурсів держави та регулювання зовнішньої торгівлі. При цьому одночасне використання митних важелів стримування та стимулювання дає змогу керувати структурою вітчизняного виробництва. Сучасна конструкція податку на прибуток в Україні дає змогу державі за допомогою засобів податкової політики заохочувати розвиток інвестиційної та інноваційної діяльності, раціональне використання матеріальних ресурсів, технічне переозброєння виробництва та оновлення основних виробничих фондів, соціальний розвиток підприємства та ін.

Завершити вивчення цієї теми варто розглядом недоліків податкового регулювання в Україні. Насамкінець треба виявити наслідки та пріоритети податкового регулювання в Україні, при цьому слід урахувати особливості податкового регулювання в спеціальних економічних зонах.

10.2. Плани семінарських і практичних занять

1. Регульовальна роль податкової системи як результат дії регулюючої функції податків.
2. Сутність та завдання податкового регулювання.
3. Інструментарій податкового регулювання.
4. Засади надання та особливості застосування податкових пільг.
5. Регулятивний потенціал податкової системи України.
6. Податкове регулювання в Україні: недоліки, наслідки та пріоритети.

Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13].

10.3. Навчальні завдання для самостійної роботи студентів

Аналітичні завдання

Завдання 1

Використовуючи звітні дані Державної казначейської служби України за останні п'ять років, оцінити найважливіші структурні показники податкової системи України як об'єкта податкового регулювання (співвідношення прямих і непрямих податків, співвідношення податків, які справляються з юридичних і фізичних осіб, питома вага податків на майно та капітал, співвідношення ефективних ставок оподаткування праці, споживання та капіталу) і визначити результати податкового регулювання в Україні.

Завдання 2

Наведіть приклади податкових пільг, що застосовуються в Україні згідно з класифікаційною ознакою — за елементами податку (за формою надання):

- 1) звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків;
- 2) зменшення об'єкта оподаткування;
- 3) зменшення (обмеження) бази оподаткування;
- 4) зменшення податкових ставок;
- 5) застосування спеціальних методів податкового обліку;
- 6) збільшення податкового (звітного) періоду;
- 7) зменшення суми податку, яка підлягає стягненню до бюджету;
- 8) розстрочення та відстрочення сплати податкових зобов'язань.

Завдання 3

На основі даних таблиці 10.3 визначити динаміку та оцінити темпи зростання кількості отриманих пільг і втрати бюджету внаслідок пільгового оподаткування в Україні, зокрема від ПДВ і податку на прибуток. Указати на наслідки та недоліки податкового регулювання в Україні.

Таблиця 10.3

Роки	Кількість отриманих пільг (усього), одиниць	Врати бюджету оподаткування, млн грн	зокрема ПДВ					в тому числі податок на прибуток				
			Кількість зареєстрованих платників податку, одиниць	Кількість пільговиків, одиниць	Відсоток пільговиків серед платників податку, %	Кількість отриманих пільг, одиниць	Врати бюджету оподаткування, млн грн	Кількість зареєстрованих платників податку, одиниць	Кількість пільговиків, одиниць	Відсоток пільговиків серед платників податку, %	Кількість отриманих пільг, одиниць	Врати бюджету оподаткування, млн грн
01.10.2004	58 208	8580	621 308	32 385	5,2	42 747	7471	621 308	1085	0,2	1123	653
01.10.2005	58 809	8763	634 258	34 106	5,4	43 793	8179	634 258	1073	0,2	1089	247
темп приросту, %							визначити					
01.10.2006	55 910	9341	646 742	33 036	5,1	41 621	8686	646 742	1228	0,2	1246	489
темп приросту, %							визначити					
01.10.2007	64 029	12 194	684 463	30 984	4,5	38 897	11 085	684 463	1178	0,2	1204	854
темп приросту, %							визначити					
01.10.2008	63 767	16 506	747 854	29 274	3,9	36 605	14 965	747 854	1260	0,2	1286	1115
темп приросту, %							визначити					
01.10.2009	59 522	18 763	759 258	29 700	3,9	31 069	16 789	759 258	1209	0,2	1237	1440
темп приросту, %							визначити					
01.10.2010	63 016	24 801	724 019	30 481	4,2	31 887	22 644	724 019	1239	0,2	1269	1438
темп приросту, %							визначити					
01.10.2011	73 012	25 603	728 023	32 456	4,4	33 654	26 564	728 023	1257	0,2	1278	1444

Завдання 4

Охарактеризуйте рівень пільгового оподаткування в Україні на основі даних таблиці 10.4. Зробіть висновки щодо ефективності цього інструменту податкового регулювання.

Таблиця 10.4

Роки/ Показник	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Останні роки
	Визначити														
Обсяг податкових пільг, млрд грн	19,7	29,8	39,7	46,8	51,1	56,0	71,3	—	—	—	—	—	—	—	—
Втрати бюджету внаслідок пільгового оподаткування, млрд грн	—	—	—	—	—	—	39,5	12,5	12,3	13,5	17,5	22,8	28,2	37,1	—
Пільги, % ВВП	21,1	29,0	30,4	27,5	25,0	24,8	26,7	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	14,8	3,6	2,8	2,5	2,4	2,4	2,8	3,4	—
Пільги, % до доходів бюджету	71,1	106,4	126,0	104,9	97,0	90,4	94,7	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	52,5	13,7	9,2	7,9	8,0	7,7	9,5	9,9	—
Пільги, % до податкових надходжень	—	136,7	158,2	149,5	139,2	123,4	131,3	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	72,7	19,8	12,5	10,7	10,9	10,0	12,5	13,7	—
Доходи зведеного бюджету України, % ВВП	29,7	27,3	24,2	26,2	25,8	27,4	28,2	26,5	30,4	31,6	30,5	31,4	29,8	30,1	—
	—	21,2	19,2	18,4	18,0	20,1	20,3	18,3	22,2	23,1	22,4	23,9	22,7	23,1	—
Податкові надходження, % ВВП	—	77,9	79,7	70,2	69,6	73,3	72,2	69,0	73,1	73,2	73,3	72,1	74,1	74,5	—

Теми рефератів та експертних оцінок

1. Регулятивний потенціал оподаткування споживання та виробництва в Україні.
2. Регульовальний аспект Податкового кодексу України.
3. Зміни в вітчизняному податковому регулюванні: глобальні тенденції в умовах кризи та післякризового відновлення.
4. Інструменти податкового регулювання в непрямому оподаткуванні: світовий і вітчизняний досвід.
5. Інструменти податкового регулювання в прямому оподаткуванні: світовий і вітчизняний досвід.
6. Вплив пільг на формування дохідної частини бюджету.
7. Особливості податкового регулювання в розвинутих країнах.
8. Економічне та соціальне значення пільгового оподаткування.
9. Податкові пільги в Україні: проблеми та перспективи.
10. Пріоритети податкового регулювання в Україні.
11. Податкове регулювання в спеціальних економічних зонах.

10.4. Термінологічний словник

Вільна економічна зона — а) частина території країни, на якій товари розглядаються як об'єкти, що знаходяться за межами митної території та не підлягають звичайному митному контролю та оподаткуванню (згідно з рішеннями Кіотської конференції (1973)); б) частина території України, на якій створюється та діє спеціальний правовий режим економічної діяльності, порядок використання та дії законодавства України (згідно із законодавством України).

Інструмент податкового регулювання — сукупність норм податкового законодавства, що забезпечують вплив держави на економічну поведінку платника податків через його економічні інтереси з метою досягнення певного економічного або соціального результату.

Податкова знижка — це пільги, які дають змогу застосовувати певним категоріям платників податків чи для окремих елементів (видів) об'єктів оподаткування знижені або нульові податкові ставки.

Податкова пільга — установлений законодавством виняток із загальних правил оподаткування, що надає платникові можливість зменшити суму податку (збору), яка підлягає сплаті, або звільняє його від виконання окремих обов'язків і правил, пов'язаних з оподаткуванням.

Податкове регулювання — цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин за допомогою засобів та інстру-

ментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів. Податкове регулювання як процес ґрунтується на свідомому, активному й цілеспрямованому використанні існуючої незалежно від волі суб'єктів управління регулюючої функції податків задля отримання певних соціально-економічних результатів.

Податкові вилучення — це пільги, які повністю або частково звільняють від оподаткування певні частини об'єкта оподаткування.

Податкові вирахування — це вид податкових пільг, спрямований на зменшення бази оподаткування шляхом звільнення окремих її складових (бази) від сплати податку.

Податкові звільнення — це пільги, які повністю або частково звільняють від оподаткування певні категорії платників податків або платників, що відповідають установленим критеріям.

Податкові кредит, розстрочка та відстрочки — це пільги, які дають змогу в законодавчо встановленому порядку отримати переваги щодо зміни термінів сплати податку.

Регулювання податкової системи — одна з функцій податкового менеджменту, що являє собою заходи непрямого впливу на економіку та соціальні процеси через зміну податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування, відрахувань до бюджету. Об'єктом регулювання податкової системи є елементи цієї системи.

Регулююча функція податків є об'єктивним явищем, результатом реалізації фіскальної функції податків; виявляється в здатності податків впливати на економічну поведінку платника податків і соціально-економічні процеси загалом.

Регулятивний потенціал податкової системи — сукупність усіх наявних (передбачених чинним законодавством) засобів і можливостей свідомої реалізації регулюючої функції податків, що містяться в кожному окремому податку (зборі) й податковій системі загалом.

Спеціальні пільгові режими — комплексні інструменти податкового регулювання, які одночасно стосуються кількох основних податків і зборів і створюють спеціальний режим оподаткування для певних груп платників, що відповідають установленим критеріям, певним видам економічної діяльності чи окремим територіальним утворенням.

10.5. Тести для самоперевірки знань

Серед наведених нижче відповідей на запитання вибрати правильний або вказати власний варіант, якщо правильної відповіді не запропоновано.

1. Заходи непрямого впливу на економіку та соціальні процеси через зміну податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування, відрахувань до бюджету, є:

- А) податковим регулюванням;
- Б) регулюванням податкової системи;
- В) інструментами податкового регулювання;
- Г) немає правильної відповіді.

2. Сукупність усіх наявних (передбачених чинним законодавством) засобів і можливостей свідомої реалізації регулюючої функції податків, що містяться в кожному окремому податку (зборі) й податковій системі загалом — це:

- А) податковий потенціал території;
- Б) фіскальний потенціал країни;
- В) регулюючий потенціал податкової системи;
- Г) регулююча функція податків.

3. Можливість зменшення оподаткованого прибутку на суму негативного значення об'єкта оподаткування податкових періодів належить до інструментів податкового регулювання:

- А) системних;
- Б) комплексних;
- В) локальних;
- Г) немає правильної відповіді.

4. Установлення прогресивних ставок сприяє перенесенню центра навантаження оподаткування на платників, які мають:

- А) більші розміри бази оподаткування;
- Б) менші розміри бази оподаткування;
- В) не залежить від розміру бази оподаткування;
- Г) немає правильної відповіді.

5. Комплекс пільг, який вводиться одночасно за декількома різними податками й зборами та стосуються суб'єктів господарювання однієї галузі або платників, що здійснюють певний вид діяльності, є, по суті:

- А) спеціальним режимом оподаткування, який вводиться за територіальною ознакою;
- Б) спеціальним режимом оподаткування, який запроваджується за галузевою ознакою;

- В) технопарком;
- Г) вільною економічною зоною.

6. Фіксований сільськогосподарський податок і спрощена система оподаткування належать до інструментів податково-го регулювання:

- А) системних;
- Б) комплексних;
- В) локальних;
- Г) структурних.

7. Інструменти якого характеру збільшують податкове навантаження на платника податків у разі здійснення ними небажаних (з погляду інтересів держави) дій або господарських операцій:

- А) стимулюючого;
- Б) заохочувального;
- В) стримувального;
- Г) нейтрального.

8. Установлення неоподатковуваного максимуму бази оподаткування (наприклад, за єдиним соціальним внеском) є різновидом пільги:

- А) зменшення об'єкта оподаткування;
- Б) зменшення (обмеження) бази оподаткування;
- В) зменшення суми податку, яка підлягає стягненню до бюджету;
- Г) застосування спеціальних методів податкового обліку.

9. Можливість вибору платником ПДВ квартального податкового періоду є різновидом пільги:

- А) збільшення податкового періоду;
- Б) звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків;
- В) розстрочення та відстрочення сплати податкових зобов'язань;
- Г) застосування спеціальних методів податкового обліку.

10. Вид податкових пільг, спрямований на зменшення бази оподаткування шляхом звільнення окремих її складових (бази) від сплати податку:

- А) податкові вилучення;

- Б) податкові вирахування;
- В) податкові звільнення;
- Г) податкові кредит, розстрочка та відстрочки.

10.6. Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте взаємозв'язок регулюючої та фіскальної функції податків.
2. Розкрийте сутність і зміст податкового регулювання.
3. Назвіть основні завдання податкового регулювання на макрорівні, розкрийте їх зміст.
4. Як розглядають регулювальну роль податкової системи сучасні економічні теорії?
5. Розкрийте сутність і взаємозв'язок податкового регулювання та регулювання податкової системи.
6. Які є види інструментів податкового регулювання?
7. У чому полягає сутність системних регулювальних інструментів?
8. Розкрийте зміст комплексних механізмів податкового регулювання в Україні.
9. Охарактеризуйте локальні інструменти податкового регулювання в Україні.
10. Розкрийте зміст і засади надання податкової пільги.
11. Назвіть класифікаційні ознаки та охарактеризуйте види податкових пільг.
12. Які є переваги та недоліки пільгового оподаткування як інструменту податкового регулювання?
13. У чому полягає сутність регулятивного потенціалу податкової системи?
14. Розкрийте особливості регулюючої функції ПДВ, акцизного податку, мита, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, екологічного податку, платежів за ресурси, податку на майно в Україні.
15. Охарактеризуйте недоліки та наслідки податкового регулювання в Україні.
16. Які існують перспективи податкового регулювання в Україні?

10.7. Додатки

Таблиця 10.1

ІНСТРУМЕНТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Класифікаційна ознака	Групи інструментів за виділеною ознакою	Призначення
За призначенням (напрямом впливу)	Стимулюючі (заохочувальні)	Заохочують платників здійснювати ті дії, які відповідають суспільним інтересам. Їх використання дає змогу зменшити податкове навантаження на платника, знижуючи непродуктивне вилучення фінансових ресурсів
	Дестимулюючі (стримувальні)	Інструменти цієї групи збільшують податкове навантаження на платника податків у разі здійснення ними небажаних (з погляду інтересів держави) дій або господарських операцій. Унаслідок здійснення таких дій або господарських операцій стає порівняно менш рентабельним, тобто менш цікавим для платників
	Підтримуючі (компенсаційні)	Призначення цих інструментів у виправленні викривлень, зв'язаних з вадами ринкового розподілу ресурсів, компенсація негативного впливу на платників зовнішніх (відносно них) факторів або підтримка таких дій платника, які відповідають загальнодержавним інтересам
За характером цілей соціально-економічного розвитку	Стратегічні	Спрямовані на досягнення основоположних (стратегічних) цілей системи
	Тактичні	Податкові інструменти оперативного характеру застосовуються з метою досягнення цілей, які підпорядковані поетапній реалізації стратегічних завдань
За сферою впливу	Економічні	Націльні на регулювання економічної сфери на макро-, мезо- та мікрорівнях
	Соціальні	Результати дії цієї групи інструментів виявляються в соціальній сфері

Класифікаційна ознака	Групи інструментів за виділеною ознакою	Призначення
За характером дії	Системні	Інструменти цього виду вбудовані в систему оподаткування: загальний рівень оподаткування, структура діючої в країні системи оподаткування, застосування альтернативних систем оподаткування. Так, використання податкового навантаження як системного регулятора має враховувати наявний рівень податкового тягаря, ефективність бюджетної політики та пріоритети макроекономічного регулювання економіки
	Комплексні	Інструменти цієї групи одночасно стосуються кількох основних податків і зборів і створюють спеціальний режим оподаткування для певних груп платників (за територіальною чи галузевою ознакою)
	Локальні	Пов'язані з реалізацією регуляторного потенціалу кожного окремого податку або збору, що зумовлюється обраним сполученням елементів податку та відповідним порядком обчислення податкових зобов'язань

Джерело: побудовано автором на основі [3, 7, 9, 13]

ВИДИ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ

Класифікаційна ознака	Види пільг
Форма прояву	Пільгові режими
	Звільнення
	Вилучення
	Вирахування
	Знижки
	Відстрочки, розстрочки, кредити
Належність до рівня управління	Загальнодержавні
	Пільги, установлені органами місцевого самоврядування
Відношення до елементів податку	Пільги, що не пов'язані з конкретними елементами податку
	Пільги, що мають стосунок до платника об'єкта оподаткування бази оподаткування податкової ставки терміну сплати
Комплексність впливу	Пільги, що впливають на один податок (елемент)
	Пільги, що впливають на два податки (елемента)
	Пільги, що впливають на комплекс податків (елементів)
Суб'єкт впливу	Пільги, які надаються тільки суб'єктам господарювання (стимулювання виробництва та розподілу)
	Спрямовані на кінцевого споживача (стимулювання споживання)
	Пільги, які надаються суб'єктам господарювання та фізичним особам
Сфера регулювання	Пільги економічного характеру
	Пільги соціального характеру
	Пільги загального характеру
Механізм надання	Умовні пільги
	Безумовні пільги

Класифікаційна ознака	Види пільг
Призначення	Стимулюючі
	Підтримуючі
Період дії	Пільги, період застосування яких не визначений
	Тимчасові пільги
За елементами податку (форма надання)	Звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків
	Зменшення об'єкта оподаткування
	Зменшення (обмеження) бази оподаткування
	Зменшення податкових ставок
	Застосування спеціальних методів податкового обліку
	Збільшення податкового (звітного) періоду
	Зменшення суми податку, яка підлягає до бюджету
	Розстрочення та відстрочення сплати податкових зобов'язань

Джерело: побудовано автором на основі [2, 7, 8, 9, 12, 13].

10.8. Рекомендована література

1. *Іванов Ю. Б., Крисоватий А. І., Десятнюк О. М.* Податкова система: Підручник. — К.: Атіка, 2006. — 920 с.
2. *Майбуrow И. А.* Теория налогообложения. Продвинутий курс: Учебник для магистрантов, обучающихся по специальности «Финансы и кредит», «Бухгалтерский учет, анализ и аудит» / И. А. Майбуrow, А. М. Соколовская. — М.: Юнити-Дана, 2011. — 591 с.
3. *Майбуrow И. А.* Реформирование налоговых систем. Теория, методология и практика: Монография / Под ред. И. А. Майбуrow, Ю. Б. Иванова, А. И. Крысоватого. — К.: Кондор, 2011. — 352 с.
4. *Азаров М. Я. та ін.* Податкова система: Навч. посібник / За заг. ред. М. Я. Азарова. — К.: Міністерство фінансів України, Національний університет державної податкової служби України, 2011. — 656 с.

5. *Лютій І. О., Субботович Ю. Л. та ін.* Податкова система: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / [Лютій І. О., Демиденко Л. М., Романюк М. В., Субботович Ю. Л. та ін.]; За ред. І. О. Лютого. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 456 с.

6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>

7. *Іванов Ю. Б., Тищенко О. М. та ін.* Регулятивний потенціал податкової системи України: Монографія / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, К. В. Давискіба та ін.; За заг. ред. Ю. Б. Іванова. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. — 336 с.

8. *Соколовська А. М.* Основи теорії податків / А. М. Соколовська. — К.: Кондор, 2010. — 325 с.

9. *Даниленко А. І. та ін.* Фіскально-бюджетна та грошово-кредитна політика в Україні: проблеми та шляхи посилення взаємозв'язку: монографія / А. І. Даниленко, А. А. Глуценко, В. В. Зимовець та ін.; За ред. чл.-кор. НАН України А. І. Даниленка. — НАН України, Інститут екон. та прозув. — К., 2010. — 456 с.

10. *Єфименко Т. І.* Податки в інституційній системі сучасної економіки / Т. І. Єфименко; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. — К., 2011. — 688 с.

11. *Крисоватий А. І., Валігура В. А.* Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори / Монографія. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. — 248 с.

12. *Крисоватий А. І.* Нвігня парадигма преференційного оподаткування [Текст]: монографія / А. І. Крисоватий, Г. В. Василевська. — К.: Центр учбової літератури, 2013. — 260 с.

13. Экономика налоговых реформ : монография (Под ред. И. А. Малибурова, Ю. Б. Иванова, Л. Л. Тарангул. — К.: Алерта, 2013. — 432 с.

3. ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

3.1. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

3.1.1. Мета та завдання курсової роботи

Відповідно до навчального плану студенти IV курсу всіх форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Фінанси і кредит» спеціалізації «Фінанси» можуть обрати курсову роботу з **науки «Податкова система»**.

Метою курсової роботи є поглиблення та закріплення теоретичних знань студентів за конкретними темами науки «Податкова система», апробація проведення самостійних наукових досліджень, формування вмінь і навичок у процесі осмислення тієї чи іншої проблеми зі становлення та реформування податкової системи, обґрунтування висновків і пропозицій під час прийняття управлінських завдань у податковій сфері.

Завданням курсової роботи є:

- *систематизація* знань з теорії та практики оподаткування;
- *вивчення* нормативно-правових актів, уміння правильно тлумачити основні положення, поняття та терміни з податкових питань;
- *уміння* проводити критичний аналіз інформаційних джерел та аналізувати статистичні й практичні матеріали, а також узагальнення їх у побудові власних таблиць, рисунків, графіків, структурно-логічних схем тощо з використанням різних методик досліджень;
- *обґрунтування висновків і пропозицій* щодо оптимізації складу та структури податкової системи.

Курсова робота повинна показати ступінь підготовки студента до самостійної роботи. Він має правильно використовувати теоретичні положення економічної науки, уміти користуватися науковим апаратом, законодавчими матеріалами та спеціальною лі-

тературою, аналізувати фактичні дані та робити обґрунтовані висновки щодо проведеного дослідження.

3.1.2. Вибір теми та складання плану курсової роботи

Підготовка до написання курсової роботи розпочинається з *вибору теми*. Одним з важливих критеріїв під час вибору теми має бути зацікавленість студента проблемою дослідження, що обирається. Для цього студент повинен заздалегідь ознайомитися з навчальною та науковою літературою, з об'єктом дослідження, а також можливостями формування інформаційної бази статистичних і практичних матеріалів. Під час вибору теми студентами заочної (вечірньої) форми навчання додатково слід урахувувати можливість збирання матеріалу за місцем основної роботи.

Після ознайомлення з необхідними джерелами щодо обраного напряму дослідження *студент самостійно обирає тему* з рекомендованої кафедраю фінансів тематики курсових робіт.

У разі потреби, студентові *надається право змінити* тему курсової роботи на нову. Зміна теми курсової роботи на нову здійснюється за погодженням керівника курсової роботи в терміни, визначені керівником, але не пізніше двох місяців до закінчення терміну подачі курсової роботи (**ДОДАТОК А**) (Регламент підготовки та виконання курсової роботи з дисципліни «Податкова система» для студентів денної та вечірньої форм навчання).

Роботи, виконані на теми, **не вказані в тематиці кафедри** та не узгоджені з керівником курсової роботи, **до захисту не допускаються**. Обрана тема дослідження виконується **самостійно одним студентом**. При цьому назви тем не повинні повторюватися в академічній групі.

У процесі вибору теми та виконання курсової роботи студент має право отримувати консультації в усній формі під час призначених консультацій чи в електронній формі за погодженням з керівником курсової роботи через ресурси електронної пошти щодо плану, змісту, напряму дослідження, використання літературних джерел і будь-яких питань, що виникають у студента.

Після остаточного вибору теми студент *самостійно складає* план курсової роботи. Структура та зміст плану курсової роботи, співвідношення обсягів і рівня деталізації її розділів визначають-

ся обраною темою. План курсової роботи має складатися з трьох питань.

Складений проект плану направляється керівнику курсової роботи на електронну адресу на погодження. Після узгодження перевірений проект плану повертається студенту для виконання курсової роботи *впродовж 10 календарних днів з дня його отримання на електронну пошту керівника* (фактом підтвердження **отримання проекту плану керівником** є дата отримання текстового повідомлення «проект плану отримано» **від керівника на електронну адресу студента** впродовж двох робочих днів).

У темі відправлення через інтернет-ресурси обов'язково вказати *тему повідомлення* (наприклад, проект плану з курсової роботи Коваленко Н. М., група 1) для подальшого узгодження з керівником змісту розділів плану курсової роботи. Усі питання розділів проекту плану пишуться в текстовому повідомленні, при цьому план окремим файлом не прикріплюється до листа керівнику. Електронні документи повинні бути надіслані обов'язково у форматі, сумісному з MICROSOFT OFFICE 1997—2007.

Для складання плану курсової роботи студенту рекомендується ознайомитися з проблематикою обраної теми дослідження. Вирішення питань, передбачених темою дослідження, здійснюється через опрацювання законодавчо-нормативних документів, спеціальної наукової літератури, статистичних матеріалів, які послідовно та логічно розкривають визначену тему. План курсової роботи повинен мати таку структуру: вступ, 3 розділи (без розбиття на підрозділи), висновки, список використаних джерел, додатки.

У процесі дослідження визначених питань згідно із затвердженим планом його можна уточняти за погодженням керівника.

3.1.3. Зміст курсової роботи

У курсовій роботі студент повинен глибоко та всебічно розкрити зміст обраної теми. Особливу увагу слід приділити дискусійним питанням теорії та практики податкових відносин, реформуванню податкової системи, чинникам, що впливають на формування бюджету податковими платежами, тощо. Якщо в економічній літературі відсутній єдиний погляд щодо питань, які досліджуються, слід навести думки кількох авторів, дати їх критичну оцінку та висловити свої міркування з цього приводу.

Структура роботи складається з *титального аркушу, змісту, вступу, трьох розділів (основної частини роботи), висновків, списку використаних джерел*.

У *вступі* має бути сформульований об'єкт дослідження, визначені актуальність, мета, коло завдань курсової роботи та описана інформаційна база роботи. Вступ повинен давати можливість розуміти сутність роботи.

У *першому розділі* викладається сутність об'єкта дослідження¹, дається характеристика основ організації управління ним. Він виконується на основі *критичного аналізу* навчальної, наукової літератури, монографій, наукових статей, а також положень чинного податкового законодавства.

У *другому розділі* проводиться аналіз сучасного стану об'єкта дослідження та податкової практики. Він виконується на основі вивчення статистичних і звітних даних, публікацій у періодичних виданнях, даних, оприлюднених на офіційних сайтах органів державного управління, міжнародних організацій, в аналітичних оглядах тощо.

АНАЛІЗ МАЄ ОХОПЛЮВАТИ НЕ МЕНШЕ П'ЯТИ ОСТАННІХ РОКІВ і проводиться у розрізі всього досліджуваного періоду. По-перше, студент має визначити **показники, що характеризують об'єкт дослідження курсової роботи**. По-друге, студент має знати, що до основних *видів показників належать*:

— *абсолютні*: усі показники доходів і видатків (розмір заробітної плати, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, обсяги заощаджень, прибуток, бюджетні доходи, податкові надходження, доходи Пенсійного фонду України, бюджетні видатки, виплачені дивіденди тощо);

— *відносні*: непрямі податки на товари та послуги (в % до ВВП), податкове навантаження, податок на прибуток підприємств (у % до ВВП, доходів бюджету, податкових надходжень тощо), коефіцієнт еластичності податкової системи, коефіцієнт стабільності податкової системи тощо.

Для аналізу фінансових показників потрібно провести розрахунки економіко-статистичних показників і дослідити їх.

Третій розділ присвячується дослідженню проблем бюджетно-податкової практики та можливим шляхам їх вирішення. Він виконується на основі критичного аналізу монографій і наукових статей.

¹ Об'єкт дослідження — це все те, що є джерелом вивчення необхідної інформації, на що саме спрямована особлива увага дослідника.

Висновки до курсової роботи повинні впливати з проведеного дослідження й мати безпосередній зв'язок з результатами трьох розділів роботи. У висновках підводяться підсумки щодо всіх висвітлених у курсовій роботі питань. Основна вимога до висновків — не повторювати змісту вступу та розділів роботи.

Приклад структуризації курсової роботи.

Тема: *Податок на додану вартість і його роль у формуванні доходів бюджету*

ЗМІСТ

Вступ

1. Етапи еволюції становлення та розвитку податку на додану вартість в Україні.
2. Бюджетоутворююча роль податку на додану вартість.
3. Шляхи підвищення ПДВ як фіскального інструменту держави.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Додатки

3.1.4. Підбір літератури та інших матеріалів з теми курсової роботи

Студент підбирає та вивчає літературу самостійно, орієнтуючись при цьому на рекомендований список літератури та користуючись систематичними каталогами наукової, навчальної, довідкової літератури, каталогом періодичних видань читального залу бібліотеки КНЕУ, залом іноземної літератури та каталогами інших бібліотек, які розташовані за адресами: американська бібліотека (вул. Волоська, 8/5, НаУКМА, корпус 4 кімната 116), бібліотека Гьоте-інституту (вул. Волоська, 12/4), бібліотека французького культурного центру (вул. Гончара, 84), Національна бібліотека імені В. І. Вернадського (проспект 40-річчя Жовтня, 3), Національна парламентська бібліотека (вул.

Грушевського, 1) та ін. Під час складання списку літератури варто дотримуватися **вимог до оформлення списку використаних джерел**, у якому вказується (прізвище й ініціали автора, назва роботи, місце видання, видавництво, рік видання та кількість сторінок). Список використаних джерел повинен включати тільки ті літературні джерела, на які є посилання в основній частині курсової роботи.

Підбираючи літературу за обраною темою курсової роботи, студент повинен дотримуватися певної послідовності в опрацюванні широкого кола джерел:

— законодавчі матеріали (закони, декрети, укази, постанови, накази, інструкції тощо);

— навчальна література (підручники, посібники);

— наукові досягнення, які представлені в монографіях, статтях, збірниках матеріалів наукових конференцій, он-лайн конференцій, газетних і журнальних статтях експертів та ін.;

— аналітичні матеріали, що розміщені на сайтах Верховної Ради України, Державної податкової адміністрації України, Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України та інших сайтах органів управління податковими платежами та опубліковані в статистичних збірниках.

Вимогою до використання джерел нормативно-правового характеру є їх чинність на момент використання в останній редакції, а тому закони, постанови, кодекси, накази краще отримувати з офіційних джерел — сайтів органів державної влади та управління. Періодичні видання мають бути науковими, фаховими та актуальними (за останні 3—5 років).

Для повного розкриття теми на належному рівні студент має опрацювати значну кількість з кожної з вищезазначених груп джерел. Курсові роботи, у яких поверхово та неякісно опрацьовані літературні джерела, засновані лише на двох-трьох джерелах, не можуть презентувати на високу позитивну оцінку як такі, що не розкрили обрану тему дослідження.

Список використаної літератури оформляють відповідно вимог ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та Наказу ВАК № 63 від 26.01.2008 року у такій послідовності:

- закони України;
- укази Президента;
- постанови та декрети уряду України;
- інструктивні матеріали (у хронологічному порядку);

- спеціальна економічна література (підручники, навчальні посібники, монографії) і публікації в періодичних виданнях в алфавітному порядку із зазначенням прізвища та ініціалів автора;
- статистичні та інші збірники;
- матеріали, які були зібрані на підприємствах і в організаціях і використані під час написання роботи;
- інтернет-ресурси.

Усі джерела, включені до списку використаної літератури, нумеруються послідовно.

Загальна кількість назв джерел для написання курсової роботи повинна бути не менше 20. Орієнтований список літератури наведено в **ДОДАТКУ Б**.

3.1.5. Оформлення курсової роботи

Оформлення курсової роботи та звіту демонстраційних матеріалів для захисту здійснюється у формі презентації за допомогою Microsoft PowerPoint. Створення слайдів здійснюється із застосуванням кольорових схем «світлий текст на темному тлі» або «темний текст на білому тлі». Допустимий розмір шрифту **для текстового слайда**, набраного **ARIAL** — не менше ≥ 18 пунктів. Розмір шрифту та міжрядковий інтервал розміщуваного тексту автоматично змінюється так, щоб текст помістився в призначений для нього простір слайда.

Оформлення курсової роботи у формі текстового документа за допомогою Microsoft WORD здійснюється за такими параметрами:

- ✓ Times New Roman 14;
- ✓ інтервал між рядками 1,5;
- ✓ поля — з усіх боків 2 см, з правого боку — 1,5 см;
- ✓ нумерація сторінок — у правому верхньому куті.

Під час роздрукування текст друкується **тільки на одному боці аркуша А4**. **Номери сторінок** проставляються у верхньому правому кутку. Титульний аркуш вважається першою сторінкою й номер на ньому не ставиться. Індивідуальне завдання не входить до нумерації сторінок.

Таблиці та рисунки (діаграми) є основною й обов'язковою складовою курсової роботи (слайди мають також містити текстову та цифрову інформацію). Одна з головних вимог до графічного й табличного матеріалу — їх наочність і безпосередній зв'язок зі змістом курсової роботи.

Курсова робота оформлюється за добровільним вибором студента у формі **ПРЕЗЕНТАЦІЇ** або у формі **ТЕКСТОВОГО ДОКУМЕНТА** за допомогою Microsoft PowerPoint або Microsoft WORD.

Студенти денної та вечірньої форм навчання зобов'язані відповідно до встановленого регламенту підготовки та виконання курсової роботи з дисципліни «Податкова система» для студентів денної та вечірньої форм навчання (**ДОДАТОК А**) надіслати керівнику електронною поштою *оформлену завершену курсову роботу у вигляді презентації або текстового документу. При цьому, файл (виконаний у Microsoft Power Point) має певну структуру.* Наведемо її.

Обсяг курсової роботи у *формі презентації* має бути в межах **17—20 слайдів**, при цьому: титульний аркуш (1 слайд — **ДОДАТОК В**), зміст (1 слайд), вступ (1 слайд), розділ 1 (4—5 слайдів), розділ 2 (5—6 слайдів), розділ 3 (3—4 слайда), висновки (1 слайд), список використаних джерел (1 слайд).

Обсяг текстової частини роботи (від вступу — до висновків включно, без урахування списку літератури) має бути в межах 17—22 сторінок стандартного формату А (210 x 297 мм), при цьому: титульний аркуш (1 сторінка — **ДОДАТОК В**), зміст (1 сторінка), вступ (1—2 сторінки), розділ 1 (3-4 сторінки), розділ 2 (6—7 сторінок), розділ 3 (3—4 сторінки), висновки (1—2 сторінки), список використаних джерел (1 сторінка).

До **слайдів або текстової частини курсової роботи** **ОБОВ'ЯЗКОВО** мають увійти таблиці та рисунки, які **узагальнюють опрацьований студентом та проаналізований для розділу I матеріал.**

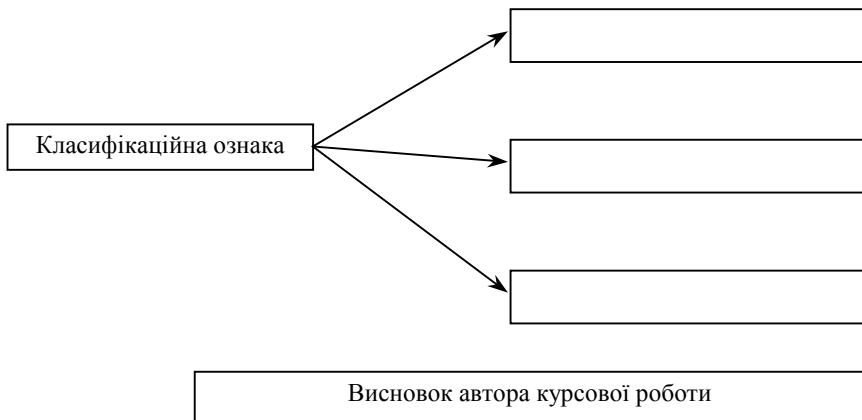
1. Таблиця, яка містить ключові поняття та терміни, що розкривають об'єкт дослідження, за такою формою:

Таблиця

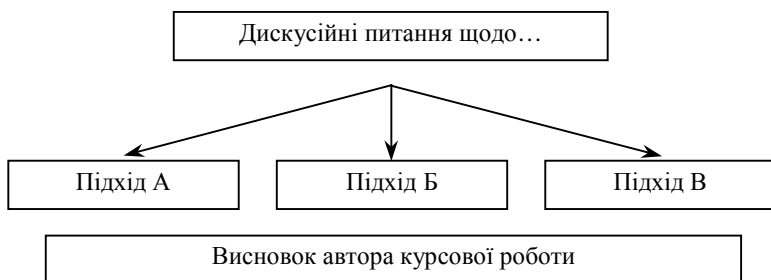
КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ ТА ТЕРМІНИ

Терміни й поняття	Визначення терміна / поняття	Джерело (автор, назва джерела, реквізити видання, номер сторінки)	Критичне зауваження автора курсової роботи

2. Схематичне зображення функцій, які розкривають сутність об'єкта дослідження. Класифікації, які характеризують об'єкт дослідження (у вигляді таблиць чи рисунків). Наприклад:

3. Основні дискусійні питання щодо характеристики сутності та функцій об'єкта дослідження, наприклад, у такій формі:

4. Інші таблиці та рисунки.

До II розділу мають увійти наведені нижче таблиці та рисунки.

1. Таблиця, у якій подається перелік показників, які характеризують об'єкт дослідження. При цьому у разі потреби вказується формула розрахунку.

Таблиця

ПОКАЗНИКИ, ЯКІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Показник	Формула розрахунку	Економічний зміст	Доцільність розрахунку (можливість використання результатів під час прийняття управлінських рішень)

2. Укладені студентом статистичні таблиці й рисунки (графіки, діаграми), які розкривають результати проведеного аналізу.
3. Результати проведеного аналізу.

Таблиця

РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕНОГО АНАЛІЗУ

Питання, які підлягали аналізу	Виявлені явища, факти, процеси, тенденції	Висновки автора курсової роботи (оцінка результатів аналізу, причини виникнення, вплив, наслідки)

До III розділу мають увійти наведені нижче таблиці та рисунки.

1. Перелік ключових проблем, виявлених під час дослідження, які можуть бути систематизовані в таблиці чи подані на рисунку. Наприклад:

Таблиця

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ...

Виявлені під час дослідження проблеми (з посиланням на наукові фахові видання*, у яких вони виявлені)	Вплив на досліджувані процеси та явища	Критичне зауваження автора курсової роботи

2. Пропозиції щодо вирішення виявлених проблем. При цьому в додатку формулювання постановки проблеми має бути лаконічним, а пропозиції — конкретними й чіткими.

Таблиця

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

Виявлені під час дослідження проблеми (з посиланням на наукові фахові видання*, у яких вони виявлені)	Пропозиції щодо вирішення (з посиланням на наукові фахові видання*, у яких вони виявлені)	Власне аргументоване критичне зауваження автора курсової роботи щодо висловлених позицій

* *Джерело* (автор, назва джерела, реквізити видання, номер сторінки)

Цитати в роботі, які наведені дослівно, беруться в лапки. Після закінчення цитати або цифрової інформації в квадратних дуж-

ках зазначається порядковий номер джерела, який міститься в списку використаної літератури; далі через кому сторінка, звідки взята цитата чи цифра. Наприклад, посилання [5, с. 10] означає, що цитату взято з джерела на сторінці 10, зазначеного в списку літератури під номером 5. У разі цитування текстів з газет, поточної та річної звітності підприємства або організації, невеликих за обсягом нормативних документів указувати сторінки не обов'язково. Наприклад: [23]. У разі посилання на непряме цитування в квадратних дужках додатково зазначається «див». Наприклад: [див. 7, с. 25].

Наявність у роботі ілюстрацій, які називаються «рисунками» (структурно-логічні схеми, діаграми, графіки), дає змогу викласти матеріал більш доказово, полегшує його сприйняття. Знизу під графіком, схемою діаграмою тощо з великої літери пишуть слово «Рис.» і його порядковий номер. Номер рисунка складається з номера розділу та порядкового номера рисунку. Наприклад: Рис. 1.2. (другий рисунок у першому розділі). Наприклад:

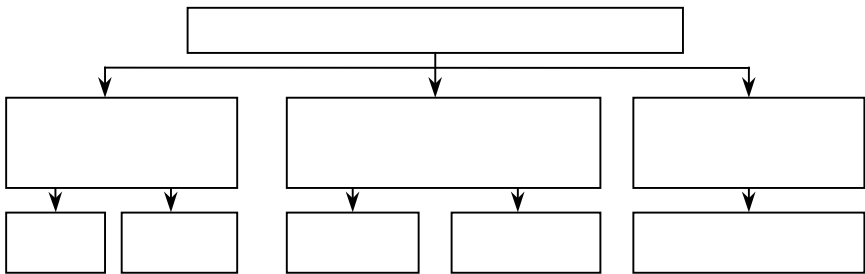

Рис. 1.2. Назва рисунка

У графіках обов'язково вказується масштаб.

Об'єкти у вигляді *рисунків* у презентації курсової роботи можна створювати у **середовищі PowerPoint, так і імпортовані з інших додатків.**

Заголовок таблиці розміщують над нею, він має відображати основний її зміст і вказувати на об'єкт і період, до якого відносяться дані. Справа над тематичним заголовком з великої літери пишуть слово «Таблиця», її порядковий номер. Знак «№» перед цифрою не ставиться. Номер таблиці складається з номера розділу та порядкового номера таблиці. Наприклад: Таблиця 2.3 (третя таблиця в другому розділі). Наприклад:

Назва таблиці						
Головка						Заголовки граф
						Підзаголовки граф
	1	2	3	4	5	
Рядки						

Боковик (заголовки рядків) **Графи** (колонки)

Кожна таблиця зазвичай повинна розміщуватися на одному слайді. За необхідності переносу таблиці в правому верхньому кутку наступного слайда слід писати: «Продовження (або закінчення) таблиці...».

Якщо всі показники таблиці мають однакові одиниці виміру, їх виносять у заголовок, якщо різні — указують у боковику (заголовках рядків). Позначення одиниць виміру має відповідати стандартам. Якщо текст у таблиці повторюється й складається з двох або більше слів, при першому повторенні його замінюють словосполученням «те саме», а далі — лапками. Не дозволяється ставити лапки замість повторюваних цифр, знаків, математичних символів. Якщо цифрові дані відсутні, то ставлять пропуск «—».

Цифри в колонках слід проставляти таким чином, щоб відповідні розряди чисел у всій колонці були розміщені один під одним. Потрібно дотримуватись однакової кількості десяткових знаків для всіх значень цифрових величин в одній колонці.

Об'єкти у вигляді таблиць у презентації курсової роботи можна створювати у середовищі **PowerPoint**, так і імпортовані з інших додатків.

Завершена курсова робота виконана відповідно до вимог направляється для перевірки керівнику з курсових робіт через електронну пошту на адресу керівника. При цьому **в темі** відправлення через інтернет-ресурси обов'язково **вказати всі реквізити, які вимагаються до назви файла**. Наприклад, назва файла: 6508_01_KovalenkoNM, де 6508 — шифр спеціальності:

01 — номер групи з двох цифр (перша група — 01, п'ятнадцята група — 15 і т.п.); KovalenkoNM — прізвище та ініціали студента без відбиток латинськими літерами.

Завершена курсова робота для перевірки керівнику має бути обов'язково заархівована в форматі «rar».

Після отримання керівником курсової роботи вона підлягає перевірці. Після перевірки курсової роботи, керівник направляє на електронну адресу студента рецензію керівника курсової роботи з оцінками рівня дослідження від 30 до 60 балів. Отримана рецензія керівника курсової роботи студентом з оцінками за якість виконання курсової роботи роздруковується та представляється комісії під час прилюдного захисту курсової роботи.

3.1.6. Критерії оцінювання курсової роботи

Головними критеріями оцінювання ступеня досягнення поставленої мети курсової роботи є змістовність розроблених студентом слайдів презентації відповідно до завдання, стислий виклад доповіді, що супроводжує презентацію.

Курсова робота оцінюється науковим керівником у балах. Підсумкова оцінка за курсову роботу складається з трьох елементів і виставляється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у чотирибальну. Елементи оцінки складаються з: своєчасності відправлення курсової роботи (0 або 10 балів), якості виконання курсової роботи (від 30 до 60 балів), якості презентації результатів дослідження в процесі прилюдного захисту (від 0 до 30 балів).

Критерії визначення підсумкової оцінки за курсову роботу (за 100-бальною шкалою) наведено в таблиці:

Критерії оцінки	Кількість балів*
1. Своєчасність відправлення курсової роботи на електронну адресу керівника за датою встановленою регламентом підготовки та виконання курсової роботи з дисципліни «Податкова система» для студентів денної та вечірньої форм навчання керівником (не пізніше 8 квітня) (ДОДАТОК А)	невчасно — 0; вчасно — 10
1. Якість виконання курсової роботи (оцінюється керівником курсової роботи)	мінімум (для отримання позитивної рецензії) — від 0 до 30; максимум — 0—60

Закінчення табл.

Критерії оцінки	Кількість балів*
2. Якість презентації результатів дослідження в процесі прилюдного захисту (оцінюється комісією, що проводить захист)	максимум — від 0 до 30
Підсумкова оцінка роботи загалом	100

*Крок оцінки — 6 балів

Якість виконання курсової роботи оцінюється за критеріями, наведеними в таблиці з деталізацією балів:

Критерії	Бальна шкала оцінки за критеріями
<p>1. Структура, логіка, послідовність викладу та базові характеристики: відповідність логіки побудови роботи затвердженням теми, плану, поставленим меті та завданням, формулювання актуальності, об'єкта, предмета, мети, завдань</p>	<p>0 — побудова курсової роботи не відповідає меті та завданням дослідження, текст розділів не відповідає змісту 6 — побудова й текст роботи частково відповідають змісту, поставленим меті та завданням, але є нелогічною 8 — побудова й текст роботи частково відповідає змісту, поставленим меті та завданням, відповідає логіці, але не повністю розкриває тему 10 — побудова й текст повністю відповідає змісту, поставленим меті та завданням, зміст розділів логічно розкривається, результати та висновки відповідають поставленій меті</p>
<p>2. Науково-теоретичний рівень, його повнота та фінансова грамотність: наявність аналізу понятійно-категоріального апарату досліджуваної проблеми; критичні зіставлення та узагальнення різних авторів і наукових шкіл щодо постановки та вирішення досліджуваної проблеми, аргументованість та обґрунтованість запропонованих рішень</p>	<p>0 — критичні зіставлення та узагальнення різних авторів і наукових шкіл щодо досліджуваної проблеми не визначені, позиція автора не проголошена, запропоновані рішення не обґрунтовані 6 — обмежений аналіз понятійного апарату, критичні зіставлення та узагальнення різних авторів і наукових шкіл щодо досліджуваної проблеми наявні, але узагальнення некоректні, запропоновані рішення не обґрунтовані 8 — визначено сутність об'єкта дослідження, наявність критичних зіставлень та узагальнення різних поглядів щодо досліджуваного об'єкта, але запропоновані рішення не обґрунтовані 10 — визначено сутність об'єкта дослідження, наявність критичних зіставлень та узагальнення різних поглядів щодо досліджуваного об'єкта, запропонована авторська позиція, обґрунтовані пропозиції</p>

Критерії	Бальна шкала оцінки за критеріями
<p>3. Науково-практичний рівень Критичний аналіз існуючої практики функціонування об'єкта дослідження, статистична оцінка закономірностей і тенденцій розвитку на основі рядів динаміки, використання сучасних даних, наявність аналізу фактичних даних, динаміки, структури, установлення причинно-наслідкових зв'язків, адекватність висновків</p>	<p>0 — аналіз проведено без установлення причинно-наслідкових зв'язків, дані не пов'язані зі змістом, не виявлено тенденції розвитку об'єкта дослідження 6 — проведена статистична оцінка закономірностей і тенденцій розвитку на основі рядів динаміки, але не зроблено аналіз взаємозв'язків між явищами та процесами 8 — проведена статистична оцінка закономірностей і тенденцій розвитку на основі рядів динаміки, зроблено аналіз взаємозв'язків між явищами та процесами, але не дана їм якісна оцінка 10 — проведено аналіз показників складу й структури, виявлено тенденції розвитку об'єкта дослідження, установленно причини виявлених тенденцій, явищ, процесів, дана їм якісна оцінка щодо розвитку суспільно-економічних процесів, висновки адекватні проведеному аналізу роботи</p>
<p>4. Проблематика, рівень розробки управлінських рішень, висновки Чіткість постановки проблеми та аналіз її причин, визначення шляхів вирішення проблем і вдосконалення фінансової практики; адекватність розроблених управлінських рішень меті та завданням роботи, глибина структуризації запропонованих заходів, наявність обґрунтованої власної позиції автора, підбиття підсумків з усіх висвітлених розділів відповідно до плану роботи, безпосередній зв'язок висновків з результатами дослідження</p>	<p>0 — актуальність проблеми чітко не визначена, простий перелік запропонованих управлінських рішень 6 — актуальність проблеми визначена, але немає аналізу причин проблеми, управлінські рішення структуровані, але відсутній зв'язок висновків з результатами дослідження 8 — актуальність проблеми визначена, зроблено аналіз причин проблеми, управлінські рішення структуровані, але не обґрунтована доцільність їх реалізації відповідно до методичного інструментарію роботи, кожний розділ логічно завершено з підбиттям підсумків 10 — проблема чітко поставлена, зроблено аналіз проблем, визначено шляхи вирішення, запропоновані управлінські рішення докладно розроблені, обґрунтована доцільність їх реалізації відповідно до методичного інструментарію роботи, визначено їх вплив на результати об'єкта дослідження та динаміку їх змін, підсумки логічно завершують кожний розділ роботи, висновки пов'язані безпосередньо з результатами дослідження</p>

Критерії	Бальна шкала оцінки за критеріями
<p>5. Методичний інструментарій: Адекватність використаного методичного апарату меті та завданням роботи, наявність нестандартних елементів аналізу та діагностики, в т. ч. застосування економіко-математичних та статистичних моделей, різноманітність використання способів зіставлення інформації, комбінування та рекомбінування вихідної інформації</p>	<p>0 — простий переказ відомостей, інформацію подано хаотично, без будь-якого опрацювання та на застарілих даних; 6 — аналіз проведено частково, використані тільки кількісні методи аналізу, статистичні та літературні джерела даних застарілі; 8 — матеріал систематизовано, згруповано за відповідними оцінками кількісного та якісного аналізу, але не в повній мірі використано різноманітні способи зіставлення інформації; 10 — наявні нестандартні методи аналізу та діагностики, використані різноманітні способи зіставлення інформації, матеріал систематизовано, згруповано за відповідними оцінками кількісного та якісного аналізу рядів динаміки</p>
<p>6. Науково-етичний рівень та інформаційне забезпечення роботи: розвиненість мови, оригінальність авторського стилю викладання матеріалу, дотримання правил оформлення курсової роботи, посилань на використані джерела та норм етики цитування; різноманітність, широта та адекватність кола використаних інформаційних джерел</p>	<p>0 — текст курсової роботи не відповідає вимогам, відсутні посилання, стиль не науковий, допущені стилістичні та граматичні помилки; використано до 8 джерел лише навчальної літератури, робота базується на застарілих даних 6 — текст оформлено з незначними порушеннями вимог, використано до 15 джерел, в тому числі законодавчих актів та навчальної літератури 8 — текст оформлено з незначними порушеннями вимог, використано понад 15 джерел навчальної, наукової (монографії, періодичні видання) 10 — текст відповідає вимогам повністю, використано понад 20 джерел навчальної, наукової (монографії, періодичні видання), довідкової літератури (енциклопедії, словники, статистичні збірники, спеціальні довідники). Додатково використані іноземні джерела</p>
Мінімальна оцінка	від 0 до 30 балів
Максимальна оцінка	60 балів

Для презентації на захисті результатів дослідження, викладених у курсовій роботі, студент готує доповідь. Якість презентації результатів роботи оцінюється за критеріями, що наведені з деталізацією бальних оцінок у таблиці.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ УСНІ ДОПОВІДІ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДОСЛІДЖЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРЕЗЕНТАЦІЇ**

Критерії доповіді	Бальна шкала оцінки за критерієм
<p>1. Усна доповідь — логіка побудови доповіді — повнота розкриття основних етапів дослідження (актуальність, об'єкт, мета, завдання, інформаційна база, аналіз розділів дослідження, проблеми, висновки) — уміння чітко, ясно та стисло викладати сутність і результати дослідження — відповідність доповіді матеріалу презентації — дотримання структури доповіді</p>	<p>0 — доповідь не підготовлена, студент <i>не здатний</i> чітко та ясно викласти сутність і результати дослідження 6 — доповідь підготовлена, але логіка доповіді не відпрацьована, презентація <i>не відображає повністю</i> основні етапи роботи, студент плутано та не впорядковано викладає результати дослідження 8 — доповідь логічно побудована, але студент <i>не повно</i> розкриває результати дослідження 10 — доповідь логічно побудована, студент чітко, ясно, стисло та <i>повно</i> викладає сутність і результати дослідження, дотримується структури доповіді</p>
<p>2. Відповіді на запитання Повнота, глибина, обґрунтованість відповідей, уміння аргументовано захищати свої пропозиції</p>	<p>0 — студент не здатний дати відповідь на запитання, відстоювати свою позицію 6 — студент дає не повні, поверхневі, необґрунтовані відповіді на поставлені запитання 8 — студент дає повні та ґрунтовні відповіді на запитання, але не здатний аргументовано захищати свою позицію 10 — студент дає повні й ґрунтовні відповіді на запитання, здатний аргументовано захищати свою позицію</p>
<p>3. Організація презентації <i>Використання та якість підготовки демонстраційних матеріалів:</i> — відповідність дизайну змісту й темі роботи — ергономічність, наочність та оформлення слайдів — сміливість та стислість подання текстового матеріалу на слайді — повнота та відповідність темі графічного (ілюстративного) матеріалу <i>Культура оформлення повідомлення:</i> наявність списку джерел (дотримання Закону про авторське право).</p>	<p>0 — демонстраційні матеріали є, але оформлення слайдів <i>не розкриває тему та перешкоджає</i> сприйняттю змісту результатів дослідження, текст важко читається, студент не використовує зміст слайдів для аргументації 6 — демонстраційні матеріали є, використані засоби наочності інформації, але неякісно оформлені, мають місце помилки та неузгодженості, відсутні посилання на використані джерела, немає назв рисунків, діаграм; кількість слайдів не відповідає тривалості виступу</p>

Критерії доповіді	Бальна шкала оцінки за критерієм
<i>Культура подачі інформації:</i> — ораторська майстерність — виконання регламенту — грамотність мовлення	8 — демонстраційні матеріали є, використані засоби наочності інформації, але <i>мають місце помилки</i> та неузгодженості 10 — презентація гарно організована, оформлення слайдів <i>розкриває тему</i> , текст легко читається, доповідь супроводжується засобами наочності інформації гарної якості, які допомагають найбільш повно розкрити тему, інформація виділяється за допомогою кольору, розміру, ефектів анімації та ін.
Максимальна кількість балів	30

Оцінюванню підлягає:

(А) дотримання календарного плану виконання курсової роботи;

(Б) виконана курсова робота, зокрема:

- ✓ вступ,
- ✓ зміст кожного з розділів,
- ✓ висновки,
- ✓ дотримання вимог до оформлення курсової роботи;

(В) захист курсової роботи.

Оцінювання **завершеної курсової роботи** студентів денної та вечірньої форм навчання відбувається в міру їх отримання керівником через електронну пошту в **ТЕРМІНИ (з 8 по 15 квітня кожного року)**, установлені регламентом підготовки та виконання курсової роботи з дисципліни «Податкова система» для студентів денної та вечірньої форм навчання (**ДОДАТОК А**).

Керівник упродовж **10 календарних днів** перевіряє надіслані роботи й надсилає студенту рецензію керівника курсової роботи (**ДОДАТОК Г**). Після отримання балів за якість виконання курсової роботи студентом на електронну пошту в рецензії керівника **ДООПРАЦЮВАННЮ КУРСОВА РОБОТА НЕ ПІДЛЯГАЄ!**

Не дозволяється направляти на електронну пошту курсову роботу на перевірку після 8 квітня.

Усі питання студенти мають вирішувати на консультаціях наукового керівника в процесі проведення дослідження.

Остаточна оцінка за курсову роботу виставляється за результатами обов'язкового виконання двох позицій:

(а) здачі завершеного варіанта курсової роботи для студентів денної та вечірньої форми навчання — керівнику курсової роботи в електронному вигляді; для студентів заочної форми навчання — на кафедрі фінансів у надрукованому вигляді;

(б) захисту курсової роботи.

Умови, за яких студент НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ до захисту курсової роботи:

(1) план курсової роботи не погоджено з керівником курсової роботи;

(2) кількість балів за курсову роботу, виставлена науковим керівником до захисту, перебуває в діапазоні від 0 до 39 балів;

(3) студент здав повний варіант курсової роботи **менше, ніж за 10 робочих днів до залікового тижня.**

У разі недопущення студента до захисту він має академічну заборгованість. Якщо недопущення з причин (1—2), то студент повинен виконати курсову роботу повторно відповідно до термінів, визначених навчальною частиною.

У заліково-екзаменаційну відомість виставляється підсумкова оцінка за курсову роботу загалом з урахуванням терміну подання курсової роботи, якості її виконання та якості презентації на захисті за шкалою ECTS і за національною шкалою:

Оцінка за бальною шкалою КНЕУ	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка курсової роботи за національною шкалою
90—100	A	5 (відмінно)
80—89	B	4 (добре)
70—79	C	
66—69	D	3 (задовільно)
60—65	E	
30—59	FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного захисту
1—29	F	2 (незадовільно) з повторним виконанням курсової роботи

Для студентів денної та вечірньої форм навчання дату захисту призначає науковий керівник. Для студентів заочної форми навчання захист проводиться відповідно до розкладу, визначеного навчальною частиною.

Студенти денної форми навчання готують на захист ілюстративний матеріал у формі демонстраційних матеріалів презен-

тації в електронній формі в **PowerPoint**; а студенти *вечірньої та заочної форми* — у надрукованому вигляді (на папері формату А4).

Захист курсової роботи передбачає ознайомлення членів комісії з результатами проведеної роботи з обраного напрямку дослідження. Демонстрація презентаційних матеріалів, підготовлених засобами MS Power Point, є **обов'язковою для захисту курсової роботи**.

Для захисту курсової роботи необхідно підготувати звіт роздрукованих презентаційних матеріалів.

Демонстрація презентаційних матеріалів, яка розміщена на 7—8 слайдах, повинна мати такі складові інформації:

— титульна сторінка, на якій указано назву теми, прізвище студента, номер групи — 1 слайд;

— вступ, у якому визначено об'єкт, мету, завдання напрямку дослідження — 1 слайд;

— стислий виклад доповіді з основної частини дослідження (висновки за результатами роботи за кожним розділом) — 4 або 5 слайдів;

— пропозиції щодо виявлених проблем — 1 слайд.

Процедура захисту включає:

— виступ студента за змістом роботи, що не повинен перевищувати 5—6 хвилин;

— запитання членів комісії авторові роботи;

— відповіді автора роботи на запитання членів комісії;

— висновок комісії з приводу оцінки презентації роботи;

— оголошення студентові отриманої ним оцінки.

РЕГЛАМЕНТ ДОПОВІДІ — 5—6 ХВИЛИН.

3.2. ТЕМИ КУРСОВИХ РОБІТ

На вибір студентам пропонується наведений перелік тем.

1. Теоретичні та організаційні засади побудови податкової системи.

2. Принципи побудови податкової системи та їх реалізація в Україні.

3. Сутність, принципи й напрями податкової політики держави.

4. Податкова політика та її вплив на макроекономічні показники.

5. Податкова система України: історія та проблеми становлення.
6. Податкова система України та її розвиток у сучасних умовах.
7. Податки на споживання та їх роль у податковій системі України.
8. Вплив податків на споживання на процеси ціноутворення.
9. Особливості застосування податків на споживання в країнах Європейського Союзу.
10. Прибуткове оподаткування: становлення та розвиток.
11. Форми прибуткового оподаткування, їх взаємозв'язок.
12. Прибуткове оподаткування та його роль у формуванні доходів бюджету.
13. Прибуткове оподаткування в системі державного регулювання економіки.
14. Податки на споживання, доходи та майно: співвідношення та взаємозв'язок.
15. Податок на додану вартість: становлення й розвиток в Україні.
16. Теоретичні та практичні основи функціонування податку на додану вартість в Україні.
17. Податок на додану вартість і його роль у формуванні доходів бюджету.
18. Податок на додану вартість і його роль у системі податків на споживання.
19. Податок на додану вартість: проблеми справляння та напрями вдосконалення.
20. Податок на додану вартість і його вплив на зовнішньоекономічну діяльність.
21. Бюджетне відшкодування податку на додану вартість і його вплив на формування доходів бюджету.
22. Податок на додану вартість в Україні та країнах Європейського Союзу.
23. Світовий досвід бюджетного відшкодування податку на додану вартість.
24. Акцизний податок: проблеми становлення та розвитку в Україні.
25. Акцизне оподаткування в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку.
26. Особливості оподаткування специфічними акцизами алкогольної та тютюнової продукції.
27. Акцизний податок у системі податків на споживання.

28. Історія становлення та розвитку акцизного податку в Україні.

29. Фіскальний потенціал акцизного податку та його реалізація в Україні.

30. Регулюючий вплив акцизного податку на споживчий ринок.

31. Митна політика держави та її цілі.

32. Митне оподаткування в системі тарифного регулювання зовнішньоекономічних відносин.

33. Оподаткування прибутку підприємств: проблеми становлення та розвитку в Україні.

34. Податок на прибуток підприємств та його роль у формуванні доходів бюджету.

35. Податок на прибуток підприємств як регулюючий інструмент держави.

36. Податок на прибуток підприємств: проблеми вдосконалення механізму справляння.

37. Податок на прибуток підприємств у системі оподаткування юридичних осіб.

38. Податок на прибуток підприємства та його вплив на ефективність господарювання в Україні.

39. Оподаткування прибутку підприємств та його оптимізація.

40. Еволюція оподаткування прибутку страховиків в Україні.

41. Оподаткування неприбуткових організацій та установ в Україні: проблеми, напрями вдосконалення.

42. Принцип недопущення податкової дискримінації та оподаткування доходів нерезидентів в Україні.

43. Податок на доходи фізичних осіб: проблеми становлення та розвитку.

44. Податок на доходи фізичних осіб у системі прибуткового оподаткування.

45. Податок на доходи фізичних осіб: напрями вдосконалення.

46. Податок на доходи фізичних осіб і його роль у формуванні доходів бюджету.

47. Податок на доходи фізичних осіб та його роль в регулюванні доходів населення.

48. Податок на заробітну плату в системі оподаткування доходів громадян.

49. Оподаткування доходів від різних видів діяльності: проблеми теорії та практики.

50. Бюджетне та соціальне значення податку на доходи фізичних осіб.

51. Оподаткування інвестиційного прибутку фізичних осіб.
52. Оподаткування спадщини та дарувань: проблеми та напрями вдосконалення.
53. Оподаткування доходів і майна в Україні.
54. Оподаткування малого бізнесу: проблеми та шляхи вирішення.
55. Становлення та розвиток спрощеної системи оподаткування в Україні.
56. Спрощена система оподаткування та її роль у розвитку малого бізнесу.
57. Єдиний податок з фізичних осіб — підприємців: проблеми справляння та шляхи вдосконалення.
58. Особливості оподаткування сільськогосподарських товаровиробників в Україні.
59. Спеціальні режими оподаткування.
60. Плата за землю як інструмент раціонального використання земельних угідь.
61. Справляння плати за землю в Україні: напрями вдосконалення.
62. Фіскальне значення плати за землю в Україні.
63. Місцеві податки та збори, їх роль у податковій системі України.
64. Напрями вдосконалення місцевого оподаткування в Україні.
65. Платежі за ресурси як інструмент впливу на раціональне використання природних ресурсів.
66. Загальнодержавні податки, що надходять до місцевих бюджетів та їх бюджетне значення.
67. Місцеві податки та збори як основа фінансування власних повноважень місцевих органів влади.
68. Податкова політика та економічне зростання.
69. Податкова політика й добробут населення.
70. Податкова оптимізація та податкове планування.
71. Вплив пільг на формування дохідної частини бюджету.
72. Особливості оподаткування туристичної діяльності.
73. Збір за першу реєстрацію транспортних засобів: проблеми та напрями вдосконалення.
74. Традиційна та спрощена системи оподаткування: проблеми та перспективи розвитку.
75. Майнове оподаткування: сучасний стан і перспективи розвитку.
76. Оцінка податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарської діяльності.

77. Оподаткування банків в Україні: напрями вдосконалення.
78. Оподаткування експортно-імпорتنих операцій в Україні.
79. Економічне та соціальне значення екологічного податку.
80. Екологічне оподаткування в Україні.
81. Фіскальна ефективність оподаткування малого бізнесу.
82. Оподаткування інвестиційного бізнесу в Україні.
83. Особливості оподаткування дивідендів і відсотків.
84. Податкове навантаження на економіку України та розвинутих країн світу.
85. Система податкових пільг в Україні: недоліки та напрями вдосконалення.
86. Оподаткування операцій з цінними паперами в Україні.
87. Антиофшорне податкове регулювання в Україні.

Додатки

Додаток А

РЕГЛАМЕНТ ПІДГОТОВКИ ТА ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ З НАУКИ «ПОДАТКОВА СИСТЕМА» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ВЕЧІРНЬОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ

№ з/п	Форма самостійної роботи студента	Зміст роботи	Номер та назва розділу (параграфу) методичних рекомендацій щодо виконання курсових робіт з науки «Податкова система»	Граничний термін тижнів
1 етап. Підготовчо-організаційні заходи до виконання курсової роботи				
1	Організація підготовки до виконання курсової роботи	Ознайомлення з методичними рекомендаціями щодо виконання курсових робіт з дисципліни «Податкова система»	<i>Розділ 3.1. Мета та завдання курсової роботи</i>	6—7 (з 04.02. по 11.02)
2	Консультації з керівником курсової роботи	Під час підготовки та виконання курсової роботи з моменту обрання теми до її повного завершення, призначені керівники надають консультації студентам в усній та електронній (он-лайн) формах. Усна консультація проводиться в призначений день і час керівником курсової роботи	<i>Консультації надаються в межах компетенції управління податковими платежами (зборами, внесками), що контролюються органами державної податкової служби та митними органами України в межах України та в інших країнах, а саме в межах компетенції обраної країни порівняно з Україною</i>	Упродовж усього терміну підготовки та виконання курсової роботи

2 етап. Виконання курсової роботи			
3	Вибір теми	Ознайомлення з тематикою курсових робіт і вибір теми	8 (з 11.02 по 15.02)
4	Затвердження плану	Після ознайомлення з проблематикою обраної теми студент самостійно складає проект плану курсової роботи з 3 розділів* Після погодження плану з керівником студент виконує курсову роботу відповідно до поставлених вимог Зміст плану курсової роботи включає: вступ, 3 розділи, висновки та необхідні додатки	9—10 (з 18.02 по 22.02)
5	Підготовка вступу, 1 розділу курсової роботи та висновків по ньому, додатків за потребою	Для написання вступу та правильного визначення мети, завдань курсової роботи відповідно до обраної теми важливо <i>дуже уважно</i> ознайомитися з вивором об'єкта дослідження! Після підготовки вступу готується 1 розділ роботи в формі презентації (Microsoft PowerPoint) або у формі текстового документа (Microsoft Word) Для написання вступу та 1 розділу роботи під час вивчення літератури необхідним є критичний аналіз навчальної літератури, монографій, наукових статей, законодавства з питань оподаткування	11—12 (з 22.02. по 07.03)

Продовження табл.

№ з/п	Форма самостійної роботи студента	Зміст роботи	Номер та назва розділу (параграфу) методичних рекомендацій щодо виконання курсових робіт з науки «Податкова система»	Граничний термін тижнів
6	Підготовка 2 розділу курсової роботи та висновків по ньому, додатків за потребою	<p>Після підготовки 1 розділу виконується 2 розділ роботи в формі презентації (Microsoft PowerPoint) або у формі текстового документа (Microsoft WORD)</p> <p>Для аналізу сучасного стану об'єкта дослідження та податкової практики в сфері управління податковими платежами з виявлення недоліків методів визначення та формування податкової бази з податкових платежів необхідно проаналізувати статистичні дані державних податкових органів, Міністерства фінансів України та інших органів або інформаційних джерел, що досліджують формування бюджету країни податковими надходженнями</p> <p>У разі обрання теми на прикладі конкретного підприємства інформаційною базою для статистичного аналізу є податкова та фінансова звітність підприємства</p>	<p><i>Розділ 3.1. Мета та завдання курсової роботи</i></p> <p><i>Розділ 3.4. Підбір літератури та інших матеріалів з теми курсової роботи</i></p> <p><i>Розділ 3.5. Оформлення курсової роботи</i></p>	13—14 (з 07.03 по 20.03)

7	Підготовка 3 розділу курсової роботи, висновків з висновкового та загального висновків, списку використаних джерел, додатків за потребою	Після підготовки 2 розділу роботи виконується 3 розділ у формі презентації (Microsoft PowerPoint) або у формі текстового документа (Microsoft WORD), у якому вивчаються проблемні питання щодо обраного напрямку дослідження з подальшими пропозиціями щодо шляхів їх вирішення Він виконується на основі монографій і наукових статей	<i>Розділ 3.1. Мета й завдання курсової роботи</i> <i>Розділ 3.4. Підбір літератури та інших матеріалів з теми курсової роботи</i> <i>Розділ 3.5. Оформлення курсової роботи</i>	15—16 (з 20.03 по 01.04)
8	Відправлення завершеної курсової роботи для перевірки керівнику	Після завершення всіх розділів роботи перевіряються загальні вимоги щодо оформлення курсової роботи, списку використаних джерел з докладним вивченням критеріїв оцінки, робота відправляється керівнику курсової роботи на перевірку** Після перевірки курсової роботи керівник відправляє на електронну адресу студента рецензію керівника курсової роботи з оцінками рівня дослідження від 30 до 60 балів***	<i>Розділ 3.6. Критерії оцінювання курсової роботи</i>	17 (з 01.04 по 08.04)
3 етап. Захист курсової роботи				
9	Підготовка до захисту курсової роботи	Для захисту курсової роботи студенти готують доповідь на основі демонстраційних матеріалів у формі презентації (Microsoft PowerPoint) <i>незалежно від того, у якій формі була виконана курсова робота</i> , у формі презентації чи у формі текстового документа!	<i>Розділ 3.6. Критерії оцінювання курсової роботи</i>	18—19 (з 08.04. по 15.04)

№ з/п	Форма самостійної роботи студента	Зміст роботи	Номер та назва розділу (параграфу) методичних рекомендацій щодо виконання курсових робіт з науки «Податкова система»	Граничний термін тижнів
10	Захист курсової роботи	Для підготовки доповіді вклучаються висновки з кожного розділу курсової роботи за результатами об'єктивного дослідження Для якісного виступу необхідно уважно ознайомитися з 5 розділом захисту курсових робіт методичних рекомендацій Максимальна оцінка усної доповіді результату дослідження — 30 балів!	<i>Розділ 3.6. Критерії оцінювання курсової роботи</i>	20—21 (з 15.04 по 19.04)

* Відповідно до розділу 3.2 «Вибір теми та складання плану курсової роботи», проект плану на узгодження керівнику курсової роботи надсилаються на електронну адресу керівника за вигодами, що викладені у вказаному розділі.

Днем отримання плану вважається дата отримання його на електронну адресу керівника!
Фактом підтвердження отримання проекту плану керівником є дата отримання повідомлення з текстом «проект плану отримано» від керівника на електронну адресу студента ВПРОДОВЖ 2 РОБОЧИХ ДНІВ!

Керівник повертає узгоджений план студенту для виконання курсової роботи **ВПРОДОВЖ 10 КАЛЕНДАРНИХ ДНІВ!**
 ** При відправленні завершеної курсової роботи (з будь-яких причин зокрема й технічних причин, наприклад, відсутності Інтернету, несумісності форматів **3 MICROSOFT OFFICE 1997—2003** та ін.) **ПІСЛЯ 8 КВІТНЯ**, кількість балів із загальної кількості балів зменшується на 10 балів!

*** Рецензія керівника курсової роботи з виставленими балами повинна бути роздрукована та представлена членам комісії на прилюдному захисті курсової роботи

Список рекомендованої літератури

1. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). — Львів: Каменяр, 2000.
2. Андрущенко В. Л., Данілов О. Д. Податкові системи зарубіжних країн. — К.: Комп'ютерпрес, 2006.
3. Бодюк А. В. Податкова система (ресурсні платежі): Навч. посібник / Державна податкова адміністрація України; Національний ун-т держ. податкової служби України. — Ірпінь, 2007.
4. Вишне夫斯基 В. П., Веткин А. С. Уход от уплаты налогов: теория и практика: Монография / НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. — Донецк, 2003.
5. Гавриленко Н. В. Податкова система: Навч. посібник. — Л.: Новий Світ-2000, 2007.
6. Грідчина М. В., Тропіна В. Б., Варениченко Л. Л., Шпонька В. Л., Пруднікова Л. О. Податкова система: Навч. посібник / Міжрегіональна академія управління персоналом. — К.: МАУП, 2007.
7. Держава — податки — бізнес: Монографія / В. М. Суторміна, В. М. Федосов, В. Л. Андрущенко. — К.: Либідь, 1992.
8. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін.]. — К.: НДФІ, 2004. — 712 с.
9. Десятнюк О. М. Моніторинг податкових ризиків: теорія та практика: Монографія / О. М. Десятнюк. — Тернопіль: ТНЕУ, 2009. — 312 с.
10. Довгалюк В. І., Ярмоленко Ю. Ю. Податкова система: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. — Чернівці: Буркек, 2006. — 352 с.
11. Єлісєєв А. В., Підлужний М. П. Податкове планування. Мінімізація оподаткування законними способами. — Л.: Ліга-Прес, 2005.
12. Золотько І. А. Податкова система: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004.
13. Іванов Ю. Б., Крисоватий А. І., Кізима А. Я., Карпова В. В. Податковий менеджмент: Підручник. — К.: Знання, 2008. — 525 с.
14. Іванов Ю. Б., Крисоватий А. І., Десятнюк О. М. Податкова система: Підручник / МОН України. — К.: Атіка, 2006.
15. Історія оподаткування: Навч. посібник / Ярошенко Ф. О., Мельник П. В., Андрущенко В. Л., Мельник В. М. — І.: Національна академія ДПС України, 2004.
16. Кизим Н. А., Тищенко А. М., Іванов Ю. Б. Налогообложение: проблемы науки и практики — 2007: Монография / Под ред. проф. Ю. Б. Иванова. — Х.: ИД «ИНЖЕК», 2007. — С. 105.

17. *Крисоватий А. І.* Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: Монографія. — Тернопіль: Карт-бланш, 2005. — 371 с.
18. *Крисоватий А. І., Валігура В. А.* Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори: Монографія. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. — 248 с.
19. *Куценко Т. Ф.* Бюджетно-податкова політика: Навч. посібник / Куценко Т. Ф. — К.: КНЕУ, 2005. — 508 с.
20. *Мельник В. М.* Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу: Монографія. — К.: «Комп'ютерпрес», 2006.
21. Налогообложение: проблемы науки и практики — 2009: Монография / Под ред. проф. Ю. Б. Иванова. — Х.: ИД «ИНЖЕК», 2009. — 296 с.
22. Налогообложение: теории, проблемы, решения / В. П. Вишневский, А. С. Веткин, Е. Н. Вишневская и др.; Под общ. ред. В. П. Вишневского. — Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006.
23. *Опарін В. М.* Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. — К.: КНЕУ, 2005. — 240 с.
24. *Педь І. В.* Податкова система: економіко-правова характеристика податків: Навч. посібник / Ю. М. Лисенков (ред.). — К.: Знання, 2007.
25. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: Монографія / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій [та ін.]; За ред. З. С. Варналія. — К.: Знання України, 2008. — 675 с.
26. Податкова політика та податкова система: Навч. посібник / О. Ю. Амосов, А. О. Дегтяр, Т. В. Меркулова; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. — Х.: Магістр, 2010. — 140 с.
27. Податкова система України / За ред. В. М. Федосова. — К.: Либідь, 1994.
28. Податкова система: Навч. посібник / За заг. ред. М. Я. Азарова. — К.: Міністерство фінансів України, Національний університет державної податкової служби України, 2011. — 656 с.
29. Податкова система: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / [Лютій І. О., Демиденко Л. М., Романюк М. В., Субботович Ю. Л. та ін.]; За ред. І. О. Лютого. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 456 с.
30. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI.
31. Податковий кодекс [Текст]: про всі зміни / [О. Андрусь та ін.]. — Х.: Фактор, 2011. — 154 с.
32. Прогнозування податкових надходжень в перехідній економіці: проблеми методології і організації: Монографія / [Бочарніков В. П., Захаров К. В., Лаба М. С. та ін.]; Під ред. В. П. Ніколаєва. — К.: «МП Леся», 2006. — 320 с.
33. *Пушкарєва В. М.* История финансовой мысли и политики налогов: Учебное пособие. — М.: ИНФРА-М, 1996.

34. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду / Соколовська А. М. та ін. — К.: НДФІ, 2006.

35. Соколовська А. М. Основи теорії податків / А. М. Соколовська. — К.: Кондор, 2010. — 325 с.

36. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика становлення: Монографія. — К.: Знання-Прес, 2004.

37. Соколовская А. М., Майбуров И. А. Теория налогообложения. Продвинутый курс. — М.: Юнити-Дана, 2011. — 592 с.

38. Тимченко О. М. Податковий борг в Україні: причини, наслідки, менеджмент: Монографія / Тимченко О. М. — К.: КНЕУ, 2009. — 228 с.

39. Турбулентность налоговых реформ: Монография / Юрий С. И., Крисоватий А. И., Майбуров И. А., Кошук Т. В. — К.: «Знання», 2011. 382 с.

40. Тютюрюков Н. Н. Налоговые системы зарубежных стран: Учебник. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2010. — 176 с.

41. Федосов В., Опарін В., Львовичкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія. — К.: КНЕУ, 2002.

42. Цимбал П. В. Податки, податкова система України, податкова злочинність: історія, теорія, практика / Державна податкова адміністрація України; Національний ун-т держ. податкової служби України. — Ірпінь: Національний ун-т ДПС України, 2007.

43. <http://www.oecd.org> — Організація економічного співробітництва та розвитку.

44. <http://www.ec.europa.eu> — Європейська комісія.

45. http://ec.europa.eu/taxation_customs/index_en.htm — Податковий та митний союз Європейської комісії.

46. <http://www.minfin.gov.ua> — Міністерство фінансів України.

47. <http://www.sta.gov.ua> — Державна податкова адміністрація України (самостійний пошук сайтів державних податкових інспекцій по м. Києву та в Україні).

48. <http://www.visnuk.com.ua> — Вісник податкової служби України.

49. http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=47235&cat_id=46614 — Органи ДПС України.

50. <http://www.kmu.gov.ua> — Кабінет Міністрів України.

51. <http://www.customs.gov.ua> — Державна митна служба України.

52. <http://www.treasury.gov.ua> — Державне казначейство України.

53. <http://www.rada.gov.ua> — Верховна Рада України.

54. http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/bottom?art_id=35665&cat_id=35664 — Сайти міністерств фінансів країн світу.

55. <http://www.bundesfinanzministerium.de> — Німеччини.

56. http://international.rub.de/mam/content/intoff/taxation_in_germany.pdf — оподаткування в Німеччині.

57. <http://www.minfin.ru> — оподаткування в Росії.

58. <http://www.nalog.ru/> — Федеральна податкова служба Росії.
59. <http://www.mof.go.jp> — Податкова служба Японії.
60. <http://www.finanze.it> — Податкова служба Франції.
61. http://www.impots.gouv.fr/portal/deploiement/pl/fichedescriptive_1006/fichedescriptive_1006.pdf — оподаткування у Франції.
62. <http://www.ato.gov.au/> — Австралійська служба оподаткування.
63. <http://www.taxationinfonews.com> — міжнародні новини оподаткування.
64. <http://www.taxworld.org> — світові податки.
65. www.ibser.org.ua — Всеукраїнська громадська неприбуткова організація «Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень» (ІБСЕД).
66. www.oecd.org/publishing — статистика з податків країн світу.

Форма бланка титульної сторінки

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»
КАФЕДРА ФІНАНСІВ

КУРСОВА РОБОТА
з дисципліни «ПОДАТКОВА СИСТЕМА»

на тему: « _____
_____ »

студента _____ групи _____ курсу
фінансово-економічного факультету
зі спеціальності «Фінанси»

(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник: _____

КНЕУ-КИЇВ-20__

РЕЦЕНЗІЯ КЕРІВНИКА КУРСОВОЇ РОБОТИ

ПІБ студента _____, форма навч. _____ група _____

Тема роботи: _____

Критерії оцінювання	Рівень дослідження			
	Відмінний (5) Бали 90—100 (A)	Добрий (4) Бали 80—89 (B); 70—79 (C)	Задовільний (3) Бали 66—69 (D); 60—65 (E)	Незадовільний (2) Бали 30—59 (FX); 1—29 (F)
Якість виконання курсової роботи				
<i>1. Структура, логіка, послідовність викладу та базові характеристики</i>				
<i>2. Науково-теоретичний рівень, його повнота та фінансова грамотність</i>				
<i>3. Науково-практичний рівень</i>				
<i>4. Проблематика, рівень розробки управлінських рішень, висновки</i>				
<i>5. Методичний інструментарій</i>				
<i>6. Науково-етичний рівень та інформаційне забезпечення роботи</i>				
РАЗОМ				
Критерії оцінювання якості усного доповіді результатів дослідження курсової роботи з використанням презентації				
<i>1. Усна доповідь</i> 1). Логіка побудови доповіді 2). Повнота розкриття основних етапів дослідження 3). Стислість викладення сутності і результатів дослідження 4). Відповідність доповіді матеріалу презентації 5). Дотримання структури доповіді (вступ, основна частина, висновки)				

Критерії оцінювання	Рівень дослідження			
	Відмінний (5) Бали 90—100 (A)	Добрий (4) Бали 80—89 (B); 70—79 (C)	Задовільний (3) Бали 66—69 (D); 60—65 (E)	Незадовільний (2) Бали 30—59 (FX); 1—29 (F)
2. Відповіді на запитання 1). Повнота 2). Глибина 3). Обґрунтованість 4). Уміння аргументовано захищати свої пропозиції				
3. Організація презентації 1). Використання та якість підготовки демонстраційних матеріалів 2). Культура оформлення повідомлення 3). Культура подачі інформації				
РАЗОМ				
Своєчасність подання курсової роботи				
Дотримання календарного плану				
Порушено календарний план				
Підсумкова оцінка	Бали	Оцінка МОН	ECTS	

4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Для студентів заочної форми навчання поточний контроль проводиться у формі обов'язкових завдань.

До обов'язкових завдань належать вирішення вдома завдань з курсу та написання модульної контрольної роботи, яка оцінюється максимально в 20 балів.

Завдання для поточного контролю знань студентів заочної форми навчання складаються з тестових завдань. Кожен варіант містить 20 тестових запитань, серед яких є лише одна правильна відповідь. Кожна правильна відповідь на питання оцінюється в 1 бал. Наприклад:

1. ПДВ за нульовою ставкою обчислюється щодо операцій з:

А) постачання товарів, послуг, що були експортовані платником податку за межі митної території України;

Б) обігу валютних цінностей;

В) усі відповіді А, Б — правильні.

Правильна відповідь А).

2. Підприємства-виробники тютюнових виробів сплачують акцизний податок:

А) щоденно;

Б) щомісячно;

В) щоквартально;

Правильна відповідь Б).

Студент допускається до іспиту незалежно від кількості балів, набраних за результатами поточного контролю.

Під час практичних занять вирішуються базові розрахункові задачі, які виносяться на іспит, та узгоджуються спірні питання, які виникли в студентів під час підготовки до іспиту та самостійного вирішення задач з курсу під час підготовки до сесії.

Білет для проведення іспиту для студентів заочної форми навчання складається з 8 пунктів: 3 теоретичних завдання, 3 практичних завдання, 2 тести відкритого чи закритого типу. Кожний пункт оцінюється максимально у 10 балів. Максимальна кількість балів за екзамен — 80.

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається із суми балів за результатами поточного контролю та за виконання завдань, що виносяться на іспит, і не може перевищувати 100 балів.

5. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

5.1. Основна література

1. Андрущенко В. Л., Данілов О. Д. Податкові системи зарубіжних країн / За загальн. ред М. Я. Азарова. — К.: «Видавничий дім «Комп'ютерпрес», 2004. — 240 с.

2. Брезвін А. І. Путівник по Податковому кодексу (Податковий кодекс України у схемах і таблицях): Практичний посібник. — К.: ВПД «Формат», 2011. — 376 с.

3. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / За ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. — К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. — 492 с.

4. Іванов Ю. Б. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій. Навч. посібник / Під ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. Б. Іванова, д-ра екон. наук, проф. І. А. Майбура. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. — 492 с.

5. Історія оподаткування: Навч. посібник [Ф. О. Ярошенко, П. В. Мельник, В. Л. Андрущенко, В. М. Мельник] — Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. — 242 с.

6. Майбуров І. А., Соколовская А. М. Теория налогообложения. Продвинутий курс. — М.: Юнити-Дана, 2011. — 591 с.

7. Майбуров І. А. Реформирование налоговых систем. Теория, методология и практика: Монография / Под ред. И. А. Майбура, Ю. Б. Иванова, А. И. Крысоватого. — К.: Кондор, 2011. — 352 с.

8. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI.

9. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: Навч. посібник / Під ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. Б. Іванова, д-ра екон. наук, проф. І. А. Майбура. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. — 492 с.

10. Податкова система: Навч. посібник / За заг. ред. М. Я. Азарова. — К.: Міністерство фінансів України, Національний університет державної податкової служби України, 2011. — 656 с.

11. Податкова система України: тренінг-курс : навч. посіб. / О. М. Тимченко, Ю. В. Сибірянська, С. М. Кокшарова, А. В. Пислиця та ін. ; за заг. ред. О. М. Тимченко ; передм. Т. І. Єфименко. — К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. — 656 с.

12. Податковий кодекс: про всі зміни / [О. Андрусь, Т. Войтенко, Я. Кавторєва та ін.]. — Х.: Фактор, 2011. — 160 с.

13. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>

14. Про затвердження форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємства: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 16 грудня 2013 р. № 872.

15. Про затвердження форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 11 грудня 2013 р. № 793.

16. Про затвердження Форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 14 січня 2014 р. № 10.

17. Про затвердження форми Реєстру виданих та отриманих податкових накладних та порядку його ведення: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 25 листопада 2013 р. № 708.

18. Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 13 листопада 2013 р. № 678.

19. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.10 № 2464-VI.

20. *Соколовська А. М.* Основи теорії податків: Навч. посібник — К.: Кондор, 2010. — 326 с.

21. *Економика налоговых реформ : монография / под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова, Л. Л. Тарангул.* — К.: Алерта, 2013. — 432 с.

5.2. Додаткова література

1. *Басова І.* Звітність фізичної особи—підприємця / І. Басова, Л. Гасанова — Х.: Фактор, 2012. — 768 с.

2. *Білова Н.* Як заповнити декларацію з податку на прибуток підприємства / Н. Білова, Т. Войтенко, В. Смердов — Х.: Фактор, 2012. — 176 с.

3. *Білоус В. Т.* Аналіз податкових надходжень: проблеми методології: монографія / Білоус В. Т., Николаєв В. П., Чугаєв А. О. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. — 232 с.

4. Визначення «Великого платника податків» / Звіт ІОТА для податкових адміністрацій. — Міжєвропейська організація Податкових адміністрацій (ІОТА). — Будапешт, 2008. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ujp.gov.mk/uploads/Definition%20of%20Large%20Taxpayer.pdf>

5. *Золотухін О.* Податковий кодекс про плату за землю // БАЛАНС-АГРО. — 2011. — № 7 (235). — 21 лют.

6. *Исаевъ А. А.* Начала политической экономии / А. А. Исаевъ. — С.-Петербург; Кн. Магазин А. Ф. Цинсерлинга, 1984. — 650 с.

7. *Іванов Ю. Б., Крисоватий А. І., Десятнюк О. М.* Податкова система: Підручник. — К.: Атіка, 2006. — 920 с.

8. *Классики теории государственного управления: американская школа / Под. ред. Дж. Шафритца, А. Хайда.* — М.: Изд-во МГУ, 2003. — 800 с.

9. *Клищенко Я.* Податковий кодекс: податок на доходи фізичних осіб / Я. Клищенко — Х.: Фактор, 2011. — 272 с.

10. Консультують провідні фахівці органів Державної податкової служби України. Податковий кодекс у запитаннях та відповідях. — Х.: Фактор, 2011. — 240 с.

11. *Любченко О.* Про особливості адміністрування збору за спеціальне використання води в умовах дії Податкового кодексу України // Податки та бухгалтерський облік. — 2011. — № 11 (1404). — лют.

12. *Лютій І. О., Дрига А. Б., Петренко М. О.* Податки на споживання в економіці України. — К.: Знання, 2004. — 316 с.

13. *Мельник В. М.* Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу: Монографія / В. М. Мельник. — К.: «Комп'ютерпрес», 2006.

14. Мобилизация финансирования для решения первоочередных задач защиты окружающей среды: рекомендации на перспективу // Шестая конференция ООН «Окружающая среда для Европы». — Белград, Сербия, 10—12 октября 2007 года.

15. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: В 3 т. / Кол. авторів [заг. Редакція, М. Я. Азарова] — К.: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. — 2389 с.

16. *Новиков С.* Налоговый кодекс. Постатейный комментарий: налог на доходы физических лиц / С. Новиков. — Х.: Фактор, 2011. — 336 с.

17. *Новиков С.* Податковий кодекс. Постатейний коментар: Податок на прибуток / С. Новиков. — Х.: Фактор, 2011. — 272 с.

18. *Новиков С.* Податок на прибуток: 175 актуальних запитань і відповідей / С. Новиков. — Х.: Фактор, 2011. — 176 с.

19. *Озеров И. Х.* Основы финансовой науки: Курс лекций, читанный в Санкт-Петербургском и Московском университетах. — Вып. I: Учение об обыкновенных доходах. — Изд. 4-е, доп. — М.: Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1911. — 550 с.

20. *Опарін В. М.* Фінансова система України. (теоретико-методологічні аспекти): Монографія / В. М. Опарін. — Вид. 2. — К.: КНЕУ, 2006.

21. *Педь І. В.* Непрямі податки в податковій системі України: Навч. посібник / За ред. Ю. М. Лисенкова. — К.: Знання, 2008. — 348 с.

22. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 450.

23. Податкова система: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / [Лютій І. О., Демиденко Л. М., Романюк М. В., Субботович Ю. Л. та ін.]; За ред. І. О. Лютого. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 456 с.

24. Податок на додану вартість та прогнозування його надходжень до бюджету: Монографія / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін. — К.: НДФІ, 2004. — 344 с.

25. Податок на додану вартість: Навч. посібник / [Азаров М. Я., Ярошенко Ф. О., Мельник П. В. та ін.]; За заг. ред. Ф. О. Ярошенка. — Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. — 396 с.

26. Покращення виконання податкових вимог великими платниками податків. Огляд досвіду країн світу / Група співробітників під керівни-

цтвом Кетерін Беар. — Міжнародний Валютний Фонд. — Округ Вашингтон, 2003.

27. *Присенко Г. В.* Прогнозування соціально-економічних процесів: Навч. посібник / Г. В. Присенко, Є. І. Равікович. — К.: КНЕУ, 2005. — 378 с.

28. Про акцизний збір: Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.92 № 18-92 (втратив чинність).

29. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99 № 996-XIV.

30. Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»: Закон України від 22.05.97 № 283/97-ВР (втратив чинність).

31. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування постанови Кабінету Міністрів України: від 25 січня 2012 р. № 73 «Про затвердження критеріїв, у разі відповідності яким платник податку на додану вартість вважається таким, що має позитивну податкову історію»: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 30 грудня 2013 р. № 891.

32. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. № 88.

33. Про затвердження Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 16 січня 2014 р. № 26.

34. Про затвердження Порядку визначення відповідності платника податку критеріям, які дають право на отримання автоматичного бюджетного відшкодування податку на додану вартість: Наказ Міністерства доходів і зборів України від 10 грудня 2013 р. № 781.

35. Про затвердження Порядку подання документів для застосування податкової соціальної пільги: Постанова КМ України від 29 грудня 2010 р. № 1227.

36. Про затвердження Порядку роботи відділу митних платежів, підрозділу митного оформлення митного органу та митного поста при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України: Наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 р. № 650.

37. Про затвердження Порядку роботи представників органів державної податкової служби на акцизних складах та податкових постах: Наказ ДПС України від 11 січня 2011 р. № 14.

38. Про затвердження Порядку справляння митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів громадянами: Наказ Міністерства фінансів України від 22 травня 2012 р. № 581.

39. Про затвердження Правил роздрібної торгівлі тютюновими виробами: Наказ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції України від 24 липня 2002 р. № 218.

40. Про затвердження Форм звітів щодо придбання та реалізації алкогольних напоїв і тютюнових виробів та інструкцій щодо їх заповнення: Наказ ДПА України від 27 квітня 2006 р. № 228.

41. Про затвердження форми Декларації акцизного податку, порядку заповнення та подання Декларації акцизного податку: Наказ ДПС України від 24 грудня 2010 р. № 1030.

42. Про затвердження форми Квитанції про прийняття податків і зборів: Наказ ДПА України від 20 грудня 2010 р. № 964.

43. Про затвердження форми Книги обліку доходів і витрат для визначення суми загального річного оподаткованого доходу та Порядку ведення обліку доходів і витрат для визначення суми загального річного оподаткованого доходу: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1022.

44. Про затвердження форми Книги обліку доходів і витрат, яку ведуть фізичні особи — підприємці, крім осіб, що обрали спрощену систему оподаткування, і фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, та Порядку її ведення: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1025.

45. Про затвердження форм повідомлень про зареєстровані та зняті з обліку транспортні засоби, що надаються органами, які здійснюють державну реєстрацію транспортних засобів: Наказ ДПА України від 23 грудня 2010 р. № 995.

46. Про затвердження форм податкових декларацій збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1014.

47. Про затвердження форм та Порядку заповнення торгових патентів, форми Заявки на придбання торгового патенту: Наказ ДПА України від 28 лютого 2011 р. № 109.

48. Про затвердження форми Податкового розрахунку збору за користування радіочастотним ресурсом України: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1018.

49. Про затвердження форми Податкового розрахунку з рентної плати за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні: Наказ ДПА України від 20 січня 2011 р. № 1012.

50. Про затвердження форм податкових декларацій збору за спеціальне використання води: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1009.

51. Про затвердження форми Податкової декларації з плати за землю (земельний податок та/або орендна плата за земельні ділянки державної або комунальної власності): Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1015.

52. Про затвердження форми Податкової декларації зі збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1017.

53. Про затвердження форм податкових розрахунків з рентної плати за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопро-

водами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1011.

54. Про затвердження форми Податкової декларації екологічного податку: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1010.

55. Про затвердження форми Податкової декларації зі збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1026.

56. Про затвердження форми Податкової декларації з фіксованого сільськогосподарського податку: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1016.

57. Про затвердження форм податкових розрахунків з плати за користування надр: Наказ ДПА України від 24 грудня 2010 р. № 1013.

58. Про затвердження форми Розрахунку суми збору за першу реєстрацію транспортних засобів: Наказ ДПА України від 23 грудня 2010 р. № 994.

59. Про заходи щодо посилення державного контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів та справлянням акцизного збору: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 серпня 2001 р. № 940.

60. Про збір за місяця для паркування транспортних засобів та туристичний збір: Лист ДПА України від 23 грудня 2010 р. № 25388/7/15-0717.

61. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.05 № 2709-IV.

62. Про митний тариф України: Закон України від 19.09.13 № 584-VII.

63. Про оподаткування доходів підприємств і організацій: Закон України від 21.02.92 № 2146 XII (втратив чинність).

64. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.94 № 334/94-ВР (втратив чинність).

65. Про особливості адміністрування збору за спеціальне використання лісових ресурсів в умовах дії Податкового та Бюджетного кодексів України: Лист ДПС від 1 лютого 2011 р. № 2587/7/15-0817.

66. Про подання Податкової декларації з податку на доходи фізичних осіб: Лист ДПА України від 25 березня 2011 р. № 8235/7/17-0217.

67. Про Податковий розрахунок збору за спеціальне використання лісових ресурсів: Лист ДПС від 6 травня 2011 р. № 12728/7/15-081.

68. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22.05.03 № 889-IV (втратив чинність).

69. Про податок на додану вартість: Закон України від 03.04.97 № 168/97-ВР (втратив чинність).

70. Про Порядок оформлення та видачі ліцензій на право імпорту, експорту спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого пло-

дового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Наказ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції України від 14 лютого 2002 р. № 42.

71. Про прибутковий податок з громадян: Декрет КМУ від 26.12.92 № 13-92 (втратив чинність).

72. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.91 № 1251-ХІІ. (втратив чинність).

73. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України від 3 липня 1998 р. № 727 (втратив чинність).

74. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування: Монографія / За заг. ред. проф. Ю. Б. Іванова. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. — 448 с.

75. Прогнозування податкових надходжень в перехідній економіці: проблеми методології і організації: Монографія / [Бочарніков В. П., Захаров К. В., Лаба М. С. та ін.]; Під ред. В. П. Николаєва. — К.: «МП Леся», 2006. — 320 с.

76. *Пушкарева В. М.* История мировой и русской финансовой науки и политики / Пушкарева В. М. — М.: Финансы и статистика, 2003. — 272 с.

77. Регулятивний потенціал податкової системи України: Монографія / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, К. В. Давискіба та ін.; За заг. ред. Ю. Б. Іванова. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. — 336 с.

78. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду / Соколовська А. М., Єфіменко Т. І., Луніна І. О. та ін. — К.: НДФІ, 2006. — 320 с.

79. *Соколовська А. М.* Податкова система держави: теорія і практика становлення. — К.: Знання-Прес, 2004. — 454 с.

80. *Соколовська А. М.* Основи теорії податків: Навч. посібник. — К.: 2010. — 326 с.

81. *Соколовська А. М.* Методологічні та методичні аспекти визначення податкового навантаження на працю, капітал і споживання / А. М. Соколовська // *Фінанси України.* — 2008. — № 1. — С. 65—76.

82. *Сутормина В. Н.* Налоги капиталистических государств (лекция). — К., 1968. — 54 с.

83. *Толкушкин А. В.* Энциклопедия российского и международного налогообложения, 2003. — 912 с.

84. *Федосов В., Опарін В., Львовчкін С.* Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями / За наук. ред. В. Федосова. — К.: КНЕУ, 2002. — 387 с.

85. *Федосов В. М., Опарін В. М., П'ятаченко та ін.* Податкова система України: Підручник. — К.: Либідь, 1994. — 464 с.

86. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / За ред. І. Я. Чугунова. — К.: ДИНУ АФУ, 2009. — 848 с.

87. Фіскально-бюджетна та грошово-кредитна політика в Україні: проблеми та шляхи посилення взаємозв'язку: Монографія / А. І. Даниленко, А. А. Глущенко, В. В. Зимовець та ін.; За ред. А. І. Даниленка. — НАН України, Інститут екон. та прозування. — К., 2010. — 456 с.

88. Фокіма І. В. Формування механізму податково-субсидіарного регулювання вугільної промисловості: Автореф. дис... канд. екон. наук. — Донецьк, 2006. — 22 с.

89. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

90. Чечель А. О. Екологічний податок як регулятор стійкого розвитку регіону // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. — 2010. — № 5. — С. 84—88.

91. Forum on Tax Administration: compliance management of large business task group / Guidance note Experiences and Practices of Eight OECD Countries. — July, 2009. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/36/32/43241144.pdf>

92. Mendoza, E. G., A. Razin, L. L. Tesar. Effective tax rates in macroeconomics. Cross — country estimates of tax rates on factor incomes and consumption // Journal of Monetary Economics. — 1994. — № 34 (3) — P. 297—323.

5.3. Інтернет-ресурси

1. Офіційний сайт державного агентства лісових ресурсів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dklg.kmu.gov.ua>

2. Офіційний сайт Державної податкової служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minrd.gov.ua>

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

5. Офіційний сайт Національної комісії регулювання електроенергетики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=34197&cat_id=27394

6. Офіційний сайт Рахункової палати України. <http://www.ac-rada.gov.ua>

7. Щомісячний моніторинг виконання зведеного, державного і місцевих бюджетів України [Електронний ресурс] / Підготовлено проектом «Реформа місцевих бюджетів в Україні» (RTI International, USAID). — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua> — Заголовок з титул. екрана.

Навчальне видання

**ХЛІВНИЙ Володимир Кирилович
ТИМЧЕНКО Олена Миколаївна
СИБІРЯНСЬКА Юлія Володимирівна
ПИСЛИЦЯ Анна Віталіївна та ін.**

ПОДАТКОВА СИСТЕМА

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

Керівник авторського колективу
кандидат економічних наук, професор **В. К. Хлівний**

Редактор *Н. Підлужна*
Художник обкладинки *Т. Зябліцева*
Коректор *Л. Гримальська*
Верстка *М. Віннік*

Підписано до друку 30.04.14. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 21,85.
Обл.-вид. 24,87 арк. Наклад 300 пр. Зам. № 13-4660

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

Тел./факс (044) 537-61-41; тел. (044) 537-61-44

E-mail: publish@kneu.kiev.ua

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток